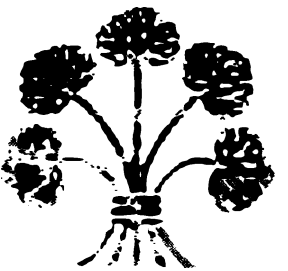
Dünya Edebiyatından Seçmeler

SILAS MARNER

George Eliot

MEB YAYINLARI

DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELER

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI : 2370

BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 597

Dünya Edebıyatından Seçmeler : 97

Kitabın adı

SILAS MARNER

Yayın kodu

94.34.Y.0002.958

ISBN 975.11.0642.7

Baskı yılı

1994

Baskı adedi

5.000

Dizgi, baskı, cilt

MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 19.6.1991 tarih ve 50 sayılı yazıları ile 20.000 adet basılması uygun görülmüş, yine Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 27.10.1992 tarih ve 8996 sayılı yazıları ile birinci defa birinci parti olarak 5.000 adet basılmıştır

Dünya Edebiyatından Seçmeler

SILAS MARNER

George Eliot

Çeviren
ALÂATTİN BİLGİ

İSTANBUL, 1994

ÖNSÖZ

*George Eliot 1861 yılında Silas Marner'i yayımladığı zaman romancı olarak gücünün en üst noktasındaydı ve fikir ve edebiyat alanında olağanüstü başarıların görüldüğü bir dönemde yazıyordu. 1861'i izleyen, bir iki yıl içinde o dönemin en önemli eserlerinden çoğu yayımlandı: **Darwin'in Türlerin Kökeni** Spencer'in **İlk Prensipler'i**, İlâhiyat ile ilgili konularda serbest görüşlere yer veren **Denemeler** ve **İncelemeler** bunlar arasındaydı. Dickens yaratıcı faaliyetinin son büyük dönemini yaşıyordu; Trollope, "Barchester" romanlarının yarısını tamamlamıştı. Mill, **Özgürlük Üzerine** ve **Temsilî Hükümet'i** yayımlıyordu; Ruskin, **Nihayete Kadar** ile tartışmalı ekonomi alanına göz alıcı bir şekilde giriyordu; Matthew Arnold, Oxford'da Şiir Profesörü olarak ilk dersini daha yeni vermiş, **Homer Terclümesi Üzerine** adlı eserini yayımlıyordu. **The Cornhill Magazine** 1860'da kurulmuştu; "Estetik Hareket"in yazarları- Rossetti, Swinburne, ve bunlarla birlikte Morris ve Meredith-tanınmaya başlamışlardır. Bugün geriye bakılınca olağanüstü bir dönem.*

*İlk bakışta **Silas Marner'in** fikir ve sanat eserlerinin büyük heyecanla karşılandığı böyle bir dönemle pek az ilişkisi varmış gibi gelir. Dickens ile Thackeray'nin en önemli eserlerinden çoğunda olduğu gibi olay yüzyılın başında, bir önceki kuşak zamanında geçer, ve sakin köy hayatının görünüşte basit bir hikâyesidir. Eliot eseri yazarken kendini tamamen bu işe vermişti; ne biçim bir roman yazdığını açıkça biliyordu. Yayımcısı, John Blackwood'a yazdığı iki mektupta (mektuplar tam kitaba başladığı sırada yazılmıştı.) şöyle diyordu: "Ani bir ilhamla öteki tasarılarımın karşısına çıkan bir hikâye yazıyorum... günümüzün tutulan hikâyelerinden tamamen farklı... çok küçükken sırtında büyük bir çuvalla gördüğüm bir dok-*

umacının ilham ettiği destana benzeyen bir masal; ancak, konuyu kafamda enine boyuna düşününce hikâyeye daha gerçekci bir açıdan yaklaşmayı uygun buldum."

Bu iki kelime, masa, "masal" ve "gerçekçi" kelimeleri, kitabı açıklıyordu. Edebiyat öğrencileri çoğu zaman tamamen orijinal eserlerde bile, kullanıla kullanıla yıpranmış, alışılagelen şeylerin izlerini bulabilirler; Silas Marner'i dikkatle okuyan bir kimse, İngiliz edebiyatı tarihinin yakından tanıdığı bazı şeylerin belirtilerini rahatça görebilir. Eppie'nin afyon düşkünü annesinin karın içinde ölümü sahnesinde olduğu gibi, Dunsey Cass'ın iskeletinin gölde altın torbalarına sarılmış olarak bulunması sahnesinde de bir melodram vardır. Altın saçlı çocuğun, Silas'ın kulübesindeki ışığa doğru karanlıkta yolunu bulmasında Victoria döneminde halkın sevdiği eserlerin alışılagelmiş unsurlarını bulabiliriz. Dickens de bu çeşit malzemeyi kendi daha derin amaçları için başka bir biçimde kullanmıştır. Bundan da öte, romanın temel yapısı, İngiliz edebiyatının yabancısı olmayan geleneksel bir biçimdedir. Kitap iki hikâyeyi yanyana anlatıyor: genç sevgililirein (Godfery Cass ile Nancy Lammeter) daha hafif ve daha romantik hikâyeleri ile, Silas ile Eppie'nin daha sade hikâyesi. George Eliot'un daha fazla üzerinde durduğu ve düşündüğü açıkça belli olan bu ikinci kısımdır ki, insanı tekrar, "gerçekçi" ve "masal" kelimelerine getiriyor.

Bazı bakımlardan gerçekçilik yanılmaz derecede açıktır. Kısa ve yalın haliyle kitap, on dokuzuncu yüzyıl başlarında İngiltere'deki köy hayatının küçük güzel bir manzarasını çizmektedir. Küçük ağalar, ağanın hemen altındaki varlıklı aile, ufak köy memurları, çalışan halk ve bir işe yaramazlar takımı (Godfery'in ilk karısı gibi) hepsi de bütün ayrıntılarıyla, yalın ama kesin çizgilerle rahat hoşgörü ile verilmiştir. Gökkuşağındaki konuşmalar, güzel olmakla beraber, haliyle her zaman tamamen gerçeğe uygun gibi gelmemektedir (Bölüm V); oysa yılbaşı balosu için hanımların hazırlanmaları (Bölüm XI)

George Eliot'un bu türde yazdığı en iyi şeyler arasındadır, ve onun sert, bazen de biraz ağır nesrini neredeyse şiir haline getirmektedir:

> *...ve içindeki her şeyin lavanta çiçeği, gül yaprağı koktuğu kutunun ilk açılmasından, narin beyaz boynunu saran mercan kolyenin kancasının takılmasına kadar her şey gerçekten büyük bir zevkti. Miss Nancy'ye ait her şey zarif bir temizlik ve intizam içerisindeydi... Nihayet, gümüşî ipek elbisesi, dantelli yeleği, mercan kolyesi ve küpeleriyle ayağa kalktığı zaman Miss Gunn'lar elleri dışında kusur bulunacak hiç bir yan bulamadılar; küçük elleri yayık dövmenin, peynir ezmenin ve hatta daha da kaba işlerin izlerini taşıyordu*

Bu kitaptaki gerçekliğin özellikle ilgi çekici bir yanı geleneksel İngiliz Congregationalism'ini (*) anlatmasıdır. Bu İngiltere'de resmî kilise usullerine uymamanın en eski biçimidir ve on altıncı yüzyılın çok öncelerine kadar gider. Yalın, sade geleneklerinin, sert ve gösterişsiz dindarlığının İngiliz taşra kültürü üzerinde — belki de daha geniş bir alanda — önemli etkileri olmuştur. On sekizinci yüzyılın sonuna doğru birçok Protestan toplulukları Methodism'in etkisiyle daha canlı ve duygusal hale gelmişlerdir. Ama Gorge Eliot, Cangregationalism'i daha gençliğinden beri çok iyi biliyordu; (1859 da yazdığı bir mektupta bu konuda şöyle diyordu: "Evangelic Hıristiyanlıkla çeşitli mezheplere bağlı ciddî kimselerle yaptığım konuşmaların üzerimdeki kuvvetli etkisi on beş yaşımdan yirmi iki yaşıma kadar sürmüştür.") Düzene sıkı sıkıya bağlı, İncil'e tam inancı olan, ilkel bir bağımsızlıklar yöneltilen cemaatlerin bulunduğunu biliyordu. İşte romanın baş taraflarında, Lantern Yard'da, zamana ayak uydurmamış, böyle bir toplumu anlatıyor.

(*) Congregationalism: Kiliselerin bağımsızlığını kabul eden bir mezhep.

Hikâyenin bu kısmı gerçekçi olduğu kadar, "masal" kelimesini de hatıra getiriyor. Böylece de okuyucuya elindeki kitabın ne kadar ciddî bir düşünce ürünü olduğunu görmekte yardımcı oluyor. Silas bulunduğu cemaatten kovuluyor. Aslında bu kovulma, kendi saflıklarıyla, göremedikleri veya kendilerini şerrinden koruyamadıkları kötülük karşısındaki çaresizliklerinin, masumluklarının bir ölçüsüdür. Ne var ki, Silas'ın kovulmasına yol açan olaylar inancını da yıkıyor. Silas da ötekilerinin saf inancını paylaşıyordu: suçsuz olduğu halde, suçluyu meydana çıkarma işi tesadüfen ona düşünce bu ona, dünyanın Tanrı'sız, hayatın anlamsız olduğunun bir delili gibi geliyor.

Yakın zamanlarda tenkitçiler, Victoria çağından, akılla duyguyu ayıran bir çağ olarak söz açıyorlar. Tam tersine, bu çağ bütün önde gelen yazarların, böyle bir ayırmanın hayat için öldürücü olduğunda ayak diredikleri bir çağdır: asıl bundan kaçınmak ruh sağlığına giden yolun anahtarıydı. İnancı parça parça edildiği için Silas'ın duygusal tabiatı da yok olup gitmişti. John Blackwood'un dediği gibi, o "insanlara yabancılaşmıştı." İnsanlarla temasını yitirmişti, ve sonunda hayatından başka bir şey kalmamıştı. Bunu, Victoria çağı yazarlarının (akla hemen, Carlyle, Thackeray ve Dickens geliyor) paranın bozucu etkisinin nasıl farkında olduklarını gösteren iyi bir örnek kabul etmek yerinde olur. Byron insanın hemcinslerinden kopması düşüncesini çarpıcı biçimlerde vermiştir ama fazla derine gitmemiştir. Wordsworth'un şiiri, Suç ve Keder ile Coleridge'nin Keder: Bir Mektup'undan tutun da Dickens'in, Emily ve Cahrlotte Bronte'nin romanları, Tennyson'un Maud'u, George Eliot'un öteki eserleri, ve taa Hardy Gissing gibi daha sonraki yazarlara kadar hepsinin de, hemcinsleriyle gerçek insanî bağı yitirdikleri için hayatları anlamsız kuru bir kabuğa dönen kişilerle yakından ilgilendikleri görülür. Kitabında bu fikri işlerken George Eliot, çağın efsanelerinden birisini kendisine göre yazmış oluyordu.

Sonunda tabiî, yaşayan çocuk, ölü altının, insanî olan, olmayanın yerini alıyor, hayatın yenilenen, uyanan güçleri tekrar

işlemeye başlıyor. Silas'ın Eppie'ye olan sevgisi ve ilgisi açılıp yayılarak komşu köylülerle yeni bağlar kurmasına yol açıyor. Romanın sonunda, tekrar tam bir insan, hemcinslerinden birisi oluyor, yalnız toplumla değil tabiatla da birleşmiş, kaynaşmış oluyor. "Çocukla aralarındaki sevgi onları tek bir bütün halinde kaynaştırdığı gibi, çocukla dünya arasında da bir sevgi bağı vardı. George Eliot bu bütünleşmeyi, insanların hepsinin dahil olması gerekli bir birliğe kadar götürmüyor, ama kitap dikkatle okununca bu açıkça görülüyor.

*Bu hayat anlayışının Wordsworth ile yakın bir akrabalığı vardır; ve bunu farketmek, romantik hareketin ana çizgileri ile, bu dönemde yapılan derinlemesine tahlillerde bugün büyük değer verdiğimiz şeylerin Victoria çağına kadar nasıl devam ettiğini anlamamıza yardımcı olur. Gene de yakından bakınca George Eliot'un üzerinde durduğu konuların Wordsworth'dan çok farklı olduğu görülür. Onun eseri düşünce alanında daha büyük bir kısmını yansıttığı gibi, sosyal bilimlerin gelişmesi başta gelmek üzere, zamanının düşünce âlemindeki en değerli unsurlarını da kapsar. **Silas Marner** yalnız tek bir köydeki insan topluluğunun portresini çizer, ama bunu, insan hayatının ağını ören çeşitli faktörlerin inceliği ve karmaşıklığı içinde verir. İnsan iradesini, karar verme yeteneğine sahip olmak ve manevî alanda çaba göstermekle onu korumak ister, fakat bütün hayatı hem insanı hem tabiatı yönelten yasaların derin izlerini taşır. Bilinç hafızayla, bugün geçmişle, insanlık çevreyle kaynaşmış bir durumdadır.*

Bütün bunlardan, George Eliot'un eserinin, Westminster Review'nun yayınlanmasına yardım eden, Mill ve Spencer gibi ileri aydınları ve eserlerini yakından tanıyan, o günün önde gelen aydınlarından birisinin kaleminden çıktığı açıkça görülür. Ayrıca, büyük Fransız düşünürü ve sosyolojinin kurucusu Auguste Compte'tan yararlandığı da meydandadır: bazı belirli sınırlamalarla ona hayran olduğunu biliyoruz. Böyle bir fikrî gelişmeye sahip olan yazarın kitapta anlatılan görüşleri taşra hayatının hayalî manzarasına ustaca katılmış, "masalın" açılıp

gelişmesinde ve bir sonuca varmasında yardımcı bir unsur olarak kullanılmıştır; böylece de Silas Marner'in daha zengin, daha gerçekçi bir roman olması sağlanmıştır.

Ne var ki, bu romanı sadece sosyal bilimlerin verilerinin uygulandığı bir kitap olarak görmek pek eksik bir yorumlama olur. Böyle olsaydı romanda, biçimsel veya resmî olmasa bile hayatın din açısından ele alındığını söylemek gibi bir sonuca varmak gerekirdi, oysa Silas'ın yeniden kavuştuğu şey, hayat, insanlarla ilişki ve bunların taşıdığı derin anlamdı; bunu, "herkesle beraberiz... hayatımız ne güzel" sözleriye ifade ediyor. İlk sayfada görülen "esrarlı" kelimesi bütün roman boyunca tekrarlanır, ve bütün ayrıntılarıyla roman baştan sona, köylülerin basit hayatlarının, bu hayattan daha geniş, daha esrarlı ve pırıltılı bir şeyle çevrili ve hatta dolu olduğu izlenimini sürdürür. Yani, bu roman sadece sosyal bir inceleme değil, bir sanat eseridir. Sanatçı bilincinin derin ahengi ile yankılandığı gibi köyün günlük hayatı ile basit işlerinin de kendine has bir şiiri vardır. Bunu görmezlikten gelirsek, sadece, bu eseri zamanındaki önemli fikir hareketlerinin çok ilgi çekici bir temsilcisi yapan şeyleri görürüz ve onu klasiklerden birisi haline getiren, hem de edebiyatımızın bellibaşlı klasikleri arasına sokan unsurlara gizümüzü kapamış oluruz.

JOHN HOLLOWAY

KISIM I

BÖLÜM I

Köy evlerinde çıkrıkların durmadan gıcırdadıkları o ganlerde —o sıralar dantelalı ve ipekli elbiseler giyen hanımların bile evlerinde meşeden yapılma cilâlı oyuncak çıkrıkları olurdu— uzak mahallelerin dar sokaklarında veya yamaçların taa derinliklerinde, güneş yanığı köylüler yanında nesli tükenmiş ırkların kalıntıları gibi kalan soluk benizli, ufak tefek adamlara rastlanırdı. Ne zaman bu yaban görünüşlü adamlar, akşamın çabucak olduğu kış günlerinin alaca karanlığında yaylada görülseler, çoban köpekleri öfkeyle havlamaya başlardı. Ağır bir çuvalın altında ikibüklüm olmuş bir insanın köpekler nesinden hoşlansın? Ve bu soluk benizli adamları sırtlarında o esrarlı yük olmaksızın görmek te hemen hemen imkânsız gibiydi. Bu çuvalların içerisinde keten ipliği yumaklarından veya bu iplikten dokunmuş dayanıklı uzun bez toplarından başka bir şey olmadığını pekâlâ bilen çobanlar bile bu dokumacılık mesleğinin çok gerekli olmakla beraber, şeytanın yardımı olmaksızın yürütülebileceğinden pek te emin değillerdi. O eski zamanlarda, bir seyyar satıcının veya bir bıçak bileyicisinin gelişi gibi arasıra gö-

rülen, alışılmamış kimseler veya şeyler etrafında kolayca bir batıl inanç doğabilirdi. Bu gezginci insanların evlerinin nerede olduğunu veya nereden çıkıp geldiklerini kim bilebilirdi ki? Ortada, anasını babasını tanıyan hiç değilse bir kişi bulunmadıkça bu adamların neyin nesi olduklarını anlamaya imkân var mıydı? Eski zaman köylüleri için doğrudan doğruya kendi denemeleri dışında kalan dünya bir bilinmezlik ve esrar âlemiydi Onların durgun düşüncelerine göre gezgincilik, ilkbaharla birlikte gelen kırlangıçların kış hayatları kadar belirsizdi. O kadar ki, uzak bir yerden gelip te köye yerleşen birisine daima kuşkuyla bakılır, uzun yıllar dürüst hareket ettikten sonra günün birinde bir suç işlerse —hele bu adam bir de bilgisiyle isim yapmışsa veya elinde bir marifeti varsa— buna kimse şaşmazdı. Bütün hünerler, yani dil gibi kullanılması pek güç sayılan bir aracın hızla kullanılması, veya köylülerin yabancısı oldukları buna benzer marifetleri bilmek hep kuşkuyu davet ederdi: sadece görgüye dayanarak doğup büyüyen basit halk, hava değişikliklerinin belirtilerini yorumlamak gibi konular dışında, çoğu zaman ne fazla akıllı ne de fazla zeki idi; sürat ve beceriklilik isteyen her iş onlara o kadar yabancıydı ki, onu sihirbazlık gibi birşey sayarlardı. İşte böylece şehirlerden köyere göç eden ve yalnızlığın verdiği bir takım garip huyları olan dokumacılara köylü komşuları âdeta düşman gözüyle bakarlardı.

Bu yüzyılın başlarında Raveloe söyü yakınlarda, artık işletilmeyen bir taş ocağının hemen kıyısında, çalılıklar arasındaki taş bir kulübede Silas Marner adında böyle bir keten dokumacısı sanatını sürdürüyordu. Silas'ın tezgâhının, kalbur makinasının keyfli tıkırtılarına veya buğday dibeğinin basit ritmine hiç de benzemeyen kuşkulu sesinin Raveloe çocukları için biraz da korkuyla karışık bir cazibesi vardı. Çoğu kez ceviz toplamayı veya kuşyuvası araştırmayı bir yana bırakırlar, tezgâhın esrarlı çalışmasına karşı duydukları acayip korkuyu, onun çıkardığı sürekli gürültüyü taklit etmek ve dokumacının sanki hayvanlara çektirilen ayak değirmenini çalıştırıyormuş gibi iki büklüm oluşundan, kendi paylarına bir üstünlük çıkartarak yenmek suretiyle taş kulübenin penceresinden gizlice içeriye bakarlardı. Ama bazen, iplikteki bir düzensizliği gidermek için duraklayan Marner bu küçük haydutların farkına varır, ve zamanını hiç te boşuna geçirmek niyetinde olmadığı halde bu davetsiz konuklardan o derece rahatsız olurdu ki, hemen tezgâhtan iner, kapıyı açar ve gözlerini çocuklar üzerine dikmesiyle hepsinin tabanları yağlaması bir olurdu. Silas Marner'in solgun yüzündeki ancak pek yakınında bulunan şeyleri seçebilen iri, pürtlek kahverengi gözleri nasıl olur da topluluğun gerisinde kalmış bir çocuğu kemik hastalığına müptelâ eder, ağzını çarpıtır veya felce uğratabilirdi? Öyle anlaşılıyordu ki, çocuklar ana-

larıyla babalarının, bu Silas istese insanlara musallat olan romantizma illetini pekâlâ iyileştirebileceğinden söz ettiklerini, daha da esrarlı bir sesle, bu şeytanla tatlı bir dille konuşulabilirse, insanı hekim parasından bile kurtarabileceğini söylediklerini duymuş olsa gerektir. Çok eski zamanlardaki şeytana tapma alışkanlıklarının sürüp giden bu acayip yankılarını bugün bile dikkatli bir dinleyici ak saçlı köylüler arasında duyabilir; zira hiç işlenmemiş bir kafa kudret ve şefkat kavramları arasında güçlükle bir ilişki kurabilir. Daima ilkel ihtiyaçların baskısı altında kıvranan ve sürdükleri çetin hayatın bir anını bile samimî bir imanla aydınlanmadığı insanların kafalarında Tanrı fikri diye doğan bu belirsiz kavram ancak ikna edilebildiği takdirde kötülük yapmaktan vazgeçirilebilir. Onlar için acı ve talihsizlik, haz ve sevince göre daha geniş bir gerçekleşme alanına sahiptir; muhayyileleri arzu ve ümidi besleyen hayellerden neredeyse büsbütün yoksun, oysa korkuyu besleyen hayallerle doludur. Bir defasında ölüm döşeğinde yatan ve karısının verdiği yiyecekleri istemeyen yaşlı bir ırgada, "Şu anda canının istediği bir yiyecek var mı?" diye sormuştum. "Hayır", diye karşılık verdi. "Benim midem her vakit yediğim şeylere alışkındır, şu anda da onları yemem imkânsız." Sürdüğü hayat onda, şu anda iştahını açabilecek hiç bir hayal bırakmamıştı.

İşte Raveloe, yeni seslerin bastıramadığı eski yankıların sürüp gittiği bir köydü. Bunun sebebi köyün, zayıf koyunlarla, şuraya buraya dağılmış çobanların barındığı, medeniyetin sınırları dışında kalmış çorak bir bölgede olması değildi. Tam tersine, öğünerek Marry England adını verdiğimiz merkez ovası üzerinde bulunduğu gibi, manevî açıdan söylemek gerekirse oldukça yüksek bir vergi ödeyen çiftliklere de sahipti. Ne var ki, köy, en yakın ana yola at sırtında bir saat çeken ormanlarla kaplı bir vadiye iyice yerleşmişti; ne bir yaylı kornasının ne de halkın zamanla değişen düşüncelerinin ulaşamıyacağı bir yerdeydi. Ortasında, eski güzel bir kilisesi, geniş bir kilise bahçesiyle, bu bahçenin karşısında ağaçların arasından görünen papaz evinden daha gösterişli cepheleriyle yol üzerinde çatılarında işlemeli ruzgâr fırıldakları olan, etrafı muntazam duvarla çevrili bahçeler içerisinde tuğla ve taştan yapılmış iki veya üç konağıyla burası bayağı gösterişli bir köydü . İlk bakışta buradaki sosyal hayatın tepe noktaları derhal kendilerini belli ettikleri gibi, usta bir göz de civardan ne büyük bir bahçe ne de malikâne bulunmadığını, olsa olsa Raveloe'daki ileri gelen birkaç kişinin kolaylarına geldiği biçimde ilkel bir çiftlikle uğraştıklarını ve savaş sırasında, bu ilkel çiftçilikten kazandıkları parayla neşeli bir Noel ve Paskalya Yortusu da dahil keyifli bir hayat sürdüklerini farkederdi.

Silas Marner'in Raveloe'ya yerleşmesinden beri aradan on beş yıl geçmişti; o sıralarda Silas, iri kahverengi miyop gözlü, soluk benizli bir delikanlıydı. Bu görünüşünün ortalama kültür ve hayat tecrübesine sahip insanlar için hiç te yadırganacak bir yanı yoktu, ama civarında yerleştiği köylere göre mesleğinin olağanüstü tabiatı ile, "Kuzeyden", bilinmeyen bir yerden göç etmesinden ileri gelen bir takım esrarlı özellikleri vardı. Yaşayışı da bunu doğrular gibiydi: hiç kimseyi kapısının eşiğinden içeriye davet etmediği gibi, ne Rainbow'da bir bardak bira içmek ne de demircinin dükkânında dedikodu etmek için köye iniyordu. Mesleğiyle ilgili işler veya kendisine gerekli şeyleri sağlamak gibi amaçlar dışında hiç kimseyi arayıp sorduğu yoktu. Çok geçmeden Raveloe kızları, sanki onların, hortlayan birisi ile asla evlenmiyeceklerini ilân ettiklerini işitmiş gibi, direnmelerine rağmen bu adamın kendisini kabul ettirmek için hiç birisini zorlamaya niyeti olmadığını anlamışlardı. Marner'in bilgisi ile ilgili bu görüş, sadece solgun yüzünden veya kimseye benzemeyen gözlerinden ileri gelmiyordu; köstebek avcısı Jem Rodney bir gece evine dönerken sırtında büyük bir çuvalla Silas Marner'i, aklı başındaki herkesin yapacağı gibi sırtındaki ağır yükü çite dayayacağı yerde çite doğru eğilmiş bir vaziyette gördüğünü, yanına yaklaştığı zaman gözlerinin ölügözü gibi bir noktaya dikilmiş olduklarını farkettiğini, ona

birşeyler söylediğini, sonra onu sarstığını ama adamın kollarının kaskatı olduğunu, ellerinin ise çuvalı demir kelepçeler gibi kavradığını, tam dokumacının öldüğüne inandığı sırada Marner'in bir anda kendine geldiğini ve "İyi geceler" diyerek yürüyüp gittiğini iddia ediyordu. Bütün bunlara tanık olduğuna Jem'in yemin etmesi bir yana, olayın eski bıçkı tezgâhının bulunduğu yerde, Squire Cass'ın tarlasında Jem'in gerçekten köstebek avladığı güne rastlaması sözlerinin doğruluğuna ayrı bir delildi. Bazıları Marner'in sara nöbetine tutulduğunu söylemişti; bu aslında inanılmaz imkânsız her olayı açıklamaya yeter bir sözdü. Ama gelin ki, tartışmayı pek seven kilise kâtibi Mr. Macey başını iki yana sallamış ve sara nöbetine tutulup ta yere yuvarlanmayan bir kimseyi şimdiye kadar gören olmuş mu? diye soruvermişti. Sara nöbeti bir nevi felç değil miydi? Ve insana bir defa felç indimi organlarının bir kısmını kullanamazdı, ve eğer kendisine bakacak çoluk-çocuğu yoksa kilisenin yardımına muhtaç olurdu. Hayır! Hayır! Hiçbir inme insanı, arabanın okları arasında dikilen at gibi ayakta tutulup ta bir "Deh!" sesiyle hareket edecek halde bırakmazdı. Ammaa! İnsan ruhunun bedenden ayrılması gibi birşey olabilirdi; böyle hallerde ruh, yuvasından uçup tekrar yuvasına dönen kuş gibi vucuttan çıkar, sonra tekrar vucuda dönerdi! İşte aynı şekilde bazı kimseler başkalarından daha bilgili olurlardı; yani, ka-

buklarından sıyrılarak okul denilen yerlere giderler, orada komşularının beş duyuları ve rahipten öğrendikleri daha fazla şeyleri öğrenirlerdi! Hem Marner usta, şifalı otlar üzerine olan bilgisi ile büyüyü -tabiî bunları gönlü ister de ortaya koyarsa- nereden öğrenmişti? Jem Rodney'in hikâyesi, hekimin bütün çabalarına rağmen, kalbi neredeyse üç aya yakın bir süre kafesinde fırlayacakmış gibi çarpan Sally Oates'ı, Marner'in iyileştirdiğini ve çocuk gibi mışıl mışıl uyuttuğunu gören birisinin anlatabileceği hikâyeden başka birşey değildi. İstese daha başkalarını da tedavi edebileceği besbelliydi. ama bu iblisle çok tatlı dille konuşulması gerekti; hem böyle yapmakla en azından yapabileceği kötülükleri önlemiş olurdunuz.

Garip özelliklerinin başına açabileceği işlerden onu kısmen de olsun koruyan işte bu belirsiz korku olmakla beraber, komşu köyün, Taryel'in yaşlı dokumacısının ölümü üzerine elindeki zanaat Marner'i bölgenin varlıklı ev kadınları yanında olduğu kadar yıl sonunda ellerinde biraz iplik stoku bulunan tutumlu rençberler gözünde de oldukça aranan bir insan haline getirmişti. Dokumacıya karşı duyulan nefret veya kuşku, dokuduğu bezlerin kalitesinde görülen bir kusurla doğrulanmadıkça Marner'in bu insanlara sağladığı fayda, o duyguların bir yana itilmesine yeter de artardı bile. Yıllar, komşuların Marner'le ilgili izlenimlerinde hernahgi bir değişiklik yapmadan geçip gitmişti; tek de-

ğişiklik, eskiden yeni diye kabul edilen duyguların şimdi alışkanlık haline gelmesiydi. On beş yılın sonunda Raveloe halkı Silas Marner hakkında ilk yıllarda ne demişlerse gene aynı şeyleri söylüyorlardı. Eskisi gibi sık sık tekrarlamamakla beraber, söylediklerine eskiden daha da çok inanıyorlardı. Yalnız, getirdiği tek bir önemli ilâve vardı, o da Marner ustanın bir yerlerde epeyce bir para sakladığı ve istese kendisinden "çok daha büyük" kimseleri satın alabileceğiydi.

Kişiliği ile ilgili düşünceler hemen hemen aynı kaldığı, günlük hayatında ve alışkanlıklarında herhangi bir görünür değişiklik olmadığı halde Marner'in iç dünyası, yalnızlığı seçmiş ya da buna mahkûm edilmiş bütün ateşli ruhlarda olduğu gibi başkalaşma ve değişim içerisindeydi. Raveloe'ya gelmeden önce Marner'in hayatını, bugün olduğu gibi o gün de en zavallı bir kimsenin bile, meselâ konuşma yeteneği ile kendisini gösterebileceği, veya en azından bağlı bulunduğu cemaatin yönetiminde oyuyla ağırlığını duyurabileceği dar bir dînî faaliyet ve yakın bir arkadaşlık doldurmuştu. Marner, Lantern Yard'da, aralarında kilise kurulu dedikleri küçük gizli dünyada değerli bir kimse olarak kabul ediliyor, kendisine örnek hayat süren, ateşli iman sahibi genç bir adam gözüyle bakılıyordu. Geçenlerde bir ayin sırasında, bir saati aşan bir süre esrarlı şekilde kaskatı kesilmesi ve şuurunu kaybetmesi üzerine öldü zannedilmesinden

beri özel bir ilginin merkezi olmuştu. Silas'ın kendisi ile baş rahip ve öteki kilise üyeleri tarafından bu olayın tıbbî açıklamasının yapılmaya kalkışılması, onda bulunması muhtemel manevî mânâdan bile bile mahrum kalma demekti. Silas'ın aralarından özel bir görev için seçilmiş bir kardeş olduğu besbelliydi, ama cezbe halindeyken manevî bir âleme ulaşmaması bu görevin ne olduğunun anlaşılmasını güçleştiriyordu. Gene de, hem kendisi hem arkadaşları, olayın etkisinin bir numara ve hararete kavuşmak şeklinde gösterdiğine inanıyorlardı. Ondan daha az dürüst bir kimse sonradan hayal gücünü işleterek bir manevi âlem yaratma hevesine kapılabildiği gibi biraz da aklı kıtsa bu uydurduğu şeye kendisi de inanabilirdi. Ama Silas hem dürüst hem aklı başında bir insandı; ne var ki, dürüst ve ateşli insanların çoğunda olduğu gibi, edindiği kültür esrar âlemine giden yolu aydınlatmamış, böylece araştırma ve bilgiye çıkabilecek yolları da kapatmıştı. Çocukluğunda annesinden şifalı otlar ve bunların ilaç haline getirilmesi konusunda bazı bilgiler öğrenmişti. Kadıncağız bu bilgileri ona kutsal bir miras olarak bırakmıştı ama son yıllarda o, bu bilgileri uygulamanın doğruluğundan şüphe etmeye başlamıştı; dua olmaksızın otların yarar sağlayamıyacağına, otlar olmadan da duanın yeterli olabileceğine inanıyordu. Kırlarda, yüksükotu, hindiba ve öksürükotu toplamak için dolaşmanın ver-

diği zevk artık ona bir nevi sapıklık gibi gelmeye başlamıştı.

Kilise kardeşleri arasında kendisinden bir iki yaş büyük genç bir adam vardı. Onunla o kadar uzun süre yakın arkadaşlık etmişlerdi ki, Lantern Yard'daki kardeşler onlara David ile Jonathan adını takmışlardı. Bu genç adamın adı William Dane idi. Zayıf kardeşlere karşı fazlaca sert davranmasına ve kendi ışığıyla gözleri kamaştığı için kendisini hocalarından daha akıllı görmesine rağmen ona da genç yaşta hayatını dine adamanın parlak bir örneği gözüyle bakılıyordu. Başkaları onda ne kusur bulurlarsa bulsunlar arkadaşı için o kusursuzdu. Kendinden şüphe eden ve kolayca etki altında kalan tabiattaki insanlar gibi Marner, tecrübesiz bir çağda tahakküme karşı hayranlık, çelişmelere karşı zaaf duyabiliyordu. Marner'in yüzündeki, bir şeyi dikkatle inceleme noksanlığının büsbütün arttırdığı saf ifade ve iri gözlerindeki aciz ve ürkek bakışlar. William Dane'in dar ve müstehzi gözleriyle basık dudaklarında pusuya yatmış ve güya saklamaya çalıştığı kendini beğenmişlik birbirine tamamez zıttı. İki arkadaş arasındaki konuşmaların başlıca konularından birisi Tanrı'nın bağışlayıcılığı idi. Silas, korkuyla karışık bir umuttan başka birşeye ulaşamadığını itiraf etmiş, ve William, İncil'in beyaz sayfaları üzerinde, "ebedî saadeti nasip eden ilâhî takdir ve davet" kelimelerini rüyasında açıkça gördüğü gün-

den beri sarsılmaz bir güvene sahip olduğunu ifade ettiği zaman onu hayretle ve imrenerek dinlemişti. Bu gibi konuşmalar, henüz olgunlaşmamış ruhları, terkedilmiş yavru kuşlar gibi alaca karanlıkta kanat çırpan sarı benizli pek çok dokumacı çifti etkilemiştir.

Saf ruhlu Silas, daha yakın cinsten başka bir bağlılığa girişmesinin dostluklarına gölge düşürmeyeceğini zannetmişti. Birkaç aydır genç bir hizmetçi kadınla nişanlıydı. Evlenmek için biraz daha para biriktirmek niyetiyle bekliyorlardı. Pazar buluşmalarında Sarah'nın arasıra William'ın da hazır bulunmasına itiraz etmemesine çok memnun oluyordu. Arkadaşlık hikâyelerinin işte bu noktasında, bir ayin sırasında Silas'ın sara nöbeti tutmuştu; öteki kilise üyelerinin yönettikleri soruları ve içten ilgi yanında yalnız William'ın yorumu, özel bir muameleye lâyık görülen bu kardeşe karşı duyulan genel sevgiye zıt düşmüştü. Bu cezbenin ona, ilahî bir lûtûftan ziyade iblisin bir ziyareti gibi göründüğünü söylemiş ve ruhunda lânetli bir şey gizlememeye dikkat etmesini arkadaşına tavsiye etmişti. Silas bu uyarma ve tavsiyeyi kardeşçe bir ödev diye kabul etmiş. arkadaşının kendisi hakkında duyduğu şüphe karşısında kırgınlık değil sadece üzüntü duymuştu. Çok geçmeden buna bir de, Sarah'nın tavırlarında beliren zoraki bir saygı çabası ile elinde olmayan bir çekingenlik ve tiksinti arasında dalgalanmalar gösteren ifadeden duyduğu

endişe ilâve olunmuştu. Silas kadına, nişanı bozmak isteyip istemediğini sordu; kadın böyle bir niyeti olmadığını söyledi; nişanları kilisece tanındığı gibi dua meclisinde de kutsanmıştı. Esaslı bir inceleme yapılmaksızın nişanın bozulması düşünülemezdi; Sarah'nın, cemaatin duygu ve düşüncelerini tatmin edecek bir sebep göstermesi de imkânsızdı. Bu sırada baş diyakos ağır bir hastalığa yakalandı, çocuksuz ve dul olduğu için de gece gündüz genç bir kardeş veya kız kardeş kendisine bakıyordu. Silas sık sık William ile gece nöbetini tutuyordu, sabah ikide nöbet değiştiriyorlardı. İhtiyar adam umulanın aksine iyileşir gibi görünüyordu. Bir gece Silas yatağın yanında otururken ihtiyarın nefes seslerinin kesilmiş olduğunu farketti. Kandil kısık yanıyordu, hastanın yüzünü iyice görmek için kaldırması gerekti. Dikkatle bakınca diyakosun öldüğüne kanaat getirdi, hem de uzun süre önce ölmüştü, bacakları kaskatı idi. Silas kendi kendine acaba uydum mu diye düşündü, saatine baktı, sabahın dördüydü. Nasıl olmuş ta William hâlâ gelmemişti? Endişe içerisinde yardım istemeye gitti ve çok geçmeden baş rahiple birkaç arkadaş evde toplandılar. Silas gelmeyiş sebebini öğrenmek için William'a rastlarım ümidiyle işinin başına gitti. Fakat saat altıda, tam arkadaşını aramayı düşündüğü sırada William yanında rahiple çıkageldi. Kilise yönetim kurulu üyeleriyle görüşmek üzere onu almaya gelmişlerdi.

Bu davetin sebebini öğrenmek için sorduğu soruya verilen karşılık, "Orada öğrenirsiniz!" olmuştu. Kilise yönetim kurulu odasında baş rahibin karşısında oturup Tanrı'nın kullarını temsil eden ciddi bakışların üzerine dikildiğini hissetiği âna kadar başka bir şey de söylemediler. Rahip bir çakı çıkardı Silas'a gösterdi, bu çakıyı nerede bıraktığını hatırlayıp hatırlamadığını sordu. Silas çakıyı hep cebinde taşıdığını, başka bir yerde bıraktığını hatırlamadığını söyledi. Bu garip sorgu sırasında durmadan titriyordu. Ardından, işlediği günahı saklamaması, itiraf edip pişmanlık getirmeye davet edildi. Çakı müteveffa diyakosun odasında, yatağın yanında, rahibin daha bir gün önce gördüğü kiliseye ait paranın durduğu torbanın yerinde bulunmuştu. Bilinmeyen eller bu torbayı alıp götürmüştü; bu eller çakının sahibinin elleri değilse kimin elleriydi? Şaşkınlıktan bir süre Silas'ın dili tutuldu. Sonra, "Tanrı şahidimdir," dedi, "Ne çakının orada bulunması ne de paranın kaybolması hakkında birşey biliyorum. Üzerimi arayın, üç paund beş şilingden başka birşey bulamıyacaksınız; altı aydır biriktirdiğim bu paradan da William Dane'in haberi var." Sözün burasında William'ın iç çektiği duyuldu. Rahip, "Deliller tamamen aleyhinde Marner kardeş," dedi. "Para geçen gece alınmış, ölen kardeşimizin yanında senden başka kimse de yoktu. William ani bir rahatsızlığın her vakitki gibi nöbeti devralmasına engel olduğunu söylüyor. Zaten sen

de onun gelmediğini söylemiştin. Üstelik cenazeyi de ihmal etmişsin!"

"Herhalde uyumuş olmalıyım," diye karşılık verdi Silas ve biraz duraladıktan sonra ilâve etti: "Veya hepinizin bildiği gibi kendimden geçmiş olmalıyım. Bu sarada da hırsız gelip parayı çalmıştır. Tekrar ediyorum: üzerimi arayın, odamı da. Zaten parayı saklayacak başka yerim de yok."

Arama yapıldı, William Dane'in meşhur torbayı boş, ve Silas'ın odasındaki konsolun arkasında takılmış bir durumda bulmasıyla sonuçlandı. Bunun üzerine William arkadaşını itirafa ve günahını daha fazla saklamamaya davet etti. Silas gözleri sitemle dolu ona döndü. "William, dokuz yıldır her an beraberiz, benim hiç yalan söylediğimi gördün mü?" dedi. "Ama Tanrı mutlaka beni temize çıkartacak!"

"Kardeş," dedi William, "iblise ruhun üzerinde tahakküm kurması için kalbinin gizli köşelerinde neler geçtiğini ben nereden bileyim?"

Silas hâlâ arkadaşına bakıyordu Birden yüzü kıpkırmızı oldu ve öfkeyle konuşmak üzereyken kendini tuttu, yüzündeki kızarıklık geçti ve titremeye başladı. Nihayet. William'a bakarak zayıf bir sesle konuştu:

"Şimdi hatırlıyorum, o gece çakı cebimde yoktu."

William, "Ne demek istediğini hiç anlamıyorum," dedi. Orada bulunanlar, çakının ne-

rede olduğunu Silas a sordularsa da Silas başka bir şey söylemedi, yalnız, "Şiddetli bir elem içerisindeyim. Başka bir şey söyliyemiyeceğim. Tanrı mutlaka beni temize çıkartacak," diyebildi.

Kurul odasına döndükten sonra konu enine boyuna düşünüldü. Suçluyu bulmak için kanunî yollara başvurmak kilise ilkelerine aykırı idi; cemaate leke sürmeyecek olaylar da bile koğuşturmaya girişmek Hıristiyanlara yasaklanmıştı. Ne var ki, hakikati bulmak için bazı çarelere başvurmak zorunluğu da ortadaydı. Bunu yerine getirmek için onlar da duaya ve kur'a çekmeye başvuruyorlardı. Bu hal ancak, şehirimizin dar sokaklarında sürüp giden ne olduğu belirsiz dînî hayat hakkında bilgisi olmayanları şaşırtabilir. Silas ilahî müdahale ile de doğrulanacak masumluğuna güvenerek kardeşlerle birlikte diz çökmüştü ama, önünde elem ve ızdırap dolu günlerin varlığını da hissediyordu. Zira insana olan güveni onulmaz bir yara almıştı. Çekilen kur'a Silas Marner'in suçlu olduğunu gösteriyordu. Böylece kilise üyeliğinden uzaklaştırıldı ve çalınan parayı geri vermeye davet edildi. Ancak pişmanlık belirtisi olan itiraf üzerine yeniden kiliseye alınabilirdi. Marner hükmü hiç ses çıkarmadan dinledi. Herkes ayrılmak üzere ayağa kalkınca William Dane'e yaklaştı, heyecandan titreyen bir sesle:

"Çakımı son defa sana kayış kesmek için kullandığımı hatırlıyorum. Tekrar cebime koyduğumu zannetmiyorum." dedi. "Parayı çalan sensin, suçu

üzerime atmak için iyi bir plan hazırladın. Bütün bunlara rağmen refah ve mutluluk içerisinde bir hayat sürebilirsin; zira dünyayı fazilet kurallarına göre yöneten bir Tanrı yok. Olsa olsa suçsuzlara karşı tanıklık eden bir yalan Tanrısı var!"

Bu küfür karşısında herkes ürperdi.

William sözde merhamet dolu bir tavırla, "Bu sesin iblise ait olup olmadığı konusundaki kararı kardeşlerimize bırakıyorum," dedi. "senin için dua etmekten başka elimden birşey gelmez Silas."

Zavallı Silas ruhunda bu umutsuzlukla dışarı çıktı, Tanrı'ya da insana da güvenini yitirmişti; sevgi dolu bir kalp için bu çıldırmak gibi bir şeydi. Yaralanmış ruhunun verdiği yeisle, "O da beni bırakır," dedi. Tanrı'nın, aleyhindeki tanıklığına inanmadığı takdirde Sarah'nın da kendisi gibi bütün inancını yitireceğini düşündü. Dînî duyguların meydana getirdiği kalıpları mantıkla kavramaya alışkın insan için, kalıp ile duyguyu düşünce yoluyla ayıramıyan basit ve gelişmemiş düşünce tarzını anlamak zordur. Marner'in durumundaki bir insanın, kur'a çekmek suretiyle tecelli eden ilâhî adaletin geçerliliği hakkında şüpheye kapılmasının kaçınılmaz olduğunu kabul etmeye yatkınızdır ama onun için bu, hiç alışkın olmadığı bağımsız bir düşünce çabasıdır. Ve onun bu çabayı, bütün enerjisini imanını kaybetmekle ızdırap içerisinde tükettiği anda göstermesi gerekir.

Eğer insanın ızdırapları ile günahlarını kaydeden bir melek varsa, hiç bir varlığın sorumlu tutulamıyacağı asılsız fikirlerden doğan ızdırapların derinliğini ancak o bilebilir.

Marner eve gitti, keder ve ümitsizlikten taş kesilmiş olarak bütün gün yalnız başına oturdu; içinden Sarah'ya giderek masumluluğuna inandırmak bile gelmiyordu. İkinci gün tezgâhının başına geçti ve her zamanki gibi çalışmaya koyularak uyuşukluktan sıyrıldıysa da çok geçmeden rahiple diyakosklardan birisi Sarah'dan nişanına son verdiği haberini getirdiler. Silas haberi hiç ses çıkarmadan dinledi, döndü tekrar tezgâhının başına geçti. Aradan bir aydan biraz fazla bir zaman geçmişti ki, Sarah, William Dane ile evlendi. Bir süre sonra da Lantern Yard'daki kardeşler Silas Marner'in şehirden ayrıldığını öğrendiler.

KISIM II

BÖLÜM II

Hayatları öğrendikleri şeylerle zenginleşmiş kişiler bile, çevresindeki insanlarla ortak geçmişleri bulunmayan, düşüncelerini paylaşmadıkları, tabiat ananın insanlara başka türlü kucak açtığı ve insan hayatının kendi ruhlarını besleyenden daha başka türlü biçimler gösterdiği yeni bir ortama birden bire götürüldükleri zaman eski hayat görüşlerine ve hatta Tanrı inançlarına bağlı kalmakta bazen güçlük çekerler. Eski inanç ve sevgilerden kopan ruhlar, sürgünlüğün, bütün simgelerin silinmesi yüzünden geçmişi rüya âlemine çeviren, hiç bir anıyla ilişkisi olmayan bugünü âdeta hayale dönüştüren bu unutturucu etkisini belki de isteyerek ararlar. Bu denemeleri yaşamış kişiler bile, Silas Marner gibi basit bir dokumacının memleketini ve tanıdıklarını bırakıp da Raveloe'ya yerleşmek üzere geldiği zaman duyduklarını kolay kolay tasavvur edemezler. Alabildiğine açık yamaçlar üzerine kurulmuş bir şehirle, gök yüzünün bile bir ağaç ve çalı perdesiyle kapandığını zannettiği bu çukur ve ormanlık yerle hiç bir ilişkisi yoktu. Sabahın o sakin saatlerinde kalkarak üzerlerine çiğ düşmüş çalılarla otlara bakarken, bir zamanlar onun için Tanrı takdirinin te-

celli ettiği yer olan Lantern Yard'daki hayatla burası arasında herhangi bir benzerlik yokmuş gibi gelirdi. Beyaz badanalı duvarlar; hafif hışırtılarla küçük sıralara oturan tanıdık şekiller; kalp üzerinde taşınan muska gibi hem gizil hem aşikâr mırıltılar; rahibin hiç şüphe götürmeyen doktrini tekrarladığı kürsü; saat sarkacı gibi sallanışlar; kutsal kitabın alışıla gelen biçimde elden ele dolaşması; ilâhinin dörtlükleri arasındaki duruşlar: seslerin yükselip alçalışı... bütün bunlar Tanrısal etkileri Marner'e ileten yollar, dinî duygularının beslendiği yerler, Hıristiyanlık ve Tanrı'nın yer yüzündeki ülkesiydi. Dua kitabında yalnız yalın deyimler bulan bir dokumacıya soyutlamalar yabancıdır; tıpkı henüz ana-baba sevgisi nedir bilmeyen bir bebeğin yalnız sığınmak ve beslenmek için tanıdığı bir yüze, bir kucağa kollarını uzatması gibi.

Lantern Yard'ın bu dünyasına, Raveloe'daki bu dünyadan daha zıt ne düşebilir ki? Bolluk içinde ihmal edilmiş bakımsız bahçeler; ibadet saatlerinde kapı eşiklerinden seyredilen büyük bahçe içindeki kocaman kilise, sokaklarda aylak dolaşan ve Rainbow'a girib çıkan kırmızı yanaklı rençberler; erkeklerin tıka basa karınlarını doyurdukları ve ocağın isli aydınlandığında uyudukları, kadınların öte dünyaya bile yetecek kadar çamaşır yığdıkları izlenimini veren evler; Silas Marner'in uyuşmuş inancını acıyla kıvrandıracak kelimelerin dökülebileceği bir çift dudak bile yoktu Raveloe'da.

Eski çağlarda her ülkenin kendi kutsal yasalarına göre yönetildiğini ve dağlarla çevrili sınırları aşan bir kimsenın, varlıkları ancak içinde doğup büyüdüğü ormanlarla, tepelerle, derelerle sınırlı yerli tanrıların erişemiyecekleri bir yere ulaştığına inanıldığını biliyoruz. Zavallı Silas da bağışlama nedir bilmeyen tanrılardan korku veya ızdırap içerisinde kaçan ilkel insanların duyduklarına benzer belirsiz bir duygu içindeydi. Sokakta va âyinde boşu boşuna güvendiği o yüce kuvvetin sığındığı bu ülkeden — bu güveni ne tanıyan ne de ona ihtiyaç duyan insanların gelişi güzel yaşadıkları bu ülkeden—çok uzaklarda olduğu duygusuna kapılmıştı. Oysa şimdi bu güven bir hayal kırıklığı içerisinde eriyip gitmişti. İçindeki küçücük aydınlığın saldığı ışınlar öylesine cılızdı ki, hayal kırıklığına uğrayan bu inanç, ona gece karanlığı gibi gelen bu perdeyi rahatça yaratabiliyordu.

İlk sarsıntıyı geçirdikten sonra hemen yaptığı şey tezgâhının başına geçip çalışmak oldu. Durup dinlenmeden çalışıyordu. Mrs. Osgood'un ısmarladığı masa örtüsünü gününden önce bitirmek için gece yarılarına kadar çalışırken bu işine karşılık avcuna sıkıştıracağı parayı hiç düşünmüyordu. Örümcek gibi hıç düşünmeden sırf içgüdüyle dokuyor gibiydi. Böyle yapılan her iş sonunda bir amaç halini alır ve hayatın sevgiden yoksun uçurumları üzerinde bir köprü olur. Silas'ın ellerini mekiği fırlatmak, gözlerini bezdeki küçük

karelerin tamamlandığını görmek doyuruyordu. Sonra bir de karnını doyurması lazımdı; yapayalnız yaşayan Silas, sabah, öğle akşam yemeğini pişirmek, kuyudan su taşımak, tenceresini ateşe koymak zorundaydı. İşte bütün bu acil ihtiyaçlarla birlikte dokuma işi, onun hayatını bir örümceğin sessizce ağını örmesine benzetiyordu. Geçmişi düşünmekten nefret ediyordu. Aralarında karıştığı yabancılara karşı sevgi ve dostluğunu uyandıracak bir şey de yoktu. Onu düşünen görünmeyen bir sevgili olmadığı için gelecek te karanlıktı. Şaşkınlıktan düşünemiyordu; düşüncenin o eski dar patikası artık kapanmıştı. En hassas yerinden aldığı yarayla sevgi denilen şey de ölmüş gibiydi.

Nihayet Mrs. Osgood'un masa örtüsü bitti ve karşılığı Silas'a altın para olarak ödendi. Bir toptancı için çalıştığı eskiden oturduğu şehirde kazancı düşük bir ücret üzerinden ödeniyordu. Haftalık olarak aldığı paranın büyük bir kısmı sadaka va hayır işlerine gidiyordu. Burada ilk defa avucuna pırıl pırıl beş İngiliz lirası konmuştu. Bu paradan kimsenin hisse beklemediği gibi, onun da kendiliğinden bu parayı bölüşecek kadar sevdiği hiç kimse yoktu. Dokumayla geçen sayısız günlerin ötesinde hiç bir geleceğin görünmediği bir insan için bu altın paraların ne değeri olabilirdi? Bu soruyu sormak onun için gereksizdi, zira, hepsi de kendisinin olan bu paraları avucunda hissetmek, onların parlak yüzlerini seyretmek hoşuna gidiyordu:

bu, ayrı düştüğü inanç ve sevgi dünyasından büsbütün ayrı şeyler olan ve tıpkı dokuma ve açlığı giderme gibi hayatın başka bir unsuruydu. Dokumacı, zor kazanılan paranın temasını daha önceden de biliyordu ama avucu bu paranın büyüklüğüne o zamanlar pek alışkın değildi; tam yirmi yıl bu esrarlı para onun gözünde dünya malının bir sembolü ve alın terinin bir karşılığı idi. Her kuruşun bir amaç için harcandığı o yıllarda parayı pek az seviyordu; o zaman asıl sevdiği bir amaç vardı. Ama, her türlü amacın kaybolduğu şu anda paraya karşı o tutumu ile, onu bir çabanın karşılığı olarak elde etme duygusu, yeni bir arzunun doğup büyüyebileceği bir ortam olmuştu; alaca karanlıkta tarlalar arasından eve doğru giden Silas parayı cebinden çıkarttı ve kararan havada onun daha parlak göründüğünü düşündü.

Bu sırada komşularıyla ilişki kurmasına yol açabilecek bir şey oldu. Bir gün, ayakkabılarını tamire götürdüğü sırada kunduracının karısının, safiyetle kalp yetmezliğinin müthiş acıları içerisinde ocağın yanında kıvrandığını gördü; bunlar annesinin ölümünün ilk habercileriydi. Bu sahne ve annesinin anısı onda bir merhamet uyandırdı ve yüksük otundan hazırlanan basit bir ilaçla annesinin nasıl rahata kavuştuğunu hatırladı. Doktorun bir çare bulamadığı Sally Oates'a ağrılarını dindirecek bir şey getireceğini vadetti. Bu merhametli harekette Silas, Raveloe'ya geleli ilk defa geçmişi ile bugün ara-

sında bir birlik gördü; kendisini kaptırdığı böcek gibi yaşamadan kurtulmasının bir başlangıcı olabilirdi. Sally Oates'in hastalığı kadım, komşuları gözünde ilgi çekici ve önemli bir kişi haline getirmişti: hele, Silas Marner'in verdiği "şeyi" içmekle ağrılarından kurtulması bütün konuşmaların başlıca konusu olmuştu. Doktor Kimble'ın verdiği ilâcın etkili olması çok tabiî bir şeydi ama nereden çıkıp geldiği bile bilinmeyen bir dokumacının bir şişe sarı suyla mucize yaratmasında mutlaka esrarlı bir yan olmalıydı. Tarley'deki Kocakarı öleli beri böyle şey görülmemişti; ne var ki, onun elinden büyü de gelirdi: çocukları havale geçiren bütün ana babalar ona giderlerdi. Silas Marner'in de onun gibi bir kimse olması lâzımdı, yoksa Sally Oates'u nasıl diriltebilirdi? O kocakarı ne olduğu anlaşılmayan bazı şeyler mırıldanırdı: bu sırada çocuğun ayak parmağına bağladığı kırmızı bir çapıtla kafada su birikmesini önlüyordu. O zamanlar Raveloe'da kocakarının verdiği muskayı boyunlarında taşıyan ve onun sayesinde Ann Coulter gibi ahmak çocuk doğurmayan epey kadın vardı. Silas Marner de aynı şeyleri ve belki daha fazlasını yapabilirdi; bilinmeyen yerlerden nasıl çıkıp geldiği, suratındaki o gülünçlük şimdi anlaşılıyordu. Ama Sally Oates'in aklını başına alıp bütün bunları doktora söylememesi gerekti, yoksa adam Marner'e mutlaka bozulurdu; kocakarıya da hep kızar, ona gidenleri bundan böyle bakmamakla tehdit ederdi.

Silas evinin birdenbire, çocuklarının boğmacasını iyileştirme ya da azalan sütlerini çoğaltmak isteyen analarla, romatizmalarına veya ellerindeki sigillere karşı ilaç isteyen adamlarla dolduğunu gördü; tersyüz edilmemek için hepsinin ellerinde gümüş paraları da hazırdı. Silas isteseydi büyü ile ve bildiği ilaçlarla epeyce kârlı bir işe girişebilirdi ama bu durumda paranın onun için hiç bir çekici yanı yoktu. Sahtekârlığa karşı hiç eğilim duymamıştı; ünü ta Tarley'e kadar yayıldığı için gitgide artan bir huzursuzlukla kapısına gelenleri çevirmek zorunda kalıyordu. Yardımını istemek için uzak yollardan gelenlerin ardının alınması için epey zaman geçti. Ancak bilgisine bağlanan umut sonunda korkuya dönüştü; büyü bilmediğine ve hastaların iyileşmesini sağlayamayacağına kimse inanmıyor, kapısından döndükten sonra başına bir kaza gelen ya da nöbete tutulan herkes bunu Marner ustanın kötü dileklerine ve kuşkulu bakışlarına yüklüyordu. Böylece ona geçici bir kardeşlik duygusu veren Oates'a karşı merhametli hareketi komşularıyla arasındaki soğukluğu daha da artırdı ve iyice yalnız kalmasına yol açtı.

Altın liralar, yarımlar, çeyrekler gitgide yığılıyor ve Marner kendi ihtiyaçları için gün geçtikçe daha az harcıyor, en az masrafla günde on altı saat çalışması için gerekli gücü nasıl edle edebileceği meselesini çözmeye çalışıyordu. Tek başına hücreye kapatılan bir insanın duvara çizgiler

çizerek zamanı noktalaması ve bunları üçgenler halinde birleştirmesi gitgide onda kaçınılmaz bir alışkanlık halini almaz mı? Boş ya da bezdirici bekleme anlarımızı ufak hareketler veya seslerle geçiştirmek ilerde vazgeçemiyeceğimiz bir alışkanlığın başlangıcı olmaz mı? Bütün bunlar, insanlardaki para biriktirme sevgisinin zamanla nasıl bir tutku halini aldığını ve bunların daha işin başında bile gözlerinin başka bir şey görmemesini anlamamıza yardım eder. Marner ufacıktan başlayan yığının güngüne biraz daha büyümesini istiyordu; başlı başına bir zevk olan her lira yeni bir istek yaratıyordu. İçine düştüğü acayip durumda eğer daha az ihtiraslı bir kimse olsaydı, durup dinlenmeden dokunmakla, önündeki örneğin veya ağın sonuna bakmakla yetinir, o andaki duyguları dışında hiç bir şeye aklını yormazdı. Ama şimdi para, dokuma işini belli aralıklarla noktaladığı gibi hem çalışıyor hem de yanında kalıyordu. Parayı da tıpkı tezgâhı gibi kendisinden bir parça gibi saymaya başlamıştı; bunları hiç tanımadığı başka paralarla değişmeye dünyada razı olmazdı. Biçimleri ile renkleri ondaki bir susuzluğu gideriyormuş gibi bunları okşuyor, sayıyordu; gece olup ta işi bitince beraberce hoş vakit geçirmek için bunları ortaya çıkartıyordu. Tezgahının altında, tabandan birkaç tuğla çıkartmış, bir çukur açarak yerleştirdiği demir kaba altın ve gümüş liraları doldurmuştu; paraları koyar koymaz kiremitlerin üzerini hemen

kumla örtüyordu. Soyulma düşüncesi pek te aklına gelmiyordu zira o günlerde köylük yerlerde para biriktirme epeyce yaygın bir şeydi. Raveloe'de yaşlı rençberlerin paraların, biriktirdiklerini, bunları belki de yün yataklarının içinde sakladıklarını herkes bilirdi. Ama bunların köylü komşuları her ne kadar Kral Arthur zamanındaki dedeleri kadar dürüst olmamakla beraber bunları soymak için planlar yapacak kadar hayalleri zengin değildi. Kendilerini ele vermeksizin bu parayı aynı köyde nasıl harcayabilirlerdi? Tek çıkar yol buradan kaçmaktı, ama bu da balonla seyahat kadar karanlık ve sonu belirsiz bir işti.

Böylece yıllar birbirini izledi; Silas Marner yalnızlık içerisinde yaşıyor, altın liralar demir tencerede birikiyor ve hayatı başka hiç bir varlıkla ilişkisi olmayan bir arzu ve tatmin duygusunun dar çemberi içerisinde gitgide sıkışıp kalıyordu. Hayatı, yaptığı işin hangi amaca yöneldiğini hiç düşünmeksizin sadece dokuma ve para biriktirmeden ibaret bir hale gelmişti. İnanç ve sevgi dünyasından ayrı düşen daha akıllı bir kimse de aynı yolu tutabilirdi, ama bunlar çıkrık ve para yığını yerine kendilerini bir araştırmaya, yepyeni bir buluşa veya tutarlı bir teoriye adarlardı. Çok gariptir, Marner'in yüzü ve vucudu, hayatının amacı olan şeyler ile devamlı ilişki içerisinde öylesine biçimlenmişti ki, başlı başına bir anlamı olmayan kurumlu bir boru veya kol izlenimini veriyordu. Bir zamanlar et-

rafında güvenle bakan dalgın gözleri şimdi çok küçük, çok nadir bir şeyi araştırırmış gibiydi; benzi öyle sarı, görünüşü öyle bitkindi ki, daha kırkında olmadığı halde bütün çocuklar, ona "İhtiyar Marner Usta" diyorlardı.

Bu kabuğuna çekilmiş halinde bile bir olay ondaki sevgi özünün büsbütün yok olmadığını ortaya koydu. Birkaç tarla ötedeki bir kuyudan suyunu taşımak günlük işleri arasındaydı. Raveloe'ya geleli beri bu iş için, zaten az olan kapkacağı arasında en kıymetli eşyası saydığı bir testiyi kullanıyordu. Bu onun daima aynı yerde duran, sabahları erkenden sapını tuttuğu on iki yıllık dostuydu. Böylece o daima hazır bir şeyin simgesi halini aldığı gibi, sapını avucunda tutmak onda buz gibi taze suyun kandırıcılığı duygusunu uyandırıyordu. Bir gün kuyudan dönerken ayağı çitin üzerinden aşan merdivene takıldı ve önündeki bir hendeğin üzerindeki taşlara çarpan testi üç parça oldu. Silas kırılan parçaları topladı ve üzüntüyle eve döndü. Artık testiyi kullanamazdı ama parçaları bir araya getirdi ve kırık testiyi bir hatıra olarak eski yerine koydu.

Silas Marner'in Raveloe'ya gelişinden beri geçen on beş yılın hikâyesi işte böyle. Bütün gün çıkrığın başında oturuyordu; kulakları sürekli gıcırtıyla dolu, gözleri ağır ağır büyüyen kahverengi ağa iyice eğilmiş ve kolları yölesine düzenli bir gitgelle çalışıyordu ki, bir anlık duruşu adeta soluğun tutulması gibi bir çaba izlenimini uyandırıyordu.

Ama gece oldumu eğlence başlıyordu pencerelerin tahta kepenklerini kapıyor, kapıları sıkı sıkıya kilitliyor, altınlarını çıkartıyordu. Biriken paraları artık demir tencere alamaz hale geldiği için onlara iki tane kalın deri torba dikmişti. Hem bunlar köşeli kısımlara iyice yayıldıkları için fazla yer de tutmuyorlardı. Deri torbanın karanlık ağzından dökülen altın paralar nasıl da parlıyordu! Gümüşler altına göre daha azdı çünkü, başlıca işi olan uzun bez topları herzaman kısmen altınla ödeniyor, gümüş paraları ihtiyaçları için harcıyor, en önce de ufak parları elden çıkartıyordu. En fazla altın liraları seviyordu ama emeğinin karşılığı kazandığı gümüş liraları da bozdurmaya gönlü hiç razı olmuyordu, onların da sevgisi ayrıydı. Paraları küme küme yapıyor, ellerini içine daldırıyor, sayıyor, üst üste diziyor, yuvarlak kenarlarını parmaklarıyla okşuyordu. Teslim ettiği iş karşılığında ancak yarısını aldığı altın liralara henüz doğmamış bir bebeğe duyulan sevgiyi duyuyordu: gelecek yıllarda bütün hayatı boyunca ağır ağır akacak ve son ucu sayısız dokuma günlerinde gizli altın liraları düşünüyordu. Eve iş getirmek için tarlalar ve dar sokaklar arasında giderken düşüncelerini yalnız tezgâhı ile parası dolduruyor ve bu yüzden de bir zamanlar çok iyi tanıdığı otları toplamak için bir defa olsun adımları tarlaların yada sokakların kıyılarına kaymıyordu. Bütün bunlar, hayatının büsbütün koptuğu geçmişe ait şeylerdi, kıyıları ye-

şilliklerle örtülü eski geniş yatağını bırakarak kıraç toprak arasında kendisine bir yol açan cılız dereye benziyordu.

Ancak on beşinci senenin yıl başına doğru Silas Marner'in hayatında ikinci büyük bir değişme oldu ve hayat hikâyesi, komşularının hayatıyla kendine özgü bir biçimde karıştı.

BÖLÜM III

Raveloe'da en büyük adam, kilisenin hemen hemen karşısına düşen, önünde gösterişli taş merdivenleri arkasında büyük ahırları olan kırmızı konakta oturan Squire ünvanı verilen (*) tek insandı. Mr. Osgoods ailesinin tarihi de bilinemiyecek kadar eskiye gitmekle beraber —Raveloe halkının hayali Osgood'ların bulunmadığı o eski zamanlara kadar hiç bir zaman uzanamazdı— onların sadece oturdukları çiftlikleri vardı, oysa Squire Cass'ın bir iki kiracısı vardı ve bunlar av hayvanları hakkındaki şikayetlerini sanki o oranın efendisiymiş gibi ona yaparlardı.

Tanrı'nın toprak ağalarına karşı özel bir lûtuf ve ihsanda bulunduğu anlaşılan o debdebeli savaş yıllarıydı ve fiyatlardaki düşüş küçük eşrafla ağaları henüz yıkım yoluna sürüklememişti; lüks ve israflı hayatları ile kötü bir hayvancılık hepsini bu yola hızla götürüyordu. Benim şimdi söylediklerim Raveleoe ile benzeri topluluklar için geçerli şeyler oysa bizim eskiden sürdüğümüz kır hayatının geniş ve açıklık bir alana yayılan bütün topluluklar gibi farklı görünüşleri vardı. Buralarda insan, gök yüzünden eser rüzgârlardan tutun da durmadan

(*) Squire: İngiltere'de köy eşrafından birisi.

değişen ve birbirlerinin yolunu kesen ve bu yüzden de hatra hayale gelmez sonuçlar yaratan çeşitli düşüncelerin etkisi altındadır. Raveloe, sanayiin beraberinde getirdiği canlılık ile Püriten ciddiliğinden uzak, gür ağaçlar ile çukurlar ile dolu dar sokaklar arasında sıkışıp kalmış alçak bir yerdi. Zenginler gönüllerinin dilediği gibi yerler içerler, damla hastalığı ile sara illetini saygı değer ailelere musallat olan esrarlı şeylerden sayarlardı. Fakirler, zenginlerin sürdükleri bu keyifli hayata tamamen hakları olduğunu kabul ederlerdi; üstelik zenginler ne kadar çok ziyafet çekerlerse nasiplerine düşecek artıklar da o kadar çok olurdu. Betty Jay, Squire Cass'larda kaynayan domuz budunun kokusunu almıştı ama etin acayip kokulu bir içki içinde kaynatılması onda iştah bırakmamıştı. Büyük şenliklerin yapıldığı mevsim gelince fakirlere gün doğardı. Zira Raveloe'daki ziyafetler bol dana eti ve fıçı fıçı bira demekti, hem de hele kışa rastlarsa epey uzun sürerdi. Hanımlar en iyi elbiseleri ile tüylü şapkalarını kutulara yerleştirip suyun ne kadar yükseleceği belli olmayan yağmurlu veya karlı havalarda mücevherleri ile birlikte atların terkisinde akıntıları geçmek tehlikesini göze aldıklarına göre eğlencenin kısa sürmeyeceğini tahmin etmek pek te güç olmazdı. Ziyafetler daima işlerin az, gecelelerin uzun olduğu loş mevsimlerde tertiplenir, bu sırada en az birkaç komşu evlerini açık bulundururdu. Squire Cass'ların sof-

raları azıcık fakirleşti ya da yiyecekler tazeliğini yitirdi mi misafirlerin yapacakları tek şey hemen biraz yürüyüp yamaçta, Orchards'da Mr. Osgood'un köyüne gelmekti. Burada bol domuz ve dana eti, dumanı üzerinde kızartmalar, taze tere yağları... kısacası insanın canının çekebileceği her şey —Squire Cass'lardaki kadar bol olmamakla beraber belki de daha nefis— bulunabilirdi.

Squire'ın karısı uzun süre önce ölmüştü. Kırmızı konak, salonda ve mutfakta hem sevgi hem de korku kaynağı olan ev kadınından ve anadan yoksun kalmıştı. İşte bu yüzden ziyafetler için hazırlanan yemekler bol ama mükemmellikten yoksundu ve mağrur Squire, Rainbow'un salonunda masalara hakim olmayı kendi loş salonuna tercih ediyordu, ve gene belki de bu sebepten oğulları iyi yetişmişlerdi. Raveloe ahlâk kurallarının çok katı olduğu bir yer değildi, ama Squire'in bütün oğullarını tembel tembel evde tutmasına bir zaaf gözüyle bakılıyordu. Babaları zengin olan bazı delikanlılara izin verilmekle beraber köylüler ikinci oğul Dunstan'ın —halk arasında Dunsey Cass derler— gidişini hiç beğenmiyorlardı: kumar ve bahse tutuşma merakının serserilikten daha beter sonuçlar vereceği besbelliydi. Karşısındakilerin boş bardakları önünde içkisini daha da iştahla içen bu nisbetçi ve şamatacı oğlanın başına gelecekler komşulara vız gelirdi. Ama, yaptıklarıyla, kilisede anıtı ve Kral George'dan daha eski maşrapası olan Squ-

ire Cass gibi bir ailenin adını lekelemeye hakkı da yoktu. Ama iyi kalpli cömert bir insan olan ve yakınlarda memlekete dönen en büyük oğul Mr. Godfrey eğer kardeşinin yolunda giderse doğrusu çok yazık olurdu; nitekim son günlerde bunun belirtileride görülüyordu. Böyle devam derese Miss Nancy Lammeter'i mutlaka kaybederdi, zira evden günlerce uzak kaldığının dillere düştüğü geçen Paskalyadan beri kızın Mr. Godfrey'e karşı soğuk davrandığını bilmeyen kalmamıştı. Ortada bir şeyler olduğu muhakkaktı, çünkü Mr. Godfrey'in yüzünde eski renk ve açıklık kalmamıştı. Bir zamanlar onunla Miss Nancy Lammeter'in birbirine uyan ne güzel bir çift olacağını herkes söylüyordu. Kırmızı konağın hanımı olursa güzel bir değişiklik olacaktı; Lammater'ler bir çimdik tuzu bile ziyan etmeyecek bir terbiye almışlar bu yüzden evde herkesin durumuna göre bütün ihtiyaçları en iyi şekilde karşılanmıştı. Böyle bir gelin hiç çeyiz, para getirmese bile ihtiyar Squire için bir tasarruf olacaktı; geliri artmadığı halde cebindeki deliğin gün güne büyümesinden korkulurdu. Ama eğer Mr. Godfrey yeni bir sayfa açmazsa Miss Nancy Lammeter'e "Allaha ısmarladık" demesi gerekecekti.

Silas Marner'in Raveloe'ya gelişinin on beşinci yılında bir Kasım günü öğleden sonra duvarları ağaç kaplı loş salonda elleri cebinde sırtı ocağa dönük olarak bir zamanlar kendisine umut bağlanan Godfrey duruyordu. Solmakta olan gri ay-

dınlık, silahlar, kamçılar ve tilki kuyruklarıyla süslü duvara, sandalyeler üzerine atılmış elbiselerle şapkalara, bira kokan maşrapalara, şöminedeki küllenmiş ateşe vuruyordu. Bütün bunlar sevgiden yoksun bir ev hayatının belirtileriydi ve Godfrey'in sarışın yüzündeki kasvetli sinirlilikle hüzünlü bir ahenk içerisindeydi. Birisinin gelmesini bekliyor ve dinliyor gibiydi, nitekim çok geçmeden bir ıslık sesiyle birlikte ağır adımların geniş ve boş koridorda yankılandığı duyuldu.

Kapı açıldı, iriyarı hantal görünüşlü genç bir adam odaya girdi; yüzü kızarmıştı ve halinde sarhoşluğun ilk belirtileri olan mânâsız bir keyif vardı. Gelen Dunsey'di ve görünmesiyle Godfrey'in yüzündeki ifade belirli bir tiksintiye dönüştü. Ocağın önünde yatan güzel kahverengi uzun tüylü köpek şöminenin köşesindeki koltuğun altına çekildi.

Dunsey alaycı bir sesle, "Evet Sayın Godfrey, benden ne istiyorsunuz bakalım?" dedi. "Biliyorsunuz, benden hem büyüksünüz hem de daha iyi durumdasınız. Bunun için, beni çağırınca gelmek zorunda kaldım."

Godfrey, "İstediğim şu ama önce kendine gel, ve beni iyi dinle.." dedi. Sesinde bir haşinlik vardı. Can sıkıntısını öfkeye dönüştürmek için kendisi de epey içmişti. "Fowler'in kirasını Squire'e vermek zorunda olduğumu söylemek için çağırdım. Yoksa

parayı sana verdiğimi söylemem gerekecek. Alacağı için haciz koymakla tehdit ediyor, zaten ben söylesem de söylemesem de her şey açığa çıkacak. Daha demin, bu hafta içerisinde Fowler gelip birikmiş borçlarını ödemezse Cox'a haciz için haber göndereceğini söyledi. Biliyorsun Squire'in paraya ihtiyacı var, şakaya gelecek yanı da yok. Senin parasını har vurup harman savurmana da çok kızıyor. Parayı bul, hem de çabuk tarafından!"

Kardeşinin yanına yaklaşarak yüzüne bakan Dunsey sırıtarak, "O o o!" dedi. "Parayı sen bulsan da beni bu sıkıntıdan kurtarsan acaba nasıl olur? Bana lutfedip parayı veren sen olduğuna göre, bir zahmet benim adıma da ödeyiver. Bunu zaten kardeş sevgisiyle yapmamış mıydın?"

Goldfrey dudaklarını ısırdı, yumruklarını sıktı: "Yanıma yaklaşıp yüzüme öyle bakma yoksa yumruğu yiyeceksin!" diye söylendi.

"Yok canım!" dedi Dunsey ama bu arada geri çekilmeyi de ihmal etmedi. "Bilirsin benim ne kadar iyi bir kardeş olduğumu. İstesem seni evden attırıp meteliğe muhtaç ederim. Squire'e yakışıklı oğlunun o güzel genç kadınla, Molley Farren ile nasıl evlendiğini, sarhoş karısı ile yaşayamadığı için nasıl mutsuz olduğunu anlatır senin yerini rahatça alabilirim. Ama görüyorsun hiç bir şey yapmıyorum; hem sabırlıyım hem iyi kalpli. Senin de beni düşünmen lâzım. Hatırım için yüz paund bulursun herhalde, değil mi?"

Golfrey kıvranarak, "Ama ben bu parayı nereden bulayım?" dedi. "Cebimde bir kuruşum bile yok. Sonra benim yerimi alabileceğin de doğru değil. Benimle birlikte sen de bu evden kovulursun. Sen anlatmaya başlayınca ben de susacak değilim. Bob'un babamın gözdesi olduğunu pekalâ bilirsin. O da senden kurtulmaya can atar."

Başını iki yana sallayarak pencereden dışarıya bakan Dunsey, "Ziyanı yok," dedi. "Seninle beraber olmak benim hoşuma gider. Böyle yakışıklı kardeşi kim istemez? Birbirimizle kavga etmeyi nasıl sevdiğimi bilirsin, sensiz ben ne yaparım? Ama ikimizin de bu evde kalması senin de işine gelir Bu kadar az parayı nasıl olsa bulursun. Senden ayrılmak her ne kadar beni üzüyorsa da şimdi bana müsade!"

Dunstan dönüp giderken Godfrey arkasından koştu, kolundan yakaladı:

"Sana param yok diyorum, alacak yerim de yok" diye bağırdı.

"İhtiyar Kimble'den borç al."

"O da artık bana borç vermez, hem isteyecek yüzüm de yok."

"Öyleyse Şimşeği sat."

"Olur, söylemesi kolay, ama mutlaka para bulmak lazım."

"Yarın o ata biner ava gidersin. Bryce ile Keating de gelecekler. Böylece pazarlık kızışır."

"Herhalde, ve ben saat sekizde gırtlağıma kadar çamur batmış eve dönerim. Mrs. Osgoods'un doğum günü partisine gideceğim."

Başını yana çevirerek ve sesini kadın gibi incelterek konuşmaya çalışan Dunsey, "Oho!" diye bağırdı. "Tabiî tatlı Miss Nancy de gelecek; onunla bir güzel dans edelim, ama bu sefer öyle huysuzluk, bencillik yok!"

Kıpkırmızı olan Goldfrey, "Miss Nancy'nin adını ağzına alma" dedi. "Yoksa gırtlaklarım seni."

Masadan bir kamçı alarak sapıyla eline vurmaya başlayan Dunsey aynı yapmacık sesle, "Ama niçin?" diye sordu. "Şansın hâlâ yerinde. Bir daha denesen iyi olur. Hele günün birinde Molly afyonu bir parça fazla kaçırıp seni dul bırakırsa zamandan da tasarruf etmiş olursun. Şimdiden bilmedikten sonra Miss Nancy de ikinci kadın olmaya aldırmaz. Senin bu iyi kalpli kardeşin kendisine yaptığın iyiliklere karşılık tabiî sırrını saklar."

Yüzü kireç gibi olarak tekrar titremeye başlayan Godfrey, "Sana sabrımın tışmak üzere olduğunu söyledim," dedi. "Biraz kafan işleseydi insanın üzerine bu kadar düşmekle ona son adımı rahatça attıracağını bilirdin. Şimdi öyle yapıyorsun dedi. Herşeyi gider Squire'e ben ken-

dim anlatırım; böylece hiç bir şey kazanmasam bile seni sırtımdan atmış olurum. Hem nasıl olsa bir gün öğrencek. Zaten Molly de gelip her şeyi anlatacağım diye tehdit edip duruyor. Bunun için o sırra karşılık istediğin her şeyi elde edebilirim diye boşuna öğünme. Benden o kadar çok para sızdırıyorsun ki, onu yatıştıracak para kalmıyor elimde. Bir gün gelecek nasıl olsa dediğini yapacak. Bence hepsi bir. En iyisi babama gider her şeyi anlatırım, senin de cehenneme kadar yolun var!"

Dunsey fazla ileri gittiğini anladı; tereddüt içeriinde Godfrey'i karar vermeye itecek bir nokta elbette vardı. Gene de kayıtsız bir sesle:

"Nasıl istersen öyle yap," dedi. "Ama bir yudum bira içeyim." Zili çalarak kendisini koltuğu attı, kamçının sapıyla pencerenin kenarına vurmaya başladı.

Godfrey hâlâ sırtı ocağa dönük duruyor, parmaklarıyla cebindeki şeyleri huzursuzlukla karıştırıyor ve yere bakıyordu. İri, adeleli vücudunda hayvanî bir cesaret olmakla beraber, karşılaştığı tehlike bir yumrukta yere yıkılacak ya da boğazlanacak çeşitten olmadığı takdirde bir karara varmasında hiç te yardımcı olmuyordu. Doğuştan kararsızlığı ve korkaklığı kendisini her yandan sarmış gibi görünen ve müthiş sonuçlar verecek olan bir duruma düşmekle büsbütün artıyor, ve ne zaman Dunstan'a

meydan okumaya ve getireceği sonuçlara katlanmaya karar verir gibi olsa, atacağı bu adımın başına getireceği felâketler bugünkü kötü durumdan daha beter görünüyordu. Yapacağı itirafın vereceği sonuçlar besbelliydi, oysa ele verilmesi aynı kesinlikte değildi. Bu durum karşısında kuşkulu bir bekleyiş halini benimsiyordu. Çalışmaya da el açmaya da yatkın olmayan küçük bir ağa oğlunun mirastan mahrum edilmesi, toprağın ve göğün cömertliği ile serpilip gelişen bir ağacın yetiştiği yerden sökülüp atılmasına benziyordu. Nancy Lammeter'i o yoldan kazanabileceğine aklı kesse her şeyi bir anda büyük bir gönül rahatlığı ile ortaya dökebilirdi ama böylece hem onu hem mirası kaybettiği gibi sadece onu küçülten ve asıl benliğini bulmasını engelleyen bir ilişki ile bir başına kalmış olacaktı. Böylece tek yol, saygıdeğer ailelerin gözünde neredeyse intihar sayılan "askere yazılma" kalacaktı. Hayır! Kendi iradesiyle hayatına hâkim olmaktansa her şeyi oluruna bırakmak daha çıkar yoldu. Hiçbir zevkin kalmadığı buz gibi karanlıklara atılmaktansa, kalbi korkuyla dolu, tepesinde bir kılıç sallansa da ziyafet sofralarında sevdiği şarabı yudumlmak daha iyiydi. Tehditlerinin yerine gelmesi ihtimali ile kıyaslanırsa Dunstan'a at konusunda vereceği taviz ona daha kolay görünmeye başladı. Ama gururu, konuşmaya gelişi güzel başlamaktansa

kavgayı sürdürererk girmeye zorluyordu. Dunstan da bunu bekliyor. birasını yudum yudum içiyordu.

Godfrey kızgın bir sesle, "Şimşeğin satılmasından böyle soğukkanlılıkla bahsetmek tam sana uygun birşey," diye bağırdı. "Kendimin diyebileceğim ve hayatımdan sahip olduğum en güzel şey. Sende zerre kadar izzetinefis olsa ahırı boş bırakıp herkese maskara olmak istemezdin Ama sen, sırf karşındakini aldatma zevkini tatmak için kendini bile satmaktan çekinmezsin."

"Ay, ay," dedi. Dunstan çok uysal bir tonla, "bakıyorum da beni anlamaya başladın. Pazarlık kızıştırmakta bulunmaz bir kimse olduğumu anlamışsın. Bunun için Şimşeğin satışını bana bırakmanı tavsiye ederim. Yarın ava senin yerine seve seve onunla giderim. Eğerin üzerinde senin kadar yakışıklı durmam ama alıcılar beni değil atı satın alacaklar."

"Atımı sana emanet etmek mi?"

Büyük bir kayıtsızlıkla kamçı ile pencerenin kenarına vurmaya devam eden Dunstan, "Sen bilirsin," dedi. "Bana ne, Fowler'in parasını ödemek zorunda olan sensin. Bramcote'e almadığını sen söyledin. Bu işle benim hiçbir ilişkim yok, sadece o parayı bana vermek anlayışını gösterdin. Benim için hepsi bir. Ancak atı satmayı

üzerime alarak sana yardım etmek isterim; kendin o kadar uzak bir yere gitmen yakışık almaz diye yarın senin yerine ben giderim."

Godfrey hiç ses çıkarmadı. Dunstan'ın üzerine atılarak kamçıyı elinden almak ve adam akıllı dövmek geçti içinden; düşündüğünü yerine getirmekten onu alıkoyan maddî bir korku değil, kızgınlığından da daha güçlü bir duygunun beslediği başka cins bir korkuydu. Konuşmaya başladığı zaman sesinde yarı uzlaşır bir hal vardı.

"Demek ki at konusunda söylediklerin ciddi, öyle mi? İyi bir fiyata satıp parayı getirip teslim edeceksin? Etmezsen, biliyorsun herşey berbat olur, çünkü güveneceğim başka hiçbir şeyim yok. Kendi kafan da kırılacağına göre atı benim kafamın üzerinden geçirmekle pek te büyük bir zevk almış olmayacaksın."

Dunstan ayağa kalkarken, "Güzel, güzel," dedi. "Yola geleceğini biliyordum. İhtiyar Breyce ile benden başkası başa çıkamaz. En azından. bir yüz yirmiyi avucunda bil."

"Dünkü gibi belki yarın da bardaktan boşanırcasına yağmur yağar. Öyle olursa gidemezsin." Bunu söylerken Godfrey gerçekten bu engeli isteyip istemediğini pek te bilmiyordu.

"Hiç sanmam. Havadan yana daima şansım vardır. Ama, bak sen gitsen mutlaka yağardı. Sen hiçbir zaman elinde koz bulundurmuyorsun,

bense hep bulunduruyorum. Sen de yakışıklılık var bende şans. Bunun için beni hiç yanından ayırmamalısın, sen bensiz asla yapamazsın."

Godfrey, kızgın bir sesle, "Kendine gel, çeneni de tut," dedi. "Yarın ayık olmaya dikkat et, yoksa Şimşek savurduğu gibi kafanı kırarsın."

Kapıyı açan Dunstan, "Hiç kendini üzme," diye karşılık verdi, "pazarlık ederken benim sarhoş olduğumu gören yoktur; hem zaten sarhoş iken işin keyfi de çıkmaz. Üstelik nereden düşersem düşeyim, hep dört ayağımın üzerine düşerim."

Böyle söyleyerek Dunstan kapıyı çarparak çıktı ve Godfrey'i günden güne tatsızlaşan durumunu acı acı düşünmeye bıraktı. Elinde yalnız ata binme, içme, kağıt oynama ve nadiren de Nancy Lammeter'i görmekten başka zevki kalmamıştı. Yüksek kültürlü kimselerde bulunan fazla duyarlığın ürünü olan ince ve değişik acılarla kıyaslanırsa, kendi dışında zevk ve teslli tanımayan incelememiş zekâlar kişisel kederleri ve mutsuzlukları ile her an başbaşa oldukları için bunlar galiba daha acınacak durumda oluyorlar. Kafalarımızda çok tatsız kişiler olarak canlandırdığımız o köylü dedelerimizin hayatlarında da bir ölçüde hüzünlü bir yön eksik değildir. Oysa bunların bütün yaptıkları şey at sırtında tarlalarının etrafını dolaşmak, eğer üze-

rinde git gide ağırlaşmak, günün geri kalan kısmını tek düzeliğin donuklaştırdığı bir haz duygusu içinde geçirmekti. Bunların başına da felaket gelmiyor değildi, gençliklerinde işledikleri hataların ağır sonuçları oluyordu: belki tatlı bir kızın aşkı, safiyet, düzen ve sükûnet simgesi gözlerini başkaldırmaksızın da günlerin pek uzun gelmediği bir hayata açmalarını sağlamıştı ama kızkaybolmuş, o simge o hayal geçip gitmiş, hele bir de ava çıkamıyacak veya silah taşıyamıyacak kadar ağırlaşmışlarsa, geriye, içip neşelenmekten ya da içip öfkelenmekten yılın on iki ayı aynı şeyi tekrarlamaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı. Bu tombul ve donuk gözlü insanlar arasında öyleleri vardı ki, yaratılışlarındaki yumuşaklık yüzünden öfkelendikleri zaman bile zalim olmazlardı. Bunlar, henüz yanaklarının pembe olduğu yıllarda ızdırap veya pişmanlığın keskin acısını hissetmişler. dayaklarını artık ne kadar çabalasalar kurtaramıyacakları prangaların içine kendiliklerinden yerleştirilmişlerdi. Hepimiz için söz konusu olan bu hüzünlü şartlar altında düşünceleri kendi küçük hayat hikâyeleri dışında hiçbir konu bulamaz hale gelmişti.

Bu söylediklerimiz en azından, yirmi altısını tamamlayan Godfrey Cass için de geçerliydi. Vicdan azabı ve yumuşak tabiatlı insanların bütün kişisel ilişkilerinde kendisini gösteren o

küçük tarife sığmaz etkiler onu gizli bir evlilik yapmaya zorlamış ve bu onun hayatını kararmıştı. Bu basit tutkuların, aldanmaların ve bir kâbustan uyanışın çirkin hikâyesiydi, ve Godfrey'in acı hatıralarının derinliklerinden çıkartılıp ortaya dökülmesi daha yerinde olurdu. Bu konudaki ızdırabını ve hayal kırıklığını artıran şeyin, kardeşinin bu küçültücü evliliğinde kendi kıskançlığını ve aç gözlülüğünü tatmin edecek bir yan bulan Dustan'ın kurduğu tuzak olduğunu çoktan beri biliyordu. Godfrey eğer kendisini sadece bir kurban olarak görebilseydi talihin ağzına yerleştirdiği bu yem ona daha az ızdırap verirdi. Yalnızken mırıldandığı küfürler yalnız Dunstan'ın kurduğu şeytanca tuzaklara yönelmiş olsaydı yapacağı itirafın sonuçları onu daha az ürkütürdü. Ama küfür ettiği başka bir şey daha vardı: kendi pis çılgınlığı. Ve bu şimdi ona, etkisini yitiren bütün çılgınlıklarımızın ve kötülüklerimizin olduğu gibi pek delice ve bağışlanmaz görünüyordu. Dört yıl aklı fikri hep Nancy Lammeter ile doluydu ve onu geleceği aydınlatacak bir kadın olarak inatçı ve sabırlı bir sevgiyle sevmişti. Karası olacaktı ve babasının o kasvetli evini sevimli bir hale getirecekti; o yanında olunca hiçbir zevki olmayan, sadece boş vakitleri doldurmanın tutkulu bir yolu olan o budalaca alışkanlıkları bir yana itebilecekti. Godfrey aslında evcil bir yaratılıştaydı ama aile oca-

ğının sıcak gülümsemediği ve bir aile bağının düzenlemediği gelişi güzel alışkanlıkların sürüp gittiği bir evde büyümüştü. Uysal tabiatı ailenin gidişine onu kolaylıkla uydurmakla birlikte, sıcak bir sevgiye duyduğu ihtiyaç, özlemini çektiği güzelliği yaratacak bir eli hasretle bekleyiş, Nancy'nin gülümseyişi ile aydınlanan Lammeterler'in evinin kişiyi sıkmayan düzenliliğini, temizliğini ona, çalışmaya, canlılığa ve huzura davet eden meleğin sesine kulak vererek uykunun tatlı çekiciliğinin duyulduğu taze, pırıltılı sabah saatleri gibi gösteriyordu Bu cennet umudu gene de onu bu cennetten büsbütün uzaklaştıran bir yol izlemekten alıkoyamıyordu. Nancy'nin uzattığı ve kendisi rahatça yürüyebileceği yeşil kıyılara çekecek olan ipek halata sarılacak yerde, bütün mücadelelerin faydasız olduğu çamura ve balçığa sürüklenmeye kendisini bırakmıştı. Elini kolunu, her türlü hareketten alıkoyan ve öfkeden başka birşey yaratmayan bağlarla sıkı sıkıya bağlamıştı.

Ancak bir durum daha vardı ki, bugünkünden beterdi: çirkin sırrın ortaya çıktığı zaman içine düşeceği durum. Bütün öteki isteklere daima hâkim olan arzu, o berbat günü, ailenin şerefinde açtığı yara nedeniyle babasının duyacağı müthiş öfkenin sonuçlarına dayanabilecek hale gelinceye kadar geri bırakmaktı. Belki de, hayatının bir nevi sebebi olan asâlet ve babadan kalma rahatlıklara sırt çevirir,

Nancy Lammeter'in gözünden büsbütün düşme ihtimaline kendisini alıştırabilirdi. Araya giren zaman ne kadar uzun olursa, bile bile göze aldığı o uğursuz sonuçların hiç değilse bir kısmından kurtulma ihtimali artabilir, Nancy'i görme ve belki de daha fazla sevgisini kazanma imkânları belirebilirdi. Haftalarca onu kafasında erişilmez parlak kanatlı bir ganimet gibi canlandırarak kaçındıktan sonra bu mükâfata doğru kendinden geçmişçesine atılmak zorunda kalır ve böylece ayaklarını bağlayan zincirlerin ağırlığını bir defa daha hissederdi. Gene böyle şiddetli bir istek nöbetine kapılmış olmalı ki, yarınki ava çıkmak için içinde bir isteksizlik olmasa bile Şimseği Dunstan'a emanet etmeye razı olmuştu. Bu isteksizliğin sebebi yarınki toplanma yerinin Batherley yakınında, hayali gitgide daha korkunç gelen bahtsız kadının oturduğu kasaba civarında olmasaydı; ona göre bütün çevre kadının hayaletiyle doluydu. Yaptığı hatalı işler sonucu kişinin kendisi için yarattığı boyunduruk en yumuşak kalplerde bile öyle bir nefrete yol açarki, Godfrey Cass gibi şakacı ve kalbi sevgiyle dolu bir insan bile içinde zalim arzuların uyandığı öfkeli, kırgın birisi olmuştu; bu arzular, onda keyiflerine uygun bir yuva bulan iblisler gibi rahatça girip çıkabiliyorlardı.

Bu gece vakit geçirmek için ne yapmalıydı? Gökkuşağına gider horoz döğüşünün tar-

tışmasını dinlerdi; herkes orada olduğuna göre yapılacak başka ne vardı ki? Oysa horoz döğüşünün onun için hiçbir ilginç yanı yoktu. Uzun kahverengi tüylü Snaff bir zamandır önünde durmuş ve nihayet sabrı tükenerek alıştığı okşayış için sıçramaya başlamıştı. Ama Godfrey köpeğe hiç bakmadan bir yana itti, odadan çıktı; herhalde yapacak başka bir işi olmadığı için Snaff da alçak gönüllülükle peşinden yürüdü.

BÖLÜM IV

Dunstan Cass sabahleyın erkenden atının üzerinde uzun yol gidecek bir avcının tedbirli rahvan gidişiyle yola koyuldu; geçtiği sokağın sonundaki açıklıkta taş ocağı denilen yerde bir zamanlar taşçıların, şimdi de on beş yıldır Silas Marner'in oturduğu kulübe vardı. Çevresinde ayak izleriyle örtülü balçık ve artık işletilmeyen ocağı dolduran kırmızı çamurlu suyla burası yılın bu mevsiminde pek kasvetli görünüyordu. Buraya yaklaşan Dunstan'ın ilk düşüncesi bu, ikincisi, çıkrığının tıkırtılarını işitmeye başladığı bunak dokumacının bir yerlerde sakladığı epeyce çok parası oldu. Nasıl olmuştu da şimdiye kadar bir çok kere Marner'in cimriliği üzerinde konuşmalar duyan kendisinin, Dunstan Cass'ın aklına ihtiyarı, parasını genç Squire'in mükemmel güvenliğine emanet etmeye zorlamayı veya buna kandırmayı Godfrey'e tavsiye etmek gelmemişti? Bu imkan şu anda ona o kadar kolay ve uygulanabilir göründü ki, hele Marner'in parasının Godfrey'in acil ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra da artacak kadar çok olduğunu, sadık kardeşine de bundan bir pay düşeceğini düşününce neredeyse atın başını eve doğru çevirivereceksi.

Godfrey bu teklifi hemen kabul edebilir, Şimşek'ten ayrılmasına engel olabilecek bir plana dört elle sarılabilirdi. Fakat Dunstan'ın düşüncesi bu noktaya gelince yoluna devam etmek eğilimi kuvvetlendi ve kendisine hâkim oldu. Godfrey'e bu zevki tattırmak istemedi: Bay Godfrey'in iki ayağını bir pabuca sokmak daha iyiydi. Üstelik Dunstan, at satmanın zevkini tadacak, eline pazarlık etme, kabadayılık taslama ve belki de birisini kazıklama imkânı geçecekti. Önce kardeşinin atını satma zevkini tattıktan sonra nasıl olsa bir gün de Godfrey'i Marner'in parasını ödünç almaya kandırma zevkini de duyacaktı. Böylece yoluna devam etti.

Bryce ile Keating tam Dunstan'ın düşündüğü gibi oradaydılar; şansı yerindeydi.

Uzun süredir Şimşeğe göz diken Bryce. "Hayret!" diye bağırdı. "Bakıyorum kardeşinin atına binmişsin, nasıl oluyor bu böyle?"

Dunstan, "Trampa ettim," diye karşılık verdi. Bir işe yarasa da yaramasa da yalan söyleme zevkini karşısındakinin inanmama ihtimali bile azaltmazdı. "Şimdi artık Şimşek benim."

Cevap olarak başka bir yalan daha alacağını bile bile Bryce sordu: "Ne! O senin lağar beygirle mi değişti yani?"

Dunstan önemsemeyen bir sesle, "Aramızda bir hesap vardı da" dedi. Şimşek ile ödeştik. Hiç

gönlüm yoktu, sırf kardeşimin hatırı için yaptım bunu. Zira Tortin'in kısrağında gözüm vardı. Öyle cins ata binmemişsindir. Ama bu defa aldığıma göre artık Şimşek'i elimden çıkartmaya hiç niyetim yok. Oysa daha geçen gün Flitton'dan birisi yüz elli teklif etti. Şaşı gözlü, yeşil yelekli birisi; Lord Cromleck için satın alacakmış. Ama dediğim gibi Şimşeği elden çıkarmaya hiç niyetim yok, ha diyince bunun gibi engel atlayanı bulamam. Benim kısrak daha asil kanlıydı ama arka ayakları biraz zayıftı.

Bryce tabiî Dunstan'ın atı satmak istediğini sezmişti. Dunstan da onun sezdiğini pekâlâ anlamıştı. (At cambazlığı, bunun gibi hünerli şekilde yürütülen insanlar arası alış verişten sadece bir tanesiydi); her ikisi de pazarlığın ilk aşamada olduğunu düşünüyorlardı. Breyce alaycı bir sesle:

"İşte bu işe pek şaştım," dedi. "Hakikaten onu satmamak niyetinde misin? Atın değerinin neredeyse iki misli teklif edilip te atını satmayan bir kimseyi ilk defa duyuyorum. Bir yüzlük alırsan Allah'a dua et."

Keating de yanlarına gelmişti, pazarlık kızıştı ve atın Breyce'e yüzyirmi liraya satılmasıyla sona erdi. Para Şimşek'in sağsalim Batherley'deki ahırlara teslim edilmesi üzerine ödenecekti. Dunsey'e o günkü avdan vazgeçerek

doğruca Batherley'e gitmek daha akıllıca göründü; Breyce'i orada bekleyecek, bir at kiralıyarak cebinde parayla eve dönecekti. Ama, şansına güven ve satışın sonuçlanmasından sonra arka cebindeki şişeden içtiği birkaç yudum konyak sonucu, atı şöyle bir koşturmak hevesinden vazgeçmek güçtü. Üstelik altındaki atla, alandaki herkesin hayran bakışları altında çitleri aşı aşı verecekti. Ne var ki, Dunstan gereğinden fazla çit aşmış, atını kapaklandırmıştı. Hiçbir satış imkânı olmayan kendi değersiz bedeni burnu bile kanamadan kurtulduğu halde, değerinden habersiz zavallı Şimşek sırt üstü dönerek son nefesini verdi. Mahmuzunu düzeltmek için olaydan kısa bir müddet evvel kendisini avın gerisine düşüren bu duraklamaya küfürler savurmuş ve bu bunalım içinde çitleri gözü kapalı aşmıştı. Öldürücü kaza olduğu anda köpeklere yeniden yetişmek üzereydi. Bu durumda, arkalarında ne olup bittiğine hiç aldırmayan en ön sırayı tutmuş hevesli binicilerle, Şimşek'in yuvarlandığı yoldan geçmeleri pek te muntemel olmayan geride kalmış koşucular arasında kalmış bulunuyordu. Yaratılışı gereği, ilerde doğacak sonuçlardan çok o anın sıkıntılarını önemseyen Dunstan ayakları üzerinde doğrulup Şimşek'in işinin bittiğini farkeder etmez, hiçbir kabadayının düşmekten hoşlanmayacağı bu halini kimsenin görmemesine pek sevindi. Üzerini sil-

keliyerek kendisini konyak ve epeyce küfürle takviye ettikten sonra sağdaki ağaçlığa doğru hızlı hızlı yürüdü; ava katılan kimseye rastlama tehlikesi olmaksızın buradan Batherley'e gidebilirdi. İlk niyeti buradan bir at kiralıyarak eve gitmekti, zira elinde silâh olmaksızın ıssız bir yolda kilometrelerce yol yürümek onun gibi yiğit delikanlılar için söz konusu olmazdı. Kötü haberi Godfrey'e vermeye pek aldırdığı yoktu, nasıl olsa aynı anda Marner'in para kaynağının haberini de ulaştıracaktı. Godfrey her zaman olduğu gibi yeni bir borca girme teklifine karşı büyük bir tepki gösterirse de bu uzun sürmezdi, Dunsten onu herşeye razı edebileceğinden emindi. Marner'in paralarının düşüncesi, ihtiyaç arttığı için olacak, her an biraz daha canlanıyordu. Batherley'de bir yayanın çamurlu çizmeleriyle görünmek ve seyislerin sırıtkan soruları ile karşılaşmak, Raveloe'ya dönerek o güzel planını uygulamak için duyduğu sabırsız sevinci gölgeliyordu. Kötü kötü düşünürken elinin yelek cebine gitmesi, parmaklarına dokunan birkaç nikelin Jenings'e olan o ufak borcu bile ödemeye yetmeyeceği gerçeğini hatırlattı; oysa Jennings bu borç ödenmeden kendisiyle hiçbir iş yapmayacağını açıkça söylemişti. Koşunun aldığı yöne göre eve de Batherley'e de aşağı yukarı aynı uzaklıktaydı ama düşünce berraklığından yoksun Dunsey, eve hayatında ilk defa yürüyerek

dönme gibi bir yolu başka sebeplerden dolayı seçtiğinin farkına neden sonra vardı. Neredeyse saat dörttü ve ortalığı sis kaplıyordu; yola ne kadar çabuk varırsa o kadar iyiydi. Şimşek yuvarlanmdan az önce yolu geçtiğini ve ok işaretini gördüğünü hatırladı. Ceketini ilikledi, av kamçısını bükerek sıkı sıkıya sapına sardı ve kendine güvenir bir havayla çizmesinin konçlarına vurmaya başladı. Sanki başına beklenmeyen bir olay gelmediğine kendisini inandırmak istermiş gibi bir hali vardı; büyük gayret isteyen bir işe girişen bir kimsenin gururu ile yola koyuldu. Gökkuşağındaki seçkin çevrenin hayranlığını büsbütün artıracak gibiydi. Dunsey gibi genç bir beyzade yürümek gibi hiç alışmadığı bir hareket tarzını seçmek zorunda kalırsa, elinde bir kamçı bulunması durumunun acayipliğini az da olsa gidercek en iyi çaredir. Yoğunlaşan sis içerisinde yürüyen Dunstan da durmadan kamçısını bir yerlere vuruyordu. Sapı altın olduğu için hiç sormaksızın yanına aldığı bu kamçı Godfrey'indi; altın sapa iri harflerle kazınmış Godfrey Cass adını Dunstan'ın avcunda tibiî kimsenin gördüğü yoktu, herkes yalnız güzel bir kamçı olduğunu görüyordu. Dunstan bir yandan da bir tanıdığa rastlayıp zavallılığını görecek diye ödü kopuyordu; birbirine çok yaklaşan insanlar için sis büyük bir engel sayılmazdı. Ama hiç kimseye rastlamadan kendisini Raveloe'nin çok iyi bildiği

dar yollarında bulunca bunu her zamanki iyi şansına yormayı da ihmal etmedi. Şimdi de sis akşam karanlığı ile birlikte istenilenden de kalın bir perde yapmış, ayağının kayabileceği çukurları bile saklamıştı; kamçısı ile çalıları yoklayarak ancak yürüyebiliyordu. Çok geçmeden taş ocağının ağzına geleceğini düşündü. Çalılıklar arasındaki boşluktan burasını bulabilirdi. Mamafih burayı hiç beklemediği başka bir şeyin yardımı ile buldu: Silas Marner'in kulübesinden sızdığını tahmin ettiği ışık hüzmesinden. Bu kulübe ile içinde saklı para bütün yol boyunca aklına takılmıştı. Dokumacıyı, faiz alma uğruna parasından ayrılmaya razı etmek için çareler düşünmüştü. Dunstan, dil dökerek kandırmanın yanı sıra biraz gözdağı vermek gereğini duyuyordu, zira işi hesaba vurunca faizin cazibesinin yeterli olmayacağına aklı yatıyordu. Paranın emniyette oluşu meselesi ise sadece ihtiyarı parasını bir gün alabileceğine kandırmaktan ibaretti. Kısacası, cimri dokumacının aklını çelme işini herhalde Godfrey kendinden daha atak ve kurnaz kardeşine bırakırdı. Pencere kapaklarının aralıklarından sızan ışığı gördüğü sırada artık dokumacı ile konuşma düşüncesini öylesine benimsemişti ki, hemen kendisiyle tanışma gayet tabii gelmişti. Bu yolu tutması için bazı sebepler de yok değildi: dokumacının herhalde bir feneri vardı. Karanlıkta yolu bulmak

Dunstan'ı epey yormuştu. Önünde daha bir kilometreye yakın yol vardı ve sis yağmura dönüştüğü için yerler bayağı kaygandı. Yolu kaybederim diye korkmakla beraber yukarıya doğru döndü, zira ışığın kulübenin önünden mi yoksa yan tarafından mı geldiğini pek farkedemiyordu. Önünü kamçıyla dikkatle yoklıyarak yürüyordu, nihayet kapıya ulaştı. İhtiyar ani gürültüyle korkuturum düşüncesiyle keyiflenerek kapıyı yumrukladı. İçerde hiçbir hareket yoktu. Kulübe tam bir sessizlik içerisindeydi. Yoksa dokumacı uyuyor muydu? Öyleyse lâmbayı niçin yanık bırakmıştı? Bir cimri için acayip bir unutkanlıktı bu. Dunstan daha hızlı vurdu ve cevap beklemeksizin sürgü deliğinden parmaklarını soktu. Kapının kilitli olduğundah hiç şüphe etmediği için sürgüyü kurtarmak için kapıyı sarsmak istemişti. Ama hayret, kapı bu hareketle ardına kadar açıldı ve kendini parlak bir ateşin karşısında buldu. Kulübenin her köşesi aydınlıktı: yatak, çıkrık, üç sandalye, masa... ama Marner yoktu.

O anda Dunsey için tuğla ocakta yanan parlak ateşten daha cazip birşey olamazdı: hemen içeri girdi ocağın yanına oturdu. Ateşin önünde aç bir adam için cazip olan başka bir şey daha vardı : içinden tel geçirilmiş büyük bir kapı anahtarı ile çaydanlık çengeline asılmış bir domuz eti parçası. Bu, ayarlı çengeli ol-

mayanların baş vurdukları ilkel bir pişirme şekliydi. Ancak, et, herhalde ev sahibi yokken hemen kızarmasın diye çengelin en üstüne asılmıştı. Demek ki, ihtiyar budala akşam yemeğinde kızarmış domuz eti yiyecekti! Herkes de hep, iştahı kapansın diye bayat ekmek yediğini söylerlerdi. Ama böyle bir gecede, yiyeceğini bu durumda bırakıp kapısını kilitlemeden nereye gitmiş olabilirdi? Dunstan'ın daha demin yürümekte çektiği güçlük aklına, yakacak getirmek veya benzeri kısa süreli bir iş için kulübeden çıkan dokumacının ayağının kayarak taş ocağına yuvarlanması ihtimalini getirdi. Bu ilginç fikir Dunstan'ın aklına yeni yeni şeyler getirmekte gecikmedi. Eğer dokumacı öldüyse parası kime düşerdi? Paranın saklı olduğu yeri kim bilebilirdi? **Parayı birisi alıp gitse bundan kimin haberi olurdu?** Daha fazla ayrıntıya giremezdi zira, "Para acaba nerededir?" sorusu aklını fikrini öylesine meşgul etmişti ki, dokumacının ölümünün kesin olmadığını bile unutmuştu. Budala bir kafa, insanı umuda düşürücü bir tahminde bulundumu, tahminin dayanağının kuşkulu olduğunu unutmaya daima eğilimlidir. Dunstan'ın aklı da genellikle muhtemel bir suçlunun aklı gibi kıttı. Köylülerin biriktirdikleri parayı üç yerde sakladıklarını duymuştu: tavan arasında yatakta ve tabanda açtıkları çukurda. Marner'in kulubüsinin tavan

arası yoktu. Aç gözlülüğün dürtüsü ile hızlanan bir düşünce zincirinden sonra Dunstan'ın ilk hareketi yatağa gitmek oldu, ama bunu yaparken alevin aydınlığında kum serpintisi altında görülen tuğlalara da dikkatle bakıyordu. Sadece bir nokta kumla tamamen örtülmüştü ve kumun üzerinde dikkatle yayılmasını sağlayan parmak izleri belli oluyordu. Çıkrık kolunun hemen yanındaydı. Dunstan hemen bu noktaya atıldı, kamçıyla kumu temizledi, ucundaki kıvrımın ince yanıyla tuğlaların arasını yokladı, gevşek olduğunu gördü. Aceleyle iki tuğla kaldırdı ve tam aradığı şeyi gördüğünden zerre kadar şüphe etmedi; bu iki deri torbanın içinde paradan başka ne olabilirdi ki? Ağırlıklarına bakılırsa altın lira ile doluydular. Dunstan çukurun her yanını yokladı, başka bir şey bulunmadığına kanaat getirince hemen tuğlaları yerine koydu, üzerlerini kumla örttü. Kulübeye gireli ancak beş dakika olduğu halde Dunstan'a aradan çok uzun zaman geçmiş gibi geldi. Marner'in hayatta olması ve her an kulübeye girmesi ihtimali pek aklına gelmemekle beraber, elinde torbalarla ayağa kalkarken sebebini bilmediği bir korkuya kapıldı. En iyisi karanlığa dalmak ve torbaları ne yapacağını sonra düşünmekti. Ardından derhal kapıyı kapattı, böylece ışığı içeriye hapsetmişti ve birkaç adım sonra pencere kapaklarının yarıkları ile kilidin deliğinden sızan ışıktan da kurtulmuş

olacaktı. Yağmur ile karanlık daha da artmıştı, buna sevindi. Yalnız, iki eli doluyken yürümek epey güçtü; torbalardan birisini taşıdığı eliyle kamçıyı da kavramaktan başka bir şey yapmazdı Biraz uzaklaştıktan sonra istediği gibi ağır ağır gidebilirdi. Böylece karanlığa doğru ilerledi.

BÖLÜM V

Dunstan Cass kulübeden ayrıldığı sırada, Silas Marner ancak yüz metre kadar ötedeydi; elinde boynuzdan yapılma bir fener, omuzlarına palto gibi attığı bir çuvalla köy yolundan güçlükle ilerliyordu. Bacakları yorgun ama olup bitenlerden habersiz kafası huzur içindeydi. Güven duygusu çoğu zaman kanaatlerden ziyade alışkanlıklardan doğar ve bu sebeple durumda tehlikeli olabilcek şekilde değşimeler olduktan sonra bile varlığını sürdürür. Umulan olay belli bir zamanda meydana gelmeyince bu, alışkanlığın mantığına göre o işin artık hiç olmayacağının bir kanıtı gibi kabul edilir, oysa çoğu zaman ve geçen zaman o olayı hazırlayan şartlar arasındadır. Bir insan, bir madende hiçbir kazaya uğramadan kırk yıl çalıştığını, artık bir kaza beklenilemiyeceğinin bir kanıtı olarak öne sürer, oysa bu arada tavan çikmektedir. Çoğu zaman insanların ihtiyarladıkça kendi ölümleri ihtimaline daha az inanır olduklarını görürüz. İşte alışkanlığın bu etkisi, Marner gibi tekdüze bir hayat süren insanda kaçınılmaz olarak kuvvetliydi; umulmayan, beklenmeyen şey fikrini canlı tutacak ne yeni bir yüz görüyordu ne yeni

bır olayla karşılaşıyordu. Bu söylenenler, evini ve hazinesini her zamankinden daha güvensiz bir şekilde bıraktığı halde Marner'in huzur içinde olmasını açıklamaya yeter. Silas akşam yemeğindi dört gözle bekliyordu: önce, hem sıcak hem lezzetli olacaktı, sonra bedavaya gelmişti. Zira domuz etini bu sabah evine çok güzel bir örtü götürdüğü o mükemmel ev kadını Miss Priscilla Lammeter hediye etmişti; zaten ancak böyle bir hediye vesilesiyle Silas kendisine kızarmış et ziyafeti çekebilirdi. Akşam yemeği, kalbinin altınlarıyla ısındığı şenlik zamanına rastladığı için en sevdiği yemekti; ne zaman kızarmış et olsa akşam yemeğine saklardı. Ama bu akşam, teli domuz etinin etrafına güzelce dolayıp anahtar üzerinde düğümleyerek saptan geçirip çengele astıktan sonra yarın sabah erkenden tezgâha takacağı yeni parça için çok ince bir ipliğe ihtiyacı olduğu aklına geldi. Mr. Lammeter'lerden gelirken köyden gelmediği için ipliği unutmuştu fakat sabahları böyle bir iş için vakit kaybetmek söz konusu olamazdı Dışarda berbat bir sis vardı, sokağa çıkılacak gibi değildi ama Silas bazı şeyleri rahatından fazla severdi. Böylece, eti çengelin en ucuna çekti, omuzlarına eski çuvalı, eline feneri aldı dışarı çıktı; zaten gideceği yol hava iyi olsa ancak yirmi dakika sürerdi. İyice bağladığı teli çözmeden anahtarı çıkartıp kapıyı kilitleyemezdi, yemeği geciktirecek bu

işten vazgeçti. Böyle bir gecede hangi hırsız taş ocağının yolunu bulabilirdi? Hem on beş yıldır gelmediğine göre niçin bu geceyi seçsindi? Bu sorular Silas'ın aklında belirli olarak yoktu. bunlar sadece kuşku duymamasının nedenlerini teşkil eden belirsiz duygulardı.

İşini bitirmenin rahatlığı içinde kapıya geldi, açtı. Miyop gözleri için her şey bıraktığı gibiydi, yalnız ateşte daha bir sıcaklık vardı. Lambasını yere bırakırken ve şapkası ile çuvalı bir yana atarken odada dolaştı ve Dunstan'ın kum üzerindeki ayak izleri, kendi demirli çizmelerinin izleriyle karıştı. Eti ateşe daha yaklaştırdı, hem ona bakmak hem de ısınmak için ocağın yanına oturdu.

Kırmızı ışığın solgun yüzüyle, acayip kısık gözlerinde ve çelimsiz bedeninde parladığını gören birisi ona Raveloe'daki komşularının niçin küçümseyici bir merhamet, korku ve kuşku karışımı bir duyguyla baktıklarını belki de anlardı. Ne var ki, Marner kadar zararsız pek az insan bulunabilirdi. Dürüst ve yalın ruhunda, gitgide artan çimrilik ile altına tapma bile başkalarına doğrudan zararlı bir kötülük yaratmamıştı. İnanç ışığı tamamen söndüğü, sevgisi ayaklar altına alındığı için yaratılışının bütün gücüyle işe ve paraya sarılmıştı. İnsanın kendisini adadığı bütün amaçlar gibi bunlar da ona yeni bir şekil vermişlerdi. O nasıl durup dinlenmeden tezgâhta

bez dokuyorsa, bir yandan da tezgâh onu dokuyordu; tezgâhın monoton tıkırtısı onun monoton hırsını gün güne artırarak doğruluyor gibiydi. Üzerine eğildiği ve arttığını gördüğü altınları, ondaki sevme gücünü bir araya toplayarak kendisi gibi katı bir yalnızlığa gönüştürüyordu.

Isınır ısınmaz altınlarını çıkartmak için yemek sonunu beklemenin çok süreceğini düşündü, alışkın olmadığı bu güzel yemeği yerken onları masanın üzerinde seyretmek çok hoş olacaktı. Keyif, şarapların en güzeliydi ve Silas'ın liraları bu çeşitten altın şaraplardı.

Ayağa kalktı, mumu hiç kuşkulanmadan çıkrığın yanında yere koydu, hiçbir değişiklik farketmeden kumları temizledi, tuğlaları çıkarttı. Boş çukurun görünüşü ile kalbi şiddetle çarpmaya başladı ama altınların yok olduğuna hemen inanamadı; içinde yalnız müthiş bir dehşet ve bu dehşete son vermek için büyük bir çaba vardı. Gözlerinin kendisini aldatması ihtimalini düşünmeye çalışarak titreyen ellerini çukurda dolaştırdı. Mumu çukura tuttu. merakla araştırdı, gitgide daha fazla titriyordu O kadar şiddetle sarsılmaya başladı ki, mum düştü, elleriyle başını tutarak titremesini önlemeye çalıştı: düşünmek istiyordu. Yoksa dün gece ani bir kararla altınları başka bir yere koymuşta unutmuş muydu? Bulanık bir suya düşen kimse kaygan da

olsa taşların üzerinde basacak bir yer arar; aldatıcı umutlara inanırmış gibi davranan Silas umutsuzluk anı uzaklaştırdı. Köşe bucağı aradı, yatağı ters çevirdi salladı didik didik etti, odunları koyduğu tuğla fırına baktı. Arayacak başka yer kalmayınca tekrar diz çöktü bütün çukuru bir daha aradı. Müthiş hakikatten bir an için olsun kaçınabileceği başka bir sığınak kalmamıştı.

Müthiş bir tutkunun altında ezilip kalan aklın sığınabileceği daima bir yer bulunur: bu olması imkânsız şeylere bel bağlama, birbirine zıt düşen hayallere aynı şekilde inanmaktır. Dış gerçeklerle eninde sonunda dağılabildiği için de delilikten farklı bir haldir. Silas dizleri üzerinde titreyerek doğruldu, döndü masaya baktı; altınlar orada değiller miydi? Ama masanın üzeri boştu. Sonra döndü arkasına baktı, odasının her yanına göz gezdirdi; sanki boşu boşuna aradığı torbalar bir köşede kısık kahve rengi gözleri ile hemen görüverecekmiş gibiydi. Kulübesindeki bütün eşyayı görebildiği halde altınlar bunlar arasında yoktu.

Titreyen ellerini tekrar kafasına koydu, kulak tırmalayıcı vahşi bir çığlık attı; tam bir perişanlığın sesiydi bu. Bir süre hareketsiz kaldı, attığı çığlık korkunç gerçeğin deli edici ilk baskısından kurtarmıştı onu. Döndü sendeleyerek tezgaha yaklaştı, yerine oturdu; farkında ol-

madan, gerçeğin en yanıltmaz kanıtını arıyor gibiydi.

Şimdi, bütün aldatıcı umutlar yok olduğuna, gerçeğin ilk müthiş sarsıntısı geçtiğine göre, bir hırsız fikri belirmeye başladı. Bu düşünceye sıkı sıkıya sarıldı; hırsız yakalanabilir, altınlarına kavuşabilirdi. Bu yeni fikir kendisi ile birlikte yeni bir güç te getirmişti, tezgahtan kalktı kapıya doğru yürüdü. Kapıyı açınca yağmur hızla her yanına çarptı, şimdi iyice hızlanmıştı. Böyle bir gecede izlenecek hiçbir ayak izi yoktu... ayak izleri? Hırsız acaba ne vakit gelmişti? Gündüz Silas evde yokken kapı kilitliydi ve gelirken aydınlıkta hiç iz görmemişti. "Gece de öyle diye söylendi kendi kendine; herşey bıraktığı gibiydi. Kum da tuğlalar da oldukları gibi duruyorlardı. Torbaları alıp götüren bir hırsız mıydı yoksa, ikinci defa, elinden varını yoğunu almakla keyiflenen, hiçbir elin ulaşamıyacağı zalim bir kuvvet miydi? İlkinden daha da belirsiz bu ürkütücü ihtimalden kaçarak, elleri olan ve kendisine ulaşılabilecek bir soyguncu düşüncesine sıkı sıkıya sarıldı. Kafasında şimdi bir şüpheye zemin olabilecek, komşularının sözleri veya sodukları soruları araştırmaya başladı. Her işe burnunu sokmakla tanınan Jem Rodney vardı; tarlalar arasından gidip gelirken Marner'e sık sık rastlardı. Dokumacının parasından çok bilmişçesine söz eden o olduğu gibi bir de-

fasında da piposunu yakmak için kulübesine girdiğinde, dönüp kendi işine gideceğine ateşin başında durmuş Marner'i bayağı rahatsız etmişti. Evet parayı alan Jem Rodney'di; bu düşünce Silas'ı rahatlattı. Jem bulunur parayı geri vermeye zorlanırdı. Marner onun cezalandırılmasını istemiyordu, sadece kendisini terkeden ve ruhunu bilinmeyen bir çöle düşen perişan yolcu gibi bırakan altınları geri gelsin yeterdi. Soyguncu mutlaka yakalanmalıydı. Marner'in yasaları uygulayan makamlar üzerine olan fikirleri pek berrak değildi, ama herhalde gidip uğradığı kaybı bildirmesi gerekliydi. Köyün ileri gelenleri — rahip, polis müdürü Squire Cass— Jem Rodney'i veya başka birisini çaldığı parayı geri vermeye zorlayabilirdi. Bu düşüncenin etkisiyle şapkasını giymeden kapıyı bile kilitlemeden yağmura daldı; zaten kaybedecek başka nesi kalmıştı ki! Gökkuşağının köşesinden köye girene kadar hızla koştu, nefes almak için orada yavaşladı.

Gökkuşağı Marner'in gözünde, karılarının evinde yığınla kullanılmamış çarafı olan zengin ve ensesi kalın erkeklerin gittikleri lüks eğlence yeriydi; Raveloe'nun bütün seçkinlerini ve kudretlilerini herhalde orada bulabilir, vakit geçirmeden herşeyi onlara anlatabilirdi. Kapıyı açtı ve nisbeten az varlıklı müşterilerin toplanma yeri olan sağdaki aydınlık bara veya mutfağa girdi. Soldaki salon toplumun daha seçkin üye-

lerine ayrılmıştı ve Squira Cass burayı sık sık şereflendirerek hem şenlikten hem de gösterdiği alçak gönüllülükten iki kat zevk almış olurdu. Ancak bu gece karanlıktı. koltukları süsleyen belli başlı kişiler, Godfrey Cass gibi, Mrs. Osgood'un doğum günü şenliğine gitmişlerdi. Bu nedenle mutfaktaki yüksek taburelere oturmuş grup daha kalabalıktı; başka zamanlar salona girmelerine göz yumulan ve kendilerinden üstün kişilerin kabadaylık ve tenezzül çevrelerini genişleten bazı kimseler bu gece mutfakta bira içenlerle birlikte konyaklarını yudumlayarak kendileri böbürlenme ve alçak gönüllülük gösterisinde bulunmakla değişik bir keyif tatmanın mutluluğu içerisindeydiler.

Silas Gökkuşağının kapısına yaklaştığı zaman yüksek bir perdeye ulaşmış bulunan konuşmalar, orada bulunanlar ilk defa bir araya geldikleri zaman çok defa olduğu gibi yavaş ve kesik kesikti. Pipolar ciddî bir eda içerisinde sessizce içiliyordu. Ocağa yakın oturan ve konyak içen daha önemli müşteriler, gözünü ilk kırpacak üzerinde aralarında bahse tutuşmuşlar gibi birbirlerini sözüyorlardı. Çoğu pamuklu ceketler ve iş gömlekleri giyinen biracılar sanki bira içmeleri, hüzünlü bir can sıkıcılık içerisinde yapılması gereken bir cenaze töreni gereğiymiş gibi gözlerini yere dikerek elleriyle ağızlarını siliyorlardı. Bütün insanları alkol ihtiyacı ba-

kımından aynı gördüğü için aralarındaki farka aldırış etmemeye alışmış olan tarafsız mal sahibi Mr. Snell nihayet sessizliği, yeğeni kasaba şüpheli bir sesle "Bazıları senin dün güzel bir hayvan getirdiğini söylüyorlar Bob." diyerek bozdu.

Kızıl saçlı, sırıtkan, keyifli bir adam olan kasap derhal cevap vermeye alışkın değildi Piposundan birkaç nefes çekti, yere tükürdü ve karşılık verdi: "Hiç te yanılmoyarlar John."

Bu zayıf ve yanıltıcı erimeden sonra sessizlik daha da ağır bir şekilde oturdu.

Birkaç dakika geçtikten sonra konuşmanın ucundan yakalayan nalbant, "Kırmızı Durham mı?" diye sordu.

Cevap vermekten sorumlu insan olarak Nalbant meyhaneciye, meyhaneci de kasaba baktı.

Kasap her vakitki şakacı, kısık sesiyle "Kırmızı," dedi, "ve de Durham."

Çevresine zaferle bakan nalbant, "Öyleyse onu kimden satın aldığını bana söylemene hiç luzum yok." dedi. "Bu yörede kırmızı Durhamların kimde olduğunu ben çok iyi bilirim. Alnında da beyaz bir yıldız olduğuna bahse girerim!" Nalbant bunları söylerken ellerini dizlerine koyarak öne doğru eğildi, gözünü çok bilmişçesine kırptı.

Kasap ağır ağır, "Belki de öyledir," dedi ve

kesin bir cevap verdiğini düşünerek ilâve etti: "Ben gayet iyi biliyorum," dedi. "Mr. Lameter'in ineklerini ben de bilmiyorsam acaba kim biliyor. Gelelim senin aldığın ineğe... kelepir olsun olmasın ona müshil ilacını ben kendi elimle içirmişimdir. Bunun aksini iddia eden varsa ortaya çıksın!

Nalbantın gözleri ateş saçıyordu ve uysal kasabın konuşma yeteneği biraz artmış gibiydi.

"Benim kimseyle çekişmek adetim değil," dedi, "ben kavgadan gürültüden hoşlanmam. Kimisi pirzolayı uzun keser... ben kısa keserim, ama bunun için kavga da çıkarmam. Benim bütün söylediğim güzel bir hayvan olduğu... ona bakan her aklı başında insanın gözü yaşarır."

Nalbant öfkeyle devam etti: "Ben onu bunu bilmem, o benim müshil içirdiğim Lammeterlerin ineği. Kırmızı Durhan olduğunu söylerken yalan söylüyorsun!"

Kasap aynı yumuşak boğuk sesle, "Yalan söylemiyorum," dedi. "Kimsenin söylediğinin aksini de iddia etmiyorum. Birisi çıkıp kendisinin siyah olduğuna yemin etse ona da eyvallah, bana ne; ne benim etim ve benim malım. Benim bütün söylediğim güzel bir hayvan olduğu. Bunu her zaman söylerim ama bu yüzden kimseyle de kavga etmem."

Etrafındakilere şöyle bir bakan nalbant acı

bir alayla, "Öyle öyle," dedi. "Belki de sen inatçı değilsin, ineğin kızıl Durham olduğunu belki de sen söylemedin, alnında yıldız olduğunu söyliyen de sen değilsin... hadi bakalım bunları da iddia et!"

"Haydi. haydi," diye meyhaneci araya girdi, "bırakın şu ineği canım. Gerçek ikinizin arasında: ikiniz de söylediğim gibi hem haklı hem haksızsınız İneğin Lammaterler'e ait olup olmadığına gelince, buna bir şey diyemem ve bu sözüm de, Gökkuşağı Gökkuşağıdır sözü kadar kesindir. Ama söz mademki Lammaterler'den açıldı bu konuda tek yetkili kişi Mr. Macey'dir. Öyle değil mi Mr. Macey? Mr. Lammeter'in babasının buraya gelişini hatırlıyorsun değil mi?"

Terzi ve kilise katibi Mr. Macey —son günlerde romatizma sebebiyle ikinci görevini karışısında oturan ufak yüzlü delikanlıyla paylaşmak zorunda kalmıştır— ak saçlı başını bir yana eğdi, ellerini hoşnutsuzluğunu da belirten yapmacık bir nezaketle kavuşturdu ve bu soruya karşısındakine acırmış gibi şu karşılığı verdi:

"Evet, evet biliyorum ama başkaları konuşsun daha iyi. Biz artık yatalak olduk, yerimizi genler aldı. Soracaklarını Tarley'deki okula gidenlere sor, onlar herşeyi daha iyi bilirler."

Genç katip yardımcısı alıngan fakat edepli bir sesle, "Eğer beni ima ediyorsanız," dedi. "Ben haddimi bilirim, yerli yersiz konuşmam.

Kutsal kitap ne diyor:

Ben sadece doğruyu bilirim,

Ve yanlız bildiğimi uygularım."

Hafta içinde usta bir tekerlekçi, pazar günleri ise kilise korosu yöneticisi, şişko, alaycı görünüşlü bir adam, "Güzel, güzel," dedi. "Madem öyle senin için düzenlenen sesi iyi belle: uygulamaya gelince, keşke uygulayabilsen!" Konuşurken yanında oturan ve resmen 'basoncu' ve 'borozancı' olarak tanınan iki arkadaşına, Raveloe'deki musiki mesleği temsilcilerinin duygularını dile getiriyormuş gibi göz kırptı

Bütün yardımcıların ortak kaderi olan sevimsizliği baylaşan Mr. Tookey kıpkırmızı oldu fakat dikkatli uysallıkla cevap verdi: "Mr. Winthrop, eğer benim yanıldığıma dair bir kanıt gösterirseniz, bunda inat edecek bir insan değilim. Ama kulaklarını belli bir ölçüye göre ayarlayıp bütün koronun kendilerine uymasını isteyen kimseler de yok değil. Bence daima iki fikir vardır."

Eline haddini bilmez gençlik üzerine saldırı fırsatı geçen Mr. Macey pek memnundu: "Evet, evet," dedi. "Çok haklısın Tookey: daima iki fikir vardır; birisi insanın kendi hakkındaki fikri, ötekisi başkalarının o insan hakkındaki fikri. Eğer çan kendi sesini işitebilseydi çatlak bir çan hakkında da iki fikir olurdu!"

Zavallı Tookey herkesin kahkahaları ara-

sında ciddî bir sesle, "iyi ama Mr. Nacey", dedi, "ben, hastalığınız sizi vazife yapmaktan alıkoyduğu zaman kilise katipliği görevini yapmam için Mr. Crackenthrop'un isteğiyle bu işe atandım, böylece de kilise korosunda söylemek hakkını kazanmış oldum. Böyle olmasaydı sizin de söyliyememeniz gerekirdi "

Sözü Ben Winthrop aldı: "Ama bu yaşlı beyle siz iki ayrı insansınız. Bu beydeki ses Tanrı vergisi. Peki, Squire beraber bir iki tek atmak için onu niçin davet ederdi? Sırf 'Pembe Gülü' dinlemek için! Öyle değil mi Mr. Macey? Bu bir Tanrı vergisi. Benim küçük oğlana, Aaron'a da bağışlamış Tanrı bu yeteneği, şarkıyı bir tutturdu mu boru gibi hiç nefessiz söyler. Ama size gelince Bay Tookey, siz en iyisi sesinizi 'amirlere' saklayın. Sesinizi burnunuzda tuttuğunuz sürece çok güzel. Sizin iç organlarınız musikiye uygun yapılmamış, boş bir kamış olsa daha iyi ses verirdi."

Bu çeşitten düpedüz saldırılar Gökkuşağı müşterileri için en dokunaklı esprilerdi, Mr. Winthorop'un hakaretinin Mr. Macey'in nüktelerini tamamladığını hissetmiyen kalmamıştı.

Sukünetini daha fazla muhafaza edemiyen Mr. Tookey, "Herşey apaçık ortada," dedi. "Noel'de toplanan parayı paylaşmıyayım diye beni korodan atmak için plan kurulmuş. Bütün

gürültü bunun için. Ama ben, Mr. Crackenthorop'a her şeyi anlatacağım, hiç kimseye kendimi çiğnetmem."

Ben Winthrop, "Hiç te değil. hiç te değil." dedi. "Senin hisseni sırf koroya katılmayasın diye vereceğiz... bak göreceksin. İnsanlar sırf kurtulmak için sadece haşarata değil başka şeylere de para verirler!"

İnsanlara ortalıkta görünmesınler diye para ödemenin toplum için tehlikeli bir kural olacağını hisseden meyhaneci, "Haydi, haydi," diye söze karıştı. "Latife latif gerek. Hepiniz şunun şurasında dostuz. Alacağız da vereceğiz de. Dediğim gibi ikiniz de haklısınız,, ikiniz de haksızsınız. İki fikir olduğu konusunda, Mr. Macey ile aynı düşüncedeyim. Bana sorsaydınız, her ikisi de doğru derdim. Tookey da haklı, Winthrop ta, yalnız aralarındaki farkı paylaşıp tapi olmaları gerekir."

Nalbant, pek basit bulduğu bu tartışmayı küçümsiyerek izliyor, piposunu biraz da hırsla tüttürüyordu. Musikiyi sevmediği gibi kiliseye de gitmezdi, ne olsa tıp mesleğine dahildi, üstelik eti leziz dana aramak bütün vaktini alıyordu. Ama ruhu musiki ile dolu kasap tartışmayı yakından izliyor hem Tookey'in yenilmesini, hem barışın korunmasını istiyordu.

Meyhanecenin uzlaştırıcı görünüşünü des-

tekliyerek, "Muhakkak olan bir şey varsa", dedi, "biz eski katibimizi severiz; onun öyle iyi bir sesi olması da çok tabiî, hem kardeşi bu ülkenin ilk tanınmış kemancısı. Ah Salomon bizim köyde otursaydı da, keyfimiz isteyince şöyle kulaklarımızın pasını alsaydı, ha, nasıl olurdu Mr. Macey? Onu kuş sütüyle beslerdim, valla yapardım."

Mutluluğun son kertesine ulaşan Mr. Macey, "Aah aah," dedi. "Bizim aile çook eskiden beri müzisyenleri ile ün yapmıştır. Salamon'un her gelişinde söylediğim gibi artık böyleleri tarihe karıştı. Nerede o eski sesler, nerede bizim gördüğümüzü görenler, eskilerden bir ihtiyar kargalar kaldı."

Meyhanecı tekrar, "Mr. Lammeter'in babasının buraya ilk gelişini hatırlıyorsun değil mi Mr. Macey?" diye sordu.

Hikâyeyi anlatma noktasına gelmesi için gerekli övgü işlemi tamamlanan ihtiyar, "Zannederim hatırlıyorum," dedi. "Muhteşem bir ihtiyar beyefendiydi, hatta Mr. Lammeter'in şimdi olduğundan da daha fazla. Bilebildiğim kadarıyla kuzeyden bir yerlerden gelmişti. Ama tam nereden geldiğini bilen galiba yok. Ancak epeyce kuzeyden, buradan oldukça farklı bir ülkeden olmalı. Beraberinde iyi bir cins koyun getirdiğine göre herhalde otu suyu boldu. Kendi toprağını

sattığını burada Warrens'i hiç tanımadığı bir memlekette çiftlik kiralaması doğrusu tuhafımıza gitti. Karısının ölümü üzerine böyle yaptığını söylediler; tabiî asıl sebebi Tanrı bilirse de ben epey şeyler öğrenmiştim. Bazı aklı evvel kimseler asıl sebep köşede kendilerine göz kırptığı halde onu görmezler de, bir çırpıda size elli sebep sayıp döküverirler. Her ne halse sözü uzatmıyalım, çok geçmeden, usul erkân bilen, evi düzenli, herkesin saygısını kazanan birisinin cemmatimiz arasına katıldığını gördük. Ve ailedeki delikanlı — yani şimdiki Mr. Lammeter, kız kardeşi falan yoktu— çok geçmeden, şimdiki Mr. Osgood'un kız kardeşi Miss Osgood ile flört etmeye başladı. Kız da güzel mi güzel; şimdiki haliyle bunu tahmin etmek güç, ama biz insanlar böyleyizdir zaten, eskiyi hiç bilmeyiz. Ama ben biliyorum çünkü rahip Mr. Drumlow'a nikahta yardım etmiştim."

Mr. Macey lâfın burasında sustu; hikâyeyi taksit taksit anlatmak âdetiydi, her zaman ki gibi soru sorulmasını bekliyordu.

Gökkuşağının sahibi, "Bu nikahta acayip bir şey de olmuş galiba, bunu da herhalde hatırlarsınız Mr- Macey?" diye sordu. Sesinde takdirkâr bir ifade vardı.

Başını sağa sola sallayan Mr. Macey' "Evet evet," dedi, "çok acayip bir şey olmuştu. Bizim

zavallı ihtiyar Mr. Drumlow... kendisini de ne kadar çok severdim, biraz kafası karışıktı; hem yaşlılıktan hem de sabah ayazına rastlıyan nikâhlarda bir iki damla sıcak bir şey almasından. Evet, bizim delikanlı, yani Mr. Lammeter, şartmış gibi ocak ayında evleniyordu. Evlenme sanki vaftiz gibi defin gibi daha uygun bir zamana bırakılmaz bir işmiş gibi. Ne diyordum... evet bizim Mr. Drumlow —zavallı ihtiyarı ne kadar da çok severdim— mutat soruları sorarken işi karıştırdı, ters yüz etti: 'Bu erkeği karılığa kabul ediyor musun?' dedi, ardından da, "Bu kadını kocalığa kabul ediyor musun?' diye sordu. Ama işin asıl acayip yanı, bu yanlışlığın benden başka kimse farkında değildi. İkisi de hem 'Evet,' diye cevap verdiler; tıpkı benim daha önce ne söylendiğini duymadan tam yeri gelince 'Amin' demem gibi."

Kasap, "Tabiî siz herşeyin farkındaydınız değil mi Mr. Macey?" diye sordu. "Hem o zaman gençtiniz, öyle ya!"

Duralayan ve karşısındakinin hayal kıtlığına acıyarak gülümseyen Mr. Macey, "Allah iyiliğini versin senin!" dedi. "Ben ne yapacağımı şaşırmış tir tir titriyordum: rahibi durduramazdım, bu kadarına cesaret edemezdim. Kendi kendime şöyle söyledim: "Kelimeler ters söylendiği için acaba evlilikleri sağlam olmaz mı?" Kafam değirmen taşı gibi çalışıyordu, zira bir şey evirip

çevirip düşünmeyi hiç beceremem. Sonra şöyle dedim: 'Evliliği sağlam yapan kelimeler midir yoksa mânâları mıdır?' Rahip iyi niyetli söylediğine göre gelinle damat ta iyi niyetle söylemiş demektir. Ama biraz düşünülürse niyet çoğu şey de pek te önemli rol oynamıyor; iki şeyi bir araya getirmeye, birleştirmeye niyet edersiniz ama ya, yaptırıcınıt ötüyse ne yapabilirsiniz? Ve böylece kendi kendime dedimki, 'Önemli olan niyet değil yapıştırıcıdır.' Salona geçip te imzalarını atarken işte böyle sanki aynı anda üç çanın ipini çekmek zorudaymışım gibi sıkıntılıydım. Ama söylemenin ne faydası var... kurnaz bir adamın içinden ne geçirdiğini kim bilebilir."

"Bunun için hiç ağzını açmadın, değil mi Mr. Macey?" diye meynahe sahibi sordu.

"Tabiî! Mr Drumlow ile yalnız kalana kadar hiç bir şey söylemedim. Yalnız kalınca da her zaman olduğu gibi saygıyı elden bırakmadan olup biteni anlattım Ama o hiç önemsemedi, "Pooh, pooh, Macey! aldırma!" dedi. "Ne kelimeler ne niyet, önemli olan kayıttır kayıt! Asıl yapıştırıcı işte o!" Görüyor musunuz işi nasıl da hallediverdi? Zaten papazlarla doktorlar her şeyi ezbere bildikleri için, benim yaptığım gibi ne doğru ne eğri hiç kafa patlatmazlar. Hakikaten de evlilik gayet iyi gitti, yalnız Mrs. Lammeter —yani Miss Osgood kızlar büyümeden öldü, fakat mal mülk yönünden onlardan daha iyisi de

yoktu.

Mr. Macey'in dinleyicilerinin hepsi bu hikâyeyi defalarc adinlemişler daima bu seferde sanki sevilen bir türküymüş gibi gene can kulağıyla dinlediler; belli noktalarda, beklenilen kelimelere bütün akıllarını vermek istermiş gibi pipo içmeye bile ara veriyorlardı. Fakat daha gerisi vardı; meyhane sahibi Mr. Snell açış sorusunu sordu:

"İhtiyar Mr. Lammeter'in buraya geldiği zaman epey serveti olduğunu söylüyorlar, ne dersin?"

Mr. Macey, "Evet öyle,." dedi "bana kalırsa şimdiki Mr. Lammeter de bunu epey korudu. Çünkü Warrans çiftliğinden zengin olan görülmemiştir diye bir söz vardır. Oysa, Vakıf Arazisi olduğu için kirası da azdır."

Kasap, "Burasınını nasıl olup ta vakıf arazisi olduğunu sizin kadar iyi bilen de pek yok değil mi Mr. Macey?" dedi.

İhtiyar kâtip yüzünü buruşturarak, "Canım nereden bilsinler," dedi. "Mr. Cliff buraya gelip Warrens'deki büyük tavlaları yaptırdığı zaman seyis kıyafetlerini benim büyük babam yapmış. Bu tavlalar Squire Cass'ınkilerin dört misliydi. Zaten Mr. Cliff'in atla avdan başka düşüncesi yoktu. İhanete uğradığı için aklını oynatan Lunnon'lu bir terzi olduğu söyleniyordu. Ata pek binemiyordu; bacakları sanki odundanmış gibi

eğeri kavrayamadığı söylenirdi. Büyük babam Squire Cass'dan kaç defa duymuş bunu. Ama şeytan dürtüyormuş gibi gene de ata binmekten vazgeçmemiş. On altı yaşlarında da bir oğlu varmış. Babası hiç bir iş yaptırmaz, boyuna ata binsin istermiş, Çocuk bu, tabiî ödü koparmış ata binmekten. Babanın maksadı çocuğun içindeki terziliği söküp atmak onu bir beyzâde yapmakmış. Ama niçin? Bakın, meselâ ben de terziyim. Tanrı böyle istemiş böyle olmuş. Daha Kraliçenin başı paralar üzerine konulmamışken bizim kapının üzerinde **Terzi Macey** yazılı olmasından da iftihar ederim. Ama Cliff kendisine terzi denilmesinden utanır, ata binmesiyle alay edilmesinden, soyluların onu önemsememesinden pek üzülürmüş. Her ne halse, zavallı çocuk hastalanıp ölmüş, babası da ardından gitmiş. Son zamanlarda iyice sapıtmış; gecenin kör karanlığında elinde fenerle tavlalara gider bütün lâmbaları yaktırırmış. Zaten hiç uyku tutmuyormuş, orada durur kamçısını şaklatarak atları seyredermiş. Tavlaların ateş alıp içindeki ağzı var dili yok hayvanlarla yanıp gitmemesi tanrının lutfudur derler. İşte nihayet aklını kaçırarak ölmüş, bütün malını mülkünü, Warrens'i de ötekileri de Lunnon diye bir vakfa bırakmış. Yani, Warrens çiftliğinin Vakıf Arazisi olmasının hikâyesi böyle... Tavlalara gelince zaten Mr. Lammeter'in bunları kullandığı

yok, kullanılacak gibi de değiller. Kapısına şöyle bir vursanız, Allah korusun bütün mahalle gürültüden ayağa fırlar."

Meyhanece, "Ama tavlalarda güneş ışığında insanların göremiyeceği epey şeyler oluyor, değil mi Mr. Macey?" dedi.

Esrarlı bir şekilde göz kırpan Mr. Macey, "Evet, eve," dedi. "Hele karanlık bir gecede o yana git görürsün. Tavlalarda ışık gördüğüne, atların ayak vuruşlarıyla kamçı şaklamalarını, hele şafak sökmek üzereyse ulumalar duyduğuna ister inanırsın ister inanmazsın. Buna ta çocukluğumdan beri "Cliff Şenliği" denir. Yani bazılarına göre ihtiyar Harry güya alay olsun diye bu şenliği düzenlermiş. Bunları ben babamdan duydum, aklı başında bir adamdı, şimdikelir gibi gördüğünü, duyduğunu anlamaktan, elindeki işi yapmaktan aciz insanlardan değildi."

Sırası gelsin diye sabırsızlanan nalbanda dönen meyhaneci, "Buna ne buyrulur Dowlas?" dedi. "Ayıkla bakalım pirincin taşını!"

Mr. Dowlas topluluğun olumsuz tipiydi ve bundan da gurur duyardı.

"Ne mi buyrulur? Gözü kapalı dolaşmayan bir insan ne derse ben de onu derim. Waren tavlaları önündeki çayırlıkta yağmursuz bir gecede benimle bekleyecek her hangi bir kimseyle on kağıdına bahse girmeye hazırım; bakalım ışık

görecek miyiz, ses duyacak mıyız, yoksa sadece hapşırıklarımızın sesini mi duyacağız görürüz. Şimdiye kadar bin defa söylediğim gibi benim diyeceğim işte bunlar. Ama bu kadar emin oldukları halde şimdiye kadar birisi çıkıp ta ortaya bir on kağıt koymadı."

Ben Winthrop, "Fakat Dowlas, bahse girişmek kolay şey," dedi "Bir insanın dondurucu bir gecede boğazına kadar suya girip te romatizmaya yakalanmıyacağına da bahse tutuşabilirsin. Romatizmaya yakalandıktan sonra bahsi kazanan insan kim bilir ne kadar sevinir! Cliff Şenliği'ne inanan öyle on lira için oralara yaklaşmaz."

Parmaklarını birbirine vurarak alaycı bir gülümsemeyle Mr. Macey, "Eğer Bay Dowlas gerçeği bilmek istiyorsa," dedi, "bahse tutuşmasına luzum yok, gider orada kendisi bekler, ona engel olan var mı? Eğer haksızsak gelir bize söyler."

Nalbant müstehzi bir homurtu ile, "Teşekkür ederim, sağolun," dedi. "Eğer insanlar budalaysa bundan bana ne. Benim hotlaklar hakkındaki gerçeği öğrenmeme luzum yok, zaten biliyorum. Ama gene de bahse girmeye hazırım: var mı on kağıt koyan, gidip yalnız başına Cliff Şenliği'ni göreceğim? Yanıma kimseyi de istemiyorum, bu işi pipomu doldurur gibi seve seve yapacağım."

Kasap itiraz etti: "Ama Dowlas seni kim gözetliyecek te orada durduğunu görecek. Yerinde bir iddia değil bu seninkisi."

Dowlas öfkeyle, "Yersız bir iddia mı?" dedi. "Bunu söyleyen çıksın ortayada öyle siylesin. Haydi Bay Lundy, tekrarla bakalım ne dediysen."

Kasap, "Tabiî, tabiî dedi aceleyle. "Hem benim neyime gerek. Sen benim ne müşterimsin, ne de teklif ettiğim fiyat beni ilgilendirir. Senin istediğin fiyatı veren varsa o çıksın ortaya. Ben kavgadan gürültüden hoşlanmam zaten."

Nalbant, "Bütün havlayan sokak köpekleri sopayı görünce böyle yapar zaten," dedi. "Ama ben ne insandan korkarım, ne hotlaktan; dürüst bir iddiaya da her zaman hazırım. Kuyruğunu bacaklarının arasına kıstıran sokak köpeği de değilim."

Samimî ve musamahakâr bir sesle konuşan meyhane sahibi, "Ama bir de şu var Dowlas," dedi. "Benim kanatimce öyle insanlar vardır ki, önlerinde apaçık dursa bile hortlağı göremezler. Bunun da tabiî nedeni var. Mesela benim hanımı alalım, burnunun ucunda kokmuş peynir dursa gene de kokusunu alamaz. Ben de kendim hortlak göremedim ama, kendi kendime, 'Ben belki de onların kokusunu alamıyorum,' di-

yorum. Yani hortlak ta bir bakıma koku gibidir. Bu durumda ben iki tarafı da tutuyorum: bence gerçek iki fikrin arasında duruyor. Dowlas gidip orada dursa, bütün gece gözünü dört açtığı halde Cliff Şenliği'nin zerresini görmediğini söylese ben onu tutarım, ama başka birisi çakıp Cliff Şenliği'nin varlığına inandığını söylese onu da tutarım. Bence önemli olan koku almaktır ve ben ondan yanayım."

Heycanı tazelenmiş bir şekilde bardağını masaya korken, "Hele dur bakalım," dedi. "Bu işle kokunun ne ilgisi var doğrusu anlayamadım. Bir hotlağın bir insanın gözünü mor arttığı hiç görülmüş müdür? İşte bunu bilmek isterdim. Eğer hortlaklar kendilerine inanmamı istiyorlarsa öyle karanlık, yalnız yerlerde saklanmayı bırakıp, insanlarla mum ışığının bulunduğu yerlere gelsinler."

Nalbantın, hortlama olayının şartlarını anlamada gösterdiği bu kalın kafalılık karşısında büyük bir tiksintiye kapılan Mr. Macey tartışmayı bağladı: "Sanki hortlakların böylesine kara cahil birisinin inancına pek ihtiyaçları varmış gibi..."

BÖLÜM VII

Daha aradan göz açıp kapayacak kadar zaman geçmemişti ki, hortlakların Mr. Macey'ın kendilerine yakıştırdığı alçak gönüllülüğü adeta doğrulama istediklerini gösteren bir şey oldu: Silas Marner'in solgun benzi ve kuru vucuduyla lâmbanın yumuşak aydınlığında tek kelime söylemeden durduğu ve acayip süzgün gözleriyle çevresindekilere baktığı görüldü. Uzun çubuklar ürkmüş bir böceğin antenleri gibi aynı anda dikildiler ve içlerinde en şüphecileri olan nalbant da dahil herkes karşılarında Silas Marner'i değil bir hayalet gördükleri izlenimine kapıldılar. Silas'ın girdiği kapıyı yüksek arkalıklı sandelyeler gizlediği için yaklaştığını kimse görmemişti. Hortlaktan epey uzakta oturan Mr. Macey'in bir tartışmayı kazanmanın zevki içinde olabileceği ve bu yüzden de herkesin duyduğu korkudan kendine düşen payı yatıştırmaya yelteneceği düşünülebilir. Silas Marner o garip baygınlığı geçirdiği zaman ruhunun bedeninden ayrıldığını hep tekrarlayıp durmamış mıydı? İşte bunun delili ortadaydı; ama o, ne tartışmayı hatırlayacak ne delil gösterecek haldeydi. Birkaç saniye bir ölüm sessizliği sürdü, Marner nefes

nefeseydi ve heyecandan dili tutulmuş gibıydi. Gök kuşağının sahibi salonun kapılarını herkese açık bulundurma duygusu içinde ve hiç bozmadığı tarafsızlığına güvenerek nihayet hayaletle konuşma görevini üzerine aldı.

Yatıştırıcı bir sesle, "Marner usta," dedi. "acaba bir ihtiyacın mı var? Buraya niçin geldin?"

Silas nefes nefese, "Hırsız!" dedi. "Soyuldum! Polis müdürünü... hakimi... Squire Cass'ı... Mr. Craskenthrop'u arıyorum."

Onun bir Hortlak olduğu düşüncesini bir yana bırakan meyhaneci, "Yakala, Jem Rodney," dedi. "Herhalde aklını kaçırmış, baksana sırılsıklam."

Jem Rodney en uçta, Marner'in durduğu yere yakın bir yerde oturuyordu ama bu işe yanaşmadı; somurtkan bir yüzle, "Eğer istiyorsan gel kendin yakala Mr. Snell," dedi ve mırıldanarak ilâve etti: "Anladığıma göre hem soyulmuş hem öldürülmüş."

Silas şüphelendiği adama döndü, acayip gözlerini üzerine dikti, "Jem Rodney!" diye bağırdı.

Jem biraz titreyerek ve savunma silahı olarak bira maşrapasına sarılarak, "Buyur Marner usta, benden bir şey mi istiyorsun?" diye sordu.

Silas ellerini yalvarır gibi bir araya getirdi ve ağlamaklı bir sesle, "Eğer paramı sen çaldıysan," dedi, "hemen geri ver. Seninle uğraşmıyacağım

gibi polis müdürüne de şikâyet etmiyeceğim. Hem geri verirsen sana... evet sana bir altın veririm."

Jem öfkeyle, "Nee?" dedi, "Ben senin paranı mı çaldım:" "Eğer bunu bir daha tekrarlarsan maşrapayı gözünün üzerine yersin."

Bu sefer kararlı bir şekilde ayağa kalkan ve Marner'i omuzlarından tutan meyhane sahibi, "Dur bakalım Marner Usta," dedi. "Eğer söyliyecek bir şeyin varsa doğru dürüst söyle ve sözünün dinlenmesini istiyorsan aklının başında olduğunu göster. Suya düşmüş sıçan gibi ıslanmışsın. Otur, kurulan da doğru dürüst konuş."

Duruma, kişiliğine uygun düşecek şekilde intibak edemediğini hisseden nalbant, "öyle, öyle," dedi. "Böyle bağırıp çağırmaya devam edersen seni deli diye bağlamak zorunda kalacağız. Önceden ağzımı bunun için açmadım, herhalde adam aklını kaçırmış dedim."

Hortlakların gerçekliği meselesinin hâlâ çözümlenmeden kalmasından memnun olan birkaç kişi hep bir ağızdan, "Evet, evet," dediler, "otursun bir bakalım."

Salon sahibi, Marner'e zorla paltosunu çıkarttırdı ve alevlerin karşısında, salonun ortasında herkesten uzak bir yere oturttu. Parasını ele geçirmesi için yardım sağlamaktan öte belirli bir amacı olmayacak kadar takakketn kesilmiş zavallı dokumacı karşı koymadan boyun eğmişti. Herkesteki

o geçici korku şimdi müthiş bir merak içerisinde erimişti, meyhane sahibi yerine oturup ta konuşmaya başlayınca bütün yüzler Silas'a döndü.

"Şimdi söyle bakalım Marner usta, soyuldum derken ne demek istiyordun, açık konuş?"

Jem Rodney aceleyle, "Onu soyan ben olduğuma göre bunu tekrarlamasına lüzum yok," diye bağırdı. "Bu parayla ne yapardım ki, acaba? Papazın beyaz cüppesini çalıp giyinmek daha iyi olurdu."

Silas hikâyesini sözü sık sık sorularla kesilerek anlattı ve soygunun esrarlı yanı aydınlığa kavuştu.

Sıkıntısını Raveloe'lu komşularına açmasıyla ortaya çıkan bu acayip yeni durum, kendisine ait olmayan bir ocağın verdiği sıcaklıkta oturmak, en yakın yardım ünidi olan yüzlerin ve seslerin varlığını hissetmek, bütün düşüncesi ve duyguları kaybettiği para ile dopdolu olmasına rağmen Marner üzerinde şüphesiz bir etki yapmaktan da geri kalmadı. Bilincimiz, içimizde olsun dışımızda olsun bir büyümenin başlangıcının nadiren farkına varır: biz bir tomurcuğun farkına varmadan önce sürgünde epey işler olup bitmiştir.

Dinleyicilerin başlangıçta gösterdikleri hafif şüphe üzüntüsünün basit inandırıcılığı karşısında eriyip gitmişti: Marner'in doğruyu söylediğinden şüphe etmek artık komşuları için imkânsızdı. Buna, söylediği sözlerden bu anlattığı şeylerde yalan olamıyacağı sonucunu çıkartmaya güçleri yet-

tiği için değil, Mr. Macey'in dediği gibi, "Ancak şeytanın desteklediği birisinin böylesine iz bırakmadan bu işi becerebileceğine emin oldukları için inanmışlardı. Soyguncu iz bırakmadığı gibi, Silas'ın kapıyı kilitlemeden evden çıkacağı zamanı hiç bir insanın kestiremiyeceği şekilde bilmişti. Bütün bunlardan çıkartılabilecek tabiî sonuç, Silas'ın bu çevrelerle olan mahut bağının kopması sonucu kendisine bu oyun oynanmıştı, ve 'hırsız' bulmak için polisi peşine takmanın hiçbir yararı olamazdı. Bu tabiat üstü 'suçlunun' kapının kilitli olmadığı bir zamana kadar niçin beklemek zorunu hissetiği sorusu nedense kimsenin aklına gelmemişti.

Meyhaneci, "Marner usta bu işi yapan Jem Rodney değil," dedi. "Zavallı Jem'den boşuna hiç şüphelenme. Herkes bir olup birşeyler bulmaya çalışsa Jem aleyhinde yaban tavşanı ya da benzeri bir şey için bazı şeyler söylenebilir. Ama senin anlattıklarına göre Jem daha sen ilk defa evden çıkmadan önce buraya geldi ve o zamandan beri mahallenin en namuslu bir adamı gibi birasını yudumluyor."

"Evet, evet." dedi. Mr. Macey "Masumları boşuna suçlamıyalım, hem bu kanuna da sığmaz. Bazı insanlar vardır daha hakikat meydana çıkmadan bir adam aleyhinde yemin etmeye başlar. Biz masumları hiç suçlamayalım Marner Usta."

Marner, "Yanılmışım," dedi. evet, evet bunu düşünmeliydim. Senin aleyhinde hiçbir delil yok Jem. Sadece benim evime başkalarından daha sık geldiğin için sen aklıma geldin. Seni suçlamıyorum... kimseyi suçlamıyorum... yalnız..." Sözün burasında ellerini başına götürdü, müthiş bir üzüntüyle döndü. "düşünüyorum... düşünüyorum. param nerede olabilir..."

Mr. Macey "Herhalde eriyebileceği kadar sıcak bir yere gitmiştir" dedi.

"Ohoh!" dedi nalbant ve sorguya çekermiş gibi sordu: "Torbalarda acaba ne kadar para vardı Marner Usta?"

İnleyerek tekrar yerine oturan Silas karşılık verdi: "Dün gece saydığımda iki yüz yetmiş iki lira ve on iki çeyrekti."

"Puuh! Taşınamıyacak kadar da ağır sayılmaz. Herhalde bir serseri kulübeye girmiştir. Ayak izi bilinmamasına, tuğlalarla kumun yerli yerinde olmasına gelince; Marner Usta, senin gözünün böcek gözünden ne farkı var ki, ancak pek yakınındaki şeyleri seçebiliyorsun. Bana kalırsa... yani ben senin yerinde olsam veya sen benim yerimde olsan — hoş bu ikisi de aynı şey ya— her şeyi bıraktığın gibi bulmuş olamazsın. En iyisi burada bulunanlardan aklı başında iki kişi polis şefi Master Kench'e gitmeli — hasta olduğunu, yataktan çıkmadığını biliyorum— o iki kişiden birisini vekil

tayin ettirmeliyiz; kanun da zaten böyle der, aksini iddia eden varsa ortaya çıksın. Kencih'in evi pek te uzak sayılmaz, eğer beni vekil tayin ederce seninle gider kulübeyi iyice inceleriz. Bu dediklerime bir itirazı olan varsa, ayağa kalksın adam gibi söylesin."

Bu okkalı konuşmayla nalbantın kendine olan güveni yerine gelmişti; en aklı başında adamlardan birisi olarak seçileceğinden emin olarak beklemeye başladı.

Yapılan bu teklifle kendisinin de şahsen ilişkili olduğunu düşünen salon sahibi, "Hele bir dışarıya bakalım ne âlemde," dedi, ve kapıdan dönerken, "Aman ne yağmur ne yağmur," diye ilâve etti.

Nalbant, "Ben de yağmurdan korkacak göz yok," dedi. "Yargıç Malan bizim gibi saygıdeğer kişilerin böyle bir şeyi haber alıp ta kıllarını bile kıpırdatmadığını duyunca bize ne der?"

Gökkuşağının sahibi bu görüşü benimsedi ve orada bulunanların fikirlerini aldıktan sonra, kilise hayatında **nolo episcopari** denilen kısa bir törenle Kench'e gitme görevini —bu görev biraz ıslanmak ve üşümek pahasına da olsa— üzerine aldı. Ama bu arada nalbantın midesini bulandıran bir şey oldu: Mr. Macey kendisinin polis müdürüne vekâlet etmesine itiraz ediyordu, kanunu iyi bildiğini iddia eden bu kâhine benzeyen yaşlı adam, babasından da duyduğunu ilâve ederek, doktordan polis müdürü olmaz diyordu.

Zekâsının keskinliğine kendisi de şaşan Mr. Macey sözünü şöyle bağladı: "Sadece inek doktoru da olsan sen bir doktor sayılırsın; atsineği de olsa sinek sinektir!"

Bu konudaki tartışma çok hararetli oldu; doktorluk ünvanını reddetmeye haliyle yanaşmayan nalbant, istediği takdirde bir doktorun pekâlâ polis olabileceğini savunuyordu; kanun, istemezse zorla yapılmaz demek istiyordu. Mr. Macey bunu pek budalaca buldu: kanun sanki doktorlara bir imtiyaz mı tanıyordu!

Üstelik, eğer doktorlar polis olmalarına itiraz etmek hakkına sahipseler Mr. Dowlas bu göreve niçin bu kadar hevesliydi?

Bu insafsız muhakeme karşısında bir köşeye sıkışan nalbant nihayet, "Benim polisliğe heves ettiğim yok," dedi. "Hiç kimse de ortaya çıkıp bunun aksini iddia edemez. Ama bu yağmurda Kench'e gitmeyi kıskanacak buna haset edecek birisi varsa buyursun gitsin... ben gitmiyorum işte."

Ne varki, meyhane sihibinin araya girmesiyle anlaşmazlık çözümlendi. Mr. Dowlas resmen hareket etmeye yanaşmamakla beraber ikinci kişi olarak gitmeyi kabul etti. Ve üzerine eski birkaç parça çuval verilen zavallı Silas yanında iki kişiyle beraber tekrar yağmurun içine daldı; önündeki uzun geceyi düşünüyordu: dinlenmeye can attığı için değil, "sabahı iple çektiği" içindi bu düşüncesi.

BÖLÜM VIII

Goddfrey Cass gece yarısı Mrs. Osgood'lardaki eğlenceden döndüğü zaman Dunsey'in henüz eve gelmediğini öğrenince pek şaşmadı. Belki daha Şimşeği satamamıştı, başka bir fırsat bekliyordu veya bu sisli günde yolu o tarafa düştüyse Batherley'de Kızıl Aslan'da kalmayı tercih etmişti; zira kardeşini merakta bıraktığına aldırış edecek birisi değildi. Godfrey'in düşüncesi Nancy Lammeter'in görünüş ve davranışlarıyla, onu gördüğü zaman kendi kendisine ve kaderine karşı duyduğu öfkeyle doluydu; bunun için de ne Şimşeği ne de Dunstan'ın muhtemel hareketlerine fazla ayıracak vakti yoktu.

Ertesi sabah bütün köy hırsızlık hikâyesi ile çalkanıyordu ve herkes gibi Godfrey de bu konuda haber almak, konuyu tartışmak ve taş ocağını görmekle meşguldü. Yağmur ayak izlerinin tanınmasına yarayacak her şeyi silmişti ama çevre dikkatle incelenince köyün aksi yönünde çamura yarı gömülü olarak fitil ve çelik parçasıyla birlikte bir kav kutusu görülmüştü. Kav kutusu Silas'a ait değildi, çünkü onunki rafta olduğu gibi duruyordu, genel kam çukurdaki kav kutusunun soygunla ilişkili olduğu noktasında idi. Küçük bir azınlık ise başlarını sallıyorlar ve soygunun öyle bir kav ku-

tusunun aydınlatacağı cinsten olmadığını, Marner Ustanın hikâyesinin acayip bir yanı olduğunu, bazı kimselerin kendi kendilerine bir oyun oynadıktan sonra adaleti sözde bu işi yapanın peşine düşürdüklerinin çok görüldüğünü fısıldıyorlardı. Bu düşüncelerinin dayanağı ve böyle davranmakla Marner Ustanın ne kazanacağı kendilerine sorulduğu zaman da başlarını yeniden sallıyarak, bazı insanların neyi kazanç saydıklarının kestirilemiyeceğini söylüyorlardı; hem dayanaklı olsa da olmasa da herkesin bir fikri olmaya hakkı yok muydu? Dokumacı herkesin bildiği gibi kafadan kontak değil miydi? Mr. Macey, Marner'i bütün yanıltma şüphelerine karşı savunmakla beraber kav kutusunu o da önemsemiyor, bir yana itiyordu. Zira bunda, her şeyin ancak insan eliyle yapılabileceği, tuğlaları kaldırmaksızın altlarından altınları alabilecek bir gücün bulunmadığını ima eden imansızca bir yan görüyordu. Böyle olmasına rağmen, gayretkeş kâtip yardımcısı, olayın bu türlü yorumunun bir kilise kâtibi için pek yerinde olacağını hissederek bir adım daha atıp, şartlar bu kadar esrarlı iken soyguncuğun tahkikat konusu yapılmasının doğru olup olmadığını sorunca Mr. Macey ona epeyce çıkıştı.

Mr. Tookey sözünü şöyle bağlamıştı: "Yargıçlarla polislerin bu işe bir faydaları dokunmayacağına göre."

Başını nasihat yollu iki yana sallayarak, "Mr. Tookey, gene çizmeden yukarı çıkmış olmuyor musunuz." dedi. "Zaten hep böyle yapıyorsunuz. Ne zaman bir taş atıp hedefe isabet ettirsen, siz daha öteye bir taş fırlatmaya kalkışıyorsunuz. Ben sadece kav kutusuna karşı çıktım: yargıçlarla polislere karşı bir şey demedim; onlar Kral George'un memurları, ve Krala karşı gelmek insanın başına büyük dertler açar."

Gökkuşağının dışındaki topluluk arasında bu tartışmalar yapılırken içerde de rahip Mr. Crackenthrop'un başkanlığı altında Squire Cass ve öteki ileri gelen cemaatin katılmasıyla daha yüksek seviyede bir toplantı yapılıyordu. Meyhane sahibi Mr. Snell'in aklına o anda —olaylar arasında daima bir ilişki kurmaya alışkın bir insan olarak— polis müdürü vekili sıfatıyla bulmak şerefini kazandığı kav kutusu ile. bir ay kadar önce bira içmek için meyhaneye gelen bir seyyar satıcı arasında bir münasebet kurmak geldi; gerçekten de adam, üzerinde piposunu yakmak için bir kav kutusu taşıyordu. İşte izlenecek bir ip ucu ele geçmişti. İnsanın hafızası doğruluğu kabul edilmiş şeylerle gerektiği kadar dolu olunca bazan şaşılacak kadar verimli olduğu için Mr. Snell yavaş yavaş satıcının yüzüyle konuşmasının üzerinde bıraktığı canlı izlenimi hatırlamaya başladı. Mr. Snell'in hassas antenleri üzerine düşen "acayip bir Bakışı" vardı. Kav kutusu yanında önemli bir şey

de söylememişti ama bir insanın söyledikleri değil söyleyiş şekli önemliydi. Üstelik hiç te dürüstüğe işaret etmeyen buralara yabancı bir esmerlikteydi.

Yabancı âdetleri iyi bilen Mr. Crackenthrop bir hususu bilmek istedi: "Adam küpe takıyor muydu?"

Mr. Snell, gayipten haber veren ve kolay kolay hata yapmayan bir insan gibi "Durun bakayım bir düşüneyim," dedi. Ve sanki küpeleri görmeye çabalarmış gibi gözlerini kısıp ağzının iki yanını yaydıktan sonra bu çabaya bir son verdi ve, "Kutuda satmak için küpeleri bulunduğuna göre, bunları taktığını da pekala düşünebiliriz, ama köydeki hemen hemen bütün evlere uğradığına göre bunları onun kullağında da gören belki olmuştur. Ben bu konuda kesin bir şey söyleyemem.."

Mr. Snell bu düşuncesinde haklıydı, gerçekten seyyar satıcının küpelerini gören başka birisi olmalıydı. Köylüler arasında girişilen tahkikat konusunda haberler yayılıp, rahibin, seyyar satıcının kulaklarında küpe bulunup bulunmadığını bilmek istediği dilden dile dolaşırken daha da önem kazandı ve öyle bir izlenim yaratıldı ki, sanki bu konunun aydınlatılmasıyla pek çok şey çözümlenmiş olacaktı. Soruyu duyan hiç kimsenin kafasında satıcının **küpesiz** olarak belirli bir hayali olmadığına göre herkesin gözünün önüne derhal **küpeli** bir hayal geldi; küpelerin büyüklüğü

ise tabiî şahısa göre değişiyordu. Küpe hayali öylesine büyük bir canlılık kazandı ki, camcının iyi niyetli, yalancılığı âdet haline getirmemiş, üstelik te evi köyde en temizler arasında bulunan karısı, satıcının kulaklarında yani ay biçiminde büyük küpeler gördüğüne kutsal kitap üzerine yemin etmeye her zaman hazır olduğunu açıkça beyat etti. Kundura tamircisinin hayali daha geniş olan kızı ise küpeleri yalnız görmekle kalmayıp bu görünüşün onu tıpkı şimdiki gibi tepeden kırnağa ürperttiğini söyledi.

Ele geçirilen kav kutusu deliline daha fazla ışık tutmak amacıyla satıcıdan alınan bütün eşyalar evlerden toplandı ve sergilenmek üzere Gökkuşağına getirildi. Bu soygunun aydınlığa kavuşturulması için Gökkuşağında yapılacak pek çok şey olduğu kanısı köyde o kadar yaygındı ki, böyle ciddiî bir kamu görevinin getirdiği yere gitmek için artık hiçbir erkek karısına bahane uydurmak zorunda kalmıyordu.

Squire ile rahip tarafından sorgusu yapılan Silas Marner'in, satıcının yalnız kapısını çaldığını, kulübeye girmediğini, kapı aralığından birşey alamıyacağını söylemesi üzerine hemen dönüp gittiğini, bundan başk da bir şey hatırlamadığını söylemesi üzerine epeyce hayal kırıklığı ve belki de biraz kırgınlık duyuldu. Altınları saklandığı yerden alındıktan sonra bulunabileceği yer konusunda kafasında belirli bir imaj yarattığı için Si-

las satıcının aranan suçlu olduğu fikrine sıkı sıkıya sarıldığı halde bütün tanıklığı bu sözlerden ibaretti; oysa şu anda altınları satıcının sandığında açık seçik görüyor gibiydi. Köyde herkes ancak Silas gibi kör bir yaratığın adamın oralarda dolaştığını göremiyeceğini homurdanarak söylüyordu; oralarda dolaşıp durmasa hemen yakındaki çukurda kav kutusunu bırakır mıydı? Hiç şüphe yok, daha kapıda görür görmez Marner'in ne olduğunu adam anlamıştı Dokunacının kafadan sakat bir pinti olduğu bir bakışta belliydi. Satıcının onu öldürmemesinin hayret edilecek bir yanı yoktu; öyle kulağında küpesi olan cinsten adamlar, insanı öldürür de her şey de yaparlardı. Daha geçenlerde bir tanesi şehirde yargılanmıştı ama acaba hatırlayan var mıydı!

Goodfrey Cass, Mr. Snell'in tanıklığı konusunda sık sık çektiği meşhir nutuklarından birisi sırasında Gökkuşağına girdi ve söylenenleri pek önemsemiyerek, kendisinin de adamdan bir çakı aldığını, satıcıyı sırıtkan, hoş bir delikanlı olarak hatırladığını söyledi; adamın şeytanca bir görünüşü olduğu kanaati tamamen saçmaydı. Ama bu sözler köyde, delikanlıların ulu orta konuşması diye kabul edildi. "Sanki seyyar satıcının acayipliğinin yalnız Mr. Snell mi fakrına varmıştı?" Tam tersine, Yargıç Malam'ın huzuruna çıkarak meyhaneciden çok daha çarpıcı tanıklıkta bulunmaya hazır en az yarım düzüne insan vardı. İn-

şallah, Mr. Godfrey Tarley'e gidip de pişmiş aşa soğuk su katmaz, yargıcın tutuklama kağıdı çıkarmasını engellemezdi. Zira öğleden sonra ata binerek Tarley yönüne gittiğini görenler vardı.

Ne var ki, bu sarada Godfrey'in soyguna karşı duyduğu ilgi, Dunstan ile Şimşek için duyduğu endişe karşısında kaybolup gitmişti ve duyduğu huzursuzluğa daha fazla dayanamıyarak o gün Tarley'e değil Batherley'e gidiyordu. Dunstan'ın Şimşek'le bir yerlere çekip gitmesi ve ay sonunda atın parasını kumara yatırdıktan veya başka türlü harvurup harman savurduktan sonra çıkıp gelerek kendisine kötü bir oyun oynama ihtimali bir kaza düşüncesinden çok daha fazla onu korkutuyordu. Mrs. Osgoods'lardaki eğlencenin bittiği şu anda, atını Dunstan'a teslim ettiği için kendine kızıyordu. Korkusunu bastıracak yerde, hepimize musallat olan bir yanlış inançla, yani bir kötülüğü ne kadar kuvvetle umarsak olması ihtimali o kadar azdır inancıyla, korkusunu büsbütün arttırıyodu. Ne zaman bir nal sesinin yaklaştığını duysa ve ilerde yolun dönemecinin ötesinde bir fundalığın üzerinde bir şapkanın yükseldiğini görse yaptığı bu sihirbazlığın başarıya ulaştığı duygusuna kapılıyordu. Ama at yaklaşınca kalbi gene umutsuzlukla doluyordu. İşte bu sefer de karşıdan gelen Şimşek değildi; bir süre sonra da binicinin Dunstan değil Bryce olduğunu farketti; atını durdurdu, yüzünde hiç te hoş olmayan bir ifade vardı.

"Ooo Mr. Godfrey, şu senin kardeşin Bay Dunsey çok şanslı adam doğrusu," dedi.

Godfrey aceleyle, "Ne demek istiyorsun?" diye sordu.

"Yoksa daha eve gelmedi mi?"

"Eve mi? Hayır. Ne oldu çabuk söyle! Atıma bir şey mi yaptı?"

"Bak görüyor musun, atı ona verdiğini söylemişti ama inanmamıştım."

Godfrey öfkeyle, "Yoksa yuvarlandı da dizlerini mi kırdı?" diye bağırdı.

"Daha da beter. Bak dinle: atı yüz yirmi liraya almak için kendisiyle pazarlık ettik... yüksek bir fiyat ama at da hep gözüm vardı. Ama o ne yaptı? Gitti atı kazığa sürdü; içinde kazıklar bulunan bir çitin üzerinde atlamak istedi, hem de çit yüksekte bir hendeğin ardında. Bulduğumuz zaman at çoktan ölmüştü. Demek ki daha eve gelmedi öyle mi?"

"Eve mi? Hayır." dedi Godfrey. "Hem gelmemesi de daha iyi. Ama asıl budalalık bende. bu işin böyle biteceğini bilmeliydim."

"Doğruyu söylemek gerekirse pazarlığı yaptıktan sonra, atı senden habersiz alıp götürdüğü ve sattığı aklıma gelmişti, onun olacağına hiç inanmamıştım. Bay Dunsey'in bu yollara baş vurduğunu bilirdim. Fakat acaba nereye gitti. Batherley'de de hiç görünmemiş. Oradan yürüyerek gittiğine göre yaralanmamış ta?"

Godfrey nefretle, "Yaralanmak mı?" dedi. "O hiç yaralanmaz, hep başkalarını yaralamak için yaratılmıştır."

"Anlaşılan atı satmasına sen izin vermişsin?"

Godfrey, "Evet," dedi, "biraz seyretti, geme kolay kolay boyun eğmiyordu." Bryce'ın atı paraya sıkışık olduğu için sattığını tahmin edeceği düşüncesiyle içi de ürpermiyor değildi. "Aklıma kötü bir şeyler olabileceği gelmişti zaten, aramaya çıkmıştım. Artık lûzum kalmadı, geri döneyim." Atın başını çevirdi, Breyce'den bir an evvel kurtulmak istiyordu; hayatı boyunca korkusunu çektiği krizin yaklaştığını hissediyordu. " Sen de Raveloe'ya mı geliyorsun?" diye sordu.

"Artık benim de gelmeme lüzum kalmadı. Elitton'a giderken uğrayıp sana haber vermek için yolumu değiştirmiştim. Sanırım Dunsey hazretleri kötü haberin etkisi biraz dağılana kadar ortalıkta görünmez. Herhalde, Whitebridge yakınındaki Üç Taç'a gitmiştir, orayı pek sevdiğini bilirim."

Godfrey oldukça dalğın, "Belki de öyledir," dedi. Sonra kendisini topladı, aldırmazmış gibi ilâve etti: "Çok geçmeden bir haber çıkar, bakalım."

Godfrey'in üzüntüsünü tabiî karşılayan Bryce, "Evet, ben buradan döneyim," dedi. "Hay-

di hoşça kal. inşallah gelecek sefere sana daha iyi haberle getiririm."

Godfrey atı ağır ağır sürdü; artık kurtuluş çaresi kalmadığına göre babasına yapacağı itirafa kendisini alıştırmaya çalışıyordu. Para konusundaki açıklama hemen ertesi sabah yapılmalıydı, gerisini söylemese bile çok geçmeden Dunstan döner ve babasının öfkesinin ceremesini çekmek zorunda olduğunu görünce eline bir şey geçmese de bir çırpıda bütün hikâyeyi anlatırdı. Dunstan'ın susmasını hâlâ sağlayabileceği ve felâket gününü biraz daha geri bırakabileceği belki de bir yol daha vardı: babasına Dowler'den aldığı parayı kendisinin harcadığını söyliyebilirdi; daha önce böyle bir suç işlemediği için de mesele küçük bir fırtınayla kapanırdı. Ancak Godfrey kendisini buna ikna edemiyordu. Parayı Dunstan'a vermekle zaten onu kendi keyfine harcamak kadar kötü bir emniyeti kötüye kullanma suçu işlemişti ama ne olursa olsun iki hareket arasında bir fark vardı ve ikincisi dayanamıyacağı kadar haysiyet kırıcıydı.

Kendi kendine, "Aklı başında bir insan olmasam bile, serseri de değilim," diye söylendi. "Hiç değilse bir noktada durmasını bilirim. Yaptığım şeylerin sonucuna katlanmak, yapmadığım şeyleri üzerime almaktan daha iyi. O parayı kendi keyfim için dünyada harcamazdım... bu işe beni zorla sürükledi."

O günün geri kalan kısmını, ara sıra fikir değiştirmekle beraber, babasına herşeyi anlatma yönünde kendini ikna etmeye çalışmakla geçirdi. Bu yüzden de, daha ağır konulara giriş olabilir diye Şimşeğin kayıbı hikâyesini ertesi sabaha sakladı. İhtiyar Squire oğlunun evden sık sık uzak kalmasına alışkındı; Dunsten'in de Şimşeğin de ortalarda görünmeyişini dikkate değer bir olay diye düşünmemişti. Godfrey kendi kendine eğer bu fırsatı kaçırırsa başka bir fırsat daha ele geçiremiyeceğini tekrarlayıp duruyordu. Üstelik her şey Dunstan'ın kötülüğünden de daha çirkin bir şekilde olabilirdi: boyuna tehdit ettiği gibi kadın kendisi gelebilirdi. O sahneyi kolaylaştırmak için prova yapıyordu: önce parayı Dunstan'a vermekle gösterdiği zaafı kabul edecek ardında Dunstan'ın kendisini nasıl kıskıvrak bağladığını, bu bağdan bir türlü kurtulamadığını anlatacak, olanları söylemeden önce babasını çok kötü bir ihtimale hazırlıyacaktı. İhtiyar Squire inatçı bir adamdı: müthiş öfkeliyken kararlar verir, öfkesi yatıştıktan sonra da bunlardan caymazdı; bu hali tıpkı akıcı lavların soğuyarak granitleşmesine benzerdi. Öfkeli ve inatçı adamların çoğu gibi kendi dik başlılığından yararlanarak kötülüklerin büyümesine aldırmaz, bunlar dayanılmaz bir kuvvetle dört yandan sıkıştırmaya başlayınca da öfkesi büyük bir şiddete dönüşür, git gide

katılaşırdı. Ortakçılarına aynı şeyi uygulardı: borca girmelerine, çiftleri ihmal etmelerine, hayvanlarının bakımsızlığına, otu. samanı satmalarına veya başka şekilde yanlış işler yapmalarına göz yumar ve bu ihmali sonucu para sıkıntısına da düşünce en şiddetli tedbirleri alır. hiçbir söze kulak asmazdı. Godfrey bütün bunları bilir, babasının bu ani öfkelerini görerek büsbütün huzursuz olur, kendi kararsızlığı ona olan sevgisini iyice azaltırdı. (Bu öfke nöbetlerinden önceki hatalı ihmalleri kusur saymazdı, bunlar ona tabiî gelirdi.) Gene de bir ihtimal vardı: Godfrey babasının, oğlunu sokağa atarak aileyi bütün memleketin diline düşürmektense bazı şeyleri örtbas ederek bu evliliği gerçeklelştirmeyi bir gurur meselesi sayabileceğini zannediyordu.

İşte gece yarısına kadar Godfrey olayları bu şekilde değerlendirmeyi başarmış, iç tartışmayı sona erdirdiğini düşünerek uykuya dalmıştı. Ancak, sabahın alaca karanlığında uyanınca geceki düşüncelerini yeniden canlandırmanın imkânsız olduğunu gördü; sanki iyice yorulmuşlardı ve artık çalışacak halleri kalmamıştı. İtiraf etmesinin yararlı yanları yerine şimdi sadece doğuracağı kötü sonuçları görüyordu. Öteden beri ödünü koparan o rezil olma korkusu, Nancy ile aralarında aşılmaz bir engel doğması düşüncesinin verdiği ürperti, lehinde olabilecek ve kendisini ihanetten kurtarabilecek tesadüflere bel bağlama

gibi eski düşünceler hep geri gelmişti. Bütün bu umutları kendi eliyle yok etmenin âlemi var mıydı? Dün meseleye yanlış bir açıdan bakmıştı. Dunstan'a karşı duyduğu büyük öfke yüzünden, karşılıklı anlaşmalarını kökünden yıkmaktan başka birşey düşünmemişti. Oysa yapılacak en akıllıca şey babasının Dunstan'a karşı duyduğu kızgınlığı yatıştırmaya çalışmak ve herşeyi eski halinde tutmaktı. Eğer Dunsey birkaç gün gelmezse (Godfrey külhanının cebinde çok daha uzun süre evden uzak kalacak kadar parası olduğunu bilmiyordu) her şey unutulabilirdi.

BÖLÜM IX

Godfrey her zamankinden daha erken kalktı, kahvaltısını etti. kardeşler yemeklerini bitirip dışarı çıkıncaya kadar babasını bekliyerek, duvarları tahta kaplamalı salonda vakit geçirmeye başladı; kahvaltıda önce çiftlik kâhyası ile birlikte yürüyüşe çıkmak babasının âdetiydi. Kırmızı konakta herkes ayrı saatlerde kahvaltı ederdi. Squire ise sabahları pek iştahı olmadığı için vakit geçsin, iştahı açılsın diye en geç kahvaltıya otururdu. Kahvaltıya oturmadan aşağı yukarı iki saat önce masanın üzerine bol yiyecek konurdu. Altmış yaşında uzun boylu iri bir adamdı; yüzünde, kalın kaşları ile sert bakışları, ince gevşek dudaklı zayıf ağzı ile zıt düşer gibiydi. üzerinde âdet haline getirdiği ihmalin izleri görülürdü, giyinişi özensizdi ama ihtiyar Squire'in görünüşünde onu civardaki sıradan çiftçilerden ayıran bir yan vardı. Bunlarda da belki onda olan her şey vardı, ama bütün ömürleri boyunca kendilerinden daha "üstün" kimselerin yanında olmanın bilinci içerisinde gevşediklerinden, Amerika'ya da yıldızlar kadar erişilmez saydıkları bu kimselerin seslerindeki ve davranışlarındaki sertliği ve kendine güvenin eksikliğini hissederlerdi. Squire bütün hayatı boy-

unca köyün saygısına alışmış, ailesinin, şarap fıçılarının, kısacası kendisine ait her şeyin en eski ve en iyi olduğu fikrini benimsemişti, kendisinden daha üstün soylularla ilişki kurmadığı için de bu düşüncesini herhangi bir kıyaslama rahatsız etmiyordu.

Odaya girerken oğluna bir göz attı ve, "Oooo beyim, daha **Kahvaltınızı** etmediniz mi?" dedi. Aralarında güzel bir "Günaydın" deme adeti yoktu; bunun nedeni sevgisizlik, saygısızlık değil, hoş kokulu nezaket çiçeğinin Kırmızı Konak gibi evlerde boy atmamasıydı.

Godfrey, "Evet efendim," dedi, "kahvaltımı ettim, konuşmak için sizi bekliyordum."

Kendini bir koltuğa gelişigüzel bırakan Squire, "Ooo! Pekâlâ," dedi. Raveloe'da bulunduğu mevkiin bir imtiyazı diye kabul edilen, ağır ağır, öksürüklü bir sesle konuşuyordu. Önündeki dana etinden bir dilim kesti, yanında salona giren tazıya uzattı. "Zili çal da biramı getirsinler. Siz gençlerin işi hep keyfinizle ilgilidir ve kendinizden başkasını da düşünmezsiniz".

Squire'in hayatı da oğulları kadar avareydi ama hem o hem de Ravelo'edeki akranları, gençliğin tamamen bir çılgınlık dönemi olduğu, kendi yıllanmış basıretlerinin ise her zaman alayla hafifletilmiş bir tahammül halinde bulunduğu hayalini daima yaşatırlardı. Bira gelip kapı kap-

anıncaya kadar Godfrey bekledi; bu arada tazı, Çevik, bir fakirin bayram yemeği kadar bir et parçasını mideye indirdi.

"Önceki gün Şimşeğin başından berbat bir kaza geçti," dedi.

Squire birasından bir yudum aldıktan sonra, "He! Yoksa ayaklarını mı kırdı?" dedi. "Seni doğru dürüst ata binmeyi bilir sanırdım. Ben daha hayatımda hiç bir atı tökezletmedim. Tökezletseydim bile bir başkası hemen hazır olurdu çünkü **benim** babam tanıdığım bazı başka babalar gibi hemen asabını bozmaya hazır değildi. Ama o günler çoktan geçti, devir değişti. İpoteklerle, alacaklarla yol kenarındaki dilenci kadar parasız kaldım. O ahmak Kimble de tutmuş, gazetelerin barıştan söz açtıklarını söylüyor. Memleketin ayakta duracak hali kalmadı. İratlar birden düşecek ve ben alacaklarımı, adamları bile satsam toplayamıyacağım. Bir de o lânet Fowler çıktı başıma, ama daha fazla tahammülüm kalmadı; Winthrop'a hemen bugün Cox'a gitmesini söyledim. Yalancı serseri geçen ay yüz lira veririm demişti. Ciftliğin uzakta olmasından yararlanıyor, kendisini unuturum sanıyor."

Squire bu konuşmayı öksürerek ve kesik kesik yapmıştı, ama Godfrey'in bıraktığı yerden söze başlamasına fırsat verecek kadar da sus-

mamıştı. Babasının Şimşeğin başına gelen felâkete dayanarak para isteğini savuşturmak niyetinde olduğunu hissediyordu. Sözün para sıkıntısına ve alacaklarını toplıyamamak üzerinde düğümlenmesi üstelik yapacağı itiraf için hiç de uygun olmayan bir hava yaratacaktı. Ancak, baladığına göre devam etmesi gerekiyordu.

Babası susarak önündeki eti kesmeye başlar başlamaz, "Alakalarını kırmaktan da beter bir şey oldu," dedi. "Kazıkların üzerine yuvarlandı ve öldü. Ama, ben, bana başka bir at satın almanızı istemeyi düşünmüyorum; beni düşündüren Şimşeğin bedeli ile size olan borcumu ödeme imkânını yitirmemdir. Dunsey önceki gün ava onu satmak için götürdü. Bryce ile yüz yirmi liraya anlaştıktan sonra avın peşine takılmış ve ne biçim atladıysa yuvarlanmışlar, at hemen ölmüş. Eğer bu kaza olmasaydı size bu sabah yüz paund ödeyecektim."

Squire bıçakla çatalı bıraktı, şaşkın şaşkın oğluna baktı; oğlunun kendisine yüz lira vermesi suretiyle baba oğul ilişkilerindeki bu acayip yer değiştirmeye neyin sebep olabileceğini bir türlü kestiremiyordu.

"İşin doğrusu şu ki, efendim... çok müteessirim... bütün suç bende. Fowler o yüz paundu vermişti. Geçen ay bir gün oraya gittiğimde vermişti. Dunsey para için çok sıkıştırdı, ben de

verdim. Bu iş olmadan önce size ödeyebileceğimi zannediyordum."

Daha oğlu konuşmasını bitirmemişti ki, Squire öfkeden mosmor oldu, konuşmakta güçlük çekiyordu. "Parayı Dunsel'e mi verdiniz efendim? Ne zamandan beri Dunsey'le benim paramı **ortaklaşa** çalacak kadar samimisiniz? Yoksa siz de işi serseriliğe mi vurdunuz? İşte bunu kabul etmem. Topunuzu bu evden atacağım ve yeniden evleneceğim. Size şunu da hatırlatmak isterim ki, benim malımın miras hakkıyla bir ilişkisi yoktur; ta büyük babam zamanından beri Casslar topraklarını ne isterlerse yaparlar. Parayı Dunsey'e veriyorsun! Ama niçin? Bu meselenin temelinde bir yalan var."

"Yalan yok efendim. Parayı ben kendim için dünyada harcamazdım, Dunsey çok rahatsız etti ve ben de ona vermek budalalığını gösterdim. Ancak, o geri verse de vermese de ben ödeyecektim. Hikâyenin hepsi bu. Hiç bir zaman para dolandırmayı düşünmedim, bunu yapacak adam değilim. Sizi hiç kandırmadığımı bilirsiniz efendim."

"Öyleyse Dunsey nerede? Orada durmuş ne konuşuyorsun? Git çabuk Dunsey'i getir. Parayı niçin istediğini, na yaptığını anlatsın bakalım. Pişman olacak, atacağım onu. Bak göreceksiniz. Gık diyemiyecek. Git getir onu!"

"Dunsey dönmedi efendim."

"Ne! Yoksa onun da mı kafası parçalandı?" Squire bu sözleri, bu durumda tehdidini yerine getiremeyeceğini düşünerek nefretle söylemişti.

"Hayır yaralanmamış, atı ölü bulmuşlar, o herhalde çekip gitmiş. Onu galiba bir süre göremiyeceğiz. Nerede olduğunu da bilmiyorum."

Dunsey erişebileceği bir yerde olmadığı için tekrar Godfrey'e dönen Squire, "Parayı ona niçin verdin, söyle bakalım?" dedi.

Godfrey tereddütle, "Bilmiyorum efendim," dedi. Bu kaçamak cevap pek zayıftı, ama yalan söylemeyi sevmediği ve hiç bir hiylenin sözlü yalanın yardımı olmaksızın uzun süre yaşıyamıyacağını pek bilmediği için şu anda bir sebep uydurmaya hazırlıksızdı.

"Bilmiyor musun? Öyleyse ben söyleyeyim: sen hiyleli bir yola saptın, söylememesi için ona rüşvet veriyordun." Squire'in âni bir sezişle söylediği bu sözler karşısında Godfrey sarsıldı, babasının bu yakın tahmini ile kalbi şiddetle çarpmaya başladı. Âni korku onu bir adım daha atmaya zorladı; bayır aşağı bir yolda zaten ufak bir itiş yeterdi.

Sanki hiç önemsemiyormuş gibi konuşmaya çalışarak, "Niçin öyle olsun efendim," dedi. "Benimle Dunsey arasında kimseyi ilgilendirmeyen ufak bir meseleydi. Gençlerin budalalıkları merak etmeye değer mi sanki? Eğer şansın kötü gid-

ip Şimşeği kaybetmeseydim sizin için de hiç fark etmeyecekti efendim. Parayı size ödeyecektim."

Kaşlarını çatarak oğluna öfkeyle bakan Squire, "Budalalıklar! Puuh! Budalalık etmenin zamanı çoktan geçti." dedi. "Bildiğim kadarıyla senin bunlara çoktan bir son vermen gerekirdi. Bundan böyle senin işlerin için bir kuruş harcayacak değilim. Büyük babamın ahırları atla doluydu, evi de gayet düzenliydi; hem de hatırladığım kadarıyla en kötü zamanlar da bile. Üzerime sülük gibi yapışan dört tane hayırsız oğlan olmasaydı ben de öyle olurdum. Bütün mesele size gereğinden iyi babalık etmem. Ama geçti artık."

Godfrey susuyordu. Yargılarında derinlere inebildiği söylenemezdi ama babasının pişmanlığının fazla yumuşak başlı olduğu için değil, kendi zaaflarını engelliyebilecek, iradesini güçlendirebilecek bir disipline duyduğu belli belirsiz ihtiyaçtan ileri geldiğini hissediyordu. Squire ekmekle eti acele yedi birasından bir yudum çekti: sandelyesini çevirdi, tekrar konuşmaya başladı

"Senin için çok fena olacak... biliyorsun, işleri yürütmede bana yardım edeceğine..."

"Efendim, size sık sık yardım etmeyi teklif ettim ama siz hep yanlış anladınız, yerinizi almak istiyormuşum gibi davrandınız."

Hafızası teferruatın değiştirmediği muayyen kuvvetli intibalardan ibaret olan Squire, "Ne senin böyle bir şey teklif ettiğini ne de benim yanlış anladığımı hatırlıyorum," dedi. "Yalnız bir defa evlenmeye niyetim varmış gibi davrandın ben de bazı babaların yaptığı gibi hiç bir engel çıkartmadım. Benim için Lammeter'in kızıyla ya da başka birisiyle evlenmen farketmezdi. Eğer olmaz deseydim mutlaka bu işte ayak direrdin, şimdi sırf terslik olsun diye fikrini değiştirdin. Ne yapacağını bilmez bir insansın, tıpkı annene çekmişsin. Ne istediğini hiç bilmezdi, doğru dürüst bir kocası versa zaten kadının buna pek de ihtiyacı olmaz. Ama senin karın bilmeli, çünkü sen iki ayağını aynı yolda yürütmeye bile karar veremiyorsun. Kız düpedüz seni reddetmedi değil mi?"

Terlemeye başlayan ve huzursuzlaşan Godfrey, "Hayır," dedi. "Ama isteyeceğini de zannetmiyorum."

"Zannetmiyorumuş! Bunu niçin kendisine sormuyorsun? Asıl önemli olan sen hâlâ onu istiyor musun?"

Godfrey kaçamak cevap verdi: "Ondan başka evlenmek istediğim kadın yok."

"Pekâlâ eğer sen cesaret edemiyorsan, öyleyse senin yerine ben teklif edeyim. Sanırım Lammeter kızının benim ailemden birisiyle ev-

lenmesine itiraz etmez. Güzel kıza gelince, o da herhalde kuzeni ile evlenmek istemez... bence senin yolunun üzerine çıkacak başkası da yok."

Godfrey telaşla, "Bence şimdilik biraz daha kalsın efendim," dedi. "Bugünlerde bana biraz kırgın galiba, ben kendim konuşsam daha iyi olur. Hem bir erkek böyle işleri kendi halletmeli."

"Güzel, öyleyse sen kendin konuş, bakalım ne olacak. Evlenmeye niyet eden insanın yapacağı en iyi şey budur."

"Bugünlerde bu iş nasıl olur bilmem efendim. Sanırım benim çiftliklerden birisine yerleşmemi istemezsiniz, onun da bu evde kardeşlerimle beraber oturmak isteyeceğini hiç zannetmiyorum. Onun alışkın olduğu hayat epeyce farklı."

Squire kısa, küçümser bir gülümsemeyle, "Bu evde oturmak istemez mi?" dedi. "Deme yahu. Bunu sen bir de ona sor."

"En iyisi şimdilik biraz bekleyelim efendim. Umarım siz bir şey söyleyerek işi çabuklaştırmak istemezsiniz."

"Canım nasıl ısterse öyle yaparım. Ve şunu da iyi bil, burada efendi benim; eğer işine gelmiyorsa gider kendine başka bir malikane bulursun. Git Winthrop'a söyle Cox'a gitmesin, beni beklesin. Benim atımı da hazırlasınlar. Dur hele: git bak, Dunsey'in beygirini satsınlar, lüt-

fen parayı da bana getir, olmaz mı? Artık benim cebimden beygiri falan olmayacak. Eğer nereye sindiğini de biliyorsan —ki mutlaka bilirsin— söyle ona hiç zahmet edip eve falan dönmesin. Seyislik etsin ekmeğini kazansın. Artık benim sırtımdan geçinemeyecek."

Kapıya doğru giden Godfrey, "Nerede olduğunu bilmiyorum, efendim. Bilsem bile buraya gelmemesini söylemek bana düşmez." dedi.

Piposunu yakan Squire, "Kesiniz efendim, dedi. "Karşılık istemem. Git söyle atımı hazırlasınlar!"

Godfrey odadan çıktı; konuşmanın durumunda her hangi bir değişiklik yapmadan sona ermesinden mi daha çok farahlamıştı, yoksa yalan ve aldatmacaya büsbütün bulandığı için mi daha huzursuzdu bilmiyordu. Nancy'ye teklif yapma konusu yeni bir korkunun doğmasına yol açtı; babasının Mr. Lammeter'e bir akşam yemeği sonrası söyleyeceği birkaç kelimeyle tam ona ulaşacağı sırada, bu işten büsbütün vazgeçme durumuna düşmek gibi pek sıkıcı bir vaziyet yaratabilirdi. Gene aynı umuda sığındı; kimbilir belki de umulmayan bir şeyler olur, bir talih eseri o berbat sonuçlardan kurtulabilir... belki de samimiyetsizliği bağışlanabilirdi. Talih zararının yuvarlanmasına bel bağlayan Godfrey'i eski kafalı gibi görmek pek te yerinde olmasa gerek.

Biza kalırsa Talihin Gülümsemesi, inandıkları kanuna boyun eğmek yerine kendi bildikleri yola giden bütün insanların Tanrı'sıdır. Günümüzün uygar insanı bile itiraf etmekten utandığı bir duruma düşünce bütün aklı fikri, kendisini bu durumun malum sonuçlarından kurtarabilecek ihtimallerle doludur. Gelirinin üzerinde bir hayat sürse veya namusuyla para kazanmaya yanaşmasa, hem kendisini muhtemel bir koruyucu bulma hayallerine kaptırır; üstelik bu hayalî koruyucu kendisini sömürtecek kadar da budala olacak; baştan sona ham hayal. Diyelim ki, dairesindeki sorumluluklarını ihmal etti, kendisini hemen bu yapılmayan işlerin umulduğu gibi önemli işler olmadığı hayaline kaptırıverir. Veya bir dostunun güvenini mi kötüye kullandı, gene hemen Ians denilen o kurnaz yardımcıyı imdada çağırır; zira ancak o, dostunun bu ihanetten haberi olmamasını sağlayabilir. Yahut ta elindeki doğru dürüst işi bırakıp yeteneklerinin üstünde bir işe sarılsa, derhal kendisine büyük başarılar sağlıyacak o kutsal Şansa tapınmaya başlar. Bu dinin hiç hoşa gitmeyen ilkesi, ne ekersen onu biçersin ilkesidir.

BÖLÜM X

Yargıç Malam'a Tarley ile Raveloe'da, elde delil olmasa bile bir olayda kendisi gibi Sulh Yargıcı olmayan komşularından daha etraflı sonuçlar çıkartabilecek kafada bir insan gözüyle bakılırdı. Böyle bir adam haliyle kav kutusu delilini ihmal edemezdi; adı bilinmyeen kıvırcak siyah saçlı, yabancı kılıklı, kulakları koca küpeli, elinde çakı-bıçak, ıncık-boncuk kutusu taşıyan seyyar satıcı hakkında kovuşturma açıldı. Ancak, ya kovuşturma onu peşinden koşup yakalıyacak kadar çevik ayaklı olmadığından ya da verilen tarif pek çok satıcıya uygulanabildiği için, kovuşturma bunlar arasında hangisini seçeceğini şaşırdığından haftalar geçip gitti ve hırsızlık konusunda Raveloe'da sebep olduğu heyecanın yavaş yavaş yatışmasından başka bir sonuç alınamadı. Dunstan Cass'ın ortalarda görünmeyişi pek söz konusu olmuyordu: bundan önce de babasıyla kavga ederek bilinmeyen biryerlere çekip gitmiş, altı hafta sonra geri gelerek eski yerine yerleşmiş ve her zamanki kabadayılığına devam etmişti. Squire'in bu sefer onu eve sokmamaya kararlı olması hariç kendi ailesi bile her şeyin gene aynı biçimde olacağını bekliyorlar ve adını ağızlarına bile almıyorlardı.

Amcası Kimble veya Mr. Osgood, Şimşeği öldürmesi hikâyesini ve babasına karşı bir suç işlemesini pek olağan bir şeymiş gibi konuşmuşlardı. Dunsey'in ortadan kaybolması ile hırsızlığın aynı güne rastlaması arasında bir ilişki kurmak hiç kimsenin aklına gelmiyordu. Kardeşinin neler yapabileceğini çok iyi bilen Godfrey bile bunu hiç düşünmemişti. On iki yıl kadar önce onu kızdırmak gibi çocukça bir oyundan başka aralarında dokumacının isminin geçtiğini de hatırlamıyordu; üstelik muhayyilesi hep Dunstan'ın cinayet sırasında uzaklarda bulunduğu hayalini yaratıyor, gözlerinin önüne seriyordu: Şimşeği bıraktıktan sonra onun oradan uzaklaşarak, her zaman gittiği hoş bir yerde olduğunu düşünüyordu. Rastladığı insanların sırtından parazit gibi geçindiğini, eve dönerek ağabeysine işkence etmek zevkine devam etmeyi tasarladığını düşünüyordu. Raveloe'da herhangi bir kafa iki olay arasında bir ilgi kursaydı, bir anıtla ve yıllanmış fıçılarıyla ün yapmış bu saygıdeğer ailenin ismini lekeliyebilecek böyle bir şeyi hatalı bir eğilim diye dışarıya vurması bence pek akla yatkın değildir. Ne var ki, düşünme yeteneğini korkulu rüyalar âlemine yönelten bol içkiyle Noel puddingi düşüncenin tehlikeli kıvılcımlarına karşı en büyük engeli teşkil eder.

Gökkuşağında olsun, başka yerlerde olsun hırsızlık konusu eş dost arasında konuşulduğu

zaman, denge, kav kutusuna dayanan mantikî açıklama ile, kovuşturma ile adeta alay eden çözümlenemez sırlar teorisi arasında gidip geliyordu. Kav kutusu-seyyar satıcı görüşünü savunanlar, karşı tarafı, herkesi kendileri gibi gözü kapalı sanan, zihni karışık, saf kişiler güruhu olarak kabul ediyorlardı. Çözümlenemez sırlar teorisi taraftarları ise daha ileri gidiyorlardı: onlara göre muhasımları yemi görmeden gıdıklayan tavuklar gibiydi, her türlü düşünceden nasipsiz bu kişiler, kapının ardını görmedikleri için samanlığın boş olduğunu iddia ederlerdi. Kısacası, bu tartışmalar her ne kadar hırsızlıkla ilgili gerçeklerin aydınlanmasına bir katkıda bulunmadıysa da, hepsi de bir birinden önemli bazı fikirlerin gün ışığına çıkmasına yaradı.

Böylece, zavallı Silas'ın uğradığı kayıp Raveloe'nun o ağır konuşma temposunu biraz hızlandırdı ise de komşuları konuyu rahat rahat tartışırken Silas bu hicranın yakıcı ateşini ta içinde duyuyordu. Altınlarını yitirmeden onu görenler bu kuru renksiz hayatın ince duygulara kapalı, dış etkilerden uzak olduğu izlenimine kapılabilirlerdi; en ufak eksilmeyle bu hayat büsbütün sona ereceğe benzerdi. Oysa gerçekte o, belli bir amaca yönelmiş tutkulu bir hayat yaşamaktaydı ona kasvetli meçhullerle dolu dış dünyadan ayıran bir perde yaratmıştı. Onun hayali bir şeye tutunmakla geçen bir hayattı. Bir yuma-

ğın iplikleri gibi sarıldığı şey ölmüş ve durdurulmuş bir şeydiyse de, yine de tutunma ihtiyacını karşılıyordu. Fakat şimdi duvarlar yıkılmış, dayanaklar sökülüp alınmıştı. Marner'in düşünceleri artık o eski çemberin etrafında dönemiyordu; bir boşluk yolu üzerindeki bir yarığın yuvasına dönen karıncayı şaşırtması gibi onu şaşırtmıştı. Çıkrık, dokuma, bezde iplik iplik büyüyen desen buradaydı ama ayağının altında, kovuktaki pırıl pırıl hazine yoktu; onu okşama, birer birer sayma umudu kaybolmuştu· gecede zavallı ruhun kıvranmalarını dindirecek o hayalin zevki neredeydi? İşi karşılığı alacağı para onu teselli etmek şöyle dursun onun zayıf hayali bile kaybının büyüklüğünü ona bir kere dah hatırlatmaktan başka bir işe yaramıyordu. Âni darbe ile umutları öylesine paramparça olmuştu, küçük bir başlangıcın gitgide bir hazine haline gelebileceğini artık hayal bile edemiyordu.

Hayatındaki boşluğu keder doldurmuştu. Bez dokurken ara sıra sanki bir yanı sancıyormuş gibi inliyordu: bu, düşüncelerinin dönüp dolaşarak o önünde birdenbire açılan uçuruma, bomboş geceye geldiğine işaretti. Küllenmiş ateşin karşısında bütün gece yapayalnız, dirsekleri dizlerine dayalı, başı avuçlarında oturuyor, kimsenin işitemiyeceği şekilde alçak sesle inliyordu.

Bu sıkıntısında büsbütün yalnız bırakılmış da sayılmazdı. Marner'in komşuları üzerinde ya-

rattığı o nefret duygusu, uğradığı talihsizliğin gösterdiği yeni ışıkla biraz olsun dağılmştı. Basit insanlardan fazla kurnaz bir insan olmaması daha fenası, bu hünerini komşuları yararına kullanmaya yanaşmaması bir yana, şimdi Silas'ın kendisini koruyacak kadar bile kurnaz olmadığı görülmüştü. Adı, "zavallı kaçığın biri" ne çıkmıştı; komşulara yanaşmaması kötü niyetine, ve belki de "iyi saatte olsunlarla" ilişkisine verilirdi, oysa şimdi sadeci bir budala sayılıyordu.

Düşüncelerdeki bu değişiklik çeşitli şekillerde kendisini belli ediyordu. Noel için pişirilen şeylerin kokusunun havayı sardığı şu sıra artık domuz etleri ile siyah çörekler hali vakti yerinde ailelerin iyilik severliklerinin belirtileriydi. Silas'ın başına gelen felâket onu Mrs. Osgood ve Mr. Crackenthrop gibi kimselerin hafızlarının baş köşesine yerleştirmişti. Mr. Crackenthrop bu arada Silas'a, parasını belki de ona fazla düşkünlük gösterdiğinden kaybettiğini hatırlatmış, kiliseye gelmediği için serzenişte bulunmuş, kilise mensuplarına karşı temelsiz önyargıları dağıtmak için de domuz parçasıyla mükâfatlandırmıştı. Sözlü teselliden başka verecek şeyleri olmayan komşular da köyde rastladıkları zaman ona selâm vermek, felâketi uzunca tartışmakla kalmıyorlar, kulübesine kadar giderek olup biteni bütün ayrıntıları ile bir de "mahallinde" tekrarlatıyorlardı. Ardından da üzüntüsünü defetmek

için, "Ne yaparsın Marner Usta," diyorlardı, "öteki fakir fukaradan kötü durumda da sayılmazsın, elden ayaktan düşersen cemaat sana nasıl olsa bir aylık bağlar."

Bana kalırsa komşularımızı pek andiren teselli edebilmemezin sebeplerinden birisi, iyi niyetimizin kelimeler daha dudaklarımızdan dökülürken elimizde olmadan ihanete uğramasıdır. Kara çörekle domuz paçasını, bencilliğimizden bir koku katmaksızın yollayabiliriz, ama lisan hemen daima içinde bulanık bir şeyler taşıyan bir derecik gibidir. Raveloe'da belli bir ölçüde anlayış yok değildi, ama bu çoğu zaman biraz bulanıkça ve beceriksizce ortaya konurdu, övgüden, yüze gülücükten epeyce uzaktı.

Söz gelişi Mr. Macey bir akşam, sırf son olayların Silas'ı, yargıları kolayca biçimlenmeyen bir adamın gözünde bile daha iyi bir duruma getirdiğini göstermek amacıyla çıkagelmiş, oturarak başparmaklarını ayarladıktan sonra söze şöyle başlamıştı:

"Bak Marner Usta, yas tutman için hiç bir sebep yok. Pis yollara baş vurarak onu elinde tutmaktansa paranı kaybetmen daha iyi oldu. Buralara ilk geldiğinde de şimdikinden daha iyi değildin. Biraz daha gençtin ama soluk benizli, süzgün bakışlı birisiydin... yani tüysüz dana gibiydin. Ama kimbilir, hep acayip görünüşlü adam, İhtiyar Harry'nin benzettiği gibi kurbağa gözlü fa-

lan... çok saçma bir laf, çünkü kurbağalar da pekalâ kurtlara karşı yararlı bir hayvandır, değil mi? Bana kalırsa aşağı yukarı senin durumun da böyle. Nefes darlığına iyi gelen otlarla kökleri ele alalım: bunlar hakkındaki bilgini taa uzak diyarlardan getirdiğine göre biraz cömert davranmalıydın. Eğer bu bilgi iyi karşılanmadıysa kiliseye muntazam devam ederek onu telâfi ettirebilirdin meselâ ben o, Kocakarının büyü yaptığı çocukları tekrar tekrar vaftiz ettim ama onlar suyu gene de içtiler. İhtiyar Harry de bayramlarda etrafına karşı biraz iyi davransaydı, kimse sesini çıkarmazdı. Kırk yıllık kilise katibiyim, rahiple Kül çarşambası aleyinde konuşmuş ama doktorsuz tedavi çeresini arayan kimselere bir diyeceğim yoktur. Kimble ne derse desin. Evet Marner Usta, hayatta öyle şeyler olur ki, insan bir anda kendisini dua kitabının önünde bulur; benim tavsiyem mâneviyatı yüksek tut, çünkü herkes senin derin bir adam olduğunu, içinde güneş ışığına dayanamıyacak şeyler olduğunu söylüyorlar; ben bu düşüncede değilim ve herkese de böyle söylüyorum. Marner Usta kendi hakkında bir hikâye uydurmuş diyorlar. Bir hikâye uydurdu, bunun ise ahmak olduğunu söylüyorlar. Ben de böyle bir hikâyeyi ancak gözü pek birisi uydurabilir, baksanıza o tavşan gibi korkak diyorum."

Bu uzun konuşma sırasında Silas hep önceki durumunda hareketsiz oturdu; dirseklerin day-

amış, başını avuçları içine almıştı. Sözlerinin dinlendiğinden hiç şüphe etmeyen Mr. Macey, takdir belirtici bir cevap bekleyerek durdu, ama Marner hiç ses çıkartmadı. İhtiyarın iyi niyetli ve dostça davrandığını hissediyordu, fakat gösterilen bu yakınlığın onun üzerindeki etkisi güneş ışığının bir lâneti üzerine düşmesi gibiydi; onda bu yakınlığı duyacak kalp yoktu ve bu sözleri kendisine çok uzak buluyordu.

Nihayet sesinde hafif bir sabırsızlık belirtisiyle Mr Macey, "Ha, ne diyorsun Marner Usta?" dedi. "Bu sözlere bir diyeceğin yok mu?"

Marner başını elleri arasında yavaş yavaş sallayarak, "Ooo, teşekkür ederim, çok teşekkür ederim," dedi.

"Tabiî, tabiî, ben de öyle düşünmüştüm. Şimdi tavsiyem... Pazarları giymek için elbisen var mı?"

"Hayır."

"Zaten ben de şüphe etmiştim. Bana kalırsa hemen pazar günleri için bir elbise edin. Tookey var ya, aciz adamın birisidir ama ben terzilik işini ona devrettim, biraz sermaye de koydum. Sana ucuz bir elbise yapsın, taksitle; kiliseye gelirsin ve herkese iyi bir komşudan beklendiği gibi biraz dostça davranırsın. Buraya gelip yerleştiğimden beri benim bir defa olsun 'Amin' dediğimi duymadın; hiç vakit kaybetmemeni tavsiye ederim, zira yarın öbür gün bu işi Tookey yapmaya baş-

layınca hiç bir şeye benzemeyecek: gelecek kış kürsüde ya bulunurum ya bulunmam." Mr. Macey, dinleyicisinden belki de bir sevgi işareti umarak sözün burasında durdu, ama bulamayınca devam etti: "Elbisenin parasına gelince, dokumadan haftada herhalde bir paunddan aşağı kazanmazsın; sonra ne kadar çökmüş görünsen de daha gençsin. Buraya geldiğinde herhalde daha yirmi beşinde yoktun."

Konuşmanın soruşturumsu bir hâl almasından biraz huzursuzlanan Silas yumuşak bir sesle, "bilmemki... o kadar çok zaman geçti ki, hatırlıyamıyorum," dedi.

Bu cevabı alan Mr. Macey'ın o gece Gökkuşağında, Marner'in "kafasının iyice bozulduğunu" söylemesine hiç te şaşmamak gerekir; böylesi, Pazarın geldiğinin bile farkına varmaz, ve köpekten de dinsizdir.

Mr. Macey'in dışında Silas'ın bir başka teselliçisi, kafası bu konu ile iyice yüklenmiş olarak çıkageldi. Bu tekerlekçinin karısı Bayan Winthrop idi. Raveloe halkı kiliseye devam konusunda pek fazla titiz olmadığığ gibi içlerinde takvimin her Pazarı kiliseye gitmenin, Cennet'te iyi bir yer sağlamak ve böylece komşularına karşı haksız bir üstünlük kazanmak gibi aç gözlü bir istekten ileri geldiğini kabul etmiyen de yok gibiydi. Bu, "ayaktakımından" daha üstün olma arzusuydu, ken-

dinden başka bir de ahret ana ve ahret babaları olanlarıydı bu çatma; oysa bütün dini bütün kimselerin, cenaze merasimi de dahil aynı haklara sahip olduğu apaçık değil miydi? Hizmetçiler, uşaklar bir de delikanlılar hariç herkesin büyük ayinlere katılması gereği vardı. Meselâ Squire Cass hiç bir Noel Ayini'ni kaçırmazdı, oysa kendilerine "muntazam hayat süren" kimseler gözüyle bakılanlar kiliseye daha sık giderlerdi.

Bayan Winthrop bunlardan biriydi; her bakımdan çok vicdanlı bir kadındı görevlerine karşı o kadar düşkündü ki, hayatın bu fırsatı kendisine çok az verdiğine inanır, onun için saat sabahın dört buçuğundan aya fırlar, öğleye doğru bütün işi bittiğinden bu saatleri nasıl geçireceğini bilmezdi. Böylesine alışkanlıkların bazen gerekli şartı sayılan hırçın tabiatta da değildi: çok yumuşak, sabırlı bir kadındı, hayatın en hüzünlü en ciddî yanlarını bulur çıkartır, bütün benliğini bu konulara verirdi. Bir ailede hastalık mı var, ölüm müvar Raveloe de ilk akla gelen kimse o olurdu. Sülük mü tutulacak, hastabakıcı mı bulunamadı gene o düşünülürdü. İnsana rahatlık veren bir hali vardı, görünüşü hoş, rengi tazeydi. Sanki bir doktorla ya da rahiple hasta odasındaymış gibi dudakları daima büzüktü. Ama sesi hiç bir zaman ağlar gibi çıkmazdı, gözünün yaşardığını gören yoktu. Yüzü hep ciddiydi, yalnız belli belirsiz başını sallar, iç çekerdi; bu haliyle akrabadan olmayan ce-

naze ağıtçısına benzerdi. Bira çanağı ile şakayı pek seven Ben Winthrop'un Dolly ile bu kadar iyi geçinmesine şaşmak lazımdı; oysa o kocasının şakalarıyla keyifliliğine herşeye olduğu gibi sabırla katlanırdı; "erkek kısmı işte böyleydi" der, erkekleri hayvanlara benzetir, Tanrı'nın bunları boğa gibi, hindi gibi hırçın tabiratlı yarattığına inanırdı.

Bu iyi kalpli kadının aklı haliyle, şu anda ızdırap çekenler safına katılan Silas Marner'e takılacaktı. Bir Pazar öğleden sonra yanına küçük oğlu Aaron'u da alarak Silas'ı ziyarette gitti. Elindeki çıkında Raveloe'da pek sevilen küçük yassı yağlı çörekler vardı. Yedi yaşındaki elma yanaklı Aaron'un boynundaki kolalı kıvrımlı yaka, elmaları taşıyan tabak gibi duruyordu. O koca gözlü dokumacının vucudunda bir sakatlık falan yapabileceği ihtimaliyle sanki bir maceraya sürüklenircesine merak kesilmişti; bu kuşkusu Taş Ocağına yaklaşıp da çıkrığın esrarlı seslerini duyunca iyice kuvvetlendi.

Bayan Winthrop hüzünle, "Tam düşündüğüm gibi," dedi.

Silas'a duyurabilmeleri için kapıyı iyice çalmaları gerekti; ama eskiden olduğu gibi, istemediği ve beklemediği misafirlere yaptığı gibi, kapıya gelince sabırsızlık göstermedi. Eskiden kalbi içinde hazine saklı kilitli bir sandık gibiydi, ama şimdi sandık boş, kilit kırıktı. Elinden bütün

desteği alınmış, karanlıkta yolunu bulmaya çalışan Silas, çok hafif ve pek umutlu da olmasa eğer bir yardım gelecekse bunun dışardan geleceği duygusuna kapılmıştı. Kendi cinsinden olan insanların görünüşü ruhunda ufak bir kımıldama yaratıyor, bunların iyi niyetine güvenme konusundâ ufak da olsa bir umuda kapılıyordu. Selâmına karşılık vermeksizin Dolly girsin diye kapıyı ardına kadar açtı, oturması için bir işaret anlamında sandalyeyi biraz oynattı. Dolly oturur oturmaz beyaz çörek çıkınını açtı ve en ciddî tavrıyla söze başladı:

"Dün şu yağlı çörekleri pişirdim, her zamankinden biraz daha iyi oldu galiba. Eğer beğenirseniz lütfen şunları kabul ediniz. Bu gibi şeyleri ben de pek yemiyorum, birazcık ekmek bana bir yıl gider. Ama erkeklerin midesi çok tuhaf yapılmış, hep değişiklik isterler, evet biliyorum hep isterler. Tanrı yardımcıları olsun."

Çörekleri Silas'a verirken Dolly nazikçe iç çekti, adam teşekkür etti, eline aldığı her şeye alışık olduğu şekilde ta yakından baktı. Bu arada hep, annesinin sandalyesinin arkalığındaki deliklere gözünü uyduran küçük Aaron'un meraklı göz bebeklerini o da aynı merakla seyrediyordu.

Dolly, "Üzerlerinde de harfler var," dedi "Bunları ben okuyamadığım gibi, kimseler Mr. Macey bile ne anlama geldiğini bilmiyor. Ama herhalde iyi bir şeyler demek olmalı, zira kilisedeki

kürsü örtüsünün üzerindeki harflerin aynısı. Aaron yavrum nedir bunlar?"

Aaron tamamen siperin arkasına çekildi.

Annesi yumuşak bir sesle, "Ooo, haydi yaramaz çocuk," dedi.

"Evet ne diyordum, harfler ne olursa olsun, anlamları mutlaka iyi; Bu damga hep bizim evdeymiş, Ben öyle diyor, taa çocukluğundan beri. Annesi de çöreklere kormuş, ben de hep koyuyorum; zira bir işe yarayacaksa bu dünyada yarasın."

Silas, "I. H. S harfleri," dedi. Bu bilgi kanıtına Aaron sandalyenin yanından yine baktı.

"Tabiî bakın siz ne güzel okuyuverdiniz. Ben de kaç defa okudum ama hiç aklımda kalmıyor ki. Pek yazık, hem de ne güzel harfler, yoksa kiliseye kadar girebilirler miydi? İşte bunun için bunları bütün somunlara, çöreklere koyuyorum; yalnız bazen hamur çok kabarırsa iyi tutmuyor, ama olsun, dediğim gibi iyi şeylere bu dünyada ihtiyacımız çok var. İnşallah Marner Usta size de uğur getirirler, zaten bu niyetle çörekleri size getirdim. Gördüğünüz gibi. Harfler her zamandan daha iyi tutmuş."

Silas da tıpkı Dolly gibi harflerin yorumundan acizdi, ama kadının sakin ses tonunda kendisini belli eden teslli etme arzusunu yanlış anlamaya imkân yoktu. Öncekinden daha duygulu bir sesle, "Teşekkür ederim, çok çok teşekkür

ederim," dedı. Çörekleri yere bıraktı, dalgın oturdu; çöreklerin harflerin, hatta Dolly'nin gösterdiği yakınlığın kendisine ne gibi bir yarar sağlayacağı konusunda hiç bir bilgisi yoktu.

İşe yarar bir cümle buldumu kolay kolay dilinden düşürmeyen Dolly, "İyilik nerede bulunursa bulunsun, ona ihtiyacımız var," dedi. "Bu sabah her halde çan seslerini duymadınız Marner Usta? Herhalde günlerden Pazar olduğunu bile bilmiyordunuz. Burada yapayalnız yaşayan insan günlerini bile şaşırır. Üstelik çıkrığın gürültüsünden çan seslerini de duyamazsınız, hele soğuk hava da çanların sesini boğunca."

Silas, "Evet duydum," diye karşılık verdi. Ona göre Pazar çanları günün gelişigüzel bir olayıydı, kutsallıkla bir ilişkisi yoktu. Lantern Yard'da çan çalmazdı.

Tekrar konuşmaya başlamadan önce biraz duralayan Dolly, "Ooo Tanrım!" dedi. "Pazar günü böyle çalışmanız ne yazık, temiz bir elbise giyip... ama anlıyorum, kiliseye gitmemenizin nedeni herhalde yemek pişirmek zorunda olmanızdandır, yalnızsınız, kızartmanızı ocakta da bırakamazdınız ya. Ama şimdi fırınlar var, ara sıra —tabiî her Pazar değil; bunu ben de yapamam doğrusu— yemeğinizi oraya getirip, birkaç kuruşu da gözden çıkartınca pişirebilirsiniz. Pazarları insanın midesine sıck bir şey girmesi doğrusu ye-

rinde olur, yoksa o günün Cumartesinden ne farkı kalırdı. Ama şimdi Noel günü, o kutsal Noel yortusu yaklaştığına göre, yemeğinizi fırına götürebilir, siz de kiliseye gidersiniz. Kutsal pederi görür ilâhiyi dinler, âyine katılırsınız. Hem size iyi de gelir. Her şeyi Tanrı'nın takdirine bırakırsınız, o kudretli varlık hiç şüphe yok olacakları bizden daha iyi bilir, bizden daha iyi takdir eder."

Dolly'nin bu dînî konuşması —pek de alışkın olmadığı uzunluktaki bir konuşma— dudaklarından yumuşak, ikna edici bir tonda dökülmüştü; bir hastaya ilâcını almaya veya iştahsız bir kimseye yemeğini yedirmeye çalışır gibiydi. Silas daha önce kiliseye gitmesi konusunda hiç bu kadar teşvik edilmemişti, bu tutumu garipliğinin bir parçası olarak kabul edilmişti; Dolley'nin bu çağırısına yanaşmıyacak kadar da doğru ve basit bir insandı.

"Hayır, hayır," dedi. "Kilise hakkında hiç bir şey bilmem, hiç te gitmedim."

Dolly yavaş bir hayret ifadesiyle, "Öyle mi?" dedi. Ardından, Silas'ın bilinmeyen bir ülkeden geldiğini düşünerek ilâve etti: "Yoksa doğduğunuz yerde kilise yok muydu?"

Her zamanki gibi öne doğru eğilmiş, başı elleri arasında oturan Silas düşünceli bir sesle, "Hayır vardı," dedi. "Büyük bir şehirdi,

kilise de çoktu ama ben onları hiç bilmem, ben şapel'e (*) giderdim."

Dolly bu yeni kelimeye pek şaştı, aslını soruşturmaktan korktu; kötü bir anlamı olmasından çekindi. Biraz düşündükten sonra yeniden söze başladı:

"Marner Usta, yeni bir sayfayı çevirmek için hiç bir zaman geç kalınmış sayılmaz. Şimdeyi kadar hiç kiliseye gitmemiş bile olsanız size ne kadar yararlı olacağını kimse kestiremez. Mr. Macey'in Tanrı'nın adını yücelttiği ilâhileri dinlediğim, Mr. Carackenthrop'un hele Aşayi Rabbanî âyininde söylediği güzel sözleri duyduğum zaman büyük bir huzur içerisinde oluyorum. Ufak tefek sıkıntılarla karşılaştığım zaman, nasıl olsa üstesinden gelirim diyorum, zira daima onlardan yardım diliyorum ve hepimizin yaptığı gibi kendimi onlara teslim ediyorum. Biz kendimizin yaptığı gibi kendimi onlara teslim ediyorum. Biz kendimize düşeni yaparsak mutlaka onlar da bizi yarı yolda bırakmaz."

Zavallı Dolly'nin kendi basit Raveloe teolojisi Silas'ın kulaklarına pek de büyük bir anlam taşımadı, zira hiç bir kelimesi hafızasında onun din diye bildiği bir kelimeyi uyandırmamıştı. Hele Tanrı'dan boyuna "Onlar" diye çoğul söz

(*) Chapel= küçük kilise.

edişi kafasını büsbütün alt üst etti, oysa bu, Dolly'nin sapıklığından değil tanrı ile senli benli olmak istemeyişinden ileri geliyordu. Dolly'nin konuşmasının çok iyi anladığı kısmına, yani kiliseye gitme tavsiyesine razı olamıyacağı duygusuyla sessiz duruyordu. Gerçekten de Silas, basit alış veriş için gerekli kısa soru ve cevapların ötesinde konuşmaya o kadar az alışıktı ki, belirli bir amacın zoru dışında kelimeler kolay kolay aklına gelmezdi.

Yavaş yavaş dokumacının müthiş varlığına alışan küçük Aaron annesinin yanına gelmişti; Silas çocuğun orada bulunuşunun yeni farkına varıyormuş gibi Dolly'nin iyi niyeti işaretlerine bir karşılık olsun diye çöreklerden bir parça çocuğa ikram etmek istedi. Aaron biraz geri çekildi, başını annesinin omzuna bastırdı ama bir yandan da çöreği, elini uzatma tehlikesine değer buldu.

Çocuğu dizlerine alan annesi, "Ooo, çok ayıp Aaron," dedi. "Daha demin yedin." İç çekerek devam etti: "Biraz yüzsüz, doğrusu bu. En küçüğümüz olduğu için biraz şımarttık, ya babası ya ben hiç gözümüzden uzaklaştıramayız."

Aaron'un kahverengi saçlı başını okşadı, çocuğun bu görünüşünün Marner Usta'yı memnun edeceğini düşünüyordu, oysa ocağın öte yanındaki Marner, çocuğun pembe yüzünü üzerinde iki kara nokta bulunan soluk bir daire olarak görüyordu.

"Hem bülbül gibi de bir sesi var, inanmazsınız. Babasının öğrettiği Noel şarkısını da pek güzel söyler. Şarkıları bu kadar çabuk öğrenmesine pek seviniyorum doğrusu. Haydi Aaron o şarkıyı Marner Usta'ya söyle de duysun."

Aaron bu teklife alınını annesının omuzuna sürterek cevap verdi.

Dolley yumuşakça, "Ooo çok ayıp," dedi. "Annen bir şey deyince hemen doğrulman lâzım, haydi ve çöreği ben tutayım."

Aaron gerekli koruyucu tedbirler alındıktan sonra karşısındaki gulyabani bile olsa kabiliyetini ortaya koymaktan çekincek çocuk değildi. Daha bir kaç mahçubiyet belirtisinden sonra, yani elinin tersiyle gözlerini oğuşturduktan, parmakları arasından Marner Ustanın şarkıyı dinlemeyi merakla bekleyip beklemediğini gözetledikten sonra, nihayet masanın arkasına gerçek başını doğrulttu; bu haliyle başının yalnız geniş yakanın üstünde kalan kısmı görünüyordu ve gövdesi olmayan bir melek başını andırıyordu. Durmadan inip kalkan bir çekicin ritmiyle berrak bir cıvıltı ile şarkıya başladı:

Gül neşelen beyim
Üzmesin hiç bir şey seni
Zira doğdu Noel gününde
Kurtarıcımız Hazret-i İsa

Dolly dındarca bir bakışla dinliyor, bu cıvıltının onu kiliseye çekeceği inancıyla göz ucuyla Marner'i sözüyordu.

Aaron şarkıyı bitirip çöreği tekrar emniyet altına alınca kadın, "İşte güzel bir Noel şarkısı," dedi. "Hiç bir şarkı Noel şarkısı gibi olmaz; boşuna dememişler. 'Dinle meleklerin şarkısını' diye. Bir de kilisede nasıl olur, siz düşünün Marner Usta; bason ver, sesler var. İnsan kendisini daha iyi bir âleme göç etmiş zannediyor doğrusu; ama yanlış anlamayın, benim bu dünya aleyhinde konuştuğum falan yok: herşeyi iyi bilenler onlar bizi buraya koyduğuna göre mesele yok ama, içkiler, kavgalar, kötü hastalıklar ve kaç kere şahit olduğum uzun can çekişmelerle insanın daha iyi bir âlemin varlığını bilmesi çok teselli edici. Bizim çocuk güzel söylüyor değil mi, Marner Usta?"

Silas dalgın, "Evet," dedi, "çok güzel."

Çekiçli ritmi ile Noel şarkısı kulaklarında ilahiye hiç benzemeyen garip bir musiki etkisi yapmış ve Dolly'nin umduğu izlenimi hiç de uyandırmamıştı. Gene de kadına minettarlığını göstermek gereğini duydu ve ancak Aaron'a bir parça daha çörek ikram etmeyi akıl edebildi.

Aaron'un istekle uzanan ellerini tutan Dolly, "Ooo hayır, teşekkürler Marner Usta," dedi. "Artık gidelim. Haydi hoşça kalın Marner Usta; eğer kendinizi iyi hissetmez de, geçiminizi sa-

ğlayamıyacak gibi olursanız, ben gelir hem evinizi temizlerim, hem biraz yiyecek getiririm, ama Allahaşkına Pazarları çalışmayı bırakın. Bu hem ruh için hem beden için de iyi değildir. Böyle kazanılan para sonunda yatılacak kötü bir yataktır; şayet o zamana kadar kimsenin bilmediği bir yere kuş gibi uçup gitmezse. Sizinle böyle açık konuştuğum için özür dilerim Marner Usta ama sizin iyiliğinizi istiyorum. Haydi bakalım Allahaısmarladık de Aaron."

Dolly'ye kapıyı açarken Silas, "Gülü güle, çok teşekkür ederim," dedi ama kadın gidince elinde olmadan bir ferahlık duydu; dokumasına ve dilediği gibi inlemesine devam edebilecekti. Hayat ve teselliler konusundaki yalın görüşleriyle Silas'ı azıcık canlandırmak istemişti ama bu sözler bilmediği ve hayalinin kavrayamadığı cisimlerin tasviri gibiydi. İnsan sevgisi ve kutsal inanç şadırvanın muslukları henüz açılmamıştı; ruhu, kumsal yatağı her yandan kapalı cılız bir dere gibiydi, simsiyah engellere çarparak dolaşıp duruyordu.

Mr. Macey ile Dolly Winthrop'un tatlı sözleri hiç kâr etmiyerek Silas Noeli, önündeki eti hüzünle çiğneyerek yapayalnız geçirdi; oysa yediği et bir komşunun içten hediyesiydi. Sabahleyin dışarda otları zalimce sıkıştıran siyah dona bakmıştı; yarı donmuş kızıl su birikintisi soğuk rüzgârın altında titriyordu. Akşama doğru kar yağmaya başladı, bu başvetli görünüşle arasına bir perde çekerek onu

kederiyle büsbütün baş başa bıraktı. Bütün gece boyunca soyguna uğramış evinde oturdu, ne pencerelerin kapaklarını kapamış, ne kapıyı kilitlemişti. Başı avuçlarında inliyordu, nihayet her yanını saran soğuk ona ateşin küllendiğini hatırlattı.

Bu dünyada kendinden başka hiç kimse, onun bir zamanlar insanları şefkatli bir sevgiyli seven ve dünyada meçhul bir iyiliğin olduğuna güvenen aynı Silas Marner olduğunu bilmiyordu. Bu eski hatıralar onun için bile donuklaşmıştı.

Fakat Raveloe köyünde çanlar neşeyle çalıyordu, kilise heer zamankinden çok doluydu; koyu yeşil dallar arasında, kızarmış et ve birayla takviyeli bir kahvaltıyla, uzun sürecek bir âyine hazırlıklı kızıl yüzler görünüyordu. Yalnız Noel'de rastlanan bu yeşil dallar, ilâhî ve şükran duası — öteki dualardan daha uzun ve ayrıntılı olmakla ayrılan ve bu nedenle nadir zamanlarda okunan Athanasian Creed bile— kocaman adamların bir çocuk gibi anlatacak söz bulamadıkları belirsiz yüceltici bir duygu yaratır, yeryüzünde de gökyüzünde de kendileri için büyük ve esrarlı bir şeylerin yapıldığı ve bunu paylaştıkları hissini uyandırırdı. Ve hemen ardından kızıl yüzler, günün geri kalan kısmında yemek, içmek, keyif çatmak, ve hiç çekinmeksizin Hıristiyanlığın serbestliğini kullanmada kendilerini hür hissederek siyah, kavurucu donda evlerinin yolunu tutarlardı.

O gün Squire Cass'lan aile toplantılarının da ne Dunstan'ın adı anıldı, ne yokluğuna üzülen oldu, ne de bunun uzamasından korkan, Doktor ile karısı, yani amca, teyze Kimble'ler oradaydı; yıllık Noel konuşması hiç eksiksiz yürütüldü, e Dr. Kimble'ın otuz yıl önce Londra hastanelerine yürüyüşü ile birlikte, o sırada topladığı çarpıcı mesleki fıkraları anlatmasıyla tepa noktasına ulaştı. Ardından kağıt oyunu: Kimble tezyenin kağıtları izlemede gösterdiği yıllık başarısızlığı ile, Kimble amcanın hiyleye karşı öfkesi ve kendi tarafında olmadığı zamanlar hiyleyi bir türlü kabule yanaşmaması ile sürüp gide bir oyun, ve bütün bunlara eşlik eden kuvvetli bir ispirto kokosu.

Ancak, Noel günü toplantısı sadece aile arasında yapıldığından Kırmızı Konak'taki mevsimlik kutlamaların en parlağı sayılmazdı. Squire Cass ailesinin ta dedelerden beri sürüp gelen konukseverliğinin asıl şöhretini sağlayan yılbaşı gecesi verilen büyük danslı toplantıydı. Bu vesileyle, uzun, yorucu bozuk yolların ayırdığı eski ahbaplar olsun, kaçak bir dananın sebep olduğu kırgınlıkların araya soğukluk soktuğu komşular ya da ara sıra gösterilen bir lutfa dayanan tanıdıklar olsun bütün Raveloe ve Tarley sosyetesi bu toplantıya büyük değer veriler ve karşılıklı saygı sınırları içerisinde davranışlarını ayarlarlardı. O günlerde, at terkilerinde gelen güzel hanımlar, içlerinde entarileri, tuvaletleri bulunan sandıklarını daha önceden gön-

derirlerdi; zira bu ziyafetler, öyle bütün yiyeceklerin bir arada masanın üzerine konduğu, yatacak yerin kıt olduğu adi şehir eğlenceleri gibi tek bir gecede bitmezdi. Kırmızı Konak sanki bir kuşatmaya hazırlanırmış gibi erzakla donatılırdı; yerlere yayılmaya hazır kuş tüyü yataklara gelince, nesiller boyu kendi kazlarını kendileri yiyen bir aileye yakışacak bolluktaydı.

Godfrey Cass bu yeni yıl eğlencesini budalaca ve umursamaz bir istekle bekliyordu, ve böylece yanından hiç ayrılmayan o münasebetsiz arkadaşından, yani Endişeden biraz kurtulmuş gibiydi.

Endişe kulağına fısıldıyordu: "Dunsey yakında gelir; büyük bir fırtına kopacak, ve sen onun sesini kısmak için ne rüşvet vereceksin?"

"Yeni yıl eğlencesinden önce belki de gelmez; Nancy'nin yanında oturup onunla dans edeceğim ve belki de elinde olmadan bana gülümseyecek."

Endişe daha yüksek bir sesle devam etti: "Başka bir iş için daha para lazım olacak; annenin elmas iğnesini satmadan bu işin üstesinden nasıl geleceksin? Yoksa..."

"Kimbilir belki de işleri kolaylaştıracak birşeyler olur. Hem ne olursa olsun yakında beni bekleyen bir mutluluk var: Nancy yanımda olacak."

"İyi ama ya baban işi bir sonuca bağlamak ister de en onunla evlenmekten kaçınmak zorunda kalırsın... hem bir de sebep göstermen gerekir..."

"Yeter artık, kapa çeneni. Beni rahatsız etme. Nancy'nin gözlerini daha şimdiden görüyor elini avucumda hissediyorum."

Ama Endişe Noel kalabalığının gürültü patırtısı arasında da devam etti; çok içki bile onu susturmaya yetmiyordu.

BÖLÜM XI

Bana kalırsa bazı kadınların sırtlarında külrengi uzun etekli bir elbise, başlarında, üzerinde küçük yahni tenceresine benzeyen bir taç bulunan kunduz derisinden kurşuni bir şapka ile atın terkisinde oturmaları onları hoş gösterecek bir durum değildir; az kumaştan yapılan dar pelerinler at sırtındaki insanın kusurlarını örtmeye yetmeyeceği gibi, kurşuni renkte de sarı bir benzi daha canlı göstermeye hiç de elverişli değildir. Oysa, uzun boylu, dimdik babasının arkasındaki eğer yastığında oturan Miss Mancy Lammeter'in güzelliği bu kıyafet içerisinde büsbütün büyüleyici bir hal almıştı; bir elini babasının beline dolamıştı ve atın ayakları altında etrafa çamurlar sıçratan üzeri karla örtülü hain gölcüklere ve su birikintilerine gözlerini iri iri açarak endişeyle bakıyordu. Bir ressam belki de, onu kendisini böyle sıkmadığı bir anda yakalamayı tercih edebilirdi; fakat, Kırmızı Konağın kapasına geldiği ve Godfrey Cass'ı kendisini atın terkisinden alıp indirmeye hazır beklediğini anda yanaklarındaki pembelik çevresindeki kavetli renkle tam bir zıtlık halindeydi. Keşke kız kardeşi Priscilla hizmetçiyle beraber aynı anda gelseydi diye düşündü, zira o zaman Mr. Godfrey'in önce Priscilla'yı attan indirmesinin bir çaresini bulur, o arada babasının ön kapı yerine tav-

laların bulunduğu yere giderek orada attan inmeye ikna edebilirdi. Genç bir erkeğe o ne kadar isterse istesin kendisiyle evlenmeye niyetiniz olmadığını açıkça gösterdiğiniz halde onun hâlâ sizinle ilgilendiğini görmek çok sıkıntı verici ise Mr. Godfrey Cass'ın yaptığı gibi bazen acayip hareketler yerine niçin her zaman aynı ilgiyi göstermiyordu? Öyle zamanlar oluyordu ki, sanki onunla konuşmak istiyormuş gibi davranıyordu, haftalarca göz ucuyla bile bakmıyor, sonra da birdenbire neredeyse âşıkmış gibi hareket ediyordu. Hem kendisini gerçekten sevmediği besbelliydi, yoksa hakkında bu dedikoduların çıkmasına gözyumar mıydı? Miss Nancy Lammeter'in kalbinin, uygunsuz bir hayat süren birisiyle Squire olsa bile birleşmiyeceğini bilmiyor muydu yoksa? İşlerin zamanında yapılmaması halinde arasıra biraz kızması ve telâşlanması dışında, bu tarafların en aklı başında en iyi kalpli insanı diye tanınan babasında bunları görmeye hiç alışmamıştı.

İşte kapıda duran Mr. Godfrey Cass'ı ilk gördüğü anla, kendisinin oraya varması arasında geçen sürede bütün bu düşünceler Miss Nancy'nin kafasına her vakitki sırasıyla doluşmuştu. Allahtan ki, Squire o anda dışarı çıkarak babasını yüksek sesle selâmladı; bu gürültü sırasında, onu yastıktan aşağı alan kuvvetli kolların kendisini gülünç derecede ufak ve hafif bulduğunu düşünerek farkında olmadan kapıldığı telâşı ve böylece uygun bir tavırla

takınmayı ihmal etmekten duyduğu sıkıntıyı gizleyebilmişti. Kar tekrar yağmaya başlayarak henüz yolda olan misafirleri tatsız bir yolculukla tehdit edecek şekilde hızlandığından acele eve girmesi için güzel bir sebep çıkmıştı.

Miss Nancy eve girerken bütün evi, mutfaktan gelen bölük pürçük keman seslerinin karıştığı bir fısıltı doldurdu; anlaşılan Lammeterler gelişleri pencerelerden gözetlenecek kadar önemsenen misafirlerdendi. Ayrıca, böylesine büyük olaylarda Kırmızı Konağın şeref misafiri olan Mrs. Kimble, Miss Nancy'yi karşılamak ve odasına çıkartmak için ta hole kadar inmişti. Mrs. Kimble hem Squire'in kız kardeşiydi hem de doktor karısı; zaten onun vücudunun çapı da bu çifte asâletle doğru orantılıydı... bu durumda üst kata yapılacak yolculuk onun için epey yorucu olacağından, Miss Nancy'nin Mavi Odayı tek başına bulma ricasına karşı koymadı. Miss Lammeter'in giyeceklerinin bulunduğu kutular daha sabahtan gelmiş ve bu odaya konulmuştu.

Bütün odalarda hanımlar arasında bir övgülü sözler yarışıdır gidiyor, yerlere serilen yataklar yüzünden kıyıda köşede hanımların süslenmesi çeşitli aşamalarda devam ediyordu. Miss Nancy Mavi Odaya girerken altılı bir hanımlar grubunu nazikçe selâmladı. Odada Lytherly'li şarap tüccarlarının son modaya göre daracık etekler, kısacık yelekler giyinmiş iki kızından, Miss Gunn'lardan daha az

önemli olmayan başka hanımlar da vardı; bunlardan, Old Bastures'den gelen Miss Ladbrook, kız kardeşleri hafif bir çekingenlik ve azıcık ta tenkitçi bir gözle süzüyordu. Miss Ladbrook kendi ehemmiyetinin Miss Gunn'larca fazla bol görüldüğü duygusuna kapıldığı gibi, kız kardeşlerin moda konusundaki bu tutumlarını biraz abartılmış buluyordu. Takkeli, kolalı gömlekli Mrs. Ladbrook ise, elinde baş bağıyla, kendisini aynaya buyur eden aynı durumda bir başka hanıma eğilip yumuşak yumuşak gülümseyerek, "Lütfen önce siz buyrun efendim," diyordu.

Miss Nancy selâmını bitirir bitirmez yaşlıca bir hanım kendisine doğru yaklaştı; ağarmış saçlarının kıvrımları etrafına doladığı beyaz ipek şifon ile başlığı, komşularının tepeden düğümlü başlıkları ve kabarık sarı saten baş bağları ile tam bir tezat içerisindeydi. Miss Nancey'nin yanına vekarlı bir edayla geldi ve ağır, tatlı bir dille konuşmaya başladı:

" Ümidederim yiyenimin sağlığı yerindedir her halde." Miss Nancy teyzesinin yanağını nezaketle öptü, aynı dostça ciddiyetle, "Çok teşekkür ederim, iyiyim ya siz?" dedi.

"Teşekkür ederim, şimdilik iyiyim. Ya babanız?"

Bu karşılıklı sorular, cevaplar Lammeter'lerin de Osgood'ların da hepsinin her vakitki gibi oldukları bütün ayrıntılarıyla tesbit edilene kadar de-

vam etti; öteki yeğen Priscilla da neredeyse gelirdi, fakat, uzun etekli pelerin ne kadar korursa korusun karlı havada at üzerinde yolculuk hiç te hoş olmuyordu. Nancy, teyzesinin misafirleriyle tanıştırıldı; Miss Gunn'lar annesinin bir arkadaşının kızlarıydı ve buralara ilk gelişleriydi. Bu sapa kır yerinde böylesine hoş bir yüz ve biçimli bir vucutla karşılaşmaktan öyle şaşırmışlardı ki, pelerenini çıkardıktan sonra giyeceği elbiseyi adeta merak etmeye başlamışlardı. Düşünceleri, hareketlerinde de kendisini belli eden ılımlılık ve uygunluk ilkelerine göre biçimlenen Miss Nancy, Miss Gunn'ların hatlarının epeyce sert olduğunu farketti, ve giyindikleri bu açık elbiselerin eğer omuzları güzel olsaydı kendini beğenmişliğe verilebileceğini ama bu halleriyle, boyunlarını gösteriş merakından ziyade, sağduyu ve alçak gönüllülüğe pek uymayan bir zorunluluğun etkisiyle böyle gösterdikleri kanısına vardı. Elbise kutusunu açarken bunun Osgood teyzenin fikir olduğu kanısına vardı, zira Miss Nancy'nin düşünceleri bir dereceye kadar teyzesininkilere benzerdi; oysa akrabalık Mr. Osgood ile olduğu için herkes bunun çok şaşırtıcı olduğunu söylerdi. Selâmlaşmalarındaki o ciddiliğe rağmen teyze ile yeğen arasında derin bir bağlılık ve karşılıklı bir hayranlık vardı. Miss Nancy'nin kuzeni Gilbert Osgood'u —sırf kuzeni olduğu için— reddetmesi bile, teyzesini çok üzmekle beraber, Gilbert'in eşi

ilerde kim olursa olsun. ata yadigârı bir kaç takıyı Nancy'ye bırakma kararını etkilemedi.

Hanımlardan üçü çok geçmeden çıktılar, ama Miss Gunn'lar, Mrs. Osgood'un yeğeni ile kalma isteğinin kendilerine de bu yaban güzelinin giyimi ve süslenmesini seyretmek fırsatını vereceği için pek memnundular. Ve içindeki her şeyin lavanta çiçeği ve gül yaprağı koktuğu kutunun ilk açılmasından, narin beyaz boynunu saran mercan kolyenin kancasını takılmasına kadar herşey gerçekten büyük bir zevkti. Miss Mancy'ye ait her şey zarif bir temizlik ve intizam içerisindeydi: gereksiz hiç bir kat, hiç bir kıvrım olmadığı gibi çamaşırlarının her noktası sakız gibi bembeyazdı; iğnedenliğe saplanan iğneler bile bir modele göre biçim almıştı; kendisine gelince, o da tıpkı küçük bir kuş gibi aynı zariflik, aynı düzenlilik içerisindeydi. Gerçi açık kumral saçları ensesinde oğlan çocuğu gibi kesilmiş, alnında kabarık bukleler teşkil etmişti ama hiç bir saç tuvaletinin Miss Nancy'nin yanaklarıyla ensesinin güzelliğini bozmasına imkân yoktu. Nihayet, gümüşî ipek elbisesi, dantelli yeleği, mercan kolyesi ve küpeleriyle ayağa kalktığı zaman Miss Gunn'lar elleri dışında kusur bulunacak hiç bir yan bulamadılar, küçücük elleri tereyağı dövmenin, peynir ezmenin ve hatta daha da kaba işlerin izlerini taşıyordu. Ancak Miss Nancy bundan utanmak şöyle dursun, bir yandan giyinirken bir yandan da teyzesine, bu sabah fırının yanma

günü olduğu için elbise kutularını Priscilla ile birlikte dünden nasıl hazırladıklarını anlatıyordu; evden uzunca süre ayrılmaları nedeniyle epeyce etli börek pişirmeleri gerekmişti. Sözlerini bitirirken, konuşmaya katılmama kabalığını göstermemek için başını Miss Gunn'lardan yana çevirmişti. Miss Gunn'lar bu sözlere şöyle bir gülümsemişler ve böylesine güzel elbiseler satın alabilen (gerçekten de Miss Nancy'nin dantel, ipek elbisesi epeyce pahalıydı) bu köy zenginlerinin tam bir bilgisizlik ve kabalık içinde yetiştirilmeleri ne kadar da yazık diye düşünmüşlerdi. "Meat" yerine "mate", "perhaps" yerine "appan", "horse" (*) yerine "oss" diyordu; Lytherly sosyetesinde yaşayan ve evlerinde kendi aralarında bile "orse" kelimesini kullanan, ancak yeri geldiği zaman "appen" diyen küçük hanımlara göre bu durum haliyle utanç vericiydi. Gerçekten de Miss Nancy, Name Tedman'ın okulundan öte bir öğrenim göstermemişti: edebiyatla ilişkisi kuzu ile çoban kızı şiirlerinden öte değildi; hesabı daima parmak hesabına dayanırdı. O günlerde ev işleri gören kızların bile bilgisi ondan fazla olabilirdi ama onda bir hanımda bulunması gerekli nitelikler vardı: tam bir dürüstlük, ilişkilerinde ince bir vekar, başkalarına saygı, zarif şahsî alışkanlıklar... eğer bütün bunlar okur-yazar küçük hanımları, onun duygularının kendilerininkine benzediği

(*) Meat; et; perhaps; belki; horse: at

konusunda ikna etmeye yetmezse, azıcık da gururlu ve ilişkilerinde titiz olduğunu yersiz bir düşünceyi ancak yoldan sapmış bir sevgili kadar önemsediğini sözlerime ilâve etmek isterim.

Mercan kolyeyi taktığı sırada artık iyiden iyiye artan kızkardeşi Priscilla'ya karşı duyduğu merak, soğuk ve rüzgârın yanaklarını morarttığı hareketli ve neşeli bir kızın odaya girmesiyle mutlu bir şekilde sona erdi. Selâmlaşmalarla ilk sorgulardan sonra Nancy'ye dönerek tepeden tırnağa inceledi, arkadan görünüşün de aynı derecede kusursuz olup olmadığını anlamak için yarım çark ettirdi.

Nancy soyunmasına yardım ederken Priscilla, "Bu elbiselere ne diyorsunuz, Osgood teyze?" diye sordu.

Mrs. Osgood, "Gerçekten güzel," dedi. Sesindeki ciddilik biraz artmıştı; yeğeni Priscilla'yı her zaman biraz kabaca bulurdu.

"Ondan beş yaş büyük olduğum ve benzimi soluk gösterdiği halde Nancy ile aynı elbiseyi giymek zorundayım; ben eşini yaptırmazsam kendisi de o entariyi dünyada giyinmez, kardeş olduğumuz hemen belli olsun ister. Bense herkesin, ona yakışanın bana da yakıştığını zannettiğimi düşünecekler diye ödüm kopar. Ben çirkinim, bu besbelli; baba tarafına çekmişim zaten. Ama ben buna hiç aldırmam, değilmi ama?" Priscilla sözün burasında Miss Gunn'lara döndü; kendisini gevezelik etme zevkine öylesine kaptırmıştı ki, bu açık söz-

lülüğünun pek te hoşa gitmediğini farkında bile değildi. "Güzel kızlar sineklik gibidir, erkekleri hep bizden uzaklaştırırlar. benim erkekler hakkında hiç bir fikrim yok Miss Gunn, bilmem sizin var mı? Hakkınızda acaba ne düşünüyorlar diye sabahtan akşama kadar kafa patlatmak, gözünüzden ırak oldukları zaman ne yapıyorlar diye hayatı kendinize zehir etmek, Nancy'ye de her zaman dediğim gibi, iyi bir babası, rahat bir evi olan kadın için ahmaklıktan başka nedir ki! Bu züğürtlerle âcizlere yakışır. Bence, nemelâzımcı koca, en iyi kocadır! Dilediği gibi yaşamaya alışık, koca bir konağı çekip çeviren birisinin başka bir insanın ocağına sığınması, ayağıyla kendisini teslim etmesi bence hiç hoş değil. Ama Tanrı'ya şükür babamın aklı başında, sağlığı da yerinde. Ocağın başında oturan birisi bulundukça işler yolunda demektir.

Yumuşak bukleleri bozulmaksızın dar elbisesini başından geçirme işlemi Miss Priscilla'yı hayat felsefesi konusunda yaptığı bu hızlı konuşmayı kesmek zorunda bırakır bırakmaz, fırsattan yararlanan Mr. Osgood ayağa kalktı ve, "Siz sonra gelirsiniz, biz artık inelim," dedi.

Yalnız kalınca Nancy, "Abla, Miss Gunn'ları çok kırdın," dedi.

Priscilla biraz telâşlı sordu: "He yaptım ki, yavrucuğum?"

"Daha ne olsun, çirkin olmayı umursayıp umursamadıklarını sordun. Çok patavatsızsın doğrusu."

"Ooo, sahi mi! Herhalde ağzımdan kaçmış: iyi ki başka şeyler de söylememişim. Gerçekten hoşlanmayan kimselerle beraber olmayı hiç beceremem zaten. Çirkin olmaya gelince, şu gümüşî elbise içinde hele bana bir bak! Sana daha önce de dediğim gibi saman gibi sapsarı görünüyorum. Herkes beni kerkeneze benzetmek istediğimi zannedecek."

Nancy kendisini savunmak istercesine, "Böyle söyleme Priscy," dedi. "Başka bir kumaş istiyorsan bu ipekliyi almayalım diye sana az mı yalvardım. **Senin** seçeceğini kabul edeceğimi pekâlâ bilirsin."

"Budalalık etme, bu kumaşı bağendiğin besbelliydi; tam seni açacak bir renkti. **Benim** rengime uyan bir şey giymem pek hoş olurdu doğrusu. Ama benim asıl itirazım, seninle daima aynı şeyi giyinmem konusundaki ayak diremen. Zaten bana hep istediğini yaptırırsın... taa yürümeye başladığın günden beri. Tarlalara kadar gitmek istesen hemen giderdin, kimse de kılına dokunmazdı, zira her zaman papatya gibi güzel ve masum görünürdür."

Kendisininkine hiç benzemeyen Priscilla'nın boynuna tıpkı kendinin ki gibi mercan bir kolye takarken yumuşak bir sesle, "Priscy," dedi, "haklı şeye daima boyun eğerim ama iki kız kardeş aynı giyinmezse kim giyinir? Birbirimize yaban-

cıymışız gibi görünmemiz sanki çok mu iyi olur? Üstelik bu dünyada yapayalnızız; ne annemiz var, ne başka kız kardeşimiz. Eğer bu rengi setçiysem doğru bulduğum için seçtim; keşke sen seçsen de, ben de senin seçtiğini giysem."

"Gene aynı şeyi söylüyorsun! Cumartesi gecesinden cumartesi sabahına kadar konuşsak dönüp dolaşıp gene aynı noktaya gelirsin. Sesini çaydanlık fokurdamasından daha fazla yükseltmediğin halde kocana nasıl hâkim olduğunu görmek isterdim doğrusu. Kılıbık kocayı pek severim de!"

Nancy kızararak, "Böyle konuşma Prislley," dedi, "evlenmeye hiç niyetim olmadığını bilirsin."

Entarileri katlayarak kutuyu kapatan Priscilla, "Haydi, haydi saçmalama," dedi. "Bazı insanlar istediğimiz kadar iyi olmadığı için kafanı buna takıp ihtiyar kızlığa heveslenirsen Baba gittikten sonra ben kimin için çalışacağım? Sana tahammül etmek te güç doğrusu... sanki dünyada hiç taze yumurta kalmamış gibi boyuna cılk bir yumurta üzerinde oturup duruyorsun! İki kız kardeşten birisinin evde kalması yeter; ben Tanrı'nın alnıma yazdığı yazıyı çekmeye hazırım. Haydi şimdi aşağı inelim. Bir kerkenez kadar hazırlandım; küpelerimi de taktığıma göre artık bostan korkuluğuna ihtiyaç kalmadı demektir."

İki Miss Lameter'i büyük salona girerken gören ve huylarını bilmeyen birisi tahta omuzlu, sarsak, kaba çizgili Priscilla'nın güzel kız kardeşi ile

aynı elbiseyi giymesinin sebebi ya birisinin yanlış yere kendini beğenmesinden, ya ötekinin kendi nadir güzelliği iyice göze çarpsın diye karşısındakini yaramazca kandırmasından ileri geldiğini tahmin ederdi. Ama Priscilla'nın iyi huyu, keyifliliği ve sağ duyusu ilk ihtimali nasıl boşa çıkartırsa, Nancy'nin konuşma ve hareketlerindeki sadelik onun her türlü şeytanca düşüncelerden uzak olduğunu hemen ortaya koyardı.

Duvarları meşe kaplı salondaki büyük çay masasının baş tarafına yakın bir yerde Miss Lammeter'ler için ayrılan şeref yerleri, yaşlı bahçeden toplanan hatmi, porsuk ve defne dalları ile şimdi daha hoş ve cana yakın görünüyordu. Mr. Godfrey Cass'ın kendisi ile Mr. Crackenthrop arasındaki yerine götürmek üzere ona doğru geldiğini gören Nancy içinde, bastırmayı başaramadığı bir çırpıtı duydu. Priscilla'nın yeri ise karşıda, babası ile Squire'ın arasındaydı. Bıraktığı sevgilinin toplumun en yüksek bir ailesinden oluşu ne de olsa Nancy üzerinde bir etki yapmaktan geri kalmamıştı. Bu asırlık ve eşsiz salonda —onun şimdiye kadar gördüğü en muhteşem oda— bir gün belki ev sahibesi olarak bulunabilirdi ve kendisine Squire'in eşi "Madam Cass" diye hitap edilirdi. Bu durum içindeki heyecanı iyice büyüttü ve ne kadar göz kamaştırıcı olursa olsun hiç bir ünvanın, davranışları karakterindeki tutarsızlığı gösteren bir erkekle evlenmesine sebep olamıyacağına karar ver-

mesindeki kesinliği hatırlattı; ona göre, "Bir defa sev, daima sev" dürüst ve halis bir kadının benimseyeceği tek ilkeydi, ne Godfrey Cass'ın ne de başkasının, üzerine titrediği tek hazinesi, kurutumuş çiçeklerini ayaklar altına almaya hakkı yoktu. Nancy çok güç şartlar altında bile bu sözlerinden caymamıştı. Mr. Crackenthrop'un yanındaki yerini alırken bu düşüncelerinin tek belirtisi yanağındaki hafif kızarma oldu; bütün hareketlerinde içgüdüsel olarak o kadar pürüsüz ve hünerli, güzel dudakları birbirine öylesine hafifçe değerdi ki, heyacanlı görünmesi adeta imkânsızdı.

Baş rahip sevimli bir yüzde beliren pembeleşmenin münasip bir kompliman yapmaksızın geçip gitmesine dünyada razı olmazdı. Görünüşü ne azametliydi ne de aristokratça gözlerinin içi gülen, ufak yüzlü, ak saçlı bir ihtiyardı; çenesi geniş ve bol kıvrımlı bir boyun bağının üzerine yaslanması. Bu boyun bağı ondaki diğer bütün özelliklere hâkim gibiydi ve adeta konuşmasına belirli bir hava kazandırıyordu; böylece, rahibin hoş tavırlarını kravatından ayrı düşünmek, feci ve belki de tehlikeli bir soyutlama olurdu.

Başını boyun bağının içerisinde çevirerek tatlı bir gülümsemeyle, "Evet Miss Nancy," dedi, "birisi çıkıp ta bu kışın şiddetli bir kış olduğunu iddia etmeye kalkarsa, ben ona yıl başında bile güllerin açtığını gördüğümü söyleyerek karşılık vereceğim. Öyle değil mi Godfrey, ha ne dersin?"

Godfrey cevap vermedi ve Nancy'ye dikkatle bakmaktan kaçındı; komplimanı bol bu gibi kişiler her ne kadar eski moda Raveloe sosyetesinde üstün bir zevk sahibi diye kabul edilirse de saygılı bir aşk, az tahsilli kimselere bir nezaket kazandırır. Ne var ki, Squire, oğlunun böylesine donuk ve dili tutuk görünmesinden pek te memnun kalmamıştı. Günün bu ileri saatinde Squire, kahvaltı masasında gördüğümüzden çok daha neşeliydi ve ata yadigârı şamatalı keyif ve hakimâne davranma görevini yerine getirmekten memnundu: büyük gümüş enfiye kutusu tam faaliyet halindeydi; her ne kadar bazıları bu cömert tekliften yararlanmak istemiyorlarsa da zaman zaman bütün komşulara ısrarla ikram ediliyordu. Şimdilik Squire yalnız aile reislerine candan birer hoş geldiniz demişti, ama gece ilerledikçe konukseverliğinin çapı git gide genişleyecek, en genç konukların bile sırtları okşanarak orada bulunmalarından duyulan sevinç ifade edilecekti; öyle ya, kendilerini davet edip birer birer gönüllerini alan Squire Cass gibi candan bir adamın bulunduğu bir cemaate dahil olmakla hayatlarının daha mutlu olduğunun eksikliğini tamamlamak istemesi pek tabiiydi.

Enfiye kutusunu, başını eğerek elinin sert bir hareketiyle ikinci defa reddeden Mr. Lammeter'e ikram etti ve, "Ya, ya," diye söze başladı, "biz ihtiyarlar bu gece Beyaz Salon'da ökseotu dalını görünce keşke genç olsaydık deriz. Son otuz yılda

pek çok şeyin geri gittiği çok doğru, ihtiyar Kral hasta döşeğine düşeli memleket baş aşağı gidiyor. Ama gözüm ne zaman Miss Nancy'ye ilişse kızlarımızın hâlâ eski güzelliklerini koruduğunu görüyorum. Gençliğimde bile onunla boy ölçüşecek birisinin bulunduğunu hatırlamıyorum." Yanında oturan Mrs. Crackenthrop'a eğilerek ilâve etti, "Tabiî, Miss Nancy yaşındayken sizi tanımıyordum, onun için sözlerimden alınmayın."

Mrs. Crackenthrop —durmadan dantelleriyle, kordeleleriyle, altın zinciriyle oynayan, başını sağa sola çeviren ve kobaya benzeyen hafif sesler çıkratan bu ufaktefek, kırpık gözlü kadın— Squire'e dönerek gözlerini kırpıştırdı ve, "Yok yok, katiyyen alınmadım," dedi.

Squire'in Nancy'ye yaptığı bu kuvvetli komplimanın politik bir özellik taşıdığını Godfrey gibi başkaları da hisseti: masanın karşı tarafında oturan kızına gururla bakan Nancy'nin babası yerinde biraz daha doğruldu. Bu ağır başlı ve ne yaptığını bilen yaşlı adam, ailesiyle Squire'ler arasında bir evlilik yapılmasıyla kibirlenirmiş gibi görünerek haysiyetinden zerre kadar fedakârlık edemezdi; kızına yönetilen şerefle iftihar ederdi ama bu işe razı olmadan önce bazı değişiklikler olduğunu görmesi de şarttı. Yaşlı ama sağlıklı vücudu, keskin hatlı gergin yüzüyle, yalnız Squire ile değil Raveloe'deki çiftçilerin genel görünüşüyle tam bir zıtlık halindeydi; kendi özel deyişiyle, "tohum tarladan daha güçlüydü".

Şişman hanım kocasına doğru döndü ve, "Miss Nancy tıpkı annesi gibi, çok güzel, değil mi Kimble?" dedi.

Zayıf ve hareketli bir insan olan Doktor Kimble (o günlerde köy eczacıları, diploma olmaksızın da bu ünvanı rahatça kullanabilirlerdi) elleri ceplerinde odada bir o yana bir bu yana gidiyordu, tıbbi tarafsızlığı ile kendisini kadın hastalara hoş göstermesini bilen, atadan miras doktorluk ünvanıyle her yerde iyi kabul gören Dr. Kimble, öyle sipariş almak için köy köy dolaşan, kazandığı parayla atına bile bakmaktan aciz fakir eczacılardan değildi; en iyi müşterileri gibi. üzeri bol yiyecekle dolu bir masayı her zaman donatabilecek kadar varlıklıydı. Çok eski zamanlardan beri Raveloe doktoru daima Kimble adını taşırdı, bu isim sanki sırf doktorlara özgü gibiydi; bugünkü Kimble'nin oğlu olmadığını, mesleğinin günün birinde Taylor veya Johnson gibi hiç ilişkisiz bir ad taşıyan birisine geçebileceği gibi hazin bir ihtimali düşünmek bile imkânsızdı. Bu durumda Raveloe'nun akıllı kişileri —ehven-i şer bir seçim olarak — herhalde Flitton'daki Dr. Blick'i tercih ederlerdi.

Sahici doktor derhal karısının yanına geldi ve, "Bir şey mi söyledin canım?" ama, soruyu tekrarlamanın karısını fazla yoracağını düşünmüş gibi hemen sözüne devam etti: "Sizi görünce insanın aklına hemen o mükemmel domuz etli böreğin tadı geliyor; ummarım o fırın dolusu börek henüz bitmemiştir.

Priscilla, 'Ne yazık ki, bitti doktor," dedi "ama bundan sonrakinin de aynı nefasette olacağını size temin edebilirim. Benim domuz etli böreklerimin iyi olması tesadüfe bağlı değildir."

Squire, "senin doktorloğun gibi değil ha, Kimble?... yani hastaların ilâç almayı unutmalarına benzemiyor!" Squire ilâçla doktora pek çok kilise müdaviminin kiliseyle din adamlarına baktığı gözle bakardı; canı sağken hiç gözünün yaşına bakmadan alay eder, işi düştümü de hemen yardıma çağırırdı. Parmağı ile enfiye kutusuna vurarak, muzaffer bir kahkahayla etrafına baktı.

Bacanağına yenik düşermiş gibi görünmektense espiriyi bir hanıma mal etmeyi tercih eden doktor, "Dostum Priscilla daima hazır cevaptır," dedi. "Sözlerine azıcık biber serpmeyi hiç ihmal etmez, zaten bunun için de börekleri fazla biberli değildir. Bizim hanıma gelince ağzı var dili yoktur ama biraz kızdırmayayım hemen ertesi günü ya kara biberle boğazımı hacamat eder ya da sulu sebzeyle ishale yakalattırır. Ne müthiş bir intikam." Neşeli doktor sözün burasında yüzünü acıyla buruşturdu.

Mrs. Kimble katmerli gerdanı üzerinden gülerek Mrs. Crackenthrop'a döndü ve, "Hiç böylesini buldunuz mu?" dedi. Kafasını sallıyarak gözlerini kırpıştıran Mrs. Crackenthrop gülümsemek istedi ama bu gülümseme kuvvetler bileşkesinin etkisiyle bir seğrimeye ve mırıltıya dönüştü.

Rahip söze karışarak, "Zannederim, garaz beslediğiniz hastalardan sizin meslekte de böyle intikam alınıyor, değil mi Kimble?" dedi.

"Biz hastalarımıza karşı hiç garaz duymayız, yeter ki, bizi bırakıp öte dünyaya göç etmesinler; o zaman artık bizim reçetelerimize ihtiyaçları kalmıyor da..." Birden Nancy'den yana dönerek, "Ha, Miss Nancy" diye devam etti: "Herhalde sözünüzü unutmamışsınızdır, biliyorsunuz bana bir dans vadetmiştiniz."

"Dur hele bakalım o kadar acele etme," diye atıldı Squire, "Gençlere fırsat ver. Eğer daha önce davrandıysan oğlum Godfrey herhalde sizinle sırasını değiştirmek ister. Ama herhalde ilk dansı Miss Nancy'den o rica etmiştir bile. Ha, ne dersin bayım?" Arkasına yaslandı. Godfrey'e bakarak devam etti: "Miss Nancy'ye dansı seninle açması için rica etmedin mi?"

Nancy konusunda gösterilen bu ısrar karşısında iyice sıkılan ve, her zaman yaptığı gibi, iyi bir ev sahibi olarak yemekten önce olduğu gibi yemekten sonra da içmeye devam edin işin nereye varacağını korkuyla düşünen Godfrey, Nancy'ye döndü ve telâşını gizlemeye çalışarak, "Hayır, henüz rica etmedim, ama benden önce davranan olmadıysa umarım lutfederler," dedi.

Nancy biraz kızarmakla beraber sakin bir sesle, "Hayır hiç kimseye söz vermedim," dedi. (Eğer Mr.

Godfrey kendisiyle dans etmeye razı olmasından umuda kapılmışsa, çok geçmez yanıldığını görür; Nancy'nin şu anda kaba davranması gereksizdi.)

Durumda huzursuz olacak bir yan bulunmadığı duygusuna kapılan Godfrey, "Öyleyse, umarım benimle dans etmeye hiç bir itirazınız yoktur," dedi.

Nancy soğuk bir sesle karşılık verdi, "Hayır, hiç bir itirazım yok."

Kimble amca, "Güzel, güzel, çok şanslısın Godfrey," dedi, "isim baban olduğum için de sana engel olmayacağım, yoksa öyle pek ihtiyar sayılmam." Sonra tekrar karısına döndü, takıldı: "Sen gidince bir ikincisini almama herhalde darılmazsın değil mi? Zaten önce senin için bolca ağlarım."

Herkesin pek zeki ve eğlendirici bulduğu bir kocaya sahip olmaktan biraz da gurur duyan iyi kalpli Mrs. Kimble, "Haydi gel de çayını al, hem dilin tutulmuş olur." dedi. Kocası hele bir de kâğıt oynarken mızmızlık etmeseydi!

Bu güvenilir ve binbir tecrübeden geçmiş kişiler çayı bu esprileriyle canlandırmakla beraber, uzaktan gelen ve yavaş yavaş yaklaşan müzik sesi, gençlerin birbirine yemeğin bir an önce bitmesini dilermiş gibi bakmalarına yol açtı.

Squire, "Bizim Salamon salonda nameye başladı," dedi. "Herhalde benim en sevdiğim havayı, "Sarışın Çiftçiyi" çalıyor. Kendisini dinlemek için acele etmediğimizi görünce, "ben buradayım" de-

meye getiriyor. "Odanın öteki başında oturan uzun bacaklı üçüncü oğluna bağırdı. "Bob! Kapıyı aç, Salamon'a söyle gelsin, biraz burada çalsın."

Bob denileni yaptı, Salamon kemanını çalarak içeri girdi; ne olursa olsun bir melodiyi yarıda kesmek âdeti değildi.

Squire, yüksek ve patronca bir sesle, "Buraya Salamon," dedi, "ta şuraya gel, bilmiştim zaten "Sarışın Çiftçi" olduğunu, melodilerin en güzeli."

Uzun beyaz saçları neredeyse omuzlarına değen, yaşlı fakat dinç bir adam, Salamon Macey gösterilen yere ilerledi: bir yandan çalarken bir yandan saygıyla ilerliyor, bu haliyle adeta, misafirlere saygısı olmakla beraber, müziği de daha fazla saygılı olduğunu göstermek istiyordu. Melodiyi bitirir bitirmez kemanını indirdi, tekrar Squire'e ve rahibe eğilerek selâm verdi ve, "Siz saygıdeğer kişilerin sıhhatte olduklarını umarım, sizlere sağlık, uzun bir ömür ve mutlu bir yeni yıl dilerim. Siz sayın Mr. Lammeter'e, öteki beylere, hanımlara ve genç kızlara aynı şeyleri temenni ederim".

Son sözleri söylerken, kendisının de aynı saygıyı beklediğini belirtir bir edayla dört bir tarafı saygıyla selâmladı. Ardından hemen bir giriş yaptı ve Mr. Lammeter'e özel bir kompliman olarak Kabûl edileceğini bildiği bir melodiye başladı.

Keman sustuğu zaman Mr. Lammeter, "Teşekkürler Salamon, teşekkürler" dedi. "Bildim

melodiyi, "Dağlar Ardında ve Uzaklarda" idi. Bu melodiyi her dinleyişimde babam, "Ah evlat", derdi, 'ben de dağların ardından, uzaklardan geldim'. Başını sonunu çıkartamadığım pek çok şarkı vardır, ama bu bana karatavuk sesi gibi âşina. Her halde adından olacak. bir şarkının adı her zaman önemlidir zaten".

Ama Salamon tekrar bir giriş yapmış ve "Sir Roger de Coverley"ini oynak melodilerine geçmişti bile; geriye doğru itilen sandalyelerin sesiyle kahkahalar duyuldu.

Ayağa kalkan Squire, "Evet, evet, Salamon, bunun ne demek olduğunu biliriz", dedi. "Demek ki başlama zamanı geldi ha? Öyleyse çek başı bakalım biz de hep seni izleyelim".

Beyaz başını bir yana eğerek kemanını şevkle çalmaya başlayan Salamon, neşeli alayın başında Beyaz Salona doğru ilerledi; uzun mumlardan çıkan ışıklar ökse otlarının inci gibi beyaz meyveleri üzerinde pırıldıyor, beyaz kaplamanın üzerindeki eski moda oval aynalarda yansıyordu. Acayip ve hoş bir ayaldı bu. Eski - püskü elbisesi ve uzun beyaz bukleleri ile ihtiyar Salamon peşine taktığı bu ağır başlı insanları kemanının büyülü sesiyle bir yerlere alıp götürüyor gibiydi: turban biçimi şapkalı —hele Mrs. Crackenthrop'un şapkasındaki dört köşe tüyün tepesi Squire'in omuzları hizasındaydı— ciddiî hanımefendiler, daracık yelekler

ve önü kırmalı kısacık etekler içinde hafifçe utangaç genç kızlar, rengârenk bol yelekler içinde iriyarı babalar, kısa şalvarlar ve uzun ceketler içinde çoğu çekingen ve mahçup al yanaklı delikanlılar... hep bu sihirli sesin peine takılmış gidiyorlardı.

Bunun gibi büyük olayları seyretmelerine izin verilen Mr. Macey ve daha birkaç imtiyazlı köylü kapının yanında kendileri için konulan sıralara oturmuşlardı. Çiftler dans için dizildikleri ve Squire, Mrs. Orackenthrop, rahip ve Mrs. Osgood el ele tutuştukları zaman bu bölümdeki hayranlık ve takdir pek büyüktü. İşte böyle olmalıydı — herkesin alıştığı şeydi bu— ve bu törenle Raveloe'nun düzeni adeta yenilenmiş gibiydi. İhtiyarlarla orta yaşlıların oyuna oturmadan önce biraz dans etmeleri hafiflik gibi görülmek şöyle dursun sosyal bir görev diye kabûl ediliyordu. Uygun zamanlarda keyiflenmedikten sonra, ara sıra birbirini ziyaret edip tavuk horoz değiştirmedikten, sağlam geleneksel kelimelerle karşılıklı övgülerde bulunmadıktan, konukseverlik gereği misafirleri çok çok yiyip içmeye zorlamadıktan ve sırf keyifli olduğunuzu göstermek için komşularınızın evinde tıka basa yemedikten sonra bu hayatın tadı mı vardı? Ve Rahip hiç şüphe yok bu sosyal görevler konusunda iyi bir örnek olmuştu. Raveloe halkına göre bir rahip solgun benizli ciddiyet abidesi değil, ufak tefek kusurları olabilen bir insandı; dua okumak, vaiz vermek, vaftiz yapmak, nikah kıymak,

ölüleri gömmek gibi kutsal görevleri yanısıra mezar yeri satmak ve mal olarak ondalık almak ta hakkıydı. Bu son nokta üzerinde bazı mırıldanmalar oluyorsa da dinsizlik sınırına varmıyor, tıpkı yağmur konusundaki şikayetler ölçüsünde kalıyordu; kimse inançsızlığından yağmura karşı değildi, ama havaların düzelmesi için yapılan dualar boşa gidiyordu.

İşte bunun için rahibin dans etmesi Squire kadar tabiî kabul ediliyor, Mr. Nancey'in resmî saygısı, o doğa üstü görüş ve zekâsıyla, her zaman yanılmaya yatkın insan oğlunun işlediği kusurları tenkit ettiği gibi Rahibin bu hareketlerini de eleştirmesine engel oluyordu.

"Kilosuna göre Squire ne kadar da iyi sıçrıyor", diyordu, "ve ayaklarını da gayet iyi vuruyor. Ama Mr. Lammeter vücutça hepsinden baskın, bakın bakın kaşını nasıl da asker gibi dik tutuyor. Yaşlı soyluların çoğu gibi de dolgun değil, genellikle hemen şişmanlayıveriyorlar. Bacakları tığ gibi. Rahip te epeyce çevik ama bacakları yetersiz, aşağıya doğru pek kalın. Dizlerini biraz daha az açsa, ama gene de güzel, gene de güzel. Fakat Squire'in kol sallayışı bambaşka."

Oğlu Aaron'u dizleri arasında tutan Ben Winthrop, "Çeviklik diyorsan Mr. Osgood'a bak," dedi. "Küçücük adımlarla gözle farkedilmeyecek gibi gidiyor... sanki ayaklarının altında minicik tekerlekler

var. Geçen yıldan beri zerre kadar yaşlanmamış; vücudu da fevkâlade, bir eşi varsa domino."

Mr. Macey küçümser bir edayla. "Ben kadınların vücudunu pek önemsemiyorum," dedi, "ne sırtlarında ceket ne de ayaklarında dar pantolon var; vücutlarının nasıl olduğunu nereden bileceksin."

Ayağıyla tempo tutan küçük Aaron, "Baba," dedi, "o koca horoz tüyü Mrs. Crackenthrop'un başında nasıl duruyor? Yoksa benim tüylü oyuncaktaki gibi orada da delik mi var?"

Babası, "Yavaş oğlum, yavaş," dedi, "hanımefendiler böyle giyinirler işte." Bir yandan da Mr. Macey'e dönerek ilâve etti: "Hakikaten de tuhaf duruyor; içine uzun tüy sokulmuş bodur şişeye benziyor. Aaa, bak vallahi, genç Squire Miss Nancy'yi dansa kaldırıyor! İşte genç kız diye ben buna derim, pembe beyaz gül gibi; böylesine güzeli de zor bulunur. Günün birinde Madam Cass olursa hiç şaşmam. Pek te iyi olur, tam birbirlerine göreler. Master Godfrey'in vücuduna herhalde bir diyeceğin yoktur, ha Macey?"

Mr. Macey dudaklarını büzdü, boynunu uzattı, danseden Godfrey'i gözleriyle izlerken işaret parmaklarını hızlı hızlı kıvırdı. Sonunda düşüncesini söyledi:

"Aşağı kısım oldukça iyi ama omuz kısmı pek yuvarlak. Flitton'daki terziye diktirdiği elbiselere gelince, iki misli para ödemeye katiyen değmez."

Bu kusur bulmalara biraz biraz içerleyen Ben, "Ah, Mr. Macey," dedi, "biz sadece halktan iki kişiyiz. Şöyle iyi cins bir maşrapa bira buldum mu hemen mideye indiririm; mayalanmasına bahane bulmak için öyle koklayıp uzun boylu incelemem. Sen bana şurada Master Godfrey'den eli ayağı daha düzgün bir delikanlı göstersene bakalım; ondan hem güçlü olsun hem de yakışıklı."

Daha şiddetli olmaya kışkırtılan Mr. Macey, "ohoo!" dedi, "Daha tam rengini bile bulamadı, iyi kızarmamış böreğe benziyor. Kafasında bir noksanlığı olduğundan bile şüphe ederim yoksa son günlerde ortalıktan yok olan Dunsey'in aklına uyup bütün memleketin dilinde dolaşan o güzelim av atının ölümüne yol açar mıydı? Sonra, bir zamanlar Miss Nancy'nin peşinden ayrılmazdı, şimdi her şey buhar gibi uçtu gitti. Biz gençliğimizde böyle değildik."

"Belki de Miss Nancy razı olmamıştır, senin kızın da öyle yapmadı mı?"

Mr. Macey kelimelerin üzerine basa basa, "Hayır yapmadı," dedi. "Ben bir şeye evet derken ardımdan onun da hemen evet diyeceğini bilirim. Yutacak şey olmadıkça ağzımı havaya açmam."

"Bana kalırsa Miss Nancy razı olmuş gibi, baksana Master Godfrey bu gece o kadar üzgün görünmüyor. Şimdi dansı bıraktılar yerlerine dönüyorlar: bu bal gibi sevgi alemeti."

Godfrey ile Nancy'nin dansı bırakmalarının sebebi Ben'in düşündüğü kadar tatlı değildi. Çiftlerin birbirlerine çok yaklaştıkları bir sırada Nancy'nin elbisesinin başına bir kaza geldi: elbisenen önü düzgün dizkapağın ortada bırakacak kadar kısa olduğu halde arka tarafı, Squire'in kocaman ayağının altında kalacak kadar uzundu; böylece belden açılan bir dikiş, Priscilla'nın kafasında ablaca bir endişeye Nancy da ise ciddî bir üzüntüye yol açtı. Bir insanın düşüncesi aşk mücadelesi ile pek meşgul olabilir ama bu hiç bir zaman eşyanın düzenindeki bir bozukluğu farkedemiyecek dereceye ulaşamaz. Dansın bir hareketini tamamlar tamamlamaz Nancy yüzü kızararak Godfrey'e, Priscilla gelene kadar gidip oturması gerektiğini söyledi; zira kardeşler arasında kısdi bir fısıltı ile anlamlı bakışlar olmuştu Godfrey'e Nancey'den ayrı oturma fırsatını verebilecek bundan iyi sebep olamazdı. Nancy ile yaptığı köylü dansının verdiği mutlu unutkanlık içerisinde Godfrey onunla birlikte, oyun masalarının bulunduğu küçük salona müsaadesini almadan yürüdü.

Gittikleri yerin farkına varır varmaz Nancy, "Oo, hayır, teşekkür ederim," dedi, "bu odaya değil. Priscilla gelene kadar beklerim.Seni danstan alıkoyduğum ve verdiğim sıkıntı için özür dilerim."

Bu konuda epey usta olan Godfrey, "Tabiî yalnız başınıza daha rahat olursunuz," dedi. "Kız kar-

deşiniz gelene kadar sizi oraya bırakayım." Bu sözleri ilgisiz bir sesle söylemişti.

Bu Nancy'nin de arzu ettiği yerinde bir teklifti, ama niçin Godfrey'in böyle bir teklif yapmasından incinmişti? Odaya girdiler, oyun masalarından birisinin yanındaki sandalyeye elinden geldiğince katı ve yaklaşılmaz durumda oturdu.

"Teşekkür ederim efendim," dedi, "artık rahatsız olmayın. Böylesine şansız bir dans arkadaşınız olduğu için üzgünüm."

Yanıbaşında ayakta duran ve hiç te gitmek niyetinde olmayan Godfrey, "Benimle dans etmekten üzüntü duyduğunuzu söylemeniz size hiç te yakışmıyor" dedi.

Nancy çok resmî bir edayla, "Oo, hayır efendim," dedi, "sizi kırmak için hiç bir şey söylemedim, sadece okadar başka zevk dururken bir dansın pek önemi olmadığını söylemek istedim."

"Biliyorsunuz bunun doğru olmadığını. Sizinle tek bir dansın benim için dünyanın öteki bütün zevklerine bedel olduğunu bilirsiniz."

Ne zamandan beri Godfrey Nancy'ye böyle doğrudan doğruya bir söz söylememişti, kız irkildi. Ancak, içgüdüsel ağır başlılığı ile duygularını belli etmeme alışkanlığı tamamen sakin oturmasını ve sesinin daha kararlı olmasını sağladı:

"Hayır Mr. Godfrey, bunu ben bilmiyordum ve başka türlü düşünmem için de çok yerinde sebepler vardı. Ama doğru olsa bile duymak istemem."

"Öyleyse beni hiç mi affetmeyeceksin Nancy? Hiç mi benim için iyibir şey düşünmeyeceksin? Geçmişin geçmişte kaldığını, artık her şeyin düzelebileceğini hiç mi kabul etmeyeceksin? Senin hoşlanmadığın her şeyi bırakıp iyi bir insan olsam bile?"

Nancy ile böyle başbaşa konuşma fırsatının birden bire çıkmasıyla Godfrey adeta kendinden geçmiş, kör bir duygusallık diline hakim olmuştu. Godfrey'in sözlerinin ima ettiği ihtimaller Nancy'yi de gerçekten heyecanlandırmıştı ama kendisi için fazla ağır gelebilecek bu aynı duygunun baskısı ile içinde kendine hakim olma gücü uyandı.

Seninde ancak ayırd edilebilen bir değişiklikle, "herkesteki iyiye doğru değişme beni memnun eder. Mr. Godfrey," dedi, "ama hiç değişiklik istenilmemesi daha iyi olur."

Godfrey çocukça bir sesle, "Çok katı kalplisin Nancy," dedi. "Daha iyi olmam için beni teşvik edebilirdin. Çok tahilsizim... fakat sende duygu yok."

Nancy bir umut ışığı yakmaktan kendisini alakoyamadı: "Bu kadarcık duygu, başlangıç için zararlı bile olabilir." dedi. Bu küçük ışık Godfrey'i sevindirmeye yetmişti, devam etmek onunla tartışmak isterdi ama Nancy öylesine sakin ve keskindiki. Fakat kendisine karşı **henüz** ilgisiz değildi...

Priscilla'nın odaya girerek, "Sevgili çocuk, gel şu elbisenin bir çaresine bakalım," demesiyle Godfrey'in tartışma umudu suya düştü.

Priscilla'ya, "Artık gideyim," dedi.

Kaşları çok meşgul bir biçimde çatılmış ceplerinde bir şeyler arayan bu açık sözlü kadın, "Sizin gidip gitmemeniz beni ilgilendirmez," dedi.

Prıscilla'nın emriyle ayağa kalkan Nancy'ye bakarak, "Gideyim mi?" diye sordu.

Elbisesinin eteğine dikkatle bakarak eski soğukluğunu kazanmaya çalışan Nancy, "Nasıl isterseniz," dedi.

Bu gecenin elinden geldiğince zevkini çıkarmaya, yarını hiç düşünmemeye alelacele karar veren Godfrey, "Öyleyse kalıyorum," dedi.

BÖLÜM XII

Godfrey Cass, Nancy'nin tatlı varlığının verdiği unutkanlık iksirini yudumlayarak, diğer zamanlarda zihnini tırmalayan ve açtığı yarayla güneş ışığını gölgeleyen gizli ilişkiyi büsbütün unutmak isterken, Godfrey'in karısı kollarında bebeğiyle Raveloe'nun karla kaplı dar yollarında ağır, tereddütlü adımlarla ilerliyordu.

Yıybaşı gecesi yapılan bu yolculuk Godfrey'in çok öfkeli bir anında kendisini açıkça karılığa kabul etmektense ölmeyi tercih edeceğini söylediği zamandan beri kalbinde sakladığı önceden düşünülmüş bir intikam hareketiydi. O gece Kırmızı Konak'ta büyük bir eğlence olduğunu biliyordu: kocası onun varlığını kalbinin en karanlık köşesinde gizleyerek gülümseyecek ve bu gülümsemeler karşılıksız kalmayacaktı. Ama o. bu zevki mahvedecekti: kucağında saçlarıyla gözleri tıpkı babasına benzeyen bebeğiyle, yırtık-pırtık elbiseler içinde, bir zamanlar pekâlâ güzel olan solgun yüzüyle salona girecek ve Squire'e en büyük oğlunun karısı olduğunu açıklayacaktı. Perişan durumda olanlar çoğu zaman bu hallerinin kendilerinden daha iyi durumda olanların yaptığı haksızlıktan ileri geldiğine inanırlar. Molly üzerindeki eski elbiselerin kocasının ihmali sonucu olmadığını bi-

liyordu; bunlar onu bedenen de ruhen de esir eden, yalnız can çekişen ana şefkatiyle aç yavrusunun pençesine teslim etmek istemediği Afyon iblisinin marifetiydi. Bunu çok iyi bildiği halde, o perişan ve uyuşuk anlarında, zaruret ve sefalet duygusu durmadan Godfrey'e karşı bir kin ve intikam duygusuna dönüşüyordu. O varlık içerisindeydi, haklarını elde etse kendisi de varlık içerisinde olacaktı. Evlenmekten pişman olduğu ve büyük ızdırap çektiği inancı sadece bu kin ve garazı artırıyordu. Âdil ve kendini suçlayıcı düşünceler bizde nedense. göğün ve yerin en mükemmel dersleriyle, en temiz havada bile kolay kolay uyanmaz; böyle olunca, o beyaz kanatlı zarif melekler, bir bar kızının pembe kordeleler ile erkek şakalarını en seçkin anılar diye sakladığı o kirlenmiş zihnine nasıl girsinler!

Sabah erkenden yola çıkmış fakat yolda oyalanmış, tembelliğinin de dürtüsüyle sıcak bir sundurma altında beklerse karın duracağına kanaat getirmişti. Zannettiğinden de uzun süre beklemiş, karla kaplı eğribüğrü yollarda geç kaldığını anlayınca intikam amacının yakıcı ateşi bile mâneviyatının bozulmasına engel olmamıştı. Saat yediye geliyordu; bu sırada Raveloe'dan pek uzakta sayılmazdı ama bu birbirinin aynı yolları yolculuğunun sonuna ne kadar kaldığını bilecek kadar tanımıyordu. Teselliye ihtiyacı vardı, ve bildig tek teselli göğsünde sakladığı iblisti. Siyah parçacıkları çıkartıp dudaklarına götürmeden önce bir an du-

raladı: o anda ana sevgisi, unutmak yerine acı gerçeği tercih etmesi için adeta yalvardı; bebeği saran kollar uyuşabilir, sevgilisi yükün varlığını duyamazdı; gel vazgeç, varsın kolların sızlasın dedi. Ve Molly o anda elindekini fırlatıp attı.. ama attığı siyah parçacıklar değil boş bir şişeydi. Aralıklarından, hemen tülleniveren bir yıldızın göz kırptığı bulutlar altında yeniden yürümeye koyuldu; kar durduğu için dondurucu bir rüzgâr esmeye başlamıştı. Her adımda kendinden biraz daha geçiyor, farkında olmadan uyuyan çocuğu biraz daha fazla göğsüne bastırıyordu.

İblis ağır ağır amacına ulaşıyordu; soğukla yorgunluk yardımcılarıydı. Çok geçmeden, gözünde bütün geleceği silip yok eden müthiş bir istek duymaya başladı: olduğu yere uzanmak ve uyumak Adımlarının artık yol kenarındaki yeşil çitlere dokunmadığı bir yere geldi, çevresindeki geniş beyazlık ve irileşen yıldızlar dışında hiç bir şeyi farkedemeden gelişigüzel yürüdü. Bir katır tırnağı kümesinin yakınına çöktü; ne rahat bır yastıktı... ve kardan yatak ta yumuşacık. Ne yatağın soğukluğunu farkediyor, ne de çocuğun uyanarak ağlayabileceğini akledebiliyordu. Fakat kollarındaki o içgüdüsel sarılış henüz gevşememişti ve küçük çocuk dantelalı bir beşikte sallanırmış gibi mışıl mışıl uyuyordu.

Ama nihayet büsbütün kendinden geçti: parmaklar gevşedi, kollar kıvrıldı; sonra küçük baş

göğüsten yuvarlandı, mavi gözler iri iri açılarak yıldızlara baktı. Önce, "Anne," diye hafif bir ağıt duyuldu ve çocuk alıştığı yastığı, kolları, göğsü aradı; ama annenin kulağı sağırdı ve yastık arkaya doğru kayıyor gibiydi. Çocuk annesinin kardan ıslanmış dizlerine doğru yuvarlanırken gözüne beyaz zemin üzerinde parlayan bir ışık ilişti. Çocuklara özgü hızlı bir düşünce sıçramasıyla, gözünü parlak şeyden hiç ayırmadan hızla ona doğru gelen, fakat bir türlü ulaşamayan şeye yöneldi. Bu parlak ışığı mutlaka yakalamak gerekti; birden küçük çocuk dört ayak üzerine geldi, küçük elini pırıltıya doğru uzattı ama ışık böyle de ele geçmiyordu; başı bu kurnaz ışığın geldiği tarafa doğru çevrildi, dikkatle baktı. Çok parlak bir noktadan geliyordu, ayağa kalktı karlar arasında sendeliyerek yürümeye başladı; sarındığı eski kirli şal ardında sürükleniyor, küçük acayip başlık sırtında bir o yana bir bu yana sallanıyordu. Bu haliyle doğruca Silas Marner'in kulübesinin açık kapısından girdi, sıcak ocağın başına geldi. Ocakta yanan kütükler önüne kurusun diye serilmiş telizi (Silas'ın paltosunu) adamakıllı ısıtmıştı. Annesinin hiç aldırış etmeden uzun zaman yalnız bırakmasına alışkın olan çocuk çuvalın üzerine çöktü, küçük ellerini alevlere doğru uzattı; yumurtadan yeni çıkan kaz yavrusunun rahat bir nefes alması gibi tam bir memnuniyet içinde cıvıldamaya ve neşeli ateşle anlaşılmayan bir dilde konuşmaya başladı. Ancak, çok geçmeden sı-

caklık, uyku verici etkisini gösterdi, altın sarısı küçük baş eski çuvalın üzerine düştü, mavi gözleri ince, yarı saydam göz kapakları örttü.

Peki, bu garip ziyaretçi ta ocağının başına kadar gelirken Silas Marner neredeydi? Kulübedeydi ama çocuğu görmedi. Parasını kaybettiğinden beri birkaç haftadır zaman zaman kapısını açarak dışarı bakmayı âdet haline getirmişti; sanki parası veya ona ait bir iz, bir haber gelecekmiş gibiydi; esrarlı bir tarzda yola çıkan bu şeyi kulaklarını dört açarak ya da dikkatle gözleyerek yakalayabilirdi.Özellikle geceleri çıkrığı ile uğraşmadığı sıralar, kesin bir açıklamasını yapamıyacağı ve ancak taparcasına sevdiği bir şeyden ayrı düşen birisinin anlayabileceği bu hareketi sık sık tekrarlıyordu. Akşamın alaca karanlığında ve daha sonra gecenin pek te karanlık olmadığı sıralar Silas, Taş Ocağının etrafındaki o daracık manzaraya bakıyor ve etrafı, umutla olmasa bile büyük bir özlemle ve huzursuzlukla dinliyor ve gözetliyordu.

O sabah komşularından birisi bu gecenin Noel gecesi olduğunu, eski yılın çan sesleriyle çıkmasını, yeni yılın gene çan sesleriyle girmesini dinlerse bunun uğur getireceğini ve böylece belki de parasına kavuşabileceğini söylemişti. Bu sadece bir cimrinin yarı deli acayiplikleriyle Raveloe usulü alay etmekten başka bir şey değildi ama Silas'ın her günkünden daha fazla heyecanlanmasına epeyce yardımcı olmuştu. Havanın kararmaya baş-

lamasından beri kapısını tekrar tekrar açmış, her tarafın yağan karla örtüldüğünü görünce hemen gene kapatmıştı. Ancak, son açısında kar durmuş, bulutlar şurada burada açılmaya başlamıştı. Orada durdu, dinledi ve uzun süre gözleri yola dikili kaldı... yolda gerçekten ona doğru gelen bir şey vardı ama o bunu göremedi; sessizlikle bembeyaz kar örtüsü yalnızlığını büsbütün artırır, o müthiş özlemini soğuk bir umutsuzluğa dönüştürür gibiydi Tekrar içeriye girdi, sağ elini kapıyı kapatmak için kolun üzerine koydu fakat kapatamadı: parasını kaybettiğinden beri sık sık tutulduğu sara nöbetine gene yakalanmıştı. Tamamen açık ama görmeyen gözlerle put gibi duruyordu; eliyle açık kapıyı tutuyordu, içeriye girebilecek ne iyiye ne kötüye karşı koyacak hali yoktu.

Marner kendine gelince aynı durumda biraz daha kaldı sonra kapıyı kapattı: kendinden geçtiğinin, bu arada bir şeylerin değiştiğinin hiç farkında değildi, yalnız aydınlık biraz azalmış, kendisi epey üşümüştü. Herhalde, dışarıya bakarak kapıda çok kaldım diye düşündü. Ocağa döndü, kütükler bir yana düşmüştü ancak hafif, kızıl bir aydınlık veriyordu. Ocağın yanındaki sandalyeye oturdu, kütükleri bir araya getirmek için eğildi, bulanık gözlerine ocağın önünde yerde altınlar duruyormuş gibi geldi. Altınlar! Evet kendi altınları! Tıpkı kaybolduğu gibi esrarlı bir şekilde geri gelmişlerdi! Kalbi şiddetle çarpmaya başladı, bir

elini uzatıpta bulunan hazinesini avuçlarına alamadı. Altın kümesi heyecanlı bakışları altında pırıldıyarak büyüyor gibiydi. Nihayet eğildi, elini uzattı ama parmakları çok iyi bildiği sert madenin soğuk kenarları yerine, yumuşak, sıcak buklelere dokundu. Müthiş bir şaşkınlık içinde Silas dizleri üzerine çöktü, mucizeyi yakından incelemek için iyice eğildi: bu uyuyan bir çocuktu, başı sarı, yumuşak kıvrımlarla kaplı yuvarlacık bir şeydi. Sakın bu, rüyasına giren küçük kız kardeşi olmasındı? Ölmeden önce bir yıl kucağında taşıdığı kız kardeşi? O zaman, kendisi de yalın ayak, çorapsız küçük bir çocuktu. Şaşkınlık içindeki Silas'in ilk aklına gelenler bunlar oldu. Herhalde **rüya** görüyordu. Ayağa kalktı kütükleri bir araya getirdi, üzerine kuru yaprak, çalı çırpı attı, alevler parlada; fakat alevler hayali silemedi, sadece bir çocuğun küçük yuvarlak vücuduyla, eski elbiselerini daha belirli bir biçimde aydınlattı. Ama küçük kız kardeşine ne kadarda benziyordu. Silas hem büyük bir şaşkınlık hem de kafasına hücum eden anıların yükü altında çaresiz sandalyesine çöktü. Çocuk hiç farkında olmadan nasıl ve ne zaman içeri girmişti? Kapıdan hiç uzaklaşmamıştı ki! Bu soruyla birlikte, adeta onu bir yana istercesine eski eviyle, Lantern Yard'a giden eski sokaklar gözünün önüne geldi; bu hayalle birlikte o uzak sahnelerden ayrılmayan, kopmayan düşünceler. Bu düşünceler şimdi ona tıpkı canlandırılması imkânsız ar-

kadaşlıklar gibi yabancıydı. Fakat gene de ona bu çocuk, o uzak hayattan gönderilen bir haber gibi geliyordu; içinde, Raveloe'da hiç hareket etmeyen bazı şeylerin kımıldamasına yol açmış nicedir paslanan, sevgi ve şefkat tellerini harekete getirmiş, eskiden hayatına hakim olan bir kuvvetin varlığını hissetmekten duyduğu huşuya benzer bir duygu yeniden canlanmıştı. Anlaşılan hayali, çocuğun birdenbire ortaya çıkmasıyla uyanan esrar duygusundan henüz kurtulamadığı gibi, bu olayın tabiî bir şekilde meydana gelebileceğini düşünecek halde de değildi.

Ama yerden bir ağıt sesi gelmişti: çocuk uyanmıştı, Marner kucağına almak için eğildi. Çocuk kollarını boynuna doladı ve bütün çocukların uykudan uyanırken yaptığı gibi hem sesini yükselterek ağlıyor hem de "Anne" diye bağırıyordu. Silas çocuğu göğsüne bastırdı ve farkında olmadan yatıştırıcı bazı sesler çıkartmaya başladı. Sönen ateşin önünde soğuyan çorbası biraz ısıtılırsa çocuğa herhalde iyi gelir diye düşündü.

Ondan sonraki saat epey telâşlı geçti. Kendisi için kullanmaya kıyamadığı için bir köşede sakladığı kahverengi şekerle biraz tatlandırılan çorba küçüğün ağlamasını durdurdu ve çocuk kaşığı ağzına koyan Silas'a kocaman açtığı mavi gözleriyle bakmaya başladı. Biraz sonra dizinden kaydı, sendeliyerek etrafta dolaşmaya başladı; düşer de bir yanını acıtır diye Silas hemen ayağa fırladı. Ama

çocuk oturur durumda kendini yere bıraktı, canını yakıyormuş gibi ağlamaklı bir yüzle ayakkabılarını çıkartmıya çabaladı. Silas çocuğu tekrar dizlerine aldı; ıslak ayakkabıların ayaklarını üşüttüğü düşüncesi, bekâr geçen yılların uyuşturduğu aklına neden sonra geldi. Ayakkabıları çıkartması epey zor oldu; büyük sırlarla yüklü baş parmakları ile sevinçle oynamaya başlayan çocuk kıkırdıyarak silas'ı bu esrarı incelemeye çağırdı. Islak ayakkabılar nihayet Silas'a çocuğun karda yürümüş olduğunu hatırlattı ve çocuğun öyle düşündüğü gibi olağanüstü bir yoldan eve girmediği veya kulübeye bırakılmadığı düşüncesi kafasında uyanır gibi oldu. Bu yeni fikrin dürtüsüyle, başka ilişkiler kurmayı beklemeksizin çocuğu kollarına aldı, kapıya gitti. Kapıyı açar açmaz çocuk yeniden "Anne" diye ağlamaya başladı; Silas bu sesi çocuğun uykusundan uyanarak ilk defa ağlamasından beri duymadığını farketti. Biraz eğilince bâkir kar üzerinde küçük çocuk neredeyse Silas'ın kollarından kurtulacakmış gibi öne doğru sarkarak, "Anne! Anne!" diye tekrar tekrar bağırıyordu. Silas biraz dikkat edince önünde ot kümesinden fazla bir şey olduğunu gördü... bu bir insan vücuduydu; başı otların arasına gömülmüş, sürüklenen karla yarı yarıya örtülmüştü.

BÖLÜM XIII

Vakit, Kırmızı Konakta akşam yemeğinin erkenden yenildikten sonra eğlencenin başladığı, sıkılganlığın yerini rahat bir keyifliliğin aldığı, marifetleri olan beylerin nihayet oynak bir denizci dansı etmeye razı edilebildikleri bir sıraydı; Squire daha fazla briç masasında oturmaktansa yüksek sesle konuşup gülümsemeyi, etrafa enfiye dağıtmayı ve misafirlerin sırtlarını okşamayı tercih etmişti. Oysa bu tercih Kimble Amca'nın hiç hoşuna gitmemişti: çalışma saatlerinde durmadan bir oraya bir buraya seğirten doktor, kağıt oyunu ve konyak konusunda birden bire sertleşir, insafsızlaşırdı. Karşısındaki kağıtları dağıtmadan, şüpheli bir bakış atarak kağıtları karıştırdı değersiz bir kozu büyük bir tiksintiyle çevirdi; yüzünde böyle şeylerin olabildiği bir dünyada yaşamaya değmez, der gibi bir ifâde vardı. Gece, bu rahatlık ve keyif noktasına ulaşınca, yemek sırasındaki ağır görevleri biten uşak ve hizmetçilerin dansı seyrederek eğlenceden pay alma hakları vardı; böylece evin arka kısmı yalnız kalmış olurdu.

Holden Beyaz Salon'a iki kapı açılırdı; hava gelsin diye ikisi de ardına kadar açık bırakılmıştı. Ama alt yandakini hizmetçilerle köylüler doldurmuşlardı, yalnız üst yandaki serbesti. Bob Cass hızlı bir dansa ayak uydurmuş, kıvrak oğlunu gu-

rurla seyreden baba, oğlunun tıpkı gençlik günlerine benzediğini tekrar tekrar söylemişti; sesindeki tona bakılırsa bu marifet bir delikanlı için en büyük meziyetler arasındaydı. Üst kapıya yakın bir yerde danseden Bob'un çevresini bir delikanlı grubu çevirmişti. Biraz ötede Godfrey ayaktaydı; kardeşinin dansını hayranlıkla seyrettiği için değil, babasının yanındaki topluluğun arasında oturan Nancy'yi görebildiği için oradaydı. Yanlarına pek yaklaşmamasının sebebi Squire'in evlilik ve Miss Nancy Lammeter'in güzelliği konusunda yapabileceği ve gitgide daha belirli hale gelen babacan şakalarından kaçınmak içindi. Kardeşinin dansı bittikten sonra onunla tekrar dansetme ihtimali vardı, bu arada hiç belli etmeden onu uzun uzun seyretmek çok hoştu.

Ancak, Codfrey'in bu uzun bakışlardan birisinden kalktan gözleri, onu sanki bir hortlak görmüş gibi müthiş bir sarsıntıya uğratan bir şeyle karşı karşıya geldi. Bu, gün ışığının aydınlattığı ve saygıdeğer gözlerin hayranlıkla süzdüğü süslü cephenin ardındaki karanlık çıkmaz sokağa benzeyen gizli hayatıyla yakından ilgili bir hayaletti. Silas Marner'in kollarındaki kendi çocuğuydu. Aylardır çocuğu görmediği halde bu ondaki ilk izlenimdi, ama bu acayip ziyaretten şaşıran Mr. Crackanthrop ile Mr. Lammeter, Silas'a yaklaşırken içinde yanılabileceği konusunda bir umut belirdi. Söylenenleri işitebilmek için Godfrey de hemen yanlarına gitti;

kendine hakim olmaya çalışmakla beraber, bir gören olsa benzinin kireç gibi olduğunu ve titrediğini farkedeceğini biliyordu.

Ama o anda bütün gözler odanın öbür ucundaki Silas Marner'e dikilmişti. Squire de ayağa kalkmıştı, öfkeyle sordu: "Ne oluyor? Ne yapıyorsun? Buraya böyle niçin geldin?"

Silas ilk anda Mr. Crackenthrop'a, "Doktor için geldim, doktoru istiyorum," dedi.

Rahip, "Niçin? Bir şey mı oldu, Marner?" dedi. "Doktor burada ama niçin istiyorsun, sakin ol ve anlat."

Silas nefes nefese hafif bir sesle konuştu: "Bir kadın... zannederim ölmüş... taş ocağının yanında karın içinde... kulübemin biraz ötesinde."

Godfrey'in yüreği ağzına gelmişti; aynı anda müthiş bir endişeye ve korkuya kapıldı: ya kadın ölmemişse! Bu kötü bir korku, Godfrey gibi hassas bir insanın yüreğinde yuva tutabilecek çirkin bir endişeydi. Ne var ki, mutluluğu iki yüzlülüğe dayanan bir kimse için hassas bir yürek kötü dileklerin barınamıyacağı kadar emin bir yer değildir.

"Yavaş, yavaş," dedi. Mr. Crackenthrop, "sen hole geç ben doktoru bulurum," Sonra Squire'e fısıldadı: "Karın içinde bir kadın bulmuş, öldüğünü zannediyor. En iyisi biraz gizli tutmak, yoksa hanımlar korkabilirler. Fakir bir kadının soğuk ve açlıktan hastalandığını söyle. Gidip Kimble'i getireyim.

O sırada hanımlar, bu münzevî dokumacıyı böylesine garip şartlar altında buraya getiren sebebi merak ederek iyice yaklaşmışlar, tatlı çocukla ilgilenmeye başlamışlardı. Parlak ışıklarla kalabalıktan biraz korkan biraz da hoşlanan çocuk bazen kaşlarını çatarak yüzünü saklıyor, bazen başını kaldırarak etrafını tatlı tatlı süzüyor, sonra bir okşama ya da tatlı söz üzerine tekrar kaşlarını çatarak yeni bir kararla yüzünü gene gizliyordu.

Godfrey'e - içlerinde Nancy de vardı - birkaç hanım aynı anda, "Acaba çocuk kimin?" diye sordular.

Godfrey'in müthiş bir çaba sonucu dudaklarından dökülen cevap, "Bilmiyorum... galiba karın içinde bululanan fakir bir kadınınmış," oldu. (Hemen ardından, vicdanını yatıştırmak amacıyla içinden, "Sahiden O olduğuna emin değilim ki!" diye ilâve etti.)

İyi kalpli Mrs. Kimble, çocuğun üzerindeki kirli elbiselerin, sırtındaki süslü püslü dantellere dokunabileceği endişesiyle biraz tereddütlü olmakla beraber, "Marner Usta, öyleyse çocuğu buraya bırakın, kızlardan birine söylerim alır," dedi.

Silas birden bire, "Hayır... hayır!" diye karşılık verdi. "Ondan ayrılamam, onu bırakamam... bana kendi geldi... alakoymak hakkımdır."

Cocuğun elinden alınması teklifi Silas'a hiç beklemediği bir anda yapılmıştı, içinden gelen gü-

çlü bir dürtüyle söylediği sözler kendisine adeta bir keşif gibi geldi: daha bir dakika önce, çocuk konusunda belirli bir düşüncesi, bir niyeti yoktu.

Mrs. Kimble yanındakilere, biraz da şaşkın, "Duydunuz mu söylediklerini?" dedi.

Oyun odasından, oyunu yarıda bıraktığı için azıcık öfkeyle gelen, ama pek ayık sayılmadığı zamanlar da bile bu tatsız çağırılara mesleği gereği alışkın olan Mr. Kimble, "Hanımlar, lütfen biraz açılır mısınız?" dedi.

Squire, "Şu anda çıkıp gelmesi hiç te hoş olmadı, ne dersin ha Kimble?" dedi. "Senin delikanlıya... çırağa... adı neydi canım? pekâlâ gidebilirdi."

Kimble amca, "Gidebilirmiş!" diye bağırdı. "İş işten geçtikten sonra bunu söylemek neye yarar." Yanında Marner ardında Mr. Crackenthrop ile Godfrey acele odadan çıktı. "Bana kalın bir çift çizme buluver. Birisi Winthrop'lara koşsun Dolly'yi getirsin... bu işi en iyi o becerir. Ben yemekten önce buradaydı, acaba gitti mi?"

Marner, "Evet efendim, ona rastladım," dedi. "Ama kendisiyle konuşacak vaktim yoktu, sadece doktoru aradığımı söyledim, o da Squire'lerde dedi. Sonra koştum buraya geldim, evin arkasında kimse olmadığı için, toplantının yapıldığı salona girdim."

Parlak ışıklarla gülümseyen kadın yüzlerine ilgisini kaybeden çocuk, "Anne," diye ağlamaya baş-

ladı. Bu arada, anlaşılan çocuğun güvenini kazanan Marner'e sarılmaktan da geri kalmıyordu. Godfrey elinde çizmelerle döndü, çocuğun ağlamasıyla sanki içinde bir yerlerin ezilir gibi olduğunu hissetti.

Bir şeyler yapmış olmak için, telaşla, "Ben gidiyorum," dedi. "Gidip kadını... Mrs. Winthrop'u getireyim."

Marner'le beraber acele uzaklaşan Kımble amca, "Yok canım," dedi, "Gönder birisini alsın gelsin."

Mr. Crackenthrop, "Bir şey olursa bana haber yolla," diye seslendi ama doktor çoktan uzaklaşmıştı.

Godfrey de ortadan kayboldu; şapkasıyla paltosunu giymeyi nihayet akıl edebilmişti, fakat ayağındaki incecik ayakkabılara aldırmadan dışarı, karlar arasına fırladı.

Birkaç dakika sonra yanında Dolly ile Taş Ocağına giden yolda hızla ilerliyordu; birisine yardım uğrunda soğuğa ve kara göğüs germeyi çok tabiî gören kadının günlü, aynı duygu altında hareket eden bir beyzâdenin ayaklarının ıslanmasına katiyyen razı olmuyordu.

Saygılı bir sesle, "Dönseniz çok iyi olur," diyordu, "soğuk almanız için hiç bir sebep yok. Hem giderken lütfen kocama söyleyin de gelsin, herhalde Gökkuşağı'ndadır. Ama acaba işe yarayacak kadar ayık mı? Yoksa Mrs. Snell çocuğu göndersin, belki doktorun evinden bazı şeyler getirtmek gerekir."

Marner'in Kulübesinin karşısına geldikleri sırada Godfrey, "Hayır, dedi, "dışarıya çıktığıma göre artık dönmem. Ben burada bekleyim, "sen gir, Bir şey olursa beni çağırırsın."

Kapıya doğru yürüyen Dolly, "Peki efendim," dedi. "Çok iyi, çok yumuşak kalplisiniz doğrusu."

Godfrey'in kafası bu hakketmediği övgü karşısında bir burukluk duyamıyacak kadar karma karışıktı. Dızlerine kadar kara gömüldüğünün farkına varmadan bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Kulübede olup bitenler ve her ihtimalin geleceği üzerindeki etkisi dışında hiç bir şey düşünemiyordu. Yalnız tek bir şey daha aklına takılıyordu: ta derinlerde, korku ve ihtirasla karışık bir duygu bu ihtimalleri beklememesini, yaptığı işin sonucunu, kendi sefil karısını kabullenmesini, bu çaresiz çocuğun sorumluluğunu yüklenmesini emrediyordu. Ne var ki, Nancy ile evlenme ihtimalini bir yana itecek ahlâki cesarete sahip değildi; sadece bu zafı yüzünden ömrü boyu huzursuzluk verecek bir vicdanı ve kalbi vardı. Tam o anda aklı her şeyi bir yana ıterek, sadece kendisini o korkunç bağdan kurtaracak ihtimale takıldı kaldı.

İçinde diğer bütün şeylere hakim olan ses "Acaba öldü mü?" diyordu. "Eğer öldüyse Nancy ile evlenebilirim ve bundan böyle iyi bir insan olurum, saklayacak bir şeyim de kalmaz; çocuğa gelince, nasıl olsa bir çaresi bulunur." Ama bu hayalin

önünü başka bir ihtimal kapatıyordu: "Eğer yaşıyorsa, her şey bitmiş demektir."

Godfrey kulübenin kapısının açılıpta Mr. Kımble'nin dışarıya çıkmasına kadar ne kadar zaman geçtiğini hiç farketmedi. Alacağı haber ne olursa olsun duyacağı heyecanı bastırmaya hazır olarak amcasına doğru yürüdü.

"Buraya kadar gelmişken sizi bekleyeyim dedim," dedi.

"Dışarıya çıkmakla budalalık etmişsin, adamlardan birini niçin göndermedin? Yapılacak bir şey yok. Ölmüş, hem de saatlerce önce."

Yüzüne kan hücum ettiğini hisseden Godfrey, "Ne biçim bir kadın?" diye sordu.

"Uzun siyah saçlı, zayıf, genç bir kadın. Paçavralar içinde başı boş birisi, ama parmağında evlilik yüzüğü vardı. Yarın düşkünler evine kaldırırlar. Haydi gel gidelim."

"Bir bakıyım istiyorum. Böyle bir kadına galiba dün rastlamıştım, bir iki dakika geçmez size yetişirim."

Mr. Kimble yola koyuldu, Godfrey kulübeye doğru yöneldi. Dolly'nin itina ile yerleştirdiği yastıktaki ölü yüze sadece bir göz attı ama o mutsuz ve nefret edilen karısının bu son görüşünü okadar iyi hatırladı ki, on altı yıl sonra bu gecenin tam hikayesini anlattığı zaman yıpranmış yüzdeki bütün çizgiler gözünün önüne geldi.

Silas Marner'in kucağındaki çocuğu hafif hafif sallayarak oturduğu ocağa doğru döndü. Çocuk şimdi tamamen sakinleşmişti ama uyumuyordu; tatlı çorba ile sıcak oda onu iyice yatıştırmıştı, gözleri iri iri ama bakışları sakindi. İçimizde fırtınalar esen biz büyükler, bakışları sakin küçük bir çocuğun karşısında bir çeşit hayret duyarız; bu tıpkı, yerde veya gökteki sakin bir ihtişam veya güzellik, bir gezegenin devamlı pırıltısı, çiçeklerle donanmış bir yaban gülü ya da bir patikaya sessizce eğilmiş bir salkım söğüt önünde duyduğumuz hayrete benzer. İri mavi gözler Godfrey'in gözlerine herhangi bir huzursuzluk ya da bir tanıma belirtisi olmadan öylece bakıyordu: çocuk babasından gözle görülebilecek, kulakla duyulabilecek hiç bir istekte bulunmuyordu; mavi gözler ondan ağır ağır uzaklaşarak, üzerine iyice eğilmiş dokumacının acayip yüzüne dikildiği ve küçük bir el Marner'in karışık yanağını sevgiye benzer bir hareketle çekmeye başlayınca babanın içinde pişmanlıkla sevincin çarpıştığı bir dizi garip duygu uyandı; bu küçücük kalbin çırpıntısı ile kendi kalbindeki yarı kıskanç hasret arasında hiç bir bağ yoktu.

Godfrey elinden geldiğince ilgisiz bir sesle, "Çocuğu yarın kilise yardım kuruluna götürürsün, değil mi?" diye sordu.

Marner sertçe, "Kim demiş?" dedi. "Yoksa zorla mı elimden alacaklar?"

"Burada alıkoymak istemezsin herhalde.. senin gibi ihtiyar bir bekâr?"

"Birisi çıkıp ta onu alma hakkını isbat edene kadar burada kalacak. Annesi öldü, sanırım babası da yok: o da yalnız... ben de yalnızım. Param gitti, nereye bilmem... şimdi bu geldi, nereden bilmem. Hiç bir şey bilmiyorum, sadece hayret içindeyim."

"Zavallı küçük! Elbise falan almak için sana biraz para vereyim."

Elini cebine soktu, yarım lira buldu, Silas'ın eline sıkıştırdı, Kimble'de yetişmek için acele kulübeden çıktı.

Yaklaşırken, "Gördüğüm kadın değilmiş," dedi. "Güzel küçük bir çocukcuk: ihtiyar galiba alıkoymak istiyor; onun gibi bir cimri için acayip bir hareket. Yardım olsun diye ufak bir para bıraktım. Kilise çocuğu herhalde zorla almaya kalkışmaz."

"Hayır, ama eskiden olsa bu işi ben yapardım, artık çok geç. Çocuk ateşe koşsa teyzenin yakalıyacak hali yok, çok şişman. Yalnız oturup, ürkmüş dişi domuz gibi homurdanmayı bilir. Amma da budalasın Godfrey, bu incecik dans ayakkabılarıyla, çoraplarla buraya gelinir mi oğlum? Hem de gecenin yakışıklılarından idin yani! Bu numaralar da ne oluyor: yoksa Miss Nancy zalimlik etti de ayaklarını ıslatarak intikam mı almaya kalktın?"

Amcasının gösterdiği bu bahaneden yararlanan Godfrey, "Ah," dedi, "bu gece herşey tatsızdı. Dur-

madan hoplayıp zıplamaktan, nezaket gösterisi yapmaktan canım çıktı. Miss Gunn ile bile dans etmek zorunda kaldım."

Kaçamak sözler ile ufak tefek yalanlar kendisini temiz tutmaya çalışan bir ruh için, büyük bir sanatçının ancak kendi gözünün farkedebileceği hatalı bir çizgi çizmesi kadar huzursuzluk vericidir ve zamanla bir süsmüş gibi kabul edilebilir.

Godfrey Beyaz Salona kuru bir ayakkabıyla ve doğruyu söylemek gerekirse bir ferahlık ve hoşnutluk duygusu içinde döndü. Şimdi artık her fırsatta Nancy Lammeter'e en tatlı sözleri söyleyebilir, hem ona hem kendisine tam onun istediği gibi bir insan olacağını rahatça vadedebilirdi. Karısının tanınma tehlikesi de yoktu: o günler doğru dürüst araştırma soruşturma yapılmayan günlerdi. Evlilik kaydına gelince, uzun süre önce, sayfalar altına gömülüp gitmişti, ondan başka da kimseyi ilgilendirmezdi. Dönerse Dunsey ihanet edebilirdi ama onu da susturmak mümkün olurdu.

Olaylar bir insanın korkutuğundan çok daha iyi gelişirse bu onun hareketinin zannetiğinden daha az budalaca ve kabahatlı olduğunu göstermez mi? Bize iyi davranılınca elimizde olmadan, pek öyle fazilet yoksunu olmadığımızı düşünmeye başlarız; iyi talihimizi bozmak yerine kendimize artık iyi gözle bakmalıyız deriz. Geçmişi Nancy Lammeter'e itiraf edip te hem kendi mutluluğunu hem onun

mutluluğunu — onun kendisini sevdiğine biraz emindi— bozmanın ne gereği vardı. Çocuğa gelince, bakımıyla ilgilenir, büsbütün yalnız bırakmazdı; sahip çıkmak dışında her şeyi yapardı. Babasının sahip çıkmamasıyla belki de hayatta daha mutlu olurdu... hem geleceğin ne getireceğini kim bilebilirdi? Ayrıca... artık başka sebebe ihtiyaç var mıydı? Öyleyse, bu durumda çocuğa sahip çıkmamakla baba da daha mutlu olurdu.

BÖLÜM XIV

Raveloe'de o hafta bir fakir toprağa verildi, ve Batherley'de Kench Yard'da, son yıllarda oraya oturmak üzere gelen siyah saçlı sarışın çocuklu kadının oradan gittiği öğrenildi. Molly'nin insanların gözünden kaybolmasının sözle ifadesi işte bu kadardı. Oysa, herkes için güz yaprağı kadar önemsiz olan bu ardından göz yaşı dökülmeyen ölünün bazı insanların hayatı için adeta kader tayin edici bir güç taşıdığını son anına kadar neşe ve kederlerinin sebebi olduğunu biz yakından biliyoruz.

Silas Marner'in, "serserinin çocuğunu" alıkoyma kararı daha fazla bir ilgi konusu olduğu gibi köyde parasının çalınmasından beri tekrar onu günün konusu haline getirdi. Felâkete uğradığı tarihte kendisine karşı duyulan yumuşama, kuşkuların ve nefretin eriyerek 'yalnız ve kafadan sakat' bir insana karşı duyulan küçümseyici bir merhamete dönüşmesine şimdi özellikle kadınlar arasında daha canlı bir sevgi eklenmişti. Çocukların "sağlıklı ve tatlı" yetiştirilmesinin ne demek olduğunu bilen seçkin analarla, çocukların karınları tok sırtları pek oldukları halde sırf edepsizlikleri yüzünden ayaklarını uzatıp kollarını kavuşturarark şöyle bir oturmalarına meydan verilmemesinin ne demek olduğunu çok iyi bilen tem-

bel analar, yalnız bir adamın iki yaşındaki bir çocuğa nasıl bakacağı konusunda aynı derecede fikir yürütüyorlar ve tavsiye konusunda aynı derecede cömert davranıyorlardı: seçkin analar sadece ne yapması gerektiğini söylüyorlar, tembel analar ise neleri yapamıyacağını sayıp döküyorlardı.

Seçkin analar arasında Dolly Winthrop'un dostça tavsiyeleri Marner için en uygun olanıydı, çünkü bunları yüksek perdeden talimat gösterisine çevirmiyordu. Silas kadına Godfrey'in verdiği yarım altın lirayı österdi, çocuğa giyecek alması konusunda ne yapması gerekteğini sordu

Dolly, "Aaa Marner Usta," dedi, "bir çift ayakkabıdan başka hiç bır şey almaya lüzum yok, Aaron'un beş yıl önceki çamaşırları olduğu gibi duruyor. Çocuk elbisesine para harcamak boşuna ısraf, maşallah hepsi de bahar çimeni gibi büyüyüveriyorlar."

Aynı gün Dolly bir çıkınla geldi, minik çamaşırları birer birer ve sırasıyla Marner'e gösterdi, çoğu yamalı ve dikişliydi ama yeni biten ot gibi temiz ve intizamlıydı. Bu, sabun ve suyla başlayan büyük bir merasimin başlangıcıydı ve bu törenden Bebek yeni bir güzellikle çıkarak Dolly'nin dizlerine oturdu; ayak parmaklarıyla oynuyor, cıvıldıyor, vücuduyla ilgili yeni bir keşifte bulunmuş gibi ellerini birbirine vuruyordu. Neşesini bazen, "gug-gug-gug" diyerek bazen "Anne" diyerek dile

gitiriyordu. "Anne" sözü bir ihtiyaç ve sıkıntı ağıdı değildi, bebek bunu, ne yumuşak bir ses ne de okşama beklemeksizin söylemeye alışmıştı.

Altın bukleleri okşayan öpen Dolly, "Cennetteki melekler de bu kadar güzel olabilir," dedi. "O kirli paçavralar içinde olduğunu düşünmek... zavallı ana donarak ölmüş, amma Marner Usta, Onlar bu çocuğu korumuşta senin kaplına kadar getirmişler. Kapı açıkmış, karlar üzerinden yürüyerek aç bir narbülbülü gibi içeriye girivermiş. Kapı açıktı demiştin. değil mi?"

"Evet," dedi Silas düşünceli, "evet.. kapı açıktı. Para nereye gitti bilmiyorum... bu nereden geldi, onu da bilmiyorum."

Çocuğun içeriye girişinin farkına varmadığını kimseye söylememişti; kendisinin de şüphe ettiği gerçeğe —yani o anda kendinden geçmiş olabileceği gerçeğine— yönelebilecek sorular sorulmasından çekiniyordu.

Dolly yumuşak ve ciddî bir sesle, "Evet," dedi, "tıpkı, gece gündüz uyumak uyanmak, yağmur mahsul gibi... biri gider öteki gelir, ve biz nasıl olduğunu da nereye olduğunu da bilemeyiz. Çalışırız, çabalarız, kafa yorarız ama gene de elimizden bir şey gelmez; büyük şeyler bizim çabamıza bakmadan olup biterler. Bana kalırsa küçüğü alakoymakla iyi ettin Marner Usta. Kim ne derse desin sen, onun sana gönderildiğine in-

anıyorsun, önemli olan da bu. Küçükken biraz sıkıntı çekeceksin ama ben her zaman seve seve gelir sana yardım ederim. Çoğu gün boş zamanım oluyor, insan sabah erken kalkınca saat ona doğru saat adeta duruyor yemeğe de epey zaman kalıyor. İşte o sıra gelir çocuğa göz kulak olurum, hem de memnuniyetle,"

Silas biraz tereddütle, "Teşekkür ederim... çok teşekkür ederim," dedi. "Bana sadece yapacağım işleri söyleseniz yeter," diye sıkıntıyla ilâve etti. Öne doğru eğildi, çocuğa biraz da kıskınçlıkla baktı: başını Dolly'nin koluna dayamış, ona uzaktan hayatından memnun memnun bakıyordu "Ama ona hep ben bakmak isterim, yoksa başkasına düşkün olur, beni sevmez. Evde kendi işimi kendim görürdüm... şimdi de öğrenirim."

Dolly yumuşakça, "Tabiî tabiî" dedi, "Çocuğa iyi bakan ne erkekler gördüm. Erkeklerin çoğu beceriksiz ve huysuzdur —Tanrı affetsin— ama içmedikleri zaman hiç de fena değillerdir, tabiî yara sarmak müstesna, bu işler biraz sabır ister de." Dolly küçücük gömleği aldı, çocuğa giydirirken konuşmasına devam etti: "Bakın önce bunu teninin üzerine giydireceksiniz."

Marner uysal bir sesle, "Evet," dedi. Gözlerini bu işin sırrını çözmek için iyice yaklaştırdı, o sırada Bebek, küçük kollarıyla başını tuttu, mırıltılı sesler çıkartarak dudaklarını yüzüne koydu.

Dolly bir kadının müşfik edasıyla, "Bak görüyor musunuz, sizi ne kadar çok seviyor," dedi. "Kucağınıza gelmek istiyor, haydi git bakalım. Alın Marner Usta, çamaşırlarını siz giydirebilirsiniz, böylece ilk günden beri ona kendiniz bakmış olursunuz."

Marner çocuğu dizlerine aldı; hayatına bilmediği bir şeyin doğması üzerine esrarlı bir duyguyla titriyordu. İçinde düşünce ile duygu öylesine karma karışıktı ki, bunları dile getirmeye çalışsa, altınları yerine çocuğun geldiğini... altının çocuğa dönüştüğünü ancak söyleyebilirdi. Çamaşırları Dolly'den aldı, onun talimatına göre giydirmeye başladı; tabiî bebeğin Jimnastiği ile ara sıra durarak.

"Gördünüz mü ne kadar kolay Marner Usta. Fakat çıkrıkta çalışırken ne yapacaksınız? Her gün biraz daha ayağı yer tutacak yaramazlaşacak; öyle, öyle, Tanrı korusun. İyiki mangal yerine yüksek ocağınız var, ateşe pek uzanamaz. Yalnız, ortalıkta kırılıp dökülecek, parmaklarını kesecek bir şey bulunursa hemen ona saldırır... bunu hiç unutmayın."

Silas zihni biraz karışmış, bir an düşündü, nihayet, "Çıkrığın ayağına bağlarım," dedi. "Uzun sağlam bir iple bağlarım."

"Güzel belki de bu yeter; kız çocuğu ne de olsa oğlandan daha kolay idare edilir. Oğlan çocuğunun ne olduğunu bana sor: tam dört tane büyüttüm. On-

ları böyle bağlamaya kalksam Tanrı bilir ne olurdu, domuz yavruları gibi kıymametleri kopartırlardı. Sana küçük sandalye ile oynaması için kırmızı kumaş parçaları, ufak tefek bir şeyler getireyim; sandalyeye oturur onlarla canlıymış gibi çene çalar. Eğer Tanrı günah yazmayacağını bilsem, oğlanlardan birisinin kız olmasını dilerdim. Ona yemek pişirmeyi, yama yamamayı, örgü örmeyi, herşeyi öğretirdim. Ama bütün bunları büyüyünce buna öğretirim değil mi Marner Usta?"

Marner biraz telâşla, "Ama o **benim** yavrum olacak," dedi. "Kimsenin değil."

"Tabiî öyle, tıpkı babasıymışsın gibi hakkın olacak ama, ona göre de yetiştirmelisin..." Daha önceden açmak istediği noktaya nihayet gelmişti: "Ama onu gerçek Hıristiyanların çocukları gibi yetiştirmelisin, kiliseye götürmeli ilahileri öğretmelisin; benim küçük Aaron gibi, 'İnanıyorum'u, başka şeyleri 'Dilinle de elinde de kimseyi incitme'yi güzelce söyleyebilmeli, tıpkı papaz yardımcısı gibi. Öksüz yavrunun hakkı geçmemesi için bütün bunları yapmalısın Marner Usta."

Marner'ın soluk yüzü yeni bir endişe altında kızardı. Aklı, uygun bir karşılık verebilmesi için Dolly'nin kelimelerini kesin bir değerlendirmeye tâbî tutmakla meşguldü.

Kadın devam etti: "Bana kalıra, zavallı küçük vaftiz edilmediğine göre en iyisi rahiple bir ko-

nuşmak; eğer sen istemezsen, ben hemen bu gün Mr. Macey ile konuşurum. Eğer çocuk doğru yoldan çıkar da sen ona gerekli şeyleri yapmazsan, onu tehlikelerden kurtarmak için dinin emrettiği şeyleri öğretmezsen— bu dünyada yatağında daima bir diken olacağı gibi, öte dünya da da, kendiliğinden çıkıp gelen zavallı bir çocuğa gerekli yardım yapılmazsa insan herhalde yattığı yerde rahat edemez."

Dolly de şimdi susup beklemeye yatkındı; basit inancının gereklerini içtenlikle dile getirmişti, sözlerinin Silas üzerinde istenilen etkiyi yapıp yapmadığını bilmek istiyordu. Silas ise şaşkınlık ve merak içindeydi, Dolly'nin 'vaftiz' sözü ona pek bir şey anlatmamıştı. O yalnız baptizm kelimesini duymuştu ve bunun da ancak büyük insanlar için söz konusu olduğunu görmüştü.

Nihayet çekinerek, "Vaftiz sözüyle ne demek istedin?" diye sordu. "Bu yapılmazsa herkes ona iyi davranmaz mı yani?"

Yumuşak bir üzüntü belirtisi ve merhametle, "Ah, ah! Marner Usta," dedi. "Sana dualarımızı öğretecek, bizi kötülüklerden koruyacak sözleri, şeyleri belletecek anan baban yok muydu senin?"

Silas yavaş bir sesle, "Evet," dedi, "bunları epeyce bilirim... daha doğrusu bilirdim... ama sizin usullerinız başka: benim memleketim epey uzaklarda kaldı." Bir an duraladı ve sonra daha kararlı

devam etti: "Fakat çocuk için, yapılabilecek her şeyi yapmak isterim. Bu memlekette onun yararına olan herşeyi söyle ona göre yaparım."

İçten içe pek sevinen Dolly, "Çok güzel Marner Usta," dedi, "Mr. Macey'e rica ederim, bu konuyu rahiple konuşur, sen de bir isim bul, vaftiz edilirken mutlaka bir isim de koymak gerekir."

"Anamın adı, Hephzibah idi, kızkardeşimın de ismi öyle konmuştu."

"Oo, epeyce güç bir ad, sanırım Hıristiyan adı da değil."

Eski bildiklerini hatırlayan Silas, "İncil' de var bu ad," dedi.

Silas'ın bu konudaki bilgisinden biraz şaşıran Dolly, "Öyleyse hiç söz söylememeliydin," dedi. "Ama biliyorsunuz ben allâme değilim, kelimeleri de zorla anlıyorum. Kocam daima, sapla samanı karıştırdığımı söyler, Allah selâmet versin o çok zekidir. Ama, gene de, sizin gibi az konuşan birisi için kızkardeşinizin bu adı epey zor gelmiştir, değil mi Marner Usta?"

"Biz kısaca Eppie derdik."

"Güzel, ismın kısaltılmasında bir sakınca olmadığına göre, belki böylesi daha da kullanışlı olur. Şimdi gideyim, bu konuyu hava kararmadan görüşeyim; size iyi şanslar dilerim, zaten göreceksiniz, küçük yetime hizmet ettikçe talihiniz

açılacak; geriye bir de iyi fikirlerin aşılanması kalıyor. Bezlerin yıkanmasına gelince ben oları bir çırpıda çıkarıveririm. Ah kutsal melek bugünlerde benim Aaron'u getireyim de Bebeğe hem babasının yaptığı küçük arabayı hem de siyah beyaz köpek eniğini göstersin."

Çifte vaftizin ahven-i şer olduğuna karar veren rahip Bebeği Vaftiz etti; bu vesileyle elinden geldiği kadar kendine çekidüzen veren Silas ilk defa kilisede arz-ı endam etti ve komşularının kutsal saydığı şeylerden payını aldı. Kilisede duyduğu ya da gördüğü hiç bir şey ona eski inancı ile ilişkili gelmedi; daha önceki hayatında ibadet daima sevgi ile titremeye hazır güçlü bir duygu ile beraber olurdu, basmakalıpl sözlerin, fikirlerin bunda bir yeri yoktu. Şimdi uzun yıllardır bu duygu da uykuya dalmıştı. Vaftiz ile kiliseye gitme konusunda, Dolly'nin bunların çocuğun iyiliğine olduğunu söylemesi dışında belirli bir düşüncesi yoktu; bu şekilde haftalar haftaları izledikçe çocuk, kendi hayatıyla, şimdiye kadar daima kaçındığı hayatla arasında yeni yeni bağlar kurdu. Hiç bir şeye ihtiyacı olmayan, kilitli kapılar ardında tapınılması gereken, gün ışığından uzak, kuşların şarkılarına sağır, tek bir melodi beli bilmeyen altının aksine Eppie, bitip tükenmez istekleri arzuları olan, gün ışığını arayan ve seven, her sese her oyuna tutkun, her şeyi deneyen, yeni yeni neşeler peşinde koşan, bakan, her gözü insan sevgisiyle dolduran bir yara-

tıktı. Altın, düşüncelerini, kendinden başka bir yere çıkmayan kısır bir döngü içinde tutardı; fakat Eppie, düşüncelerini ileriye doğru iten, onları daima aynı kör çıkmaza götüren yoldan çok daha ilerilere götüren değişimler ve umutlarla dolu bir şeydi; bu düşünceler taa Eppie'nin büyüyüpte babası Silas'ın onu nasıl yetiştirdiğini anlamaya başladığı yıllarda olabilecek yeni şeylere, komşu aileleri bir arada tutan bağların o zamanki hallerini hayal etmeye kadar sürüklüyordu. Altın daima, daha uzun, daha uzun süre çıkrığın başında oturmasını, çıkrığın tiktakları ile ağın git gelleri dışında herşeye kör ve sağır kalmasını istiyordu, oysa Eppie ona, dokumayı bıraktırıyor, her duralamayı şenliğe çeviriyor, taptaze hayatıyla uyuyan duygularını uyandırıyor, baharın ilk güneşiyle uyanan sinekler bile sırf onu sevindirdiği için Silas'a da keyif veriyordu.

Güneşin ışığı kuvvetlenip günler uzayıpta kırlar gelin çiçekleri ile donanınca Silas'ın öğle güneşinde veya gölgelerin fundalar altında uzandığı ikindi vakti Eppie ile beraber Taş Ocağı'nın ötesinde çiçeklerin bol olduğu bir yere başı açık yürüdüğü görüldü. Orada her zamanki yerlerine gelince Silas oturur, Eppie badi-badi yürüyerek çiçek toplar, pırıltılı taç yapraklar üzerinde mırıldanan kanatlı böcekleri sorar, boyuna çiçek taşıyarak "Daddad'ın" dikkatini üzerinde toplardı. Sonra kulağını ani bir kuş sesine diker, Silas pek sevineceğini bildiği için elini dudaklarına götürerek susalım işareti

verir, ve kuş bu sessizlik içinde yeniden ötmeye başlayınca kız zafer çığlıkları ata ata gülerdi. Çiçekler arasında böyle otururken Silas bir zamanlar çok iyi tanıdığı otları yeniden aramaya başladı; değişmeyen çizgileri ve işaretleri ile avucunda duran yapraklar onda bir yığın anının bir anda uyanmasına yol açtı, çekinerek bu âlemden uzaklaşan Silas, Eppie'nin küçük, rahat dünyasına sığındı.

Çocuğun aklı bilgiye doğru açılırken onun kafasında da anılar uyanıyordu: onun hayatı yaprak yaprak açılırken, soğuk, dar hücrede çoktan uyuşmuş ruhu da uyanıyor, hafif titremelerle kendine geliyordu.

Bu, her geçen yıl güç kazanan bir etkiydi: Silas'ın kalbini harekete getiren sesler gitgide daha fazla anlam kazanıyor, kesin ve belirli cevapları gerektiriyordu. Çevresindeki sesler ve biçimler Eppie'nin kulaklarına ve gözlerine daha fazla bir şeyler söylüyor, "Dad—dad'in" cevap vermesi ve açıklaması gereken şeyler günden güne artıyordu. Ayrıca, üç yaşına basan Eppie'nin yaramazlık yetenekleri de maşallah epeyce gelişti: baş ağrıtmak için akla hayale gelmedik yollar buluyordu; böylece Silas'ın sadece sabırlı olması yetmiyor, daha dikkatli olması, olayların nedenlerini de araştırması gerekiyordu. Sevgiyle bağdaşmıyan çarelere baş vurmasını gerektiren böyle anlarda zavallı Silas şaşkına dönüyordu. Dolly Winthrop ceza vermenin Eppie'ye iyi geleceğini söylüyordu; kaba yerlerini ara sıra okşamaksızın bir çocuğu terbiye etmek imkânsız diyordu.

Bu Konuda epey kafa yorduğu anlaşılan Dolly, "Tabiî başka bir yol daha var Marner Usta," dedi. "Bir defa da kömürlüğe kapamayı denebilirsin. Ben bizim Aaron'a böyle yapmıştım; en küçüğüm olduğu için elim bir türlü dayağa gitmiyordu. Kömürlükte de bir iki dakikadan fazla tutmaya gönlüm razı olmuyordu ama bu süre de üstünü başını kapkara etmesine yetiyordu; haydi bakalım işin yoksa üst-baş yıka, fakat gene de bu, sopadan daha etkili oluyordu. Artık senin vicdanına kalmış Marner Usta: ikisinden birisini mutlaka seçmen lâzım, ya sopa ya kömürlük... yoksa maşallah öyle şımarır ki, bir daha baş edemezsin."

Silas bu son sözlerdeki hazin gerçeği çok iyi anlıyordu ama önündeki iki cezalandırma yönetimi karşısında bir türlü karar veremiyordu: Eppie'yi incitmekten çok sevgisinin azalmasından korkuyordu. Yüreği sevgi dolu Golyat bile o dev gibi vucuduyla, çekersem canı yanar ya da ip kopar korkusuyla küçücük bir şeyin elini kolunu bağlamasına göz yummamış mıydı? Öyle anlaşılıyordu ki, o küçük çarpışık adımlarıyla Silas babayı yaramazlık fırsatını ele geçirdiği bir sabah iyice peşinden koşturacaktı.

Silas çalışırken kızı uzun, kalın bir bezle belinden tezgahın ayağına bağlıyordu. İpin ufak karyolasına gidip üzerine oturabileceği kadar uzun ama tehlikeli tırmanmalarına da yetmiyordu. Güneşli bir yaz sabahı Silas tezgaha yeni bir iş

bağlamakla fazlasıyla meşguldü. Böyle zamanlarda makas kullanması gerekliydi ve makas, Dolly'nin özel uyarmaları sonucu Eppie'nin ulaşamıyacağı yerde dikkatle saklanırdı. Ama ne yaparsınız ki, makasın şıkırtısı da kızın kulağına pek hoş geliyordu, bu şıkırtıların sonuçlarını dikkatle gözetleyen Eppie, "aynı nedenler aynı etkiler doğurur" felsefî sonucuna ulaştı. Silas çıkrığın başına geçti ve dokuma gürültüsü başladı; makası Eppie'nin kollarının yetişebileceği ufak bir rafın üzerine koymuştu. Fırsat kollayan kız küçük bir fare gibi köşesinden sürünerek yaklaştı, makası ele geçirdi, tekrar yatağa döndü, sırtını dönerek oturdu Makası kullanma konusunda karar çoktan verilmişti zaten; belindeki bağa tırtırlı ama etkili bir makas attıktan sonra bir anda gün ışığının göz kırptığı kapıdan dışarı çıkıverdi; oysa Silas fakiri, kız bugün amma da uslu oturuyor diye geçiriyordu içinden. Ancak makasa ihtiyacı olduğu anda müthiş gerçeğin farkına vardı: Eppie yapayalnız sokağa fırlamış, belki de Taş Oacğına düşmüştü! Müthiş bir korkuyla dışarı fırladı, "Eppie?" diye bağırmaya başladı. Endişeyle bir oraya bir buraya koşuyor, düşebileceği derin oyuklara bakıyor, birikinti suyun düz kırmızı yüzünü dehşetle araştırıyordu. Alınında soğuk ter taneleri birikmişti. Acaba dışarı çıkalı ne kadar olmuştu? Tek bir ümit vardı: çitin altından sürünerek çıkmış, her zaman götürdüğü kırlara gitmiş olabilirdi. Ama otların

boyu o kadar uzundu ki orada olsa bile görünmesi imkânsızdı, ancak Mr. Osgood'un ekinlerini çiğneyerek yakından aramak gerekirdi. Çaresiz, bu uygunsuz hareket yapılacaktı; çitlerin o yanını bu yanını iyice gözden geçiren zavallı Silas çayırlığa atladı, bozuk gözleriyle her kuzu kulağı topluluğunun andında Eppie'yi görerek, ama o yaklaştıkça o da uzaklaşarak tarlayı bir baştan bir başa geçti. Bütün aramaları boştu. Çiti aşarak yandaki tarlaya geçti, yazın sıcağıyla suyu çekilen ve etrafta yapışkan bir balçık bırakan küçük bir gölcüğe umudu kırılarak yaklaştı. Ama Eppie orada oturmuş, derin bir at nalı izine su duldurmak için kova gibi kullandığı küçük botuyla keyifli keyifli konuşuyordu; çıplak ayakları zeytin yeşili çamura rahatça gömülmüştü. Kızıl başlı bir dana karşıki çalıların arasından kendisini kuşkulu gözlerle süzüyordu.

Hıristiyanlığın törelerine göre vaftiz edilmiş bir çocuğun bu hareketi düpedüz bir sapmaydı ve mutlaka cezalandırılması gerekti; ama gelin görün ki, hazinesine yeniden kavuşan Silas sevinçle öylesine kendinden geçmişti ki, sadece çocuğu yerden kaparak almış yarı hıçkırıklı öpücükere boğmakla kalmıştı! Kucağında taşıyarak eve döndükten, yıkama gireğini düşünmeye başladıktan sonra, Eppie'yi cezalandırması icap ettiği aklına geldi, "bu ona bir ders olmalıydı." Tekrar kaçabileceği ve başına bir iş açabileceği düşüncesi bu konudaki kar-

arını pekiştirmişti. İlk defa kömürlüğü —ocağın yanındaki küçük dolap— denemeye karar verdi.

Kızı dizlerine oturttu, çamurlu ayakları ile elbiselerini göstererek birdenbire, "Yaramaz, yaramaz Eppie," diye başladı. "Makasla bağı kesip kaçacak kadar fena çocuk. Bu yaramazlığı için şimdi Eppie kömürlüğe girecek. Baba onu şimdi kömürlüğe koyacak."

Silas bunun yeter bir göz dağı olacağını ve Eppie'nin ağlamaya başlayacağını ummuştu. Oysa çocuk bu teklifi yeni bir eğlence çeşidi gibi alarak dizlerinde oynamaya başladı. Ama ne olursa olsun işi sonuna kadar götürme gereğini duyarak kızı kömürlüğe koydu, pek şiddetli bir tedbire baş vurduğu duygusuyla titreyerek kapısını kapadı. Bir an hiç ses çıkmadı, ardından, "aça-aca" diye hafif bir ağıt duyuldu. Silas çocuğu çıkardı ve, "Artık Eppie bir daha yaramazlık yapmayacak, yoksa kömürlüğe girecek... kapkara, pis bir yer."

O sabah dokuma işine epey ara verildi, Eppie'nin yıkanması, yeni çamaşırlar giymesi gerekiyordu. İnşallah bu ceza etkili olur, ilerde böyle vakit kaybını engellerdi... ama biraz daha ağlasa iyi olurdu galiba.

Çocuğun temizliği yarım saatte bitti. Bez ipi elinde evirip çeviren Silas, artık bağlamadan da o gün Eppie'nin uslu duracağını düşünerek bir yana attı. Küçük sandalyesini çıkrığın yanına koymak

için arkasını döndüğünde Eppie gene eli yüzü kapkara, kömürlükten başını uzattı, "Eppie kömüylüğe giydi," dedi.

Kömürlük terbiyesinin bu toptan başarısızlığı cezanın etkisi konusunda Silas'ın inancını sarstı. Dolly'ye, "canını yakmadığım için işi eğlenceye aldı," dedi. "Canını yakmama da inkan yok Mrs. Vinthrop. Arasıra yaramazlık etse hadi neyse ama her an bir şey buluyor."

Dolly anlayışla, "haklısınız Marner Usta," dedi. "Mademki şuna buna ellemesini korkutarak engelliyemıyorsun, bunları ulaşamıyacağı yere koyacaksın. Ha köpek yavrusu ha çocuk hiç fark yoktur. Onlar da öyle; diyelim ki, pazar günleri giydiğin şapkayı ortada bıraktın, alıp sürükler, didik didik ederler. Dişleri kaşınır, ne yapsınlar."

Böylece Eppie cezasız, dayaksız büyüdü, bütün yaramazlıklarının yükünü baba Silas tevekkülle taşıdı. Taş kulübe onun için, her yanı sessiz bir sabırla kaplı yumuşak bir yuva oldu; kulübenin ötesindeki dünyada da kaş çatılması ve azar diye bir şey bilmedi.

İplik ya da bez yüküyle birlikte taşımak çok zor olduğu halde Silas civar çiftliklere gidiş gelişinde çoğu zaman çocuğu da yanına alıyordu. Dolly Winthrop daima yardıma hazır olduğu halde Eppie'yi onlara bırakmak pek istemiyordu.

Dokumacının kızı, kıvırcık saçlı küçük çocuk köyde olduğu kadar uzak konaklarda da bir ilgi konusu haline gelmişti. Şimdiye kadar kendisine faydalı bir yer altı cücesi, ecinni gibi muamele edilmişti; uzaktan tecessüsle seyredilen bu garip ve anlaşılmaz yaratıkla selâmlaşmalar da pazarlıklar da mümkün olduğu kadar kısa kesilmekle beraber gene de kendisine yumuşak davranmalı, iplikler, o olmadan dokunmayacağına göre, evine götürsün diye ara sıra bir domuz eti parçası ya da sebze gibi bir şeyler verilmeliydi. Ama şimdi Silas, ihtiyaçları ve güçlükleri takdir edilen bir kimse olarak gülümseyen yüzlerle ve neşeli sorularla karşılanıyordu. Heryerde biraz oturup çocuktan söz etmesi gerekiyordu; daima ilgi dolu birkaç söz hazırdı: "Marner Usta, kızamığa ne kadar çabuk yakalanırsa o kadar çacuk atlatır." Veya: "Bunun gibi tırnak kadar çocuğu alıkoyacak pek de çok erkek bulunmaz, ama dokumacılık galiba senin ev işlerine daha yatkın olmanı sağlıyor; elin bir kadın kadar marifetli, unutma dokuma ile yün eğirme birbirine pek yakın şeyler." Mutfaktaki koltuklara kurulan yaşlı efendilerle hanımlar, bir çocuk büyütmenin güçlüklerine başlarını sallıyorlar, Eppie'nin yuvarlak kollarıyla bacaklarını yoklıyarak sağlamlığını deniyorlar ve Silas'a eğer böyle giderse (çünkü yarın ne olacağı hiç belli olmaz) yaşlılığında ona bakacak sağlam bir kızın bulunmasının pek iyi olacağını söylüyorlardı. Hiz-

metçi kızlar bahçedeki tavuklarla civcivlere baksın ya da kiraz toplasın diye kucaklarında taşıyorlar, küçük oğlanlarla kızlar gözlerini hiç ayırmadan yavaş yavaş dikkatli hareketlerle yaklaşıyorlar ve bu gösteri yumuşak dudakların öpmek üzere birden bire uzanıvermesi ile son buluyordu. Eppie yanındayken çocuklar Silas'a yaklaşmaktan artık korkmuyorlardı, genç olsun yaşlı olsun artık kimse ondan uzak durmaya çalışmıyordu: küçük çocuk adeta onu dünya ile yeniden bağ kurmak için gelmişti. Çocukla aralarındaki sevgi onları birleştirdiği, bir insan haline getirdiği gibi, müşfik bakışlı. tatlı sözlü insanları, kırmızı uç-uç böceği, yuvarlak çakıllarıyla bütün dünya ve çocuk arasında bir sevgi bağı vardı.

Silas şimdi Raveloe'deki hayatı tamamen Eppie ile ilişkisi yönünden düşünmeye başlamıştı: kızı Raveloe'da iyi olan her şeye sahip olmalıydı; bu hayatın ne olduğunu daha iyi anlamak için can kulağı ile dinliyordu oysa bu hayattan tam on beş yıl kendisi ile hiç bir ilişkisi olmayan acayip bir şeymiş gibi uzak durmuştu; elindeki paha biçilmez bitkiyi yabancısı olduğu bir toprakta tutturmaya çalışan bir insan nasıl ki, yağmuru, güneşi, bütün etkenleri bitkisi açısından düşünür, kök salmasına yarayacak her türlü bilgiyi bıkıp usanmadan toplamaya çalışır, yaprağına, tomurcuğuna kanat gerekse, Silas ta tıpkı öyle davranıyordu. Para biriktirme hevesi uzun yıllardır sakladığı altınların

kaybıyla daha o zaman yok olmuştu: sonradan kazandığı paralar, ev yapmak için getirilen taşların, bir yer sarsıntısı ile birden yere gömülmesi gibi ilişkisiz geliyordu; üzerine çöken keder, sonradan kazandığı paraların teması ile eski heyecanın uyanmasını engelleyecek kadar ağırdı. Şimdiyse, yitirdiği altınların yerini dolduran, paraya tamamen başka bir anlam kazandıran, umutlarını, neşesini durmadan paranın çok ötelerine çeken yeni bir şey gelmişti.

Eski zamanlarda, insanları elinden tutup yere batacak şehirlerden uzaklaştıran melekler varmış. Artık bu beyaz kanatlı melekler ortalıkta görülmüyor. Ama gene de insanlar tehlikeli çöküntülerden uzaklaştırılıyorlar; avuçlarına konan bir el onları, başlarını geriye çevirip bakmadıkları sakin ve parlak bir ülkeye doğru yavaşça çekip götürüyor, ve bu el bazen küçük bir çocuğun eli olabiliyor.

BÖLÜM XV

Sizin de tahmin edeceğiniz gibi Eppie'nin, dokumacının nezareti altında serpilip gelişmesini, daha gizli olmakla beraber büyük bir ilgiyle izleyen bir insan daha vardı. Fakir bir adamın evlât edindiği bir çocuğa karşı, genç bir Squire'in iyi kalpliliğinden öte bir ilgiye gösterebilecek hareketlerden kaçınıyordu; tesadüf ettiği zamanlar, bu zararsız ihtiyara, herkesin iyi niyet işareti diye bakacağı ufak hediyeler vermekle beraber, zamanı gelince kızının daha iyi yaşamasını sağlamak için şüpheyi çekmeden bir şeyler yapmayı da düşünüyordu. Bu sırada kızına doğumla kazandığı haklarını veremediği için pek mi çok üzülüyordu? Bunun böyle olduğu söylenemez. Çocuk iyi bakılıyor ve kendi hallerindeki insanların çoğunda olduğu gibi, büyük ihtimalle mutlu olacaktı... lüks içinde büyütülenlerden belki de daha mutlu.

Görevini unutup tutkuları peşinde koşanları iğneleyen o meşhur diken... insanlar av peşinde koşarken acaba onları gereği gibi iğneliyor mu? Yoksa bu iğneleme iş işten geçip av bittikten sonra mı can yakıcı oluyor... umut kanatlarını toplayınca geriye bir göz atma pişmanlık.

Godfrey Cass'ın yanakları da gözleri de şimdi daha parlaktı. Amaçlarına çıkan yol öyle pürüzsüzdü ki, azimli bir insan izlenimi veriyordu. Dunsey geri dönmemişti: herkes ya askere ya da "memleket dışına" gitti diyordu; saygıdeğer bir aile içih hassas olan bu konuda kimse daha fazla soruşturma yapamazdı. Godfrey artık yolu üzerinde Dunsey'in gölgesini görmüyordu; ne zamandır beslediği arzularının gerçekleştirilmesine çıkan yol, önünde apaçıktı. Herkes Godfrey'in doğru yola girdiğini söylüyordu. İşlerin sonunun nereye varacağı besbelliydi; haftanın hemen her günü Warren'e doğru at sürdüğü görülüyordu. Günün tesbit edilip edilmediğini lâtifeyle soranlara, kendinden emin bir aşığın tatlı gülümsemesiyle karşılık verebiliyordu. Kendisini kötü tutkulardan kurtulmuş, değişmiş bir insan olarak hissediyordu. Gelecekteki hayatı, mücadele etmeden kazanabileceği vadedilmiş bir ülke gibi görünüyordu. Bütün mutluluğu ocağında arayan bir insan olarak görüyordu kendisini; o çocuklarla oynarken Nancy gülümseyecekti.

Ocakta bulunmayan öteki çocuğa gelince, tabiî onu da ihmal etmeyecekti; ihtiyaçlarının karşılanmasına gözkulak olacaktı. Hem bu bir babalık görevıydi.

KISIM II
BÖLÜM XVI

Pırıltılı bir sonbahar pazarıydı; Silas Marner'in ocağın önünde yeni hazinesini bulmasının üzerinde on altı yıl geçmişti. Raveloe'nun eski kilisesinin çanları neşeyle çalıyor, sabah ayininin bittiğini ilân ediyordu. Kulenin altındaki kemerli kapıdan dostça selâmlarla ve sorularla duralıyarak ağır ağır ilerleyen kasabanın varlıklı cemaati geliyordu; anlaşılan bu parlak pazar sabahını kiliseye gitmek için pek uygun bulmuşlardı. Köy âdetlerine göre o sıralarda, ilk önce cemaatin daha önemli üyelerinin kiliseden çıkmaları, kendi halindeki komşuların ise durup beklemeleri, başlarını çevirip kendilireni farkeden geniş toprak sahiplerini başlarını eğerek ya da eğilerek selâmlamaları gerekirdi.

Aradan bunca zaman geçmesine rağmen, ilerleyen bu iyi giyimli gruptan bazılarını tanıyacağız. Kırk yaşlarındaki uzun boylu sarışın adamın yüz çizgilerinin yirmi altısındaki Godfrey Cass'dan pek te fazla bir değişikliği yoktu: yalnız biraz daha şişmanlamış, gençliğin o tarife gelmez görünüşünü biraz kaybetmişti; gözler parlaklığını yitirmeden, yüz

buruşmadan da bu değişiklik kendisini belli ederdi. Koluna yaslanan ve kendisinden pek te fazla genç olmayan güzel kadın belki de kocasından daha fazla değişmişti: yanaklarındaki o tatlı pembelik şimdi ya sabahın serin havasıyla ya da büyük bir şaşkınlığa düştüğü zaman beliriyordu ama, insan yüzünde geçip giden yılların verdiği anlamı önemseyenler için Nancy'nin güzelliği daha da ilginç bir hal almıştı. Çoğu zaman yıllar insanı çirkinleştiren bir örtü yayarken ruh daha tam ve güzel bir olgunluğa ulaşır, ve tek bir bakış bu olgun meyvenin değerini kavramamıza yetmez. Ne var ki, yıllar Nancy'ye karşı o kadar zalim olmamıştı. Gergin fakat yumuşak ağzı, kahverengi gözlerin berrak bakışları, denemelerden geçen ve üstün vasıflarını koruyan bir tabiata tanıklık ediyorlardı. Elbiselerindeki zarifliğin, sadeliğin bile, gençliğin süslüpüslü entarilerinde bulunmayan bir özelliği vardı.

Mr. Mrs. Godfrey Cass (ihtiyar Squire atalarına kavuştuğu mirası da paylaşıldığı için artık herhangi bir yüksek ünvan Raveloe halkının dudaklarından silinmişti) —Nancy, "Baba ile Priscilla'yı" beklemek gereğini duyduğu için— biraz arkalarındaki yaşlı uzun boylu erkekle sade elbiseler içindeki kadını araştırmak için döndüler ve şimdi hep beraber Kırmızı Konağın karşısındaki küçük kapıya çıkan dar yola saptılar. Artık biz bunları izlemiyeceğiz zira, içlerinde bazıları pek güzel giyimli olmasa da, ve bunları Kırmızı Konağın beyi ile hanımı gibi hemen tanıyamasak ta cemaat arasında, görmekten mutlaka

memnun olacağımız başka kimseler de bulunabilir.

Silas Marner'i hemen tanımamak mümkün değil. İri kahverengi gözleri, gençlik yıllarında miyop olan bütün gözler gibi şimdi daha iyi ve uzakları görmeye başlamış, bakışlarına bir anlam gelmişti, fakat diğer her şeyde aradan geçen on altı yılın zayıf düşürdüğü bir bedenin işaretleri vardı. Ancak elli beş yaşlarında kadar olduğu halde dokumacının öne doğru eğilmiş omuzları ile ak saçları ona yaşlı bir insan görünüşü veriyordu; ama hemen yanıbaşında gençliğin en taze çiçeği vardı: kıvırcık kumral saçlarını kahverengi şapkasının altında dümdüz toplamaya boşuna çalışmış on sekiz yaşında sarışın, gamzeli bir kız. Saçları, mart rüzgarı altındaki bir derecikteki inatçı dalgalara benziyordu, küçük bukleler arkadaki taraktan kurtularak şapkanın kenarından taşmışlardı. Eppie saçları konusunda üzülmekten kendisini alamıyordu, çünkü Raveloe'da saçları onun gibi olan tek bir kız daha yoktu, ve o da saçlarının herkes gibi düz olmasını istiyordu. Ufacık şeyler de bile kusurlu olmamaya çalışırdı: bakın dua kitabı damalı mendilin içine ne kadar muntazam sarılmıştı.

Ardısıra yürüyen yeni kadife elbiseli yakışıklı delikanlı, Eppie'nin saç konusunda sorduğu soruya tam bir karşılık veremiyordu; düz saç genellikle belki de en iyisiydi ama, O Eppie'nin saçlarının başka türlü olmasını istemiyordu. Ardında kendisini özellikle düşünen ve dar yoldan çıkar çıkmaz bütün cesaretini toplayarak yanında yürüyen birisinin bulunması hiç

şüphesiz pek hoşuna gidiyordu; yoksa niçin böyle utangaç görünsün ve kilisede kimler vardı kimler yoktu... papaz evinin duvarları üzerinden görünen kırmızı üvez ağacı ne güzeldi gibi, babası Silas'a mırıldandığı kısacık cümleleri kesmemek için bu kadar dikkatli davransındı!

Dar sokaktan çıkınca, "Küçücük bir bahçemiz olsa ne iyi olurdu baba," dedi. "Mrs. Winthrop'larınki gibi katmerli papatyalı, ama iyice kazmak ve taze toprak getirmek lâzımmış... zor bir iş, herhalde sen yapamazsın değil mi? Zaten ben de istemem böylesine ağır bir iş yapmanı."

"İstediğin ufacık bir bahçeyse tibî olur çocuğum. Bu uzun gecelerde boş zamanlarımda çiçek dikmek için biraz yer açarım, sabahları da gene çıkrığın başına oturmadan kürekle çalışırım. Madem istiyordun daha önce niçin söylemedin?"

Şimdi artık Eppie'nin yanında yürümeye başlayan kadife elbiseli delikanlı formaliteye lüzum görmeden konuşmaya katılarak, "Toprağı ben kazabilirim Marner Usta," dedi. "İşimi bitirdikten sonra veya işler az olunca bunu yapmak benim için eğlence olur. Mr. Cass'ın bahçesinden de toprak taşırım, buna seve seve razı olur."

Silas, "Oo Aaron, evlât, demek buradasın!" dedi. "Hiç farkında değildim; Eppie konuşurken zaten gözüm başka hiç bir şey görmez. Sen kazma işine yardım edersen Eppie de bir an önce bahçeye kavuşur."

"Eğer uygun görürseniz hemen bugün öğleden

sonra Taş Ocağına gelirim, yapacağımız yeri kararlaştırırız, sabahları bir saat erken kalkar işe başlarım."

Eppie, "Ama baba, eğer bana ağır kazma işinde çalışmayacağına söz vermezsen olmaz," dedi ve ilâve etti: "Zaten Mrs. Winthrop, Aaron'un bize yardım edebileceğini söylemeseydi bunu sana dünyada açmazdım." Bu sözleri yarı utangaç yarı çapkınca söylemişti.

Aaron, "Annem demese de siz bilmeliydiniz," dedi. "Marner Usta da umarım her zaman kendisine yardıma hazır olduğumu bilir ve benim yardım isteğimi geri çevirmez."

Eppie devam etti: "Bak baba, işler kolaylaşmadan sen karışmayacaksın. Biz ikimiz çiçek yerlerini işaret edip, çukurları açacağız ve çiçekleri dikeceğiz. Çiçeklerimiz olunca Taş Ocağı epey şenlenecek; ben çiçeklerin bizi gördüğüne ve konuşmalarımızı duyduğuna inanırım. Biraz şebboy, biraz karanfil, sardunya isterim; hepsi de o kadar güzel kokar ki. Ama galiba zenginlerin bahçesinde lavanta çiçeği olmuyor, oysa ne güzel kokar."

Aaron, "Hepsinden de buluruz," dedi. "Hepsinin fidelirini getiririm; bahçelere bakarken çoğu fideleri zaten söküp atıyorum. Kırmızı Konakta büyük bir lavanta çiçeği tarhı var, hanım o kadar seviyor ki."

Silas ciddî bir sesle, "İyi ama," dedi, "sakın Kırmızı Evin önem verdiği şeylerden bize bolca ge-

tirmeye kalkma, biliyorsun Mr. Cass bize lutfetti kulübemize ek bir yer yaptırdı, yatak, öteberi verdi. Onun için, çiçek ya da şu bu konusunda fazla yüklenmemiz doğru olmaz."

Aaron, "Hayır, hayır, katıyyen," dedi. "Çevrede, her şeyin bol bol israf edilmediği tek bir bahçe bile yok. Bazen kendi kendime, eğer bütün bunlardan yararlanılsa kimse aç kalmaz derim. Bahçelerde çalışırken hep bu ziyan zebil olan şeylere acırım. Fakat şimdi gitmem lâzım, yoksa annem beni göremeyince çok üzülür."

Eppie, "Bugün öğleden sonra onu da getir Aaron," dedi. "Onun haberi olmadan bahçeyi bizim tesbit etmemiz doğru olmaz, değil mi baba?"

"Tabiî tabiî, mümkünse onu da getir Aaron. Hem bize bu konuda mutlaka yol gösterir, bir akıl verir."

Aaron köye doğru döndü, Silas ile Eppie ıssız sokakta yukarı doğru yollarına devam ettiler.

Yalnız kalınca Eppie babasının koluna asıldı, sıktı ve yanağına ufacık bir öpücük kondurarak, "Ah benim tonton, ufacık babacığım," dedi. "O kadar mutluyum ki. Küçücük bir bahçemiz olsun, başka hiç bir şey istemem; hem Aaron'un bize yardım edeceğini çok iyi biliyordum." Sesinde çapkınca bir zafer edası vardı.

Silas, ihtiyar yüzünde yumuşak, mutlu bir ifadeyle, "Seni küçük yaramaz kedi seni," dedi. "Ama bak karışmam, Aaron'a karşı minnet borcun olacak."

Eppie güldü, kolunu sıktı, "Hiç te değil," dedi, "o bu işi severek yapıyor."

"Haydi bakalım şu kitabı bana ver, yoksa böyle sıçrarsan elinden düşecek."

Eppie birden kendisinin gözetlendiğinin farkına vardı; ama onu gözetleyen ayağı köstekli otlayan dost bir eşekti. İnsanların ufak tefek kusurlarını eleştirme yerine, hele başı okşanırsa onların keyfine katılmaya can atan yumuşak başlı sevimli bir hayvan. Eppie tabiî her vakitki gibi dostluğunu göstermekte kusur etmedi ama ne varki, o da ayağındaki kösteğe bakmadan binbir güçlükle peşlerine takıldı ta kapıya kadar geldi.

Ancak, Eppie anahtarı kilide koyarken içeriden gelen keskin bir havlama üzerine eşekcik fikrini değiştirdi ve hoşça kalın bile demeden sekerek uzaklaştı. Bu keskin havlama kendilerini bekleyen küçük kahverengi köpeğin heyacanlı 'hoşgeldiniz' sesiydi; bir o yana bir bu yana seğirttikten sonra çıkrığın altındaki tekir kedi yavrusuna ürkütücü bir hırlama ile saldırdı, ve tekrar şiddetli bir havlama ile geri geldi, sanki, "İşte şu zavallı yaratığın karşımdaki halini gördünüz!" der gibiydi. Bu arada yavrunun hanımefendi anası ak göğüsünü güneşe vermiş pencerede oturuyor, okşanmayı bekleyen uykulu bir eda ile başını çeviriyordu; ne var ki, öyle bir okşama için kendisini sıkıntıya sokacak gibi de değildi.

Bu mütlu hayvan hayatı taş kulübenin içindeki tek değişiklik değildi. Oturma odasında artık yatak falan yoktu, buraya, parlaklığı ve temizliği ile Dolly Winthrop'un beğeneceği gibi doğru dürüst eşya konmuştu. Meşe bir masa ile üç köeli meşe sandalyeler böylesine fakir bir kulübede görülebilecek cirsten değildi: karyolalar ve öteki şeylerle beraber Kırmızı Konaktan gelmişti. Köyde herkesin dediği gibi Mr. Godfrey Cass dokumacıya karşı çok lutufkar davranıyordu; zaten, öksüz bir çocuk büyüten, ona hem babalık hem analık yapan, üstelik te bütün parasını kaybettiği için yalnız elinin emeği ve haftalık kazancıyla yaşayan —hele keten ipliği azaldığı için dokuma işinin de gevşediği şu günlerde— Marner Usta gibi yaşlı bir adama gücü yeten herkesin yardım etmesi pek tabiî değil miydi? Dokumacıyı bu yüzden kimse kıskanmıyordu; ona, Raveloe'de komşuların yardımına en fazla hak kazanmış istisnaî bir insan gözüyle bakılıyırdu. Onunla ilgili yanlış inançlardan geriye ne kaldıysa bambaşka bir renge bürünmüştü; şimdi artık, ocağının köşesinde veya güneşli günlerde kapısnın eşiğinden başka bir yerde görünmeyen seksen altlık Mr. Macey, Silas Marner'in bir öksüze karşı böylesine bir davranışta bulunmasının, parasının tekrar gün ışığına kavuşacağının, hiç değilse hırsızın işlediği suçun hesabını günün birinde mutlaka ver-

eceğinin bir belirtisi olduğunu söylüyordu. Ve bu da Mr. Macey'in zihnî yetilerinin hâlâ eskisi gibi kuvvetli olduğunu gösteriyordu.

Silas oturmuş, Eppie'nin temiz masa örtüsünü yayarak patates yemeğini üzerine koyuşunu zevkle seyrediyordu; yemek, ağır ağır yanan ateşin üzerine konan çömlekte pazar günlerine yakışan bir biçimde ısınmıştı. Usta, ev eşyaları arasına bir fırın ya da tandır katılmasına razı olmamıştı; eski tuğla ocakla toprak çömleğini pek seviyordu: Eppie'yi bulduğu zaman da bunlar burada değiller miydi? Ocak tanrıları hâlâ bizimle beraber yaşıyorlar; kökleri kendiliğinden çürüyene kadar, bütün yeni inançların bu fetişizme karşı anlayışlı olmasını dileriz.

Silas akşam yemeğini her zamankinden daha sessiz yedi, bıçağıyla çatalını bıraktı, köpeği Çevik'le ve kendisiyle oynayan ve bu yüzden de yemeği epey uzayan Eppie'yi dalgın seyretmeye başladı. Bu bakışlarda gene de gelip geçen düşünceler okunuyordu: saçlarının dalgalı pırıltıları, lâcivert keten entarisinden görünen beyaz boynu ve yuvarlak çenesiyle Eppie, omzunda bir testi sapı modeli gibi dört patisiyle sarılan kedi yavrusu, sağında Çevik, solunda Tekir'in pençelerini, erişemiyecekleri bir yerde tuttuğu bir et parçasına doğru istekle uzatmalarına neşeyle gülüyordu. Çevik arasıra bu işten vazgeçiyor ve hırlayarak kedinin açgözlülüğüne karşı küçümseyici

gösterilerde bulunuyordu. Bu oyun, nihayet hayvanlarını acıyan Eppie'nin her ikisini de okşayarak lokmayı pay etmesine kadar sürdü

Saate bir göz atan Eppie oyunu kesti ve, "Ay, baba, güneşe çıkıp herhalde piponuzu içmek istiyorsunuz," dedi. "Ama önce ortalığı şöyle bir temizleyeyim, vaftiz annem gelince ev düzenli olsun. Hemen bir çarpıda hallederim, gecikmem."

Raveloe'nun bilge kişilerince, "baygınlığa iyi gelir" gerekçesiyle kuvvetle tavsiye edildiği için Silas son iki yıldır her gün pipo içiyordu. Bu tavsiye, zarar vermeyen herşeyi denemekte fayda vardır, düşüncesiyle Dr. Kimble tarafından da onaylanmıştı; zaten bu ilke doktorun pek çok tıbbî uygulamalarının temelini teşkil ederdi. Aslına bakılırsa tütün içmek Silas'ın pek te hoşuna gitmiyordu ama, iyi denilen birşeye karşı gösterdiği rıza, ocağın önünde Eppie'yi bulduğu günden beri gelişen yeni kişiliğinde kuvetli bir alışkanlık olmuştu; altınlarının terkedip gittiği karanlıklardan kendisine gönderilen bu genç yaratığı bağrına basmak suretiyle içine düştüğü şaşkınlıktan kurtulup yeni bir kişiliğe bürünmeye başlamıştı. Eppie için gerekli olan şeyleri arayarak, üzerinde etki yapan şeyleri paylaşarak kendisi de Raveloe'daki hayatın kalıplarını teşkil eden âdet ve inançları benimsemeye başlamıştı; duyarlıkları uyandıkça hafızası da tazelenmiş, eski inancının unsurlarını yeniden düşünmeye başlamış bunları

yeni izlenimleri ile kaynaştırmış, geçmişle bugün arasında bir birlik şuuruna ulaşmıştı. Tam bir huzur ve yaşama sevinci ile birlikte gelen, iyilik ve insanlara güven duygusu onda, en güzel yıllarını kararan bir yanlışlığın bir hatanın varlığı izlenimini uyandırmıştı. Düşüncelerini Dolly Winthrop'a açmak alışkanlığını edindikçe ona, daha önceki hayatındaki şeyleri anlatmaya başladı. Bu hikâye zorunlu olarak hem yavaş hem güç yürüyen bir işlemdi: Silas'ın zaten zayıf olan anlatma yeteneğine, Dolly'nin yorumlama konusundaki hazırlıksızlığı pek te yardımcı olmuyordu; kadının dar dış deney dünyası, yabancı örf ve âdetleri anlamasına engel oluyor, her yenilik bir şaşkınlık kaynağı haline geliyor, hikâyenin her adamında duraklamaları gerekiyordu. Parça parça ve dinlediklerini içine sindirebilmesi için zaman aralıkları koya koya nihayet Silas hazin hikâyesinin en heyecanlı yerine, kura çekme ve hakkında yanlış tanıklıkta bulunma noktasına ulaştı; bu birkaç konuşmanın konusu oldu ve suçluya suçsuzu ayırmak için girişilen bu plan hakkında kadın yeni yeni sorular sormak zorunda kaldı.

"Sizinkinin aynı İncil olduğuna meni misın Marner Usta? Yani... şey... o memleketten getirdiğiniz İncil ile bizim kilisedeki ve Eppie'nin okumayı öğrendiği İncil'in aynı olduğuna emin misin?"

"Evet harfi harfine aynı," dedi. Silas ve yavaş sesle ilave etti: "İncil'de kura çekmek te var, iyi

bilin."

Hasta bir yakını konusunda hiç te iyi olmayan bir haber almış gibi üzüntülü bir sesle, "Ooo, aman Allahım!" diye karşılık verdi Dolly. Birkaç dakika sustu ve nihayet şunları söyledi:

"Her şeyi bilen akıllı kişiyer yok değil, mesela rahip. Ama, bunları bizim gibi fakir fukaranın beceremiyeceği büyük büyük sözlerle anlatmamak lazım. Ben kendim, şurası burası dışında kilisede duyduklarımın ne mânâya geldiklerini doğrusu pek anlamıyorum. Fakat iyi sözler olduğu muhakkak. Anladığıma göre sen şöyle düşünüyorsun: sen suçsuzken nasıl olurda Onlar seni pis bir hırsız olarak gösterebilirler?"

Dolly'nin terimler sözlüğünü yeni yeni sökmeye başlayan Silas, "Ah!" dedi. "Kıpkızıl bir demir parçası gibi üzerime düşmüştü. Beni ne yer yüzünde ne gök yüzünde koruyan bir varlık vardı. On yıl, belki de daha fazla, ta delikanlılığımızdan beri beraber olduğumuz birisi, çok güvendiğim en yakın arkadaşım bana ihanet etmiş, beni mahvetmek için çalışmıştı."

"Öyle ama o kötü birisiymiş... ve onun gibi bir başkası daha olduğunu hiç sanmam. Çok şaştım doğrusu Marner Usta, uyanıp ta gece mi gündüz mü bilemez gibi bir hal. Bir yana bir şeyler biriktirip te arayınca bulamazsa insan nasıl olur bilirim. Fakat umutsuzluğa düşmemek lazım. Bu

konuyu sonra gene konuşsak çok iyi olur, çünkü bazı şeyler aklıma ya sülük tutarken ya tavukları kuluçkaya yatırırken gelir, sakin otururken dünyada bir şey düşünemem."

Dolly bu söylediği cinsten aydınlanma fırsatlarının sık sık çıkacağı kadar meşgul bir kadındı, nitekim bu konuya dönmesi için aradan uzun süre geçmedi.

Eppie'nin çamaşırlarını getirdiği bir gün, "Marner Usta," dedi. "Başına gelen işler ve kura konusunda epey kafa yordum; öylesine karmakarışık bir hal ki, insan hangi ucundan tutacağını bilemiyor. Geçenlerde ölen ve çocuklarını öksüz bırakan —Tanrı yardımcıları olsun— zavallı Bessy Fewkes'in yanında oturup beklediğim gece her şey gün gibi aydınlığa çıktı. Fakat şu anda hepsini hatırlayabilir miyim veya dilimin ucuna getirip söyleyebilir miyim bilmiyorum. Zaten pek çok şey söylenmeden içimde kalır. Eski memleketindeki insanların ne ezbere ne de kitaptan dua okumamaları ne kadar akıllıca bir iş. Ben de 'Göklerdeki Babamızı' ve kilise de duyduğum birkaç güzel sözü bilmesem, her gece diz çökünce ne diyeceğimi şaşırırım."

"Fakat Mrs. Winthrop sizin söylediklerinizin çoğunu ben anlıyorum."

"Öyleyse çok güzel Marner Usta, bakın bana bu iş şöyle geldi: kura çekme ve yanlış cevap alma konusunda bir şey diyemem, belki rahip bilir

ama o da bize büyük kelimelerle anlatır. Bana gün ışığı gibi açık gelen şey zavallı Bessy Fawkes'in başını beklerken oldu. Zaten hep insanların dertleri ile dertlenirken, onlara yardım edememenin sıkıntısını çekerken olur, yoksa gece yarısı uyanıp birşey düşünemem... Yukarıda Onlar kalbimi şefkatle doldukları zaman oluyor galiba. Bana bir şey güç geliyorsa Onların beni böyle yaratmasından... bildiklerim yanında bilmediklerim o kadar çok ki... İşte bunları düşünürken aklıma sen geliyorsun Marner Usta, hepsi sanki göz yüzünden dökülür gibi yağıyor. Hepsi de senin için dua etmişler ama o kötü adam etmemiş, ellerinden gelseydi onlar sana mutlaka yardım ederlerdi. Tanrılar istemiş olsaydı bu böyle olurdu. İşin buraya kadar olan kısmından eminim ama gerisi benim için büyük bir muamma. Bazen diyelim bir humma hastalığı büyükleri kırıp geçiriyor çocuklar öksüz kalıyorlar, bir de sakatlar var. Onlar bu türlü istiyor da böyle oluyor, bizim de acı çakenlerle acılarını paylaşmamız gerekir. Bu dünya zaten ızdırap dolu, düzeltemiyeceğimiz o kadar çok şey var ki... Bizim tek yapacağımız şey Onlara güvenmek. Bu kadar az bilgimizle iyi ve doğru şeyler olduğunu görebildiğimize göre, bizim görebildikerimizden daha büyük iyilikler, doğruluklar olduğu besbelli. Bunu ben ta içinde duyarım. İşte eğer sende Marner Usta, Onlara güvenmeye devam etseydin insanlardan kaçmaz, yalnız kalmazdım."

Silas yavaş bir sesle, "Ama bu çok güç olurdu," dedi. "Zaten bir şey yapmak söylemekten çok daha zordur Söylediklerimden utanıyorum."

"Hayır hayır, çok haklısınız Mrs. Winthrop, çok haklısınız. Bu dünyada iyilik de var... şimdi bunu hissediyorum; ızdıraplara kötülüklere rağmen insanın gözüne göründüğünden fazla iyilik bulunduğunu duyuyorum."

Bu konuşma Eppie daha küçükken yapılmaşıtı; Silas önce, öğrenimin ilk adamlarında kıza rahberlik etmek için boşuna uğraşmış, sonra kız okulunda okumayı öğrensin diye her gün iki saat ondan ayrılmak zorunda kalmıştı. Şimdi artık Eppie büyüdüğü için, birbirine karşı tam bir sevgi içinde yaşayan insanlarda zaman zaman olduğu gibi, içini dökmek gereğini duyduğu anlarda ona da geçmişini anlatıyor, ve o gelene kadar nasıl ve niçin yapayalnız yaşadığını açıklıyordu. Zira Eppie'den, onun kendi çocuğu olmadığını saklaması imkânsızdı: Raveloe kadınlarından, onun yanında bu konuda bir şey söylememeleri gibi bir incelik beklense bile, büyüdükçe annesi hakkındaki sorularına kaçamak cevaplar vermek imkânsızlaşacak, geçmişin büsbütün gizlenmesi ise aralarında tatsız bir engelin doğmasına yol açacaktı. Böylece Eppie uzun zamandır, annesinin karlar üzerinde nasıl öldüğünü, baba Silas'ın oc-

ağın önünde kendisini nasıl bulduğunu, ve sapsarı buklelerini geri gelen kayıp altınları zannettiğini biliyordu. Silas'ın çocuğun yetişmesinde gösterdiği şefkat ve sevgi, aralarında doğup gelişen yakın dostluk ve ıssız bir yerde oturmaları Eppie'yi köy konuşmaları ve alışkanlıkların küçültücü etkisinden korumuş, kafasını, bazen yanlış olarak köylülüğün değişmez özelliği diye kabul edilen tazelikte ve canlılıkta tutmuştu. Kusursuz sevgide, pek az eğitim görmüş insanların ilişkilerini bile yücelten şiirli bir nefes vardır, ve bu şiirli nefes Eppie'yi, Silas'ın ocağına götüren pırıltılı ışığı izlediği andan beri sarmıştı: bunun için, zarif güzelliği yanında onun sıradan bir köy kızı olmamasına, ancak şefkatli bir terbiyenin ve bozulmamış duyguların sağlayabileceği bir incelik ve sıcaklık taşımasına şaşmamak gerekti. O kadar çocuk, o kadar şaftı ki, hayali, bilinmeyen babası konusunda sorular sormaya onu zorlalamıyordu; uzun süre bir babası olması gerektiği bile aklına gelmemişti. Annesinin bir kocası olduğu düşüncesi ilk defa, Silas, annesinin parmağından alınan yüzüğü kendisine gösterdiği zaman doğdu; Silas yüzüğü ayakkabı biçimindeki küçük cilalı bir kutuda dikkatle saklamış, büyüdüğü zaman Eppie'ye vermişti Kızı yüzüğe bakmak için kutuyu sık sık açardı ama bu yüzüğün hatırlatması gereken babayı pek te düşünmezdi. Kendisini, köyde kızlarını seven bütün hakiki bab-

alardan daha fazla seven bir baba ta yanı başında değil miydi? Aksine Eppie'nen aklına sık sık gelen sorular, annesinin kim olduğu ve nasıl olup ta o sefalet içinde öldüğüydü. Silas'tan sonra en yakın dostu olan Mrs. Winthrop'u gördükçe bir annenin pek değerli bir şey olduğunu düşünüyordu. Annesinin nasıl olduğunu, kime benzediğini, minicik adımlarla öne doğru uzanmış kolların şepine takılarak onu katır tırnaklarına dayanmış olarak nasıl bulduğunu Silas'a tekrar tekrar anlattırıyordu. Katır tırnağı kümesi hâlâ aynı yerdeydi; o gün öğleden sonra Silas ile Eppie güneşlenmeye çıktıkları zaman katır tırnakları Eppie'nin gözlerine takılan ve düşüncelerini dolduran ilk şey oldu.

Her zamanki neşeli ahengi üzerine bazen böyle biraz hüzünle düşen düşünceli bir sesle, "Baba," dedi, "bu katır tırnaklarını bahçeye götüreceğiz; köyeye dikeriz, tam karşısına da inci çiçekleri ile safranları dizeriz, çünkü Aaron bunların hiç kurumadıklarını hep çoğaldıklarını söylüyor."

Elinde piposuyla —anlaşılan pipoyu çekttiği anlardan çok bu bekleme anların' seviyordu— konuşmaya daima hazır olan Silas, "Tabiî yavrum," dedi, "bu katır tırnaklarına burada yazık zaten. Hele sarı çiçeklerle donanınca bence onlardan güzeli yoktur. Ama şu anda aklıma bahçenin çiti geldi, belki Aaron bu konuda bize bir fikir verebilir. Yoksa eşeklerle öteki hayvanlar girer her

şeyi berbat ederler. Fakat çit yapmakta epey zor iş galiba."

Bir an düşündükten sonra Eppie ellerini birbirine vurdu, "Bak dinle baba," dedi "Etrafta bir yığın taş var, bazıları çok büyük değil; bunları üst üste koyar, duvar öreriz. Biz ikimiz küçükleri taşırız, Aaron da geri kalanı... bu işi mutlaka yapar."

Sillas, "Ah benim bir tanem," dedi. "Her tarafı çevirecek kâfi taş olmadığı gibi sen o küçücük kollarınla kara turp iriliğindeki taşları ancak taşıyabilirsin. Sen narin yapılısın. "Sonra müşfik bir eda ile ilâve etti: "Mrs. Winthrop böyle söylüyor."

"Ben senin sandığından daha kuvvetliyim baba. Eğer her tarafa yetecek kadar taş yoksa, yettiği kadar yaparız gerisini sopalarla, çubuklarla kaparız. Bak işte büyük kuyunun çevresinde ne çok taş var."

Büyük çukura doğru ilerledi, yerden bir taş alıp kuvvetini gösterecekti, ama şaşkın geri döndü.

"Ay baba," diye seslendi, "gel bak, dünden beri sular ne kadar çekilmiş. Daha düne kadar çukur o kadar doluydu ki!"

Kızın yanına gelen Silas, "Hakikaten," dedi. "Zannederim Mr. Osgood'un tarlalarındaki hasattan sonra buranın suyunu kurutmaya başladılar. Geçen gütn oradan geçerken ırgat başı söylemişti.

'Marner Usta,' demişti, 'yakında senin orası kemik gibi kupkuru kalacak.' Mr. Godfrey Cass'ın bu su akıtma işini yaptığını söyledi: Mr. Osgood'un tarlalarını o almış ta."

Biraz uzaklaşarak oldukça iri bir taşı almak için eğilen Eppie, "Bu eski kuyu kuruyunca ne tuhaf olur." dedi. Büyük bir çabayla bir kaç adım attıktan sonra, "Gördün mü baba nasıl da taşıyorum,"derken taşı elinden düşürdü.

Eppie acıyan kollarını silkerek gülerken Silas, "Maşallah ne de kuvvetliymişsin," diye takıldı. "Haydi gel kenara gidelim de sırtımızı oradaki çit merdivenine dayayıp oturalım, taş falan da taşımıyalım. Korkarım bir yerini acıtacaksın. Sana iş görecek birisi lâzım... benim kollarım da eskisi gibi kuvvetli değil."

Silas son cümleyi sanki kulağa gelenden fazla bir anlam taşıyormuş gibi yavaşça söyledi. Yere oturdular, Eppie babasının ta yanı başına yerleşti kolunu tutarak dizlerine koydu, okşamaya başladı; bu arada Silas boş kalan eliyle sanki bir görevi yerine getiriyormuş gibi pıposunu içmeye başladı. Arkalarındaki fundalıkta bir dişbudak ağacı güneşin önünde işlemeli bir perde gibi duruyor üzerlerine oynaşan neşeli gölgeler düşüyordu.

Bir süre sessiz oturduktan sonra Eppie "Baba," dedi, "eğer evlenirsem annemin yüzüğünü kullanabilir miyim?"

Kendisi de hiç farkında olmadan aynı şeyleri düşündüğü halde Silas gene de hafifçe sarsıldı ve yavaş bir sesle, "Niçin sordun Eppie," dedi, "yoksa evlenmeyi mi düşünüyorsun?"

Eppie tam bir içtenlikle, "Son bir haftadır, baba," diye karşılık verdi. "Aaron bu konuyu açalı beri "

Silas, sanki sesini iyi ayarlıyamazsa Eppie'yi incitmekten korkuyormuş gibi aynı hafif sesle, "Ne dedi peki?" diye sordu.

"Yirmi dört yaşına girdiği için evlenmek istediğini söyledi. Mr. Mott işi bırakalı bahçıvanlık işi epey artmış. Haftada iki defa Mr. Cass'lara, bir defa Mr. Osgood'lara gidiyormuş, yakında Rahiplikte de iş vereceklermiş."

Silas biraz da hüzünlü bir gülümsemeyle sordu: "Peki kiminle evlenecekmiş?"

Babasının yanağını öpen Eppie fıkırtılı bir gülmeyle, "Kiminle olacak tabiî benimle," dedi. "Sanki başkasıyla evlenmek isteyebilirmiş gibi!"

"Sen de onunla evlenmek istiyor musun bari?"

"Evet bazen, ama ne zaman bilmiyorum. Bir zaman gelir herkes evlenir diyor Aaron. Fakat bunun doğru olmadığını ona söyledim: babama bak hiç evlenmemiş dedim."

"Evet çocuğum, sen ona gönderildiğin zamana kadar baban yalnız bir insandı."

Eppie şefkatle, "Bir daha hiç yalnız kalmayacaksın baba," mdedi. "Aaron da öyle söyledi: 'Seni Marner Ustadan ayırmayı hiç, ama hiç düşünmedim" dedi. Ben de: 'zaten düşünseydin de olmazdı,' dedim. Hepimiz beraber oturalım istiyor. Çalışmana da lüzum kalmayacak, sadece zevk için çalışırsın. O da senin bir oğlun olacak... işte Aaron böyle diyor."

Silas kızına bakarak, "Bunu sen de istyor musun?" diye sordu.

Eppie safça, "Pek itırazım yok," dedi. "Benim için önemli olan senin artık fazla çalışmaman. Böyle olmasa zaten durumun hemen değişmesini istemezdim. Şimdi çok mutluyum Aaron'un beni sevmesi, bize sık sık gelmesi, size karşı iyi ve saygılı davranması hoşuma gidiyor. Size karşı hep saygılı davranıyor değil mi baba?"

Silas kesin bir sesle, "Öyle çocuğum," dedi. "Hem de çok saygılı. Zaten tıpkı annesi."

"Fakat ben hiç bir değişiklik olsun istemiyorum. Bugünkü halimiz hep sürüp gitse ne iyi olur. Yalnız, Aaron değişiklik istiyor; bu yüzden beni ağlattı bile, ama azıcık. Onu önemsemediğimi söyledi, eğer önemsemesem, ben de onun gibi evlenmeyi istermişim dedi."

İçiyormuş gibi görünmenin faydasızlığına karar vermiş olmalı ki Silas piposunu bir yana koydu, "Sevgili çocuğum," dedi. "Evlenmek için

daha çok gençsin. Mrs. Winthrop'a soralım... Aaron'un annesine soralım, bakalım O ne diyecek: eğer isabetli bir işse o da razı olur. Ancak şunu da akıldan çıkarmamak lazım Eppie: biz istesek de istemesek te durumda bir değişiklik olur; her şey bugünkü gibi hep sürüp gitmez. İhtiyarlıyacağım, elden ayaktan düşeceğim, size yük olacağım; belki de büsbütün sizden ayrılacağım. Siz beni yük gibi düşünmezsiniz, bunu çok iyi biliyorum, ama ne de olsa sizin için zor olacak Geleceği düşününce, benden başka birisinin yanında olması iyi olacak: genç, kuvvetli, senin kadar yaşıyacak, sonuna kadar sana bakacak birisi." Silas sustu, kollarını dizlerine dayadı, yere bakarak ellerini düşünceli düşünceli salladı.

Eppie sesinde biraz titremeyle, "Demek benim evlenmemi istiyorsun baba?" dedi.

"Ben sana hayır dermiyim Eppie, ama önce vaftiz annene soralım, senin için de oğlu için de en iyisini o bilir."

"Bak işte geliyorlar, haydi gidip karşılıyalım." Eppie sözde tıbbî cihazı yerden alarak babasına verdi, "Baba şunu yaksan iyi olur," dedi.

Silas, "Dursun çocuğum," dedi. "Bugünlük yeter, belki azar azar içersem daha iyi gelir."

BÖLÜM XVII

Silas ile Eppie ardıç ağacının oynaşan gölgesinde oturmuş konuşurlarken Miss Priscilla Lammeter, kız kardeşinin, akşam yemeğinden hemen sonra evlerine, Warrens'e dönmektense, babası kestirirken, çayı Kırmızı Konak'ta içme teklifine karşı koymaya çalışıyordu. Dört kişilik aile topluluğu, duvarları ağaç kaplı loş salondaki masanın etrafına oturmuşlardı; önlerinde, kilisenin çanları çalmadan önce Nancy'nin kendi elleriyle yeşil yapraklarla donattığı taze fındık, elma ve armuttan ibaret pazar kahvaltısı vardı.

Meşe kaplı salonda Godfrey'in bekârlık günlerinden ve ihtiyar Squire'in hanımsız saltanatından beri epey değişiklik olmuştu. Halıların etrafındaki taban tahtalarından tutun da şöminenin üzerindeki geyik boynuzunun yanı sıra dizilmiş bulunan, ihtiyar Squire'in tüfeğine, kamçılarına ve bastonların kadar her şey tozsuz her şey pırıl pırıl. Spor ve ev dışı eğlencelerine ait öteki bütün eşyaları Nancy başka bir odaya taşıtmıştı; Kırmızı Konağa aile ocağına yakışır bir saygılı hava getirmiş, kocasının babasına ait bu hatıraları odanın şeref yerinde kutsal bir emanet olarak saklamıştı. Büyük bira maşrapaları hâlâ yandaki masadaydı ama diplerinde etrafa tatsız kokular saçan tortular yoktu. Ortalığa hâkim olan tek koku,

Derbyshire taşından yapılma vazoları dolduran lavanta ile güllerdi. Bir zamanların bu kasvetli salonundaki şimdiki temizlik ve düzen on beş yıl önce yeni bir ruhun gelişi ile başlamıştı.

"Dinle baba," dedi Nancy. "Çay için eve gitmeniz mutlaka gerekli mi? Burada bizimle kalsanız daha iyi olmaz mı? Gece bakın ne güzel olacak,"

Yaşlı adam Godfrey ile ürünlerdeki azalma, zamanın kötülüğü konusunda konuşmaya daldıkları için kızları arasındaki konuşmayı duymamıştı.

Bir zamanların o sert fakat şimdi artık biraz titreyen bir sesle, "Priscilla'ya sor yavrum," dedi. "Beni de çiftliği de artık o yönetiyor."

"İyi ki idare ediyorum baba," dedi Priscilla, "yoksa kendinizi romatizmadan öldürürdünüz. Çiftliğe gelince, işler yolunda gitmeyince - ki bu zamanda başka türlüsü de beklenemez - eğer bir erkek kabahati yükleyecek birisini bulamazsa yolu yok ölür gider. Çiftliğin efendisi olup, emir vermeyi başkasına bırakıp, kusur bulma hakkını korumak en iyisi. Bana kalırsa erkeklerin çoğunu inme inmekten kurtaran da bu."

Babası hafif hafif gülerek, "Pekâlâ pekâlâ," dedi, "sen herkesin iyiliği için bu işi yapmıyorsun demedim."

Elini ablasının koluna sevgiyle koyan Nancy, "Öyleyse şimdi de işleri burada kalacak şekilde yönet bakalım," dedi. "Babam uyurken gel şimdi biz de bahçeye çıkalım."

"Sevgili çocuk, babam arabada da kestirebilir, nasıl olsa ben kullanacağım. Çaya kalmaya gelince, bu hiç olmaz, zira bizim süthaneye bakan kız St. Mişel yortusunda evlenecek ya, artık aklı başında yok; sağılan sütleri güğümlerin yerine domuzların su kaplarına doldurur. Zaten hepsi de böyle: evlenince başları sanki göğe erecek. Sen şimdi gel de başlığımı giyeyim, atlar arabaya koşulurken biz gene de bahçeyi dolaşabiliriz."

Kızkardeşler, pırıl pırıl çimlerin, porsuk ağaçlarının teşkil ettiği kemerli, kuleli, duvar gibi çitlerin koyuluğu ile zıt düştükleri tertemiz süpürülmüş bahçe yollarında gezelerken Priscilla, "Kocanın, kuzenimi Osgood ile toprak değiştirip sütçülüğe başlamasına çok sevindim," dedi. "Bunu daha önce yapmamanız çok yazık, bak göreceksin seni nasıl meşgul edecek. Süthane olunca insan günün nasılh geçtiğinin farkına bile varmaz. Diyelim, eşyayı ovdun pırıl pırıl ayna gibi yaptın, geriye başka ne iş kalır? ama süthanede her an yeni bir iş çıkar. Kışın ortasında bile, başarılı olsa da olmasa da tereyağı tutturmaya çalışmak ne zevktir." Yan yana yürürlerken kardeşinin kolunu sevgiyle sıkan Priscilla sözlerine şöyle devam etti: "Yani süthane olunca canın hiç sıkılmayacak."

Ablasının okşamasını aydınlık gözlerinin minettar bir bakışı ile iade eden Nancy, "Ah Priscilla," dedi, "bu da Godfrey'e yetmeyecek: süthane bir erkek için nedir ki. Üstelik bana iş yüklemeyi de hiç istemez. Bana kalsa elimizdekiler bize yeter, ama o hep daha fazlasını ister."

Priscilla sert bir sesle, "İşte bu beni deli ediyor," dedi. "Erkeklerin bu açgözlülüğü; elindeki malla hiç yetinmezler; başları dişleri ağrımazken şöyle koltuğa rahatça kurulup oturmazlar, daha da iyi olsunlar diye ya dişlerinin arasına bir pipo sıkıştırırlar ya da gırtlaklarını yakan bir içki yuvarlayıp dört gözle yemeği beklerler. Ama doğruyu söylemek gerekirse babamız böyle değildi. Tanrı isteyip te seni de benim gibi yaratsaydı erkekler peşinden koşmaz bütün aile bir arada oturduk; damarlarında huzursuz kan dolaşan insanlarla da bir ilişiğimiz olmazdı."

Bu patlamaya yol açtığı için pışmanlık duyan Nancy, "Böyle deme Priscilla," dedi. "Godfrey'e kimsenin kusur bulduğu yok. Çocuğu olmadığı için hayal kırıklığına uğraması çok tabiî. Her erkek birisi için çalışmak bir şeyler biriktirmek ister. Başka erkek olsa ondan daha fazla huzursuz olurdu. O kocaların en iyisidir."

Priscilla alaycı bir gülümsemeyle, "Bilirim, kadınların ne olduklarını: önce karşılarındakini kocalarını suçlamaya zorlarlar, sonra dönüp, sanki satışa çıkarmışlar gibi bir överler, bir överler. "Fakat dur hele, babam beni bekliyordur, haydi dönelim."

İhtiyar kır atın koşulduğu büyük araba kapıdaydıp; Mr. Lammeter taş basamaklar üzerinde durmuş Godfrey'e, efendisinin bindiği sıralar Benek'in üzerindeki o güzelim noktaları anlatarak vakit geçiriyordu.

O güzel günlerin gençlerin hafızasından silinmesinden hiç hoşlanmayan yaşlı adam, "Bilirsin," dedi, "daima altında iyi bir at bulunurdu."

Dizginleri eline alarak Benek'i dostça ikaz yollu hafifçe sallayan Priscilla'nın son tembihi, "Mr. Cass bu hafta içinde Nancy'yi lütfen Warrens'e getirmeyi ihmal etmeyin," oldu.

Godfrey karısına, "Ben de Taş Ocağı'nın yanındaki tarlalara kadar gidip kurutma işlerine bir bakayım," dedi.

"Çay zamanına kadar herhalde dönersin değil mi sevgilim?"

"Tabiî, bir saate kalmaz dönerim."

Pazar günleri öğleden sonra şöyle bir dolaşarak azıcık hayalî çiftçilik yapmak Godfrey'in âdetiydi. Nancy nadiren ona katılırdı; zira o kuşağın kadınları - Priscilla gibi ev dışı yönetimi de omuzlayanlar hariç - evin içindeki jimnastiği yeterli bularak, ev ve bahçe ötesinde öyle uzun boylu yürümezlerdi. Priscilla yanında olmadığı zamanlar Nancy genellikle önünde Mant'ın İncili ile oturur, bir süre gözleriyle metni izledikten sonra, gözlerini gelişi güzel dolaşan düşüncelerinin peşisıra koyverirdi.

Ancak Nancy'nin pazar düşünceleri önünde açık duran kitaptaki dindarca ve saygıdeğer fikirlerden pek te uzaklara gitmezdi. Hiç bir metoda dayanmadan açtığı geçmişin kutsal belmgeleriyle kendi loş ve basit hayatı arasında açık bir ilişki kuracak derecede dînî

eğitim görmemişti; ancak, kişiliğinin güçlü yanları, yani dürüstlük duygusu ile tutumunun başkaları üzerinde yapacağı etki konusunda duyduğu sorumluluk onda geçmişteki hisleri ile hareketlerini dikkatle inceleme alışkanlığını yaratmıştı. Kafası çok çeşitli konularla dolu olmadığı için boş anlarını, hatırlayabildiği bütün denemeleriyle, evlendiğinden beri özelliği bir kat daha artan son on beş yıllık hayatını tekrar tekrar yaşıyarak dolduruyordu. Hayattaki ilişkilerle zor anlara daha derinden bakmasını sağlayan, bazen biraz tahammül gücü göstermesini, bazen de hayalî veya gerçek bir ödeve sıkı sıkıya sadık kalmasını gerektiren ve kendisi için yepyeni bir dönem açan önemli anlardaki bütün ayrıntıları, sözleriyle, bakışlarıyla, renkleriyle hatırlamaya çalışıyor, ve bu arada durmadan kendisine acaba hangi yönlerden hatalarım oldu diye soruyordu. Bu gereğinden fazla derin düşünme ve kendi kendisiyle hesaplaşma, dış faaliyetlere kapalı ve bunun etkilerinden uzak kalan mânevi duyarlığı yüksek bir ruh için kaçınılması imkânsız marazî bir alışkanlıktır; hele bu kimse tecrübe alanı dar, çocuksuz bir kadın olursa. Durmadan tekrarlanan düşünce: "O kadar az şey yapıyorum.. acaba her şeyi gereği gibi yapabildim mi?" idi; ve onu böyle kendi kendisiyle konuşmaktan alakoyacak ne bir ses vardı ne de bu boş pişmanlık veya gereksiz şüphelerden vazgeçirecek kesin bir istek.

Nansy'nin evlilik hayatında bir tek acı olay çizgisi vardı ve geriye baktığı zaman gözünün önüne sık

sık gelen hazin sahneler bunun üzerine sıralanmışlardı. Bahçede Priscilla ile yaptığı kısa konuşma, bu pazar öğle sonrasında, geriye dönüşün akışını gene o yöne çevirmişti. Gözleriyle ve sessiz dudaklarıyla hâlâ izlemeye çalıştığı önündeki metinden düşünceleri ilk defa, Priscilla'nın kocasında bulduğu kusurlara karşı yaptığı savunmayı hayalen genişletmeye doğru kaydı. Sevilen şeyin korunması, sevginin açtığı yaralar için en iyi merhemdir; "erkeğin zihni binbir şeyle meşguldür" ^nancı ile bir eş, kaba cevaplara ve duygusuz sözlere rağmen çoğu zaman gülümser bir yüz takınabilir. Ve Nancy'nin en derin yarası, yuvalarında bir çocuk bulunmayışının kocasının zihninde bir türlü hazmedemediği bir eksiklik gibi yerleştiği inancından geliyordu.

Anne olmayı bekleyen kalbi sevgiyle dolu bir kadının, türlü türlü umutlar ve hazırlıklarla yolunu gözlediği bir nimetten yoksun kalmak tatlı Nancy de haliyle çok derin sızılara yol açabilirdi. Kendi eliyle diktiği, işlediği bir dolap eşya - kefen olarak kullanılan minicik bir entari hariç - hiç giyilmeden, el sürülmeden on dört yıl önceki gibi öylece durmuyor muydu? Hiç beklenmeyen bir anda yüz yüze geldiği bu güçlü deneme karşısında Nancy yanıp yakınmaktan öylesine kesinlikle uzak durdu ki, yıllar önce de, kendisine verilmeyen bir özlemi tadmaya hakkı olamıyacağı düşüncesiyle, dolabı arasıra ziyaret etmek adetini de bıraktı.

Belki de, içinde, günahkârca bir keder diye kabul etitği duyguya karşı takındığı bu şiddetli tavır, kocasına karşı aynı ölçüleri uygulamaktan onu alakoyuyordu. "Onunkisini çok daha başka... bir erkeğin böyle hayal kırıklığına uğraması çok daha kötü. Bir kadın kendisini kocasına adıyarak her zaman tatmin olabilir, ama bir erkek kendisini daima geleceğe baktıracak bir şey ister; ateşin karşısına geçip oturmak onun için bir kadından çok daha sıkıcıdır." Düşünceleri - peşinen karalaştırılmış bir anlayışla her şeyi Godfrey'in gördüğü gibi görmeye çalışarak - bu noktaya gelince, her zaman yeni bir soru daha ortaya çıkıyordu: Godfrey'in duyduğu yoksunluğu hafifletmek için elinden gelen her şeyi **yapmış mıydı?** Altı yıl önce ve tekrar dört yıl önce kendisine onca üzüntüye ve acıya mal olan direnmesinde, kocasının bir çocuğu evlat edinmeleri arzusuna karşı gösterdiği direnmede gerçekten haklımıydı? Evlât edinme o zamanın düşünce ve âdetlerine bugünkünden çok daha uzaktı, fakat Nancy'nin bu konuda bir kanaati vardı. Kendisine ait eşyanın her birisinin belirli bir yeri olduğu gibi, dikkatini çeken önemli konularda bir kanaati olması Nancy için gerekliydi, ve bu kanaatler mutlaka uyulması gerekli ilkelerdi. Bunlar dayandıkları temelden dolayı değil, bunlara zihnî faaliyetlerden ayrılmısa imkânsız bir inatçılıkla sarıldığı için kesindiler. Ev hanımlığından tutun da akşam tuvaletinin yapılmasına kadar bütün ödevler ve eşya konusunda, güzel Nancy Lammeter'in yirmi

üçüne girdiği zaman değişmez küçük yasaları vardı bütün alışkanlıkları bu yasalara göre biçimlenmişti. Bu yargıları içinde hiç rahatsızlık vermeyecek şekilde taşırdı; bunlar adeta kafasının içine kök salmışlardı ve bir çimen gibi sessizce büyümüşlerdi. Bildiğimiz gibi, yıllarca önce, Priscilla gibi giyinmekte ısrar ediyordu; sebebi, "Kızkardeşlerinin aynı şeyleri giyinmeleri doğruydu." ve "krem rengi bir entari giyerse doğru bir şey yapmış olurdu." Bu çok ufak, fakat Nancy'nin hayatını düzenleme biçiminin tipik bir örneğidir.

İşte Nancy, küçük bencil duygulara kapılarak değil, bu katı ilkelere uyarak kocasının arzusuna karşı direnmişti. Kendi çocuğunuz ve sizden esirgendiği için başkasını evlât edinmeye kalkışmak ilahî takdire rağmen kaderini çizmeye çabalamak demekti: edinilen evlâdın hiç bir hayrı olmayacağını, yüce bir sebeple, çocuksuz olmaları daha hayırlı görülmüşken, kasıtlı bir isyanda bulunanlar için bir lânet olacağına inanıyordu. Eğer bir şeyden hayır gelmiyeceğini görüyorsa, o şeyi arzu etmekten vazgeçmek kaçınılmaz ödevimizdir diyordu. Bu haliyle belki de en bilge kişiler bile Nancy'nin bu ilkesinin tek kelimesini değiştirmezlerdi. Ne varki, bu ilkeyi öne sürerken var olan şartlara bakılırsa, bir şeyden hayır gelip gelmeyeceği, tamamen özel bir düşünce tarzına bağlı oluyordu. Birbiri ardına üç defa, yağmur veya Tanrı vergisi başka bir sebeple engel çıktığı takdirde belli bir yerden alışveriş etmeyi bırakırdı; bu gibi be-

lirtilere rağmen hâlâ ısrar edenlerin başına ayak kırılması veya başka bir musibet geleceğine inanırdı.

Godfrey itiraz ederken, "Çocuğun kötü olacağını nereden çıkartıyorsun?" dedi. "Bak Eppie, bir dokumacının yanında büyüyüp serpildi; adamın onu evlat edindiğini unutma. Buralarda onun kadar güzel küçük bir kız olmadığı gibi, bizim verdiğimiz değere de daha lâyığını göremiyorum. O nasıl olur da birisine uğursuzluk getirir anlamıyorum?"

Gözleri özlem ve hüzünlü bir sevgiyle dolu, ellerini sıkı sıkıya kenetlemiş olarak oturan Nancy, "Öyle ama sevgili Godfrey," dedi, "Çocuk dokumacını yanında kötü olmayabilir. Ama unutma ki, bizim yapacağımız gibi adam gidip onu kendisi bulmadı. Bizimkisi hata, ve mutlaka öyle olacak. Roystan Baths'da rastladığımız hanımın, kız kardeşinin edindiği çocuk için söylediklerini hatırlamıyor musun? Duyduğum tek evlât edinme olayı buydu, ve çocuk yirmi üçünde ölmüş. Sevgili Godfrey benden yanlış iş yapmamı isteme yoksa bir daha hiç mutlu olamam. Bilmiyorum senin için çok güç, benim için daha kolay, ama ne yapalım Tanrı böyle istiyor."

Nancy'nin, kısır toplumsal geleneklerle tam anlaşılmayan bölük - pörçük kilise doktrinlerinin ve sınırlı tecrübelerine dayanan genç kızlık muhakemesinin yan yana gelmesiyle oluşan din anlayışının, inançları onu bilgisinde çok ileride bir sistem halinde ortaya çıkan dindar kişilerin dü-

şüncelerine pek yakın olması biraz garip görünebilir; ancakt insanların inançlarının diğer bütün tabiî gelişmeleri gibi çoğu zaman bir sistemin sınırlarını aştığını unutmamak gerekir.

Godfrey evlât edinmeleri için uygun bir çocuk olarak Eppie'den ilk defa söz açtığı zaman kız on iki yaşındaydı, ve Silas'ın Eppie'den ayrılmaktansa canını vereceği hiç aklına gelmiyordu. Dokumacının, yetiştirmek için bunca sıkıntıya katlandığı çocuğun iyiliğini istemesi ve talih kuşunun başına konduğunu görmekten memnun olması kadar tabiî ne olabilirdi? Bu durum da çocuk, hem hayatının sonuna kadar ona minnettar kalır hem de şimdiye kadar yaptığı fedakârlıklara karşılık ömrü boyunca kendisinin de geçimi sağlanırdı. Üst tabakadan bir insanın alt tabakadan birisinin omuzundaki yükü alması uygun bir hareket değil miydi? Yalnız kendisinin bildiği sebeplerden dolayı bunlar ona çok münasip şeyler gibi görünüyordu ve bunu arzu etmesinde özel bir amacı olduğu için de, böyle zamanlarda herkesin düşünebileceği bir hataya düşüyor, bu niyetini kolayca uygulayabileceğini sanıyordu. Silas'ın Eppie ile ilişkisini değerlendirmede bu haliyle pek üstünkörü ve yetersiz bir düşünce biçimiydi ama Godfrey'in çevresindeki çalışan insanlarla ilgili edindiği izlenimlerin, derin sevgilerin, nasırlı ellerle ve yoksullukla pek de bağdaşamıyacağı yolunda olduğunu unutmamak gerekir. Dokumacının olağanüstü duygu dünyasına girme gücünde olsa bile, şimdiye kadar böyle bir fır-

sat çıkmamıştı. Zaten Godfrey'in duyguları hesaba katmaksızın böyle bir niyet besleyebilmesi bu konudaki bilgi eksikliğinden ileri geliyordu; ancak, iyi kalpli ve uysal bir insan oluşu bu duygusuzca planı uygulamasını engellediği gibi, Nancy'nin onu iyi bir koca diye övmesi de büsbütün temelsiz değildi.

Tartışmanın bütün sahnelerini hatırladığı zaman kendi kendisine, "Tabiî haklıydım," diyordu. "Benim için çok acı olsa da, ona hayır derken haklı olduğumu hissediyordum; fakat Godfrey ne kadar da iyi davranmıştı! Pek çok erkek, isteklerine karşı koyduğum için müthiş öfkelenir, benimle evlenmenin büyük şansızlık olduğunu söyleyebilirlerdi, ama Godfrey ağzını açıp bana tek kaba söz söylemedi. Tek gizleyemediği şiy herşeyin ona bomboş görünmesi, bunu biliyorum. Eğer ilerde bırakacağı çocukları olsa toprak ona ne başka şeyler ifade ederdi! Fakat yakınmamalıyım: çocuk doğuarabilecek bir kadınla evlenseydi belki bu sefer de kadın onu başka şeylerle üzerdi."

Bu ihtimal Nancy'nin başlıca tesellisiydi, ve bunu kuvvetlendirmek için, hiç bir kadının olamıyacağı kadar müşfik olmaya çalışıyordu. Hayatında bir defa kocasının isteğine karşı koyarak onu incitmek **zorunda kalmıştı.** Godfrey karısının bu sevgisini hissediyor ve ısrarının sebeplerini anlayışla karşılıyordu. Onunla birlikte on beş yıl yaşayıp da ondaki, doğruluğa karşı bencil olmayan bağlılığın ve çiçek üzerindeki bir çiğ tanesi kadar saydam içtenliğin farkına varmamak imkânsızdı. Godfrey bunu o kadar

şiddetle hissediyordu ki, kararsız ve güçlükleri daima yılmadan göğüsleyemiyecek kadar çekingen tabiatı. kendisini arzularını yerine getirmek özlemiyle izleyen karısı karşısında onu korkuya sevkediyordu. Eppie konusunda gerçeği itiraf etmek ona imkânsız görünüyordu. Nancy, bu kadar uzun zaman saklandıktan sonra anlatılan ilk evliliğin hikâyesinin yaratacağı tiksintiden dünyada kurtulamazdı. Godfrey ayrıca çocuğun da bir tiksinti konusu haline gelebileceğini düşünüyordu; artık görünüşüne bile tahammül etmek güç olacaktı. Nancy'nin gururuna indirilen bu darbe ve dünyadaki kötülüklerden bu denli habersiz oluşu, hassas bünyesi için de tehlikeli olabilirdi. Mademki kalbinde bu sırla evlenmişti, sonuna kadtar bunu saklaması gerekti. Bundan başka yapılacak her şey sevdiği karısıyla arasını açmaktan başka bir işe yaramazdı.

Peki bu arada niçin kendisini, böyle bir kadının aydınlattığı ocaktan bir çocuğun eksikliğine alıştıramıyordu? Hayatının tamamen mutlu olmamasının tes sebebiymiş gibi niçin aklı hep bu imkânsızlığa doğru kayıyordu? Bana kalırsa, olgunluk çağına ulaşıpta hayatın tamamen mutlu, tamamen neşeli olamıyacağı anlayışına varamayan bütün kadınlar ve erkekler için bu hal söz konusudur. Loş anların verdiği boşluk ve sıkıntı içinde, doyumsuzluğumuz belirli bir sebep ve amaç arar, ve bunu da tadılmamış bir zevkten yoksunlukta bulur. Çocuksuz bir yuvada otururak düşüncelere dalan doyumsuzluk, dönüşü çocukların

neşeli çığlıkları ile karşılanan babayı imrenerek düşünür; yemekte küçücük başlak limonluktaki saksılar gibi sıra sıra dizilmiştir ve hepsinin üzerinde ayrı bir endişe ile titrenmektedir... oysa şimdi özgürlüğü bırakıp bağ aramak onun gözünde kısa bir çılgınlıktan başka bir şey değildir. Godfrey'in durumunda düşüncelerinin dönüp dolaşıp aynı noktaya gelmesi için başka bir sebep daha vardı: Eppie konusunda hiç bir zaman huzura kavuşmayan vicdanı şimdi bu çocuksuz eve bir cezalandırma görünüşü vermişti; zamanın geçmesi ve Nancy'nin onu evlât edinmeyi reddetmesi üzerine hatasını tamir etme gitgide güçleşiyordu.

Bu öğle sonrasında, aralarında bu konuya dokunulmayalı dört yıl olmuştu ve artık Nancy artık bunun büsbütün kapandığı düşüncesindeydi.

"Acaba yaşlandıkça daha mı az önem verecek, y oksa daha mı çok?" diye düşündü. "Korkarım daha çok verir. Yaşlılar çocukların yokluğunu daha fazla duyarlar: Priscilla olmasa babam ne yapardı? Ölürsem Godfrey çok yalnız kalır, kardeşleriyle zaten anlaşamıyor. Ama kendimi büsbütün endişeye kaptırmamalıyım, sanki her şey olup bitmiş gibi. En iyisi şimdi elimden gelen gayreti göstermek."

Bu son kararla Nancy daldığı düşünce âleminden döndü, gözlerini tekrar bıraktığı sayfaya çevirdi. Aradan zannettiğinden de fazla zaman geçmişti; elinde çay tepsisiyle hizmetçiyi görünce bayağı şaşırdı. Ne

var ki, aslında da her zamanki çay zamanından daha önceydi fakat Jane'ın da kendine göre bir sebebi vardı.

Nancy sordu: "Efendiniz evluya döndü mü Jane?"

Jane, "Hayır efendim," dedi. Bunu sesinde hafif bir vurguyla söyledi ama hanımı bunun farkına varmadı.

Biraz duraladıktan sonra Jane devam etti: "Bilmem gördünüz mü efendim pencerenin önünden herkes aynı tarafa doğru telaşla gidiyordu. Galiba bir şeyler oldu. Avluda kimsecikler kalmadı, yoksa gönderip baktıracaktım. Çatı katına çıktım ama ağaçlardan bir şey görünmüyor ki. İnşallah kimseye bir şey olmamıştır."

"Hiç zannetmiyorum, bir şey olmamıştır. Belki geçenlerde olduğu gibi Mr. Snell'in boğası kaçmaştır."

Hiç değilse hayalî birkaç felâketi kapsayan böyle bir varsayımı büsbütün küçümsemeyen Jane, "İnşallah kimseye toslamamıştır öyleyse," dedi.

Nancy, "Bu kız hep beni endişelendirir," diye düşündü. "Godfrey bir dönseydi."

Ön pencereye gitti, yol boyunca baktı; içinde çocukça bulduğu bir huzursuzluk vardı. Şimdi ortalıkta Jane'in dediği gibi bir telâş kalmadığı gibi, Godfrey zaten köy yolundan değil, tarlalardan dönerdi. Gene de

olduğu yerde durdu, sakin mezarlığı, parlak yeşil tepeciklere düşen mezar taşlarının uzun gölgesini ve daha ötedeki ağaçların son bahar renklerinin alevini seyretti. Böylesine sakin manzara karşısında belirsiz korku daha fazla hissedilir... tıpkı kara karganın güneşli havada ağır ağır kanat çırpması gibi. Ah Godfrey bir an önce eve dönseydi!

BÖLÜM XVIII

Odanın öteki başındaki kapıyı birisi açtı, Nancy bunun kocası olduğunu hisetti. Pencereden gözlerinde memnunlukla döndü, korkusu yatışmıştı.

Kocasına doğru giderek, "Geldiğine o kadar sevindim ki," dedi. "Endişe etmeye başlamıştım."

Birden durdu, Godfrey şapkasını korkan elleri titriyordu; ona doğru döndü, yüzü sapsarı, bakışları acayip ve anlamsızdı: karısına baktığı muhakkaktı ama sanki onu görünmeyen bir sahnenin parçası gibi görüyordu. Tekrar söze başlamaya cesaret edemiyerek elini koluna koydu fakat o bunun farkına varmadı kendisini sandalyesine bıraktı.

Jane buharları tüten çaydanlıkla kapıdaydı. Godfrey, "Lütfen söyle de gitsin," dedi. Kapı tekrar kapanınca daha derli toplu konuşmak için çaba harcadığı belli oluyordu.

Karşısındaki sandalyeyi gösterdi, "Nancy şuraya oturur musun," dedi. "Elimden geldiği kadar erken döndüm, sana başkası anlatsın istemedim. Çok büyük bir sarsıntı geçirdim ama asıl önemsediğim senin geçireceğin sarsıntı.

Ellerini dizleri üzerinde kenetleyen Nancy dudakları titreyerek, "Yoksa babamla Priscilla'ya mı bir şey oldu?" dedi.

Godfrey, bu açıklamayı yapmayı arzuladığı itinaya hiç te uygun düşmeyen bir sesle, "Hayır, yaşayanlardan birisi değil" dedi. "Dunsten... kardeşim Dunsten... on altı yıl önce ortalıktan kaybolan. Onu bulduk... cesedini... iskeletini."

Godfrey'in görünüşünün Nancy'de yaratmış olduğu dehşet, bu sözlerle biraz rahatlamasına sebep oldu. Anlatacaklarını dinlemek için nisbeten sakin oturdu. Kocası devam etti:

"Taş Ocağı birden kurudu... herhalde suyu boşaltıldığı için; orada duruyordu... on altı yıldan beri, iki büyük kayanın arasına sıkışmıştı. Saati, mühürü, üzerinde ismim olan altın saplı av kamçım: Şimşek ile ava gittiği gün, yani son defa görüldüğü gün benden habersiz almış."

Godfrey sustu: bundan sonrasını söylemek o kadar kolay değildi. Nancy, hiç te sevilmeyen ve hakkında daima çok kötü şeyler düşünülen bir kardeşin başına yıllar önce gelen bu iş karşısında kocasının bu kadar sarsılmasına birazda şaşırarak sordu: "Yoksa kendisinu suya atıp boğulmuş mu?" Godfrey alçak fakat belirli bir sesle, "Hayır düşmüş," dedi. Sesinde, bu olayda derin bir anlam olduğunu hisseder gibi bir hal vardı. Ardından hemen ilâve etti: "Silas Marner'i soyan adam Dunstan'mış!"

Bu sürpriz ve utanç karşısında Nancy'nin yüzü ve boynu kıpkırmızı oldu; suç işleyen uzak akrabadan bile olsa bunu şerefsizlik sayacak şekilde yetiştirilmişti.

Bu şerefsizliğin kocası tarafından daha da şiddetle hissedildiğini düşünen Nancy sesinde büyük bir şefkatle, "Ah, Godfrey!" dedi.

"Çukurda para da duruyordu... dokumacının bütün parası. Her şey toplandı, iskeleti Gökkuşağına götürdüler. Ben sana anlatmak için geldim, olan olmuş, bilmen gerekti."

İki uzun dakika yere bakarak sessiz oturdu. Bu utanç karşısında Nancy teselli edici bazı sözler söyleyebilirdi ama sustu: içgüdüsü bunun ardında bir şeyler olduğunu söylüyordu... Godfrey'in anlatacak başka bir şeyi daha vardı. Çok geçmeden başını yerden kaldırdı, Nancy'nin yüzüne dikti ve anlatmaya başladı:

"Er geç her şey ortaya çıkıyor Nancy. Tanrı istediği an sırlarımız çözülüyor. Kafamda daima bir sırla yaşadım, ama artık bunu senden saklamıyacağım. Bunu benden değil başkasından öğrenmeni hiç istemem... ben öldükten sonra bile başkasından öğrenmeni istemem. Şimdi söyleyeceğim; zaten bütün hayatım, 'söylesem mi, söylemesem mi?' diye geçti, fakat artık kararımı verdim."

O müthiş korku tekrar Nancy'nin yüreğine çöreklendi. Karı kocanın gözleri bunalım anlarında sevgiyi bir yana iten bir korkuyla karşı karşıya geldi.

Godfrey yavaşça, "Nancy," dedi "seninle evlendiğimiz zaman, senden bir şey sakladım... ta o zaman söylemem gerekli bir şey. Marner'in karın

içinde bulduğu kadın... Eppie'nın annesi... o sefil kadın... benim karımdı: Eppie benim çocuğum."

İtirafının etkisinden korkarak sustu. Fakat Nancy hâlâ sakin oturuyordu, yalnız gözleri yere inmişti, artık onunki ile karşılaşmıyordu. Düşünen heykel gibi solgun ve sakindi, elleri dizlerinde kenetliydi.

Godfrey bir süre sonra sesi titreyerek, "Artık benim için hiç bir zaman aynı şeyleri düşünmeyeceksin," dedi.

Nancy susuyordu.

"Çocuğu sahipsiz bırakmamalıydım, bunu senden saklamamalıydım. Ama seni de büsbütün kaybetmeye dayanamazdım. Onunla evlenmek zorunda kalmıştım... bunun ızdırabını da çektim."

Nancy hâlâ susuyor, yere bakıyordu; neredeyse, hemen kalkmasını, babasının evine gideceğini söylemesini bekliyordu. Onun yalın ve katı düşüncelerine göre simsiyah görünmesi gereken bu kusurlara merhamet duyabilir miydi

Fakat nihayet gözlerini tekrar onunkine kaldırdı, konuşmaya başladı. Sesinde kırgınlık değil sadece büyük bir keder ve pişmanlık vardı:

"Godfrey şu anlattıklarını altı yıl önce bile söylemiş olsaydın, çocuğa karşı bazı ödevlerimizi yerine getirebilirdik. Senin olduğunu bilseydim onu almayı hiç reddeder miydim sanıyorsun?"

Godfrey o anda, sadece beyhude değil, kendi amacını bile gerçekleştirmeyen bir hatanın şiddetli acısını duydu. Bu kadar zaman beraber yaşamış ama karısını hiç tanıyamamıştı. Kadın biraz daha heyecanlı tekrar söze başladı:

"Ah Godfrey, eğer başlangıçta ona sahip çıksaydın, alırdık, beni annesi gibi sever... sen de benimle daha mutlu olurdun; ben de bebeğimin ölümüne daha kolay dayanırdım, hayatımız düşündüğümüze mutlaka daha yakın olurdu."

Nancy sustu, gözlerinden yaşlar yuvarlanıyordu.

Godfrey pişmanlığın verdiği acı içerisinde, hareketinin büsbütün budalaca olmadığını kendi kendisine isbat etmek ister gibi, "Ama sana söyleseydim benimle evlenmezdin Nancy," dedi. "Şimdi böyle duyorsun ama o zaman böyle düşünmezdin. Bu konuşmayı yaptıktan sonra, gururun ve babanın şerefi sana benimle bütün ilişkilerini kesmeni emrederdi."

"Nasıl hareket ederdim şimdi söylemek güç Godfrey. Fakat bir başkasıyla katiyyen evlenmezdim. Ben, bir insanın hatalı hareket etmesine değmezdim... zaten kimse buna değmez. Hiç bir şey önceden göründüğü kadar mükemmel değildir; görüyorsun, bizim evliliğimiz bile." Son gelimeleri söylerken Nancy'nin yüzünde hafif, hüzünlü bir gülümseme vardı.

"Düşündüğünden de daha fena bir insanım ben. Acaba beni affedebilecek misin?" Godfrey'in sesinde bir titreme vardı.

"Bana karşı işlediğin hata önemsiz Godfrey; zaten bunu telafi de ettin... on beş yıldır bana karşı o kadar iyi idin ki. Asıl haksızlığı başkasına karşı yaptın, ve bunu düzeltebilir misin bilmem."

"Fakat şimdi Eppie'yi alabiliriz. Nihayet her şeyi bütün dünyanın bilmesi umurumda bile değil. Hayatımın geri kalan kısmında düpedüz ve açık olacağım."

Nancy başını üzüntüyle salladı, "Şimdi büyüdü artık, bize gelmesi eskisi gibi olmayacak," dedi. "Ama onu açıkça kabul etmen, ihtiyaçlarını sağlaman senin ödevin; ben de elimden geleni yaparım, ve beni sevmesi için Tanrı'ya dua ederim."

"Öyleyse, Taş Ocağı'nda durum yatışınca hemen bu gece beraberce Silas Marner'e gideriz."

BÖLÜM XIX

O gece saat sekiz dokuz arası Eppie ile Sılas kulübede yalnız oturuyorlardı. Dokumacı, o gün öğleden sonraki olaylardan duyduğu büyük heyecandan sonra, bu sakinliğe özlem duymuş, ve herkes gittikten sonra orada kalan Mrs. Winthrop ile Aaron'dan, çocukla kendisini yalnız bırakmaları için rica da bile bulunmuştu. Heyecanı tamamen yatışmamıştı, yalnız hassasiyetin dış uyarmaları dayanılmaz hale getirdiği safhaya ulaşmıştı. Bezginlikten ziyade iç âlemde bir gerginlik vardı, ve bu durumda uyumak imkânsızdı. Başkalarında bu gibi anları gözetleyenler, gözlerdeki parlaklığı ve bu geçici etki altında yüz çizgilerinde beliren keskinliği farketmişlerdir. Sanki mânevî seslere karşı duyarlığı artan yeni bir kulak, ölümlü hantal vücut boyunca titreşimler yaymıştır, ve "fısıltılı seslerden doğan güzellik" dinleyicinin yüzünde yansımıştır.

Koltuğunda oturup Eppie'ye bakan Silas'ın yüzünde böyle bir değişim görülüyordu. Eppie'de sandalyesini ona doğru çekmiş, öne doğru eğilmiş, elini avuçlarına almış yüzüne bakıyordu. Yanlarındaki masada mumun ışığı altında, bulunan altınlar duruyordu: eski, sevgili altınlar düzenli yığınlar halinde dizilmişlerdi; tıpkı, tek sevinç, tek neşe kaynağı oldukları günlerde Silas'ın yaptığı gibi. Kızına, bunları

her gece nasıl saydığını, O gönderilene kadar ruhunun nasıl yapayalnız olduğunu anlatıyordu.

Yavaş sesle, "İlk günlerde aklıma arasıra bir düşünce gelirdi," diyordu. "Sanki tekrar altına dönüşecekmişsin gibi olurdu. Çünkü o sıralar nereye baksan altınları görür gibi olurdum. Bu duygu hoşuma gider, altınlar geri gelse sevineceğimi sanırdım. Ama bu uzun sürmedi. Çok geçmeden, seni elimden alacak yeni bir lânete uğruyormuşum gibi geldi; senin bakışına, sesine, küçük parmaklarının dokunuşuna o kadar ihtiyaç duyuyordum ki. O zamanlar, küçücükken sen bunları bilmezdin Eppie... ihtiyar baban Silas'ın senin için duyduklarını hiç bilmezdin."

"Ama şimdi biliyorum baba. Sen olmmasaydın beni öksüzler yurduna verirlerdi ve beni seven kimse de bulunmazdı."

"Öyle ama benim sevgili çocuğum, asıl büyük lutuf bana gönderildi. Beni kurtarmak için gönderilmeseydin, sefalet içinde mezara girecektim. Para tam zamanında elimden alındı; ve gördüğün gibi saklanmış... ta ki, senin ihtiyacın olana kadar. Ne olağanüstü bir şey... bizim hayatımız olağanüstü."

Silas paraya bakarak birkaç dakika sessiz oturdu. Düşünceli bir sesle, "Artık beni etkilemiyor," dedi. "Bir daha da etkili olacağını hiç zannetmiyorum. Ama seni kaybedersem, tekrar lânete uğradığımı düşünürüm ve Tanrı'nın bana karşı iyi olduğu duygusunu kaybederim."

O anda kapı vuruldu, Eppie Silas'a cevap vermeden kalkmak zorunda kaldı. Kapıyı açmak üzere yürürken gözlerinde toplanan yaşlar ve yanağındaki hafif kızarıklıkla ne kadar da güzeldi. Karşısında Mr. ve Mrs. Cass'ı görünce kızarıklık daha da arttı. Köy kızlarının yaptığı gibi biraz eğilerek gelenleri selâmladı ve girmeleri için kapıyı iyice açtı. Eppie'nin elini tutarak yüzüne endişeli bir ilgi ve hayranlıkla bakan Mrs. Cass, "Sizi bu geç saatte rahatsız ediyoruz sevgili çocuk," dedi. Nancy'nin de yüzü solgun, sesi titrekti.

Mr. ve Mrs. Cass'a sandalye verdikten sonra Eppie karşılarında, babasının koltuğuna dayanarak durdu.

Godfrey sakin olmaya çalışarak, "Evet Marner Usta," dedi. "Uzun yıllardır yoksun kaldığınız paranızla sizi tekrar beraber görmek benim için büyük bir teselli. Size karşı bu haksızlığı yapanın ailemden birisi olması beni büsbütün üzdü, bunu her yoldan telafi etmeye hazırım. Sizin için yapacağım her şey, hırsızlıktan öte bakmasam bile ancak bir borcun ödenmesi olacak. Kaldı ki, minnettar olduğum... sana karşı minnettar olduğum daha başka şeyler de var Marner."

Godfrey sözün burasında kendisine hakim oldu. Karısı ile aralarında babalık konusunun çok dikkatle açılmasına ve mümkünse ileriye bırakılarak Eppie'yi şaşırtmamaya karar vermişlerdi. Bunu özellikle Nancy istemişti, çünkü, annesi ile babası arasındaki

ilişkinin gerçek yüzünü öğrenmek herhalde Eppie'ye epey ağır gelecekti.

Silas, Mr. Cass gibi - uzun boylu, çoğu zaman at sırtında görünen güçlü kuvvetli - "daha iyi" birisiyle konuşurken hep huzursuz olduğu için güçlükle konuşuyordu:

"Şimdiye kadar yaptıklarınız için size teşekkür ederim efendim. Hırsızlığa gelince, ben bunu zaten kayıp saymıyorum. Saysam bile, sizinle bir ilgisi yok; bunun sorumlusu siz değilsiniz."

"Sen buna böyle bakabilirsin Marner ama ben bakamam, ve umarım bu konuda kendi duygularıma göre hareket etmeme bir itirazın olmaz. Senin uysal bir insan olduğunu biliyorum. Bütün hayatın boyunca da çok çalışan bir insandın."

Marner düşünceli bir sesle, "Evet efendim, evet," dedi. "İşim de olmasa çok fena olurdum. Elimdeki her şey gidince tek tutanağım o oldu."

Marner'in bu sözlerini basitçe kendi ihtiyaçlarına uygulayan Godfrey, "Evet," dedi, "bu ülkede çok geçerli bir zanaattı seninkisi; yapılacak o kadar çok dokuma işi vardı ki. Ne var ki, bu sıkı çalışma için epey yaşlandın Marner; artık işi bırakıp dinlenmek zamanı geldi. Epeyce yıpranmış görünüyorsun, oysa o kadar yaşlı da değilsin, değil mi?"

"En fazla elli beşimde olmalıyım efendim."

"Güzel, bu durumda daha otuz yıl yaşayabilirsin... baksana ihtiyar Macey'e! Masadaki o para ne de olsa pek fazla sayılmaz. Faize de versen, yettiği kadar da yaşasan pek çok gitmez: senden başka birisi olmasa tabiî daha uzun zaman gider... daha uzun yıllar iki kişi idare etmek zorundasın."

Godfrey'in söylediklerinden hiç etkilenmeyen Silas, "Evet efendim," dedi. "Yokluktan hiç korkum yok. Biz, Eppie ile ben nasıl olsa geçinip gideriz. Bunun kadar birikmiş parası olan pek az çalışan insan vardır. Soyluları bilmem ama, bu benim için epeyce... hatta gereğinden çok. Bize gelince, zaten çok şey istediğimiz yok."

Eppie, "Sadece bir bahçe baba," dedi ve hemen kulaklarına kadar kızardı.

Konunun bu şekilde değişmesinin kocasına yardımcı olacağını düşünen Nancy, "Demek ki, bahçeyi o kadar çok seviyorsun," dedi. "Hakikaten öyle, ben de vaktimin çoğunu bahçede geçiriyorum."

Uzaktan kendisine çok kolay gibi görünen bir teklifi yapmaktaki güçlüğü farkeden Godfrey, "Kırmızı Konak'ta da epeyce büyük bahçeler var," dedi ve konuşmasına şöyle devam etti: "On altı yıldır Eppie için çok şeyler yaptın Marner. Onun bolluk içinde olması herhalde seni çok memnun eder, değil mi? Çok renkli ve sıhhatli görünüyor ama fazla zorluğa da katlanamaz sanırım: çalışan ana babadan olma iriyarı kıza benzemiyor. Onu varlık içinde yaşatacak ve bir

hanımefendi yapacak bir aileye bırakmayı herhalde sen de istersin. Birkaç yıla kadar yüz yüze geleceği zor hayata göre, o böylesi bir hayata daha uygun."

Marner'in yüzünde yanıp sönen bir alev gibi bir kırmızılık görünüp kayboldu. Eppie ise gerçekle hiç ilgisi bulunmayan konularda Mr. Cass'ın böyle konuşmasına şaşıp kalmıştı. Ne var ki, Silas incinmişti ve huzursuzdu.

Mr. Cass'ın sözlerini dinlerken içine doğan karışık duyguları ifade etmek için gerekli kelimeleri bulamayan Silas, "Ne demek istediğinizi pek anlayamıyorum efendim," dedi.

Doğrudan doğruya konuya girmeye karar veren Godfrey, "Şunu demek istiyorum ki," dedi. "Mrs. Cass'ın ve benim, bildiğiniz gibi çocuğumuz yok... bize yetip te artan evimizden de başka şeylerimizden de gereği gibi yararlanan yok. Çiftliğimizde kızımız gibi birisinin bulunmasını çok istiyoruz... Eppie'yi almayı ve onu her bakımdan kızımız gibi davranmayı arzu ediyoruz. Onu böyle iyi yetiştirmek için bunca sıkıntıya katlandıktan sonra, ihtiyar halinizde onun bu yoldan servete kavuşması sizin için de herhalde çok huzur verici olur. Bunun için sizin de mükafatlandırılmanız tabiî hakkınızdır. Eppie de eminim sizi daima sevecek ve size minnettar olacaktır: sık sık gelip sizi görecek, ve sizin huzur içinde olmanız için biz de daima elimizden geleni yapacağız."

Godfrey Cass gibi sıkıntı içinde konuşan bir insanın kelimeleri seçmekte bazı hatalara düşmesi ve bunların hassas duyguları tırmalaması kaçınılmaz bir durumdu. O konuşurken, Eppie yavaşça kolunu Silas'ın boynu etrafına dolamış, eliyle babasını okşamaya başlamıştı: kız babasının şiddetle titremeye başladığını hissetti. Mr. Cass konuşmasını bitirince bir süre sessiz kaldı; birbiriyle çatışan acı duyguların altında bütün gücünü yitirmiş gibiydi. Eppie'nin kalbi babasının tehlike içinde bulunduğu duygusuyla kabarmıştım. Eğilip tam bir şeyler söyleyeceği sırada, Silas'ın içinde korkulardan birisi ötekileri bastırdı ve hafif bir sesle, "Eppie çocuğum, sen konuş," dedi. "Sana engel olmak istemem. Mr. ve Mrs. Cass'a teşekkür et."

Eppie elini babasının başından çekti, bir adım öne çıktı. Yanakları al aldı, ama bu sefer sıkılganlıktan değil: babasının kuşku ve ızdırap içinde olduğu duygusu bütün sıkılganlığını silip götürmüştü. Önce Mrs. Cass'ı sonra Mr. Cass'ı eğilerek selâmladı ve söze başladı. "Her ikinize de teşekkür ederim efendim. Fakat ne babamı bırakabilirim ne de ondan daha yakın birisini bulabilirim. Hanımefendi olmakta istemiyorum... gene de size teşekkür ederim. (Sözün burasında Eppie eğilerek tekrar her ikisini de selâmladı). Aralarında büyüdüğüm kimseleri bırakıp gidemem."

Son sözleri söylerken Eppie'nin dudakları biraz titremeye başladı. Tekrar babasının sandalyesinin ya-

nına döndü, kolunu boynuna doladı: Silas bastırmaya çalıştığı bir hıçkırıkla kızının ellerini tuttu.

Nancy'nin gözleri de yaşarmıştı ama Eppie'ye karşı duyduğu sevgi kocası için duyduğu üzüntü ile eksilmiş gibiydi. Kocasının ne düşündüğünü merakla bekleyerek konuşmaya cesaret edemedi.

Godfrey, beklediğimiz bir engelle karşılaştığımız zaman hepimizin duyduğu huzursuzluk içerisindeydi. Büyük bir pişmanlık, ve kalan zaman içinde elinden geldiğince hatasını düzeltmek kararı içerisindeydi. Doğru diye kabul ettiği hareket tarzına yönelmiş duygular benliğini öylesine sarmıştı ki, karşısındakilerin kendi asil kararlarına zıt düşebilecek duygularına saygı gösterecek durumda değildi. Tekrar konuşmaya başladığı anda kendisini belli eden heyecan biraz da öfkeyle karışıktı:

"Ama senin üzerinde bir hakkım var Eppie... hem de güçlü bir hak. Marner, Eppie'ye çocuğum olarak sahip çıkmak ve ona bakmak benim ödevimdir. O benim çocuğum... annesi benim karımdı. Bunun için onun üzerinde, her şeyin üzerinde olması gerekli bir hakkım var."

Eppie şiddetle sarsıldı ve bembeyaz kesildi. Silas ise aksine, ikisinin bu konudaki düşüncelerinin zıt olabileceği endişesinden Eppie'nin cevabı üzerine kurtulduğu için, içindeki dayanma gücünün biraz da babaca bir hırsla uyandığını hissetmişti. Gençlik umutlarının mahvolduğu o unutulmaz gündenberi

içinde biriken öfkeli bir sesle, "Öyleyse efendim," dedi, "niçin bunu on altı yıl önce söylemediniz? Şimdi onu benim elimden, tıpkı kalbimi göğsümden çıkartır gibi almak yerine, daha onu sevmeden, üzerindeki bu hakkınızı niçin ileri sürmediniz? Tanrı onu bana, siz ona sırt çevirdiğiniz için verdi ve şimdi O da Eppie'yi benim diye kabul ediyor; sizin onun üzerinde hiç bir hakkınız olamaz! Kapısından bir nimeti geri çevirenin artık onun üzerinde hakkı olamaz."

Silas'ın sözlerindeki keskinliği hisseden Godfrey, "Biliyorum Marner," dedi, "hata ettim. Bu konudaki tutumumdan pişman oldum."

Marner yeni bir heyecanla, "Buna memnun oldum," dedi. "fakat bu pişmanlık on altı yıldır sürüp giden şeyi değiştirmez. Şimdi buraya gelip onun babası olduğunu söylemeniz içimizdeki duyguları değiştiremez Konuşmaya başladığından beri 'baba' diye o bana diyor."

Marner'in doğruyu düpedüz söylemesi ile epeyce şaşıran Godfrey, "Marner ama senin de biraz makul olman lâzım," dedi. "Onu sanki büsbütün alıp götürecek de bir daha görmeyecek gibi konuşuyorsunuz. Zaten hemen burada oturacak ve sık sık seni ziyaret edecek. Sana olan duyguları da değişmeyecek."

Marner daha acı bir sesle, "Değişmeyecek mi?" dedi. "Bugün aynı lokmayı paylaşırken, aynı kaptan su içerken, aynı şeyleri düşünürken bana karşı olan duyguları nasıl olup ta değişmeyecek? Aynı ka-

lacakmış! Bunlar boş laf, siz bizi ortadan ikiye bölmek istiyorsunuz."

Godfrey'in tecrübesi Marner'in bu yalın sözlerindeki anlamı kavramaya yeterli olmadığı için gene biraz öfkelendi. Eppie'nin mutlaka iyiliğine olan bir teklife karşı çıktığı için dokumacıyı çok bencil buldu. (Bu, kendilerinin fedakârlık duygularını hiç denemeyen kimselerin kolayca vardıkları bir yargıdır.) Ve kızın çıkarı için otoritesini kullanma gereğini duydu.

Sert bir sesle, "Zannetmiştim ki, Marner," dedi, "evet zannetmiştim ki, Eppie'ye olan sevgin, onun iyiliğine olan bir konuda seni de memnun eder; senin bazı şeyleri feda etmen gerekse bile. Yarının sana ne getireceğinin belli olmadığını unutma; kız şimdi öyle bir yaştaki, kaderi belki de, babasının evinde olabileceğinden çok daha başka biçimde tayin olabilir: diyelim basit bir işçi ile evlenebilir ve o zaman ben ne yapsam onu refaha kavuşturamam. Sen onun istikbali ile oynuyorsun; onun için yaptıklarından sonra seni incitmek istemezdim ama şimdiye kadar ihmal ettiğim şeyleri artık yapmamın bir ödev olduğunu duyuyorum ve kızımın bakımın üzerime almakta ısrar ediyorum. Görevimi yerine getirmek istiyorum."

Godfrey'in bu son sözleri üzerine Silas'ın mı yoksa Eppie'nin mi daha derinden sarıldığını söylemek güçtür. Yaşlı ve sevgili babasıyla, elindeki yüzüğü annesinin parmağına takan karanlık belirsiz göl-

genin yerini doldurmak üzere aniden çıkıp gelen bu yeni ve yabancı baba arasındaki tartışmayı dinlerken Eppie'nin muhayyelesi bir geçmişe bir geleceğe doğru sıçrayarak bu açıklanan babalığın birlikte getirebileceği ihtimaller üzerinde duruyordu; ve Godfrey'in son konuşmasındaki sözlerde gelecekle ilgili tahminleri kolaylaştıran şeyler vardı. Ancak, geçmişle ya da gelecekle ilgili bu düşüncelerinin vereceği karar üzerinde herhangi bir etkisi de yoktu; onun **kararı** Silas'ın söylediği her sözle birlikte titreşen duyguları ile çoktan verilmişti. Godfrey'in sözleri bu düşünce ve duyguların yanı sıra ona teklif edilen kısmete ve yeni açıklanan babaya karşı bir itme ve nefrete benzer bir duygu da yaratmıştı.

Silas ise öte yandan yeniden bir vicdan azabına düşmüştü: sakın Godfrey'in suçlamaları doğru olmasındı... yoksa kendi isteklerine uyarak Eppie'nin iyiliğini enggeliyor muydu? Epeyce zaman ağzını açamadı; şu güç kelimeleri söyleyebilmek için kendine hakim olmaya çalışıyordu, nihayet titrek bir sesle konuştu:

"Başka bir şey söylemeyeceğim. Senin dediğin gibi olsun. Çocukla konuş. Hiç bir şeye engel olmayacağım."

Kendi sevgilerindeki o keskin duyarlığa rağmen Nancy bile, hakikî babası açıkça itirafta bulunduktan sonra Eppie'yi alıkoymak isteğinde Marner'in haksızlık ettiği görüşünü paylaşıyordu. Bunun zavallı

dokumacı için çok güç olacağını hissediyordu ama benimsediği ilkeler kandan gelen babalığın, evlât edinmekten doğan babalıktan hiç kuşkusuz daha geçerli olduğunu söylüyordu. Ayrıca Nancy bütün hayatı boyunca bolluğa ve "soyluluğun" imtiyazlarına alışmıştı, ve bir insanda ancak çocukluk yıllarında gelişebilecek bir düşünceye, fakir doğup fakir büyüyenlerin küçük dünyalarının kendisine özgü zevkleri ve güzellikleri olduğu düşüncesine yabancıydı: ona göre Eppie doğuştan kazandığı hakka sahip olmakla uzun zamandır yoksun bırakıldığı ve mutlaka iyi olan bir duruma kavuşacaktı. Bu sebeple Silas'ın son sözleri onu da ferahlatmış ve Godfrey gibi isteklerinin gerçekleşeceğini düşünmeye başlamıştı.

Godfrey kızına bakarak ve kendisi hakkında hüküm verecek kadar büyüdüğü duygusu altında biraz da sıkılarak, "Eppie çocuğum," dedi, "uzun yıllar sana babalık eden birisine karşı daima sevgi ve minnettarlık göstermen bizim de arzumuzdur, onu rahat ettirmen için elimizden gelen her şeyi yapacağız. Ama zamanla bizi de seveceğini umarız; bunca yıldır sana bir babanın yapması gereken şeyleri yapamadım ama bundan böyle bütün hayatım boyunca tek evlâdım olarak elimden gelen her şeyi yapacağım. Ve karımda, annelerin en iyisini bulacaksın... bu, aklının erdiği yaştan beri yoksun kaldığın bir nimet olacak."

Nancy o her zamanki yumuşak sesiyle, "Sevgili çocuğum, sen benim için bir hazine olacaksın," dedi.

"Kızımız olduktan sonra artık hiç bir eksiğimiz kalmayacak."

Eppie daha önce yaptığı gibi öne çıkıp eğilip selâm vermedi. Silas'ın elini avuçları içine aldı, sıkı sıkı tuttu; bu eller, avucu ve parmak uçları bu gibi basınçlara karşı hassas dokumacı elleriydi. Öncekinden daha soğuk bir kararlılık ile konuşmaya başladı:

"Lütuflarınız için her ikinize de teşekkür ederim efendim... bunlar çok büyük, benim arzularımdan da öte şeyler. Babamdan zorla ayrılırsam, O evde yapayalnız oturup beni düşünürken ben hiç bir şeyden zevk alamam. Biz, her gün beraber mutlu olmaya alıştık, onsuz mutluluk düşünemem. Ben ona gönderilmeden önce dünyada kimsesi olmadığını söyler, ben gidince de kimsesi kalmayacak. Bana daha küçücükken o baktı, O sevdi, ve O yaşadıkça ben de ona dört elle sarılacağım, onunla arama hiç kimse giremiyecek."

Silas hafif bir sesle, "Ama iyi düşün Eppie," dedi. "Her şeyin en iyisine sahip olacakken fakir elbiselerle, eşyayla fakir insanlar arasında oturmayı seçerken ilerde pişman olmamak için iyice düşün."

Eppie'nin dudaklarından dökülen bağlılık ve sevgi dolu kelimeleri dinlerken bu konudaki hassaslığı daha da arttı.

"Hiç bir zaman pişman olmayacağım baba. Alışkın olmadıktan sonra güzel şeyleri niçin isteyim, bilemiyorum. Hem, bunları giymek, tek atlı arabaya bin-

mek, kilisede herkesin yadırgayacağı bir yerde oturmak küçültücü bir şey. Böyle olunca bunların bana ne yararı var."

Nancy Godfrey'e acı ve sorgu dolu bir bakış attı, ama onun gözleri yere dirkilmişti; dalgın dalgın düşünerek bastonunun ucuyla bir şeyler çiziyordu. Onun yerine kendisinin konuşmasının daha iyi olabileceğini düşündü.

"Şu söylediklerin çok doğal sevgili çocuğum, fakat yasal babana karşı da bir ödevin var. Bu konuda herkesin bir fedakârlıkta bulunması lazım. Baban evinin kapılarını sana açarken senin sırt çevirmen doğru olmaz sanırım."

Eppie acelesi ve sert bir sesle, "Benim yalnız tek bir babam var," dedi. Gözlerinde yaşlar toplanmıştı. "Ben daima onun bir köşesinde oturacağı küçük bir ev düşündüm, ona bakacak her işi ben görecektim: bundan başka ev düşünemem. Ben hanımefendi olarak yetiştirilmedim, bu işe aklım da ermez. Ben çalışan halkı, onların evlerini ve yaşayış tarzlarını severim." Gözlerinden yaşlar dökülürken büyük bir tutkuyla sözlerini bağladı: "Zaten, çalışan birisiyle evlenmeye söz verdim, babamla beraber oturacağız, ona bakmamda bana yardım edecek."

Godfrey Nancy'ye mosmor bir yüz ve acıdan yusyuvarlak olmuş gözlerle baktı. Hayatının en büyük kusurun bir dereceye kadar düzeltmek üzere en

yüce duygularla yöneldiği bu amacın büsbütün boşa gitmesiyle odada nefes alamıyormuş gibi oldu

Fısıltıyla, "Haydi gidelim," diyebildi.

Nancy ayağa kalkarken, "Artık bu konuda bir şey konuşmayalım," dedi. "Senin için daima en iyi şeyler diliyoruz sevgili çocuk... size de Marner. Tekrar gelir sizi görürüz. Şimdi artık vakit geç oldu."

Böylece kocasının birden bire ayrılmasını biraz olsun kapattı, zira Godfrey bir şey söylemeden kapıya gitmişti.

BÖLÜM XX

Godfrey ile Nancy eve yıldızların altında konuşmadan yürüdüler. Meşe kaplı salona girince Godfrey kendisini sandalyesine attı, Nancy şapkası ile şalını bir yana bıraktı, kocasının yakınında, ocağın yanında durdu; hem yalnız bırakmak istemiyor hem de duygularını incitirim diye tek kelime söylemekten çekiniyordu. Nihayet Godfrey başını ona doğru çevirdi, bakışları karşılaştı öylece durup kaldılar. Birbirine güvenen karı - kocanın bu karşılıklı sakin bakışı, büyük bir bezginlik veya tehlikeden sonra ilk dinlenme ya da sığınma anı gibidir, ve bu anın zevkini bozacak konuşma ve hareketlerden kaçınmak gerekir.

Fakat çok geçmeden elini uzattı Nancy'nin elini avuçlarına aldı, kendisine doğru çekerken, "Bu iş burada bitti!" dedi.

Karısı öpmek için eğildi ve, "Korkarım öyle," dedi. "Onu kızımız olarak almak ümidinden vazgeçmek zorundayız. İsteğinin aksine bize gelmesi için zorlamamız doğru olmaz. Onun yetişme tarzını, alışkanlıklarını değiştirmek elimizden gelmez."

Godfrey her zamanki dikkatsiz, gevşek konuşma tarzının tersine kesin bir sesle, "Öyle," dedi, "bazı borçlar para gibi, geçen yılların faizi hesaplanarak ödenemez. Ben her geçen yıl bu işi biraz daha geriye

atarken fidan boyuna büyüyordu... şimdi ise çok geç. Marner'in, bir insanın kapısına gelen nimeti çevirme konusunda söyledikleri tamamen haklıydı, o nimet dönüp başkasına gidiyor. Bir zamanlar çocuksuz görünmek istedim Nancy... şimdi de gene, istemediğim halde çocuksuz görüneceğim."

Nancy hemen konuşmadı, bir süre sonra sordu: "Eppie'nin kızın olduğunu açıklamıyacak mısın?"

"Hayır, zaten bunun kime ne yararı olur? Zararından başka. Seçtiği hayat tarzında ona elimden geleni yapmalıyım. Acaba kiminle evlenmek istiyor, bunu öğrenmeliyim."

Daha önce açığa vurmak istemediği bir düşüncesini şimdi söylemekte bir sakınca görmeyen Nancy, "Mademki bu işin açıklanmasının kimseye bir faydası dokunmayacak," dedi, "Dunsey konusu dışında, geçmişti olup bitenleri Babam ile Priscilla'nın öğrenip üzülmelerine meydan verilmezse çok iyi olur."

Godfrey düşünceli, "Vasiyetime koyacağım," dedi, "zannederim vasiyetime koyacağım. Benden sonra hiç bir şeyin meydana çıkmasını istemezdim... Dunsey gibi. Fakat, bunun şimdi açıklanması zorluk çıkartmaktan başka bir işe yaramaz. Kendi yolunda mutlu olması için elimden geleni yapmaktan başka çare yok." Biraz duraladıktan sonra ekledi: "Aklıma bir şey geldi: nişanlandığını söylediği herhalde Aaron Winthrop. Geçenlerde Marner'le beraber üçünü kiliseden çıkarken görmüştüm."

Konuya elden geldiğince neşeli bir gözle bakmaya çalışan Nancy, "Çok ciddî ve çalışkan bir çocuk," dedi.

Godfrey tekrar düşünceye daldı, sonra Nancy'ye bakarak, "Çok hoş, çok güzel bir kız, değil mi?" dedi.

"Gerçekten öyle, tıpkı senin saçlarınla gözlerin: hayret niçin daha önce farkına varmadım."

"Babası olduğumu öğrenince benden hoşlanmadı sanırım: bundan sonra halinde bir değişme oldu."

Kocasının bu buruk ızlenimini doğrulamak istemiyen Nancy, "Marner'in babası olmadığı düşüncesi hoşuna gitmiyor." dedi.

"Ona da annesine de haksızlık ettiğimi zannediyor. Beni olduğumdan daha kötü görüyor. Ama her şeyi bilemiyeceğini düşünmesi lâzım. Kızımın benden hoşlanmaması cezamın bir kısmı Nancy. Sana sadık kalmış olsaydım... budalalık etmeseydim başıma bu işler gelmezdi. Bu evlilikten kötülükten başka bir şey gelmiyeceğini bilmem lazımdı... babalık vazifesini yapmaktan kaçındığım zaman da."

Nancy susuyordu: dürüstlüğü, haklı gördüğü bir vicdan azabını yumuşatmaya çalışmaktan onu alakoyuyordu. Godfrey yeniden konuşmaya başladı, ama sesi değişmişti: biraz önceki pişmanlıkla karışık bir yumuşama vardı.

"Her şeye rağmen **sana** sahibim Nancy; gene de, başka bir şeyim daha yok diye oturmuş yakınıyorum... sanki lâyıkmışım gibi."

Nancy tam bir içtenlikle, "Sen benimle asla yetinmedin Godfrey," dedi. "Kaderimize razı olsaydın bu tek sıkıntım da olmayacaktı."

"Bakalım, bunu biraz tamir etmek belki de mümkün olur. Ama öyle şeyler var ki bunları tamir etmek için vakit çok geç artık."

BÖLÜM XXI

Ertesi sabah Silas ile Eppie kahvaltılarını yaparken Silas, "İki yıldır aklımda hep yapmayı düşündüğüm bir şey var Eppie," dedi. "Şimdi para geri geldiğine göre yapabilirim. Bütün gece bunu düşündüm, havalar iyiyken yarın sabah yola çıkabiliriz sanırım. Eve, eşyalara, vaftiz annen göz kulak olur, biz bir çıkın yapıp yola koyuluruz."

Çok şaşıran Eppie, "Nereye gideceğiz baba?" diye sordu.

"Eski memleketime... doğduğum şehre... Lantern Yard'a. Mr. Paston'u, rahibi görmek istiyorum; hırsızlıkla suçsuz olduğumu gösteren belki bir şey ortaya çıkmıştır. Sonra Mr. Paston epey bilgili bir kimsedir, kura çekmeyi de konuşmak istiyorum. Buradaki din inançlarını da görüşmek isterim, zannederim bunu bilmiyor."

Eppie bu işe pek sevindi; yabancı bir memleketi görmenin heyecanı, zevki bir yana, bir de dönünce bütün gördüklerini Aaron'a anlatmak vardı. Aaron bir çok şeylerde ondan o kadar akıllıydı ki, bu konuda ondan azıcık üstün olmak hiç te fena olmayacaktı. Mrs. Winthrop, bu kadar uzun bir gezinin getirebileceği tehlikelerden korkmakla beraber, bu yolculuğun onları ağır giden atlı arabalarla yaylıların menzili dışına çıkartmıyacağı konusunda teminat al-

dıktan sonra Silas'ın memleketini ziyaret etmesinden, ve o yalnış suçlamadan kurtulup kurtulmadığını öğrenmesinden epey memnun oldu.

"Hayatının geri kalan kısmında daha huzurlu olursun Marner Usta," dedi. "Ve oradan söylediğin gibi bir aydınlık getirebilirsen. bu dünyada ona ne kadar ihtiyacımız olur. Ben kendi hesabıma pek sevinirim."

İşte bundan tam dört gün sonra, pazar elbiselerini giyen Silas ile Eppie, ellerinde mavi bir keten mendile sarılmış küçük çıkınlarıyla, büyük bir endüstri şehrinin sokaklarında yürüyorlardı. Silas otuz yılın doğduğu yerde yaptığı değişikliğe şaşarak birbiri ardına birkaç kişiyi durdurup şehrin adını sordu; yanılmadığından emin olmak istiyordu.

Babasının şaşkınlığından endişelenen ve gürültüden, hareketten, yabancı ve ilgisiz kalabalıktan rahatsız olan Eppie, "Lantern Yard'ı sor," baba diyordu, "Bak şu dükkânın kapısında duran omuzu püsküllü beye sor; onun da ötekiler gibi acelesi yok."

"Olmaz çocuğum, o bilmez: beyler hiç Yard'a gitmezler. Ama belki bize birisi, hapisanenin bulunduğu Hapisane Sokağına giden yolu gösterebilir. Oradan yolumuzu kolayca buluruz."

Epeyce sapmadan ve soruşturmadan sonra nihayet binbir güçlükle Hapisane Sokağına geldiler. Zindanın kasvetli duvarları, Silas'ın hafızasındaki bir hayale karşılık veren bu ilk şey

onu sevindirdi; şimdiye kadar şehrin ismi konusunda verilen hiç bir teminat bu kadar inandırıcı olmamıştı.

Derin bir nefes aldıktan sonra, "Tamam," dedi, "işte burası hapisane Eppie, hiç değişmemiş: şimdi korkum kalmadı. Soldan üçüncü sokağa sapınca bizim yola çıkar."

Eppie, "Aman ne kasvetli, ne çirkin yer," dedi. "Gök yüzünü bile kapatmış. Öksüzler Yurdundan da beter. Şimdi bu şehirde oturmadığına çok sevindim baba. Lantern Yard da bu sokak gibi mi?"

Silas gülümseyerek, "Sevgili çocuğum," dedi, "bunun kadar büyük bir sokak değil. Bu sokaktan ben de hoşlanmazdım ama Lantern Yard'ı severdim. Dükkânlar hep değişmiş, hiç tanıyamıyorum, ama sapacağımız yer belli, tam üçüncüsü."

Dar bir sokağa gelince memnunlukla, "İşte geldik," dedi, "şimdi tekrar sola sapıp, Ayakkabı Sokağına kadar dümdüz yürüyeceğiz. Sonra büyük pencerelerin yanındaki kapıya geleceğiz, sokakta da suyun akması için bir oluk olacak. Evet, hepsini görüyorum."

"Ah baba, insan boğulur gibi oluyor. İnsanların böyle üst üste oturabilecekleri hiç aklıma gelmezdi. Dönünce Taş Ocağı gözümüze daha da güzel görünecek!"

"Şimdi bana tuhaf geliyor çocuğum... hakikaten pis kokuyor. Fakat eskiden koktuğunu hiç sanmıyorum."

Şurada burada, loş bir kapı aralığından sarı benizli kasvetli bir yüz uzanıyor, yabancılara bakıyor, Eppie'nin huzursuzluğunu artırıyordu. Nihayet, dar sokaklardan çıkıp gök yüzünün biraz daha fazla göründüğü. Ayakkabı Sokağına çıkınca büyük bir nefes aldılar.

Silas, "Sevgili çocuk," dedi, "günün bu saatinde sanki şapelden çıkıyorlarmış gibi bu insanlar böyle Yard'dan niçin çıkıyorlar; hem pazar falan da değil."

Sonra birden sarsıldı, Eppie'yi telâşlandıran korkuyla karışık bir şaşkınlıkla olduğu yerde durdu. Büyük bir fabrikanın önündeki bir açıklığa gelmişlerdi, kadınlı erkekli bir insan seli öğle yemeğine çıkıyorlardı.

Kolunu yakalayan Eppie. "Ne var baba?" dedi.

Ancak birkaç defa sorduktan sonra Silas cevap verebildi:

"Yokolmuş çocuğum," dedi. Müthiş heyecanlıydı. "Lanten Yard gitmiş. Tam buradaydı, işte büyük pencereli evin tam yanında; bunu çok iyi hatırlıyorum, ev olduğu gibi duruyor, ama bu meydanı yeni açmışlar. Fabrikayı görüyor musun? Hepsi gitmiş... şapel de ötekiler de."

Eppie, "Gel şu küçük süpürgeci dükkânına girelim de otur baba." dedi. "Herhalde sana bir yer verirler." Babasının o garip nöbete tutulmasından hep korkardı. "Hem belki olup bitenleri sana anlatacak birisi bulunur."

Ancak, ne, on yıl önce. fabrika yapıldıktan sonra buraya, Ayakkabı Sokağına yerleşen süpürgeci, ne de orada bulunan başkalarından Silas, eski Lantern Yard'daki dostları ya da rahip Mr. Paston hakkında bir şey öğrenebilirdi.

Döndükleri gece Silas, Dolly Winthrop'a., "Bizim eski yer yıkılıp gitmiş," dedi. "Küçük mezarlık, her şey. Eski ev de, artık buradan başka evim yok. Artık, ne hırsızlık konusunda gerçeğin ortaya çıkıp çıkmadığını, ne de kura çekmek konusunda Mr Paston'un beni aydınlatıp aydınlatamıyacağını öğrenebileceğim. Bunlar benim için karanlık Mrs. Winthrop, belki de hep karanlık kalacak."

Şimdi artık ak saçlarla çevrili yüzünde sakin ve dinleyen bir ifade ile oturan Dolly, "Evet böyle Marner Usta," dedi. "Pek çok şeyin bizim için karanlık kalması herhalde göklerde Onların takdiri; ama öyle şeyler de var ki, bana hiç karanlık gibi gelmez, ve hep gündüz çalışırken aklıma gelirler. Sana bir defa hakikaten ağır bir şey olmuş Marner Usta, sen de şimdi bunun doğrusu hiç bilinmeyecek sanıyorsun; senin benim için karanlık da kalsa, bu doğru **şeylerin** bulunmasına engel teşkil etmez."

"Tabiî," dedi Silas, "tabiî engel olamaz. Çocuk bana gönderildiğinden, ve onu kendimin gibi sevmeye başladığımdan beri doğruluğa güvenecek kadar aydınlığa kavuştum; hele şimdi beni bırakmıyacağını söylüyor, ben de ölene kadar güvenmeye devam edeceğim herhalde."

HİKAYENİN SONU

Yılın belli bir zamanı Raveloe'da düğün için özellikle uygun sayılırdı. Bu, eski moda bahçelerde mor leylaklarla sarı salkımların, sarmaşıklı duvarlar üzerinden altın sarısı ve mor zenginliklerini gözler önüne serdiği, buzağıların kovalar dolusu mis kokulu sütü emip bitirecek kadar küçük oldukları bir sıraydı. Köylüler henüz peynir ya da ot biçme zamanı kadar işe boğulmuş olmadıkları gibi, ince gelinlik te rahatça giyilebilir ve en güzel haliyle gözler önüne serilebilirdi.

Eppie'nin evlendiği sabah Allahtanki güneş leylak kümeleri üzerine daha bir sıcak dökülüyordu, zira gelinliği ince mi inceydi. Pek hevesli gibi görünmese de daima iyi bir gelinliğin beyaz keten üzerine geniş aralıklarla minicik pembe çiçekli olabileceğini düşünürdü; ve Mrs. Godfrey Cass gelinliği yaptırma konusunda ricada bulunup Eppie'ye düşüncesini sorunca, bu tasarısı hemen kesin bir cevap vermesine yardımcı oldu.

Kilise bahçesinden köye doğru yürürken uzaktan bakılınca düz beyaz bir şey giymiş gibiydi ve saçları zambak kümesi üzerinde duran altın bir yumağı andırıyordu. Bir eli kocasının kolu üzerindeydi, ötekisiyle babası Silas'ın elini tutmuştu.

Kiliseye gitmeden önce, "Sen beni vermiyorsun baba," demişti, "sadece Aaron'u evlât olarak alıyorsun."

Dolly Winthrop ile kocası arkalarında yürüyor ve küçük alay burada son buluyordu.

Pek çok göz bunu seyrediyordu; Miss Priscilla Lammeter babasıyla beraber bu güzel manzarayı görmek üzere tam zamanında Kırmızı Konağın kapısına geldikleri için pek memnun olmuştu. Bugün Nancy'nin yanında bulunmak için gelmişlerdi, zira Mr. Cass özel sebeplerden dolayı Lytherly'ye gitmek zorunda kalmıştı. Ne yazıktı! Yoksa o da, Mr. Crackenthrop ve Mr. Osgood gibi, Gökkuşağına ısmarladığı düğün yemeğine katılırdı; bu hareketi, ailesinden birisinin büyük kötülüğüne uğrayan dokumacıya karşı bir ödev değil miydi!

Arabada otururlarken Priscilla babasına, "Keşke şansı yardım etseydi de Nancy böyle bir çocuk bulup büyütseydi," dedi.

Mr. Lammeter, "Öyle," dedi, "insan yaşlandıkça daha çok duyuyor bunu. Yaşlılara her şey kasvetli geliyor; çevrelerinde onlara dünyanın hâlâ eskisi gibi olduğunu hatırlatacak genç gözlere ihtiyaç var."

Nancy babası ile kızkardeşini karşılamak için dışarı çıktı; düğün alayı Kırmızı Konağın önünden geçmiş, köyün daha mütevazi kısmına doğru ilerliyordu.

Çok yaşlı olduğu için ziyafete katılamıyan ve kapısının önüde koltuğunda oturan ihtiyar Mr. Macey'e önünden geçerlerken özel bir ilgi göstermek gereğini ilk duyan Dolly Winthrop oldu.

"Mr. Macey birşeyler söylememizi bekliyor," dedi, "bir şey demeden geçersek incinir... romatimza da nasıl kötürüm bıraktı adamcağızı."

Böylece ihtiyarla el sıkışmak için döndüler. Demekki bu vesileyi bekliyormuş hemen önceden tasarladığı konuşmaya başladı.

Epeyce titrek bir sesle, "Ne âlâ Marner Usta," dedi, "sözlerimin doğru çıktığını görecek kadar yaşadım. Görünüşün biraz tuhaf olsa da senin zararlı olmadığını ilk ben söylediğim gibi altınların geri geleceğini de ilk söyleyen ben oldum. Zaten bu senin hakkındı. Bu kutsal nikahta 'Amin!' demeyi ne kadar isterdim, ama epeydir bu işi Tookey yapıyor... ne diyeyim iyşallah şansınız yaver gider."

Gökkuşağının önündeki açık avluda, kararlaştırılan ziyafet zamanına daha bir saatten fazla olduğu halde misafirler toplanmıştı. Böylece sade yaklaşan ziyafetin keyfini sürmekle kalmıyorlar, Silas Marner'in garip hikâyesinden söz açmak fırsatını da bulmuş oluyorlardı; ve hikâyenin sonunda yavaş yavaş, Silas'ın yalnız ve anasız bir çocuğa babalık etmekle bir lutfa uğradığı sonucuna ulaşıyorlardı. Nalbant bile bu duyguya karşı çıkmıyor, tersine bunu iyice benimsiyerek aksini iddia eden inatçı kimse

varsa meydana çıksın diyordu. Fakat karşı çıkan olmadı ve bütün komşular Mr. Snell'in görüşünde birleştiler: bir insan iyi bir talihe lâyık olunca komşularına ancak ona iyi dilekte bulunmak düşer.

Gelin alayı yaklaşınca Gökkuşağının avlusunda candan bir alkış koptu; şakaları hâlâ hoşnutlukla karşılanan Ben Winthrop, önceden kararlaştırıldığı gibi misafirlere katılmadan evvel Taş Ocağı'na uğramaktan vaz geçti, içeri girerek tebrikleri kabul etmek daha hoşuna gitti.

Eppie'nin şimdi hiç ummadığı kadar büyük bir bahçesi vardı; ayrıca Silas'ın genişleyen ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kulübeye mal sahibi Mr. Cass hesabına bazı ilâveler de yapılmıştı. Çünkü hem Silas hem Eppie, yeni bir eve taşınmaktansa burada oturmayı tercih ettiklerini söylemişlerdi. Bahçenin iki yanı taş duvarla çevrilmişti ama önü parmaklıklıydı ve, el ele vermiş dört kişi görününce çiçekler neşeyle onları buradan selamladılar.

"Ah babacığım," dedi Eppie, "evimiz ne kadar da güzel! Sanırım bu dünyada bizden mutlu insan yoktur."